

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA HISTORIE

Pachatelé a oběti

Příslušníci pátrací a výslechové skupiny
5. oddělení Hlavního štábu Ministerstva národní obrany
v letech 1948–1950

a

jejich podíl na perzekuci československých důstojníků

DISERTAČNÍ PRÁCE

Markéta Bártová

školitel prof. PhDr. František Hanzlík, CSc.

OLOMOUC 2021

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Katedra historie

Obor: České dějiny

Autorka: Mgr. Bc. Markéta Bártová

Školitel: prof. PhDr. František Hanzlík, CSc.

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracovala samostatně, pouze na základě uvedených pramenů a literatury.

V Praze, 25. 2. 2021

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala prof. PhDr. Františku Hanzlíkovi, CSc. za inspirativní rady a cenné připomínky.

Za veškerou podporu děkuji svojí mamince Janě Bártové a sestře Janě Saleh Bártové.

Obsah

Úvod	6
1 Analýza stavu zpracování zkoumané problematiky	10
2 Rozbor pramenů	31
3 Vznik a vývoj obranného zpravodajství, metody jeho činnosti	34
3.1 Vznik a působnost obranného zpravodajství	34
3.2 Pátrací a výslechová skupina 5. oddělení HŠ MNO a jejich činnost	41
3.3 Výběr příslušníků a jejich zpravodajské školení	49
4 Pachatelé a oběti	57
4.1 Příslušníci pátrací skupiny	57
4.2 Příslušníci výslechové skupiny	85
4.3 Vojenská vazební věznice „Domeček“ a jeho správce	125
4.4 Vybrané případy trestně-právní perzekuce československých důstojníků	133
5 Závěr	185
Prameny	191
Literatura	193
Zkratky	206
Obrazová příloha	210

Úvod

S činností bývalých represivních složek komunistického Československa se autorka začala podrobněji seznamovat po svém nástupu do Ústavu pro studium totalitních režimů (ÚSTR) v roce 2008. Každodenní práce s dokumenty dané provenience poskytovala příležitost hlubšího poznávání této poměrně složité problematiky. K základním předpokladům pochopení všech souvislostí patřilo i osvojení si rozsáhlé terminologie a obeznámení se se strukturami a fungováním represivního aparátu. Vedle studia primárních pramenů věnovala pozornost i relevantní odborné literatuře a postupem času začala registrovat „bílá místa“ v mapování této části našich novodobých dějin. Toto zjištění ji přimělo začít publikovat vlastní odborné studie.

Hlavní pozornost v nich autorka věnovala praxi poúnorových bezpečnostních složek a dopadům jejich činnosti na obyvatelstvo, stejně jako projevům rezistence proti komunistickému režimu ze strany civilistů a příslušníků Československé armády (ČSA). V roce 2012 se stala vedoucí skupiny výzkumu třetího odboje pro potřeby zákona č. 262/2011 Sb., o účastnících odboje a odporu proti komunistickému režimu, a stejné problematice se jako vědecká pracovnice věnovala i během svého působení na Ministerstvu obrany (MO) ČR v letech 2014 až 2020.

Postupem času se autorčin dominantní zájem o témata spojená s fungováním represivních složek komunistického Československa stočil téměř výhradně k vojenskému obrannému zpravodajství v tzv. zakladatelském období. První léta po únoru 1948 patřila z hlediska dalších desetiletí ke klíčovým. Komunisté upevňovali svou moc, jejíž základy se jim podařilo položit v mnoha oblastech politického i společenského života již před únorovým převratem. Byla to léta poznamenaná tvrdými represemi, které s různou intenzitou zasáhly velkou část obyvatelstva, sotva vzpamatovaného z války a nacistické nadvlády.

A právě v československé armádě, především v jejím důstojnickém sboru, propukly poúnorové represe s obrovskou intenzitou. Cíl Komunistické strany Československa (KSČ) udělat z vojska poslušný nástroj prosazování své vlády, či alespoň eliminovat možnost jakéhokoliv odporu příslušníků armády proti jejím záměrům, byl jasný dávno před únorovými dny roku 1948. Již těsně po ukončení druhé světové války čelila celá řada vynikajících, ke komunismu více či méně kritických důstojníků, obvinění z „protistátního“ jednání. Vyšetřování mnohých z nich předcházely nebo je provázely různé akce, realizované právě armádním obranným zpravodajstvím. Vytipovaní důstojníci byli denně sledováni, byla jim otevírána soukromá pošta, odposlouchávány telefonické hovory. Museli být neustále

ve střehu, aby se uchránili provokacím, které je měly zdiskreditovat a profesně i lidsky zlikvidovat. Ani jejich obezřetnost však na praktiky, které se ve sledovaném období staly výlučnou metodou vojenského obranného zpravodajství, nestačila. Následovalo masové propouštění ze služby a trestně-právní teror.

Tyto akce, téměř vždy konané na popud Sovětů a prováděné příslušníky ještě za války zřízeného Obranného zpravodajství (OBZ), se týkaly zejména důstojníků prozápadního smýšlení, požívajících za své jednání během válečného konfliktu zaslouženého respektu národa. Jako příklad za všechny je možné uvést div. gen. Heliadora Píku či div. gen. Karla Kutlvašra, kteří dnes patří k nejznámějším obětem poučovacího režimu z řad československých důstojníků a v kontextu celého textu je vhodné dodat, že ani jeden z nich se „protistátních“ činů, za které byl odsouzen, nedopustil. Důstojníků, kteří patřili k elitě československé vojenské služby a kterých se komunistický režim snažil z různých důvodů zbavit, však byly stovky a je na místě poznamenat, že určitá část z nich se aktivního odporu proti němu skutečně zúčastnila.

Záměr vrcholných představitelů KSČ „očistit“ armádu od „nežádoucích elementů“ provádělo v praxi právě vojenské obranné zpravodajství¹. Složka, nesoucí od roku 1946 název 5. oddělení Hlavního štábu Ministerstva národní obrany (HŠ MNO) a po určité transformaci v roce 1950 název Hlavní informační správa (HIS), plnila po únoru 1948 tento úkol se vzrůstajícím úsilím. Represe páchané zde sloužícími příslušníky, kteří se na vytipovaných osobách z řad svých vojenských kolegů dopouštěli podlých intrik a v některých případech neuvěřitelně surového násilí, si postupně získaly autorčinu pozornost. Stejně tak i oběti tohoto zacházení a důvody, pro něž se staly cílem tak intenzivně organizované likvidace.

Úměrně s rostoucím zájmem o tuto problematiku autorka zjišťovala, že i přes více než třicet let, jež uplynuly od politické změny ve státě v listopadu 1989, představují konkrétní projevy poučovací represe v československé armádě stále spíše neznámou oblast našich novodobých dějin. Jen minimálně se literatura, která toto téma tak či onak zmiňuje, primárně a hlouběji věnuje personálnímu obsazení 5. oddělení HŠ MNO či „akcím“, které se v jeho režii v prvních poučovacích letech odehrály. Přes množství nejrůznějších textů zůstávají jejich aktéři i oběti, vyjma několika málo jmen, stále skryti před zraky odborné i laické

¹ Označení „vojenské obranné zpravodajství“ je v následujícím textu užíváno jako souhrnné označení pro vojenskou kontrarozvědnou službu, za vědomí, že tato fungovala od svého vzniku v roce 1945 pod několika různými názvy: Obranné zpravodajství (01/1945–03/1945), Hlavní správa Obranného zpravodajství (04/1945–04/1946), 5. oddělení HŠ MNO (05/1946–08/1950), Hlavní informační správa (08/1950–03/1951), Velitelství vojenské zpravodajské služby (04/1951–05/1953; převedeno pod MNB), Hlavní správa Vojenské zpravodajské služby (05/1953–10/1953; sloučení MNB a MV). Napříště nese označení Vojenská kontrarozvědka (10/1953–05/1990), krycím označení jako VI. správa, a od roku 1964 jako III. správa. Srov. POVOLNÝ, Daniel: *Organizační vývoj Vojenské kontrarozvědky v letech 1945–1990*. MO ČR, Praha 2009, s. 6, 10, 16, 34.

veřejnosti. Výjimku do jisté míry představují publikační počiny nestora dané problematiky historika Františka Hanzlíka, který se vzniku a působení vojenského obranného zpravodajství před a po únoru 1948 v širších souvislostech soustavně věnuje již více než dvě dekády. Bezesporu je tak dnes autorem většiny stěžejních textů, které se danou látkou obírají. Z jeho pera rovněž pochází doposud jediná biografie stěžejní figury armádních perzekučních zásahů div. gen. Bedřicha Reicina. Především právě na Hanzlíkův výzkum autorka ve svém bádání navázala a některé z důležitých aspektů celé problematiky rozvinula v předkládané disertační práci.

Hlavní cíl práce spočívá v rekonstrukci personálního obsazení pátrací a vyšetřovací skupiny 5. oddělení HŠ MNO ve vymezeném období a objasnění profesní kariéry klíčových příslušníků těchto skupin. Dalším cílem práce je na základě analýzy doposud neznámých, typologicky zajímavých a různorodých případů ukázat konkrétní dopady a důsledky jejich působení v rámci poúnorových perzekucí důstojníků československé armády.

Disertační práce se opírá zejména o širokou pramennou základnu a shrnuje výsledky několikaletého výzkumu, který doposud nebyl na dané téma a v takovém rozsahu realizován.

Autorčinou silnou motivací pro takto specifikované a rozvíjené bádání představovala vedle objektivního, výše uvedeného odborného zájmu o prohloubení znalostí našich novodobých dějin i snaha pokusit se najít odpověď na základní, neodbytně se opakující otázky: Kdo byli ti, kteří se ve jménu komunistické ideologie dopouštěli v některých případech šokujícího, jen těžko uvěřitelného násilí, vedeného vůči občanům vlastního národa? Jakým způsobem se v konkrétních případech tato perzekuce odbyvala, jaké byly její mechanismy a dopady? Jaká byla profesní minulost těchto důstojníků vojenského obranného zpravodajství, a čelili vůbec nějakému postihu za své činy? Jak se z nich vlastně staly produkty komunistické likvidační mašinérie? Jak se z nich stali pachatelé? A kdo byli jejich oběťmi, nebo přesněji řečeno, oběťmi jejich služby? Jak se odvíjel jejich životní příběh a co bylo příčinou, že se stali cílem tak brutálních zásahů ze strany svých donedávna druhů, s nimiž se často znali ze stejných posádek či dokonce působení v protinacistickém odboji? Jak je proti nim směřované perzekuční zásahy postihly a jak poznamenaly jejich osudy?

Předkládaná práce čtenáře v několika logicky členěných celcích seznamuje s aspekty budování pátrací a vyšetřovací skupiny 5. oddělení HŠ MNO, jejich personálním obsazením a dopady jejich činnosti v prvních letech komunistické vlády v ČSR. Formálně je text členěn do čtyř hlavních kapitol. První z nich přináší analýzu stavu zpracování zkoumané problematiky včetně kritického rozboru dosavadní literatury, další představuje souhrnnou kritiku použitých pramenů. V pořadí třetí kapitola shrnuje informace o vzniku, vývoji

a metodách armádního obranného zpravodajství, přičemž se následně zcela zaměřuje na analýzu praxe jeho výkonného jádra, pátrací a vyšetřovací skupinu. Blíže zkoumá i kritéria výběru příslušníků určených pro službu zde, stejně jako systém zpravodajského školení. Závěrečnou, a co do obsahu nejrozsáhlejší kapitolu, reprezentuje kapitola čtvrtá s názvem Pachatelé a oběti. Rozdělená je do čtyř menších oddílů. První dva tvoří série biograficky koncipovaných textů, představující klíčové důstojníky pátrací, a poté vyšetřovací skupiny 5. oddělení HŠ MNO. Následuje samostatná studie věnovaná životu a dílu neblaze proslulého správce vojenské vazební věznice zvané „Domeček“, která přibližuje zde panující poměry i fungování jejího správce v rámci „agendy“ obou skupin. Celou kapitolu pak uzavírá soubor typově rozdílných případových studií, ukazující dopady služby všech těchto příslušníků 5. oddělení HŠ MNO na konkrétní osudy představitelů vojenské elity ČSR. Výjimečně, ale opodstatněně si obsáhleji všímá i osudů dvou perzekvovaných civilistek, neboť analýza jejich případů přináší unikátní poznatky k tehdejší praxi vojenského obranného zpravodajství.

Následuje závěr, soupis použitých pramenů a literatury, seznam zkratk a vybraná obrazová příloha, jež vhodně dokresluje celý text.

Autorka předkládané disertační práce pevně doufá, že vytyčený záměr přispět k výzkumu poučivých represí v armádě, „zviditelnit“ jejich aktéry, stejně jako představit alespoň část jejich dnes již pozapomenutých obětí, se cestou fundovaného rozboru množství pramenů a literatury podařilo. A to i přes skutečnost, že poslední rok výzkumu, kdy byl plánován ještě závěrečný doplňující průzkum archivních materiálů i literatury, poznamenala a ve svém důsledku znemožnila již téměř rok trvající uzávěra archivů a knihoven v důsledku opatření vlády v souvislosti s výskytem nemoci COVID-19.

1 Analýza stavu zpracování zkoumané problematiky

Z hlediska zkoumané problematiky lze relevantní literaturu rozdělit podle jejího primárního zaměření do několika kategorií. Na prvním místě se jedná o texty, které se zaměřují na vojenské obranné zpravodajství, jeho vznik, organizační vývoj, personál a dopad jeho působení. Dále pak o literaturu obecně věnovanou osobnostem z řad československé vojenské elity, které patřily k poúnorovým obětem perzekucí a texty obsahují o vojenském obranném zpravodajství alespoň nějakou významnější zmínku. Stejná kritéria platí i pro publikované biografie těchto důstojníků. Do okruhu relevantní literatury patří i texty prvotně se zaměřující na projevy odboje a odporu vojenských důstojníků proti komunistickému režimu, kteří byli za své postoje a činy perzekvováni. Důležité jsou rovněž výbory v daném kontextu podstatných dokumentů, které byly v uplynulých třiceti letech výběrově publikovány.

Pro předkládanou práci tedy autorka shromáždila a podle úrovně a kvality využila relevantní publikační počiny, šlo téměř výhradně o práce vydané až po listopadu 1989. K literatuře vzniklé před tímto datem lze stručně konstatovat, že kromě krátké etapy předsrpnového období roku 1968, kdy vycházely novinové články popisující některé případy perzekucí, byla tato důsledně cenzurována a informace ke zkoumanému tématu neobsahuje. Oficiální literatura o situaci v československé armádě před i po únoru 1948 veřejnost dezinformovala², případně o existenci a praktikách vojenského obranného zpravodajství mlčela.³ Jednu ze slabých výjimek mezi předlistopadovými knihami, která je i tak v každém případě silně zatížená ideologickým výkladem, představuje snad jen publikace Milana Špičáka s názvem *V armádě po únoru*⁴, která stihla vyjít ještě v první polovině roku 1968. Na rozdíl od jiných tematicky příbuzných publikací z období komunistického režimu v ČSR zmiňuje existenci 5. oddělení HŠ MNO a alespoň stručně uvádí některé zde řešené případy.

Mezi texty, které se některým z aspektů zkoumané problematiky doposud věnovaly, lze nalézt práce různorodého charakteru. Při psaní většiny těsně polistopadových prací neměli autoři z objektivních důvodů možnost využít relevantní prameny. Většina z těchto písemností byla stále vedena v režimu přísně tajných spisů, a i po odstranění této překážky byly

² Srov. NAVRÁTIL, Jaromír – DOMAŇSKÝ, Josef: *Boj KSČ o lidovou armádu v etapě rozvíjení a přerůstání národně demokratické revoluce v revoluci socialistickou 1945–1948*. Naše vojsko, Praha 1962. NAVRÁTIL, Jaromír – HOCHSTEIGER, Tibor: *Očista velitelského sboru v poúnorovém období výstavby čs. lidové armády*. In: *Historie a vojenství*, 1962, roč. XI, č. 6, s. 757–798. DRŠKA, Paľo: *Boj KSČ za upevňovanie ľudovodemokratického charakteru armády (1945–1948)*. In: *Historie a vojenství*, 1971, roč. XX, č. 2–3, s. 298–323. ŠOLC, Jiří: *KSČ-vedoucí síla budování ČSLA jako armády socialistického typu v letech 1948–1955*. In: *Historie a vojenství*, 1971, roč. XX, č. 2–3, s. 324–350.

³ Srov. KLUČINA, Petr (ed.): *Vojenské dějiny Československa, V. díl (1945–1955)*. Naše vojsko, Praha 1989.

⁴ ŠPIČÁK, Milan: *V armádě po únoru*. Naše vojsko, Praha 1968.

i z důvodu stavu archivního zpracování některé vůbec či velmi špatně dostupné. Situace se začala pomalu, zato radikálně měnit až díky přijetí zákona č. 181/2007 Sb., o *Ústavu pro studium totalitních režimů a o Archivu bezpečnostních složek a o změně některých zákonů*⁵, jímž byla tato instituce, napříště shromažďující a zpřístupňující dokumenty z provenience bývalých represivních složek komunistického Československa, ustavena. Badatelé měli pro svůj výzkum mnohem lepší výchozí pozici, dlužno však poznamenat, že ne všichni ji využili. Bohužel se tak i po tomto roce setkáváme s literaturou, která využila bohatou pramennou základnu jen velmi omezeně. Tento obecný neduh se v některých případech pochopitelně týká i práce s prameny z jiných, pro dané téma klíčových archivů.

Polistopadová společenská poptávka po tématech spojených s působením represivních složek v rukou do té doby vládnoucích komunistů byla vysoká. Zcela korespondovala se snahou poznat mechanismy fungování totalitního režimu u nás a nepochybně i s očekáváním trestně právních postihů jeho aktérů. Podobně jako během jara 1968 byla i nyní, především formou kratších novinových článků, zveřejňována svědectví doposud žijících obětí represí, vojáků i jejich příbuzných a známých. Přinášeli v nich informace k činnosti vojenského obranného zpravodajství a vojenské justice. Kromě těchto svědectví začaly během raných devadesátých let vycházet texty československých autorů-exulantů, vydané dříve v exilových nakladatelstvích. Spolu s postupným zpřístupňováním klíčových archiválií začaly texty zaměřené na mapování represí, způsobených činnostmi armádního obranného zpravodajství či obecně se zabývající vývojem této bezpečnostní složky státu, přibývat.

Zřejmě první polistopadový knižní počín, který se dotýká zkoumané problematiky, představuje první díl trilogie Antonína Kratochvíla s výmluvným názvem *Žaluji* a podtitulem *Svědectví a myšlenky o deformacích stalinské justice v Československu*⁶. Šlo o přetisk stejnojmenné publikace, kterou její autor vydal poprvé v exilu v březnu 1973. V tomto sborníku, jak o textu sám hovořil, shromáždil tehdy jemu dostupné novinové články, otištěné „v období pražského jara a na počátku roku 1969 o dezinformacích, o technologii politických procesů i rehabilitacích“ v celostátních denících, nebo i okresních či závodních tiskovinách nepoměrně nižšího nákladu.⁷ Kromě některých cenných svědectví perzekvovaných vojáků obsahuje publikace i dva drobné texty o vazební vojenské věznici, tzv. Domečku.

⁵ Plné znění zákona dostupné on-line: <https://www.abscr.cz/data/pdf/normy/zakon/181-2007.pdf/> (citováno k 5. 8. 2019).

⁶ KRATOCHVÍL, Antonín: *Žaluji. Svědectví a myšlenky o deformacích stalinské justice v Československu*. Česká expedice, Praha 1990.

⁷ Tamtéž, s. 5.

Mezi první tituly, jež v různých souvislostech zmínily činnost 5. oddělení HŠ MNO, patřila další původně v exilu vydaná kniha Viléma Hejla *Zpráva o organizovaném násilí*⁸. Autor v ní stručně nastínil vývoj, vnitřní členění i fungování oddělení, jmenoval jeho přednosty a poukázal na neodmyslitelnou propojenost s KSČ. Zmínil provokace, podvrhování důkazů a brutální násilí, jehož se příslušníci oddělení dopouštěli na zatčených důstojnících ČSA, vazebně vězněných v již zmíněné, nechvalně proslulé věznici „Domeček“. I přes některé nepřesnosti, způsobené zejména limitovaným přístupem k archivním materiálům, patří tato publikace dodnes k základním textům v problematice pounorových represí v ČSR.

Informace o činnosti 5. oddělení HŠ MNO přinesla v roce 1991 publikace s názvem *Prokletí moci*⁹. Její autor Petr Cílek v textu využil vzpomínky několika pamětníků, k nimž se dostal a které z většiny poprvé publikoval již před více než dvacetiletím na stránkách tehdy vycházejících časopisů.¹⁰ Téma zpracovával s drobnými inovacemi, nebo bez nich¹¹, i v následujících letech, kdy postupně vydal knihy *...a uvízneš za hrdlo!*¹², *Čas triumfu, čas pomsty*¹³, *Hrobaři iluzí aneb Kdo nepůjde s námi...*¹⁴, a *Běda tomu, kdo vyčnívá z řady*¹⁵. Největší přínos Cílkových textů lze kromě obecné popularizace daného tématu shledávat právě v zachycení a zveřejnění vzpomínek pamětníků, mezi nimi např. manželky k trestu smrti odsouzeného a popraveného pplk. Františka Skokana Kíry, manželky plk. Alexandra Kordy Heleny či vzpomínky Kordova vojenského kolegy por. Miroslava Káchy. Jedny z nejzajímavějších pasáží v Cílkových publikacích představují úryvky z rozhovoru s Ludmilou Uhlířovou, která působila na 5. oddělení HŠ MNO jako sekretářka šéfa pátrací skupiny a sama se později stala obětí provokačních metod svých kolegů. Konkrétní informace „zevnitř“ oddělení patří vůbec k nejcennějším údajům, tím spíše, že se až na výjimky

⁸ HEJL, Vilém: *Zpráva o organizovaném násilí*. Univerzum, Praha 1990. Publikace, na níž dílem spolupracoval Karel Kaplan, se prvního vydání dočkala již v roce 1986, kdy ji vydalo exilové nakladatelství Sixty-Eight Publishers.

⁹ CÍLEK, Roman: *Prokletí moci*. Magnet-Press, Praha 1991.

¹⁰ Srov. např. CÍLEK, Roman: Případ „Generál Kutlvašr a spol.“. *Hlas revoluce*, 31. 5. 1968, roč. 21, č. 11, s. 3. Týž: Případ „Generál Kutlvašr a spol.“. *Hlas revoluce*, 14. 6. 1968, roč. 21, č. 12, s. 3. Týž: Případ „Generál Kutlvašr a spol.“. *Hlas revoluce*, 28. 6. 1968, roč. 21, č. 13, s. 3. Týž: Prokletí moci. Cesta za tajemstvím Reicinova 5. oddělení. *Hlas revoluce*, 10. 1. 1969, roč. 21, č. 1, s. 6. Týž: Prokletí moci. Cesta za tajemstvím Reicinova 5. oddělení. *Hlas revoluce*, 24. 1. 1969, roč. 21, č. 2, s. 6.

¹¹ Několik textů, otištěných v nověji vydaných knihách, byly v podstatě kopiemi již dříve publikovaných statí.

¹² CÍLEK, Roman: *...a uvízneš za hrdlo*. Centurion, Praha 1993.

¹³ CÍLEK, Roman: *Čas triumfu, čas pomsty. 1948–1953: Pohled do zákulisí politických zločinů*. Tempo, Třebíč 1997.

¹⁴ CÍLEK, Roman: *Hrobaři iluzí aneb Kdo nepůjde s námi...* Rodiče, Praha 2003.

¹⁵ CÍLEK, Roman: *Běda tomu, kdo vyčnívá z řady. 1948–1952: pohled od zákulisí politických zločinů*. ČAS, Řitka 2015.

nevyskytují v jiných pramenech a liší se i od výpovědí, které jmenovaná učinila v padesátých letech během vyšetřování nezákonných metod příslušníků oddělení.¹⁶

Krátké svědectví Ludmily Uhlířové se objevilo i v brožuře s názvem *Josef Knop-důstojník, na něhož jsme měli zapomenout*¹⁷. V roce 1991 ji jako vzpomínku na významného účastníka druhého zahraničního odboje plk. gšt. Josefa Knopa, zatčeného v roce 1949 příslušníky 5. oddělení HŠ MNO a následně odsouzeného k doživotnímu trestu, vydal spolu s dalšími spolupracovníky Pavel Svědīroh.

Jméno Ludmily Uhlířové figurovalo i v další knize, věnované výlučně osudu div. gen. Heliodora Píky. Jeho životní příběh s důrazem na tragický konec publikoval v roce 1992 pod názvem *Smrt generála*¹⁸ jeho někdejší obhájce JUDr. Rastislav Váhala. Kromě popisu Píkovi perzekuce, vykreslené s pomocí rozsáhlých citací z dobových dokumentů, se podrobně zaměřil i na proces z přelomu šedesátých a sedmdesátých let, který iniciovala Píkova rodina v nakonec úspěšné snaze dosáhnout soudní rehabilitace jeho osoby. Přes jistá omezení ve výběru pramenů přinesl text nové informace, které osvětlovaly praxi zavedenou na 5. oddělení HŠ MNO i v tehdejší vojenské justici. Bližší údaje k aktérům případu z řad příslušníků oddělení však chyběly.

Informace o zločinech páchaných vojenským obranným zpravodajstvím přinesli veřejnosti Tomáš Havlík a Jaroslav Fenyk ve stati s názvem *Trestná činnost příslušníků některých represivních orgánů v 50. letech*¹⁹, která vyšla jako dvojčíslo časopisu *Prokuratura*. Oba jmenovaní působili v době zpracovávání textu jako právníci na Hlavní vojenské prokuratuře Generální prokuratury (HVP GP) ČSFR, kde se věnovali rozsáhlé rehabilitační agendě. Ve svém stručném, přesto přínosném příspěvku nastínili v základních obrysech organizační členění a personální obsazení 5. oddělení HŠ MNO a jmenovali rovněž několik tamních právních poradců, „znalců“, zodpovědných za vyhotovování posudků pro hlavní soudní líčení. V drobných medailonech připomněli několik obětí jejich jednání z řad důstojníků ČSA.

Perzekuci československých důstojníků, kteří po únoru 1948 vystoupili na obranu demokracie v ČSR a jako takoví byli komunistickým režimem pronásledováni, se věnovala

¹⁶ Srov. VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, spis, sp. zn. Np 399/51, Výpověď Ludmily Uhlířové, nedat. [listopad 1951], nestr.

¹⁷ SVĚDĪROH, Pavel (ed.): *Josef Knop-důstojník, na něhož jsme měli zapomenout*. Klub českých turistů, Žamberk 1991.

¹⁸ VÁHALA, Rastislav: *Smrt generála*. Melantrich, Praha 1992.

¹⁹ FENYK, Jaroslav – HAVLÍK, Tomáš: *Trestná činnost příslušníků některých represivních orgánů v 50. letech*, In: *Prokuratura. Časopis Generální prokuratury ČSFR*, 1992, č. 3–4, s. 5–75.

v jedné z kapitol své publikace *Z letopisů třetího odboje*²⁰ i průkopnice daného tématu na poli české historiografie Zora Dvořáková. V textu vycházela zejména z dokumentů uložených v Ústředním archivu Konfederace politických vězňů (KPV). Informace k aparátu 5. oddělení HŠ MNO text neobsahuje.

Poúnorové dění v armádě popsal ve dvou kapitolách knihy *Nekrvavá revoluce*²¹ stručně historik Karel Kaplan. Věnoval se v nich obecně soudním procesům s příslušníky armády, uvedl statistické údaje o jím rozlišované první (jaro 1948 – léto 1950) a druhé (podzim 1950 – podzim 1951) vlně těchto procesů a shrnul stručně jejich důvody a dopady. Speciální pozornost pak věnoval osudům div. gen. Heliadora Píky²², přičemž lze uvést, že totožný text vyšel pod názvem *Procesy s československou generalitou*²³ zásluhou redakce časopisu *Historie a vojenství* jako samostatná studie již v roce 1990.

Z pera Karla Kaplana pochází kniha s názvem *Pět kapitol o únoru*²⁴, v níž se autor podrobně zabýval únorovými dny roku 1948, i obdobím, které je předcházelo. Nemohl pominout skutečnosti, jejichž byl následný politický převrat výsledkem a mimo jiné zmínil provokační aféry z roku 1947, z nichž se zejména tzv. mostecká aféra dotkla řady důstojníků ČSA.²⁵

Dílem Karla Kaplana, které sepsal ve spolupráci s Pavlem Kosatíkem, je i publikace s výmluvným názvem *Gottwaldovi muži*²⁶. Autoři v ní v životopisných statích zachytili životní osudy šestice soudruhů, kteří ve své době doslova ovládali dění ve státě, mezi nimi Klementa Gottwalda, Rudolfa Slánského a Alexandra Čepičku.

Ještě v průběhu devadesátých let vyšla řada zajímavých, i dnes přínosných textů. Problematiky poválečného budování československé armády se zmínkou o vojenském obranném zpravodajství v úvodu své studie *K otázce výstavby Československé armády před*

²⁰ DVOŘÁKOVÁ, Zora: *Z letopisů třetího odboje*. Hříbal, Praha 1992, s. 110–122.

²¹ KAPLAN, Karel: *Nekrvavá revoluce*. Mladá fronta, Praha 1993, s. 255–264. Kniha spatřila poprvé světlo světa v roce 1985, kdy ji vydalo exilové nakladatelství Sixty-Eight Publishers v Torontu.

²² Případ gen. Heliadora Píky, o němž oficiální odborná literatura dlouhá desetiletí mlčela, připomněla redakce vojenského časopisu o dva roky později znovu, a to vydáním stručně uvedeného dokumentu, jímž byl dopis určený prezidentu republiky. Srov. BŘACHOVÁ, Věra (ed.): Dopis generála H. Píky prezidentu Gottwaldovi (I). In: *Historie a vojenství*, 1992, roč. XLI, č. 1, s. 112–139. Táž, Dopis generála H. Píky prezidentu Gottwaldovi (II). In: *Historie a vojenství*, 1992, roč. XLI, č. 2, s. 115–149. K 60. výročí od uplynutí soudního procesu s H. Píkou vzpomněl na stránkách stejného periodika jeho osudy F. Hanzlík. Srov. HANZLÍK, František: Generál Heliodor Píka. Tragický osud vlastence. In: *Historie a vojenství*, 1992, roč. XLI, č. 1, s. 72–80.

²³ KAPLAN, Karel: *Procesy s československou generalitou*. In: *Historie a vojenství*, 1990, roč. XXXIX, č. 3, s. 46–56.

²⁴ KAPLAN, Karel: *Pět kapitol o únoru*. DOPLNĚK, Brno 1997.

²⁵ Téma popsal velmi podobným způsobem ve své později vydané knize. Srov. KAPLAN, Karel: *Protistátní bezpečnost*. Plus, Praha 2015, s. 292–299.

²⁶ KAPLAN, Karel – KOSATÍK, Pavel: *Gottwaldovi muži*. PASEKA, Litomyšl-Praha 2004.

rokom 1968²⁷ dotkl Jaromír Navrátil. Z hlediska národnostního, s důrazem na tzv. slovenský aspekt, se tématu věnovali slovenští historikové Juraj Havlíček²⁸ a Jan Štaigl²⁹.

Jan Štaigl později publikoval samostatnou stať s názvem *Organizácia a hlavné smery činnosti obranného spravodajstva (vojenskej kontrarozvedky) čs. armády v rokoch 1945–1970*³⁰, v níž se věnoval uspořádání a působení armádního obranného zpravodajství ve vymezeném období.

Děním v armádě po únoru 1948 se zabývala Věra Břachová, která publikovala práce s názvem *Destrukce důstojnického sboru čs. armády po únoru 1948*³¹ a *Akce „D“ a internace československých důstojníků v TNP Mírov*³². V prvním příspěvku autorka představila jednotlivé fáze i příklady personálních čistek v armádě a sestavila přehled důstojníků popravených v letech 1948 až 1954, v druhém se věnovala hlubšímu rozboru vzniku a realizace tzv. akcí D, které 5. oddělení HŠ MNO spoluorganizovalo a v nichž byly zatčeny a uvězněny stovky československých vojáků.

Důležitým počinem v mapování trestně právní perzekuce československých důstojníků bylo vydání brožury s názvem *Vojenské osoby, odsouzené státním soudem Praha, Brno, Bratislava v letech 1948–1952*³³, kterou sestavila a úvodem opatřila autorská dvojice Věra Fabšičová a Zdeněk Vališ. Publikace byla připravena pro návštěvníky patrně vůbec prvního vědeckého semináře, který se v souvislosti s tématem komunistické perzekuce vojenských osob v polistopadovém státě konal.³⁴ Setkání historiků, učitelů, novinářů i pamětníků uspořádal v prosinci 1992 Historický ústav Armády České republiky (HÚ AČR), přičemž z události vzešel o rok později i sborník s názvem *Destrukce československého důstojnického*

²⁷ NAVRÁTIL, Jaromír: K otázce výstavby Československé armády před rokem 1968. In: *Historie a vojenství*, 1992, roč. XLI, č. 5, s. 101–125.

²⁸ HAVLÍČEK, Juraj: K otázke formovania a národnostného zloženia veliteľského zboru československej armády v rokoch 1945–1948. In: *Historie a vojenství*, 1993, roč. XLII, č. 2, s. 91–109.

²⁹ ŠTAIGL, Jan: Armáda na Slovensku ako objekt a subjekt politických represíí po februári 1948. In: PEŠEK, Jan (ed.): *V tieni totality. Perzekúcie na Slovensku v začiatkoch komunistickej totality (1948–1953)*. Zborník materiálov z vedeckej konferencie v Bratislave 10. 4. 1996, doplnený o spomienky perzekvovaných osob. HÚ SAV, Bratislava 1996, s. 45–56. Týž: K otázke zastúpenia Slovákov v dôstojníckom zbore československej armády po februári 1948. In: GONĚC, Vladimír (ed.): *Česko-slovenská historická ročenka*. MU, Brno 1998, s. 123–130. Týž: Formovanie a vývoj dôstojníckeho zboru čs. armády na Slovensku v rokoch 1945–1948. In: *Vojenská história*, 2007, roč. 11, č. 4, s. 61–89.

³⁰ ŠTAIGL, Jan: *Organizácia a hlavné smery činnosti obranného spravodajstva (vojenskej kontrarozvedky) čs. armády v rokoch 1945–1970*. In: *Vojenská história*, 2001, roč. 5, č. 4, s. 62–84.

³¹ BŘACHOVÁ, Eva: *Destrukce důstojnického sboru čs. armády po únoru 1948*. In: *Historie a vojenství*, 1992, roč. XLI, č. 3, s. 109–127.

³² BŘACHOVÁ, Eva: Akce „D“ a internace československých důstojníků v TNP Mírov. In: *Politické elity v Československu 1918–1948*, Sešity Ústavu pro soudobé dějiny, sv. 20. ÚSD AV ČR, Praha 1994, s. 181–193.

³³ FABŠIČOVÁ, Věra – VALIŠ, Zdeněk: *Vojenské osoby, odsouzené státním soudem Praha, Brno, Bratislava v letech 1948–1952*. HÚ ČSA, Praha 1992.

³⁴ K průběhu semináře srov. DUFEK, Jiří: *Destrukce československého důstojnického sboru po únoru 1948*. In: *Historie a vojenství*, 1993, roč. XLII, č. 3, s. 168–172.

sboru po únoru 1948³⁵. K nejzajímavějším příspěvkům patřili statě Radko Břacha o tzv. akci Irena³⁶, Zdeňka Vališe o tzv. akci Lux³⁷, nebo vzpomínkový text Ludmily Řečicové-Uhlířové s názvem *O činnosti 5. oddělení hl. štábu MNO*³⁸, v němž jako pamětnice popisovala tehdejší praktiky oddělení a upozorňovala na jednání tamních, konkrétně jmenovaných příslušníků.

Tématu vojenského obranného zpravodajství se nadále věnovalo i již výše zmíněné autorské duo Fabšičová a Vališ. V roce 1995 publikovali text s názvem *Zákon č. 231/1948 Sb. a obranné zpravodajství Čs. Armády. Aplikace zákona č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky v představách 5. oddělení hlavního štábu*³⁹. V krátkém úvodu stručně zmínili souvislosti mezi činností vojenského obranného zpravodajství a Státní bezpečnosti (StB) a upozornili na existenci interní pomůcky 5. oddělení HŠ MNO *Stíhání vojenských osob a součinnost orgánů OZ*. Dokument z roku 1949, který se dodnes dochoval v Archivu bezpečnostních složek (ABS), se dělil na tři části. První dvě se zabývaly kvalifikací trestných činů vojáků a vojenským soudním řízením⁴⁰, třetí část s názvem *Součinnost orgánů obranného zpravodajství s justičními úřady*, kterou autoři kompletně v publikaci ocitovali, vypovídala o těsné spolupráci vojenského obranného zpravodajství s justicí.

Ze snahy pojmenovat a veřejnosti představit některé z hlavních strůjců represí v československém vojsku se v roce 1994 zrodila rozsáhlá třídílná studie Milana Lichnovského s názvem *Bedřich Reicin a československá armáda*⁴¹. Autor v ní zachytil kariéru i pád jednoho z nejmocnějších mužů tehdejší armády a jeho vliv na poválečné

³⁵ BŘACH, Radko (ed.): *Destrukce čs. důstojnického sboru po únoru 1948. Sborník z vědeckého semináře konaného 9. 12. 1992*. HÚ AČR, Praha 1993.

³⁶ BŘACH, Radko: Akce „Irena“. In: BŘACH, Radko (ed.): *Destrukce čs. důstojnického sboru po únoru 1948...*, s. 72–77. Podrobně se některým aspektům rozsáhlému případu, v němž bylo nakonec obviněno několik desítek důstojníků, a při následném soudním procesu padly tři tresty smrti, věnoval autor v samostatné studii. Srov. BŘACH, Radko: *Perzekuční zásah proti důstojníkům 11. pěší divize v Plzni v letech 1950–1952*. In: *Historie a vojenství*, 1993, roč. XLII, č. 5, s. 3–53. Obětí této akce byl i Tomáš Sedláček (1918–2012), tehdy v hodnosti majora, kterého příslušníci 5. oddělení HŠ MNO zatkl 21. 2. 1951 a převezli do vojenské vazební věznice „Domečku“. Stalo se tak těsně před zatčením příslušníků oddělení i škt. Františka Pergla, tamního správce. I tak však Sedláček kruté poměry v této věznici poznal a musel čelit brutálnímu týrání ze strany jmenované. Srov. PLACHÝ, Jiří – SEDLÁČEK, Tomáš: *Vydržet! Paměti generála Tomáše Sedláčka*. MO ČR-VHÚ, Praha 2015.

³⁷ VALIŠ, Zdeněk: Akce „Lux“. In: BŘACH, Radko (ed.): *Destrukce čs. důstojnického sboru po únoru 1948...*, s. 78–83.

³⁸ ŘEČICOVÁ-UHLÍŘOVÁ, Ludmila: *O činnosti 5. oddělení hl. štábu MNO*. In: BŘACH, Radko (ed.): *Destrukce čs. důstojnického sboru po únoru 1948...*, s. 63–71.

³⁹ FABŠIČOVÁ, Věra – VALIŠ, Zdeněk: *Zákon č. 231/1948 Sb. a obranné zpravodajství Čs. armády. Aplikace zákona č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky v představách 5. oddělení hlavního štábu*. In: *Securitas Imperii* 2, 1995, s. 271–279.

⁴⁰ Srov. ABS, f. Hlavní správa vojenské kontrarozvědky (HS VKR) (f. 302), sign. 302-539-10. Dochovaný výtisk dokonce patřil jednomu z příslušníků vyšetřovací skupiny oddělení mjr. Ludvíku Turkovi, jak dokazuje vlastnoručně podepsaná obálka předpisu.

⁴¹ LICHNOVSKÝ, Milan: *Bedřich Reicin a Československá armáda I*. In: *Historie a vojenství*, 1994, roč. XLIII, č. 1, s. 3–36. Týž: *Bedřich Reicin a Československá armáda II. (1945–1948)*. In: *Historie a vojenství*, 1994, roč. XLIII, č. 2, s. 3–44. Týž: *Bedřich Reicin a Československá armáda III. (1948–1952)*. In: *Historie a vojenství*, 1995, roč. XLIV, č. 6, s. 81–117.

formování československých ozbrojených sil. Zejména v druhé části uvedené studie detailně popsal vznik a vývoj Reicinem ovládaného OBZ, jeho organizační strukturu a v obecných konturách i jeho činnost, a to především v poválečných letech až do doby těsně po únoru 1948. V závěrečné části textu se zaměřil na popis následných represí v armádě, nastínil metody 5. oddělení HŠ MNO, připomněl některé z jeho příslušníků a stručně jmenoval několik československých důstojníků, kteří v jejich spárech uvízli. Podrobněji se také zabýval okolnostmi konce Reicinovy kariéry i průběhem následného trestního řízení s ním.

Z textů, které mapovaly životní příběhy důstojníků, pronásledovaných komunistickým režimem a zmínily podíl 5. oddělení HŠ MNO na této perzekuci, lze uvést stať *Táta parašutistů* z pera Jiřího Šolce, věnovanou osudům poválečného velitele nově vzniklého československého výsadkového vojska brig. gen. Karla Palečka⁴². Až mnohem později se mohla veřejnost zásluhou dvou studií Prokopa Tomka s názvy *Hrdina odboje Rudolf Krzák agentem CIA?*⁴³ a *Sto let od narození generálmajora v.v. Rudolfa Krzáka*⁴⁴ seznámit s životním příběhem Palečkova podřízeného, náčelníka štábu výsadkářů genmjr. Rudolfa Krzáka. Oba důstojníci byli příslušníky oddělení zatčeni na podzim roku 1949 a na základě zcela smyšleného obvinění později odsouzeni k mnohaletému vězení.

Mezi publikace, jež souvisí s činností vojenského obranného zpravodajství a jako takové zmiňují některé zde službu konající důstojníky i jejich vyšetřovací metody, patří kniha Josefa Slaniny a Zdeňka Vališe *Generál Karel Kutlvašr*⁴⁵, přibližující životní osudy i perzekuci jedné z významných osobností našich vojenských dějin.

Zdeněk Vališ vydal později podobně pojednanou knihu o osudech dalšího významného důstojníka perzekvovaného komunistickým režimem, nazvanou jednoduše *Generál Karel Janoušek*⁴⁶.

Připomenout se třeba knihu Jiřího Šolce s titulem *Ve službách prezidenta*⁴⁷, věnovanou osudu gen. Františka Moravce. Publikace zmiňuje jak poúnorové události, tak stručně i úlohu, kterou v Moravcově životě sehrál Bedřich Reicin a jeho oddělení.

Vynechat nelze text Jana Breta s názvem *22 oprátek*⁴⁸, který ve stručných medailonech představil osudy některých důstojníků popravených během komunistického režimu z politických důvodů.

⁴² ŠOLC, Jiří: Táta parašutistů. In: *Historie a vojenství*, 1996, roč. XLV, č. 4, s. 156–177.

⁴³ TOMEK, Prokop: Hrdina odboje Rudolf Krzák agentem CIA? In: *Paměť a dějiny*, 2008, roč. II, č. 1, s. 174–181.

⁴⁴ TOMEK, Prokop: Sto let od narození generálmajora v.v. Rudolfa Krzáka. In: *Historie a vojenství*, 2014, roč. LXIII, č. 4, s. 72–81.

⁴⁵ SLANINA, Josef – VALIŠ, Zdeněk: *Generál Karel Kutlvašr*. Naše vojsko, Praha 1993.

⁴⁶ VALIŠ, Zdeněk: *Generál Karel Janoušek*. Nakladatelství V RÁJI, Praha 1997.

⁴⁷ ŠOLC, Jiří: *Ve službách prezidenta*. Vyšehrad, Praha 1994.

Podobně sestavená publikace nazvaná *Cesty hrdinů československého zahraničního odboje*⁴⁹ vyšla v roce 2002 a jejím autorem je Zdeněk Filip. Formou biogramů drobnějšího charakteru připomněl příběhy válečných hrdinů, kteří po únoru 1948 čelili perzekučním zásahům ze strany nového režimu. Mezi jinými je zde stručně popsán i osud mjr. Květoslava Prokeše a gen. Vladimíra Přikryla⁵⁰, kteří se oba stali oběťmi metod armádního obranného zpravodajství.

Autorem nejvýznamnějších prací, které mapují vznik, vývoj a činnost 5. oddělení HŠ MNO, především jeho institucionálního předchůdce OBZ, je bezesporu brněnský vojenský historik a pedagog František Hanzlík. Dané téma se stalo jedním z jeho klíčových badatelských zájmů a zejména z pohledu vzniku, rozvoje a také politicko-spoločenské role vojenského obranného zpravodajství v letech 1945 až 1948 lze jeho texty považovat za vyčerpávající. Pro pochopení úlohy, kterou 5. oddělení HŠ MNO jako nástupce OBZ sehrálo v letech následujících po únoru 1948, pak zcela nezastupitelné. Po řadě rozsáhlých studií⁵¹ publikoval v roce 1997 knihu s titulem *Únor 1948. Výsledek nerovného zápasu*⁵², v níž vycházel především ze své habilitační a částečně ještě i disertační práce.⁵³ Hanzlík v textu analyzoval cestu KSČ k moci skrze cílené ovládnutí bezpečnostních složek státu, přičemž se detailně věnoval okolnostem vzniku OBZ a jeho činnosti a upozornil na klíčové směrnice i nezákonné jednání tamních příslušníků již v roce 1945. Současně připomněl již tehdy vzrůstající tendence zdiskreditovat či přímo profesně zlikvidovat některé vysoce postavené armádní činitele, kteří svými názory a politickými postoji nevyhovovali záměrům KSČ.

V roce 1999 publikoval v autorském kolektivu s Janem a Jaroslavem Pospíšilovými knihu s názvem *Sluha dvou pánů*⁵⁴. Objemný text se v úvodní části věnoval působení

⁴⁸ BRET, Jan: *22 oprátek*. MO ČR-AVIS, Praha 1999.

⁴⁹ FILIP, Zdeněk: *Cesty hrdinů československého zahraničního odboje 1939–1945*. VEDUTA, Mohelnice 2002.

⁵⁰ Zde lze stručně připomenout i Přikrylovy memoáry, v nichž autor popsal své zatčení a následné věznění. Srov. PAŠEK, Petr: *Odsudte je k životu: svědectví generála Vladimíra Přikryla*. Konfrontace, Curych 1976. PŘIKRYL, Vladimír: *Za vlády tmy*. Naše vojsko, 1993.

⁵¹ HANZLÍK, František: K problematice budování důstojnického sboru Československé armády v roce 1945. In: *Historie a vojenství*, 1992, roč. XLI, č. 6, s. 76–101. Týž: Uplatňování sovětského vlivu na budování československé branné moci koncem roku 1944 a v roce 1945. In: VODIČKA, Stanislav – GONĚC, Vladimír (ed.): *Češi a Slováci a Východní Evropa ve 20. století*. Sborník Vojenské akademie v Brně, řada C, mimořádné číslo, 1994, s. 387–394. Týž: K možnosti použití armády prezidentem dr. E. Benešem při řešení únorové krize v roce 1948. In: *Edvard Beneš - československý a evropský politik. Sv. 2. Sborník projevů a příspěvků k 110. výročí narození druhého československého prezidenta*. Nadace Jiřího z Poděbrad pro evropskou spolupráci, Brno 1994, s. 123–139. Týž: K problematice zápasu o koncepci výstavby čs. branné moci v letech 1945–1948. In: KRČ, Miroslav (ed.): *Československé a polské cesty ke svobodě a suverenitě*. Sborník Vojenské akademie v Brně, 1996, s. 168–195.

⁵² HANZLÍK, František: *Únor 1948. Výsledek nerovného zápasu*. Prewon, Praha 1997.

⁵³ Srov. HANZLÍK, František: *Formování důstojnického sboru československé armády v letech 1945–1948*. Disertační práce, FF MU, Brno 1992. Týž: *Bezpečnostní složky v boji o uchopení politické moci v českých zemích v letech 1945–1948*. Habilitační práce, FF MU, Brno 1996.

⁵⁴ HANZLÍK, František – POSPÍŠIL, Jan – POSPÍŠIL, Jaroslav: *Sluha dvou pánů*. Lípa, Vizovice 1999.

OBZ v nově se tvořící poválečné československé armádě, v druhé pak přinesl přepis rozsáhlé výpovědi jednoho z klíčových mužů počátků OBZ, posléze obávaného představitele vojenské justice pplk. JUDr. Karla Vaše⁵⁵. Dokument datovaný do roku 1955, byť z logiky věci obsahově limitovaný subjektivním pohledem i zájmy jeho tvůrce, osvětloval zrod OBZ a jeho fungování, stejně jako fungování vojenské justice v letech 1945 až 1951. Tento Hanzlíkův publikační počin umožnil v době stále ještě omezeného přístupu k relevantním archivním materiálům alespoň částečně nahlédnout do dané problematiky.

Souhrnné informace k výsledkům dosavadního pátrání po klíčových archivních materiálech prezentoval František Hanzlík o dva roky později v příspěvku *Nové poznatky o obranném zpravodajství. Stav zkoumané problematiky v archivech*⁵⁶.

Spolu s Jaroslavem Pospíšilem zpracoval historik Hanzlík problematiku OBZ v letech 1945 až 1948 i v publikaci nazvané *Soumrak demokracie*, s výmluvným podtitulem *Reicinovo obranné zpravodajství na cestě KSČ k moci*⁵⁷.

Tématu působnosti 5. oddělení HŠ MNO v čele s B. Reicinem se František Hanzlík dotkl i ve své další knize s názvem *Voják se srdcem bohéma. Genmjr. Richard Tesařík*, v níž se věnoval pouhým osudům této významné vojenské osobnosti druhoválečného zahraničního odboje.⁵⁸

V roce 2003 vyšla pod hlavičkou Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu (ÚDV) Hanzlíkova práce s názvem *Vojenské obranné zpravodajství v zápasu o politickou moc 1945–1950*⁵⁹. Autor se v ní opět věnoval dané problematice a předložil ucelený obraz role a fungování OBZ při upevňování komunistické moci v těsně poválečném období.

Následovala publikace *Armáda v zápase o politickou moc v Československu v letech 1945–1948*⁶⁰, na níž František Hanzlík spolupracoval s Václavem Vondráškem. Kniha vznikala s opětovným cílem osvětlit úlohu armády v zápasu o moc v poválečném období.

⁵⁵ K tomuto srov. VAŠ, Karel: *Moje perzekuce v právním státě aneb Epochální výlet české justice do 50. let XX. století*. Orego, Praha 2001.

⁵⁶ HANZLÍK, František: *Nové poznatky o obranném zpravodajství. Stav zkoumané problematiky v archivech*. In: KOCIÁN, Jiří – TŮMA, Oldřich (eds.): *Deset let soudobých dějin. Jednání sekce Soudobé dějiny na VIII. sjezdu českých historiků*. ÚSD AV ČR, Praha 2001, s. 56–64.

⁵⁷ HANZLÍK, František – POSPÍŠIL, Jaroslav: *Soumrak demokracie*. Lípa, Vizovice 2000.

⁵⁸ HANZLÍK, František – BEJČEK, Eduard: *Voják se srdcem bohéma. Genmjr. Richard Tesařík*. Lípa, Vizovice 2002. K tématu se F. Hanzlík částečně vrátil v roce 2017, kdy publikoval studii o poválečných osudech R. Tesaříka s důrazem na dosud neznámé informace, které vedly k jeho utajenému věznění v období 1953–1954. Srov. HANZLÍK, František: *Utajená vazba Hrdiny SSSR. Životní osudy Richarda Tesaříka v období pouhých perzekucí v armádě 1948–1954*. In: *Securitas Imperii 30*, 2017, č. 1, s. 136–175.

⁵⁹ HANZLÍK, František: *Vojenské obranné zpravodajství v zápasu o politickou moc 1945–1950*. ÚDV, Praha 2003.

⁶⁰ HANZLÍK, František – VONDRÁŠEK, Václav: *Armáda v zápase o politickou moc v Československu v letech 1945–1948*. UO, Brno 2004.

Mapovala souvislosti vzniku obranného zpravodajství, jeho úlohu v získávání převahy KSČ nad ostatními politickými rivaly, hlavní vlny čistek uvnitř důstojnického sboru a jednání klíčových figur daného období a problematiky. Hlouběji rozpracovaný text obou autorů, který vycházel z velkého množství archivních pramenů, byl publikován i o dva roky později v knize s obdobným titulem.⁶¹

V roce 2006 vydal František Hanzlík publikaci *Případ kpt. Adolf Püchler. Svědectví agenta OBZ o nelegálním získávání financí zpravodajskou službou ministerstva vnitra 1946–1947*⁶². Na základě rozsáhlé výpovědi jednoho z někdejších příslušníků obranného zpravodajství v něm ilustroval nelegální získávání finančních prostředků tajnými službami pro zajištění propagandistických a jiných akcí KSČ v těsně poválečných letech.

Působení OBZ, potažmo 5. oddělení HŠ MNO, se František Hanzlík částečně věnoval i v knize *Československý vojenský exil pro obnovu v Československu po únoru 1948*⁶³, na níž spolupracoval s Karlem Konečným. I když se publikace soustředí zejména na organizování a spolkový život důstojníků, poúnorových exulantů, zahrnuje analýzu souvislostí jejich odchodu, v němž působení armádního obranného zpravodajství sehrálo rozhodující roli. Stejně tak téma zmínil i ve své další knize s názvem *Krajané v USA a vojenský exil pro obnovu demokracie v Československu po únoru 1948*⁶⁴.

Penzum informací, které František Hanzlík za léta svého výzkumu shromáždil, využil při psaní doposud vůbec jediné monografie o Bedřichu Reicinovi. Této stěžejní práci předcházelo několik jeho studií⁶⁵, publikace s výstižným názvem *Bez milosti a slitování. B. Reicin-fanatik rudého teroru*⁶⁶ vyšla v roce 2011. Hanzlík v ní za využití značného množství různých pramenů i rozhovorů s pamětníky zachytil životní a profesní osudy této klíčové osobnosti poválečného vývoje československé armády, a v souvislostech popsal činnost vojenského obranného zpravodajství od jeho vzniku až do února 1948.

⁶¹ HANZLÍK, František – VONDRÁŠEK, Václav: *Armáda v zápase o politickou moc v letech 1945–1948*. MO ČR-AVIS, Praha 2006.

⁶² HANZLÍK, František: *Případ kpt. Adolf Püchler. Svědectví agenta OBZ o nelegálním získávání financí zpravodajskou službou ministerstva vnitra 1946–1947*. ÚDV, Praha 2006.

⁶³ HANZLÍK, František – KONEČNÝ, Karel: *Československý vojenský exil pro obnovu demokracie v Československu po únoru 1948*. UO, Brno 2009.

⁶⁴ HANZLÍK, František: *Krajané v USA a vojenský exil pro obnovu demokracie v Československu po únoru 1948*. MO ČR, Praha 2012.

⁶⁵ HANZLÍK, František: Byl skutečně Bedřich Reicin agentem gestapa? In: *Prísne tajné! Literatura faktu*, 2007, č. 3, s. 97–112. Týž: O „bílých místech“ v životě Bedřicha Reicina. In: *Soudobé dějiny*, 2008, roč. 15, č. 1, s. 22–61.

⁶⁶ HANZLÍK, František: *Bez milosti a slitování. B. Reicin-fanatik rudého teroru*. Ostrov, Praha 2011.

V témže roce Hanzlík publikoval i studii s názvem *Proč byl odvolán gen. Ludvík Svoboda z funkce ministra národní obrany v dubnu 1950*⁶⁷, v níž objasňoval spory mezi Svobodou, Reicinem a gen. JUDr. Jaroslavem Procházkou⁶⁸, šéfem Hlavní správy výchovy a osvěty (HSVO) MNO, které přispěly k ministrově pádu. Zmínil rovněž důvody, proč se tehdy na uvolněný post nedostal právě Bedřich Reicin.

Různým formám poúnorových perzekucí vojáků a roli obranného zpravodajství v tomto procesu se František Hanzlík věnoval v několika samostatných textech. Studie *Podíl OBZ na perzekuci důstojnického sboru po únoru 1948*⁶⁹ vyšla již v roce 2005, později přidal stať *Obranné zpravodajství a únor 1948, podíl OBZ na perzekuci důstojnického sboru po únoru 1948*⁷⁰, která byla publikována jako kapitola v knize pojednávající o tomto zlomovém datu v širší perspektivě. Následoval text s názvem *Úloha armádního obranného zpravodajství a Bedřicha Reicina při mimosoudní perzekuci vojáků po únoru 1948*⁷¹.

Téma autor komplexně zpracoval v samostatné publikaci s názvem *Diskriminace a perzekuce vojáků v Československu v letech 1945–1955*.⁷² V první části knihy popsal diskriminaci vojáků v období zápasu o charakter důstojnického sboru v letech 1945 až 1948, v druhé se věnoval různým podobám poúnorových represí v československém vojsku. Podrobněji popsal „Akci APS“ (Armádní poradní sbor-pozn. aut.), „Akce D“ a tábory nucené práce (TNP) a „Akci LUX“.

V roce 2015 publikoval studii s názvem *Čepičkova justice jeden z nástrojů perzekucí po únoru 1948*⁷³. Shrnuje v ní poznatky k Čepičkově roli ve fungování justičního aparátu

⁶⁷ HANZLÍK, František: Proč byl odvolán gen. Ludvík Svoboda z funkce ministra národní obrany v dubnu 1950. In: PEJČOCH, Ivo – TOMEK, Prokop (eds.): *Od svobody k nesvobodě 1945–1956*. MO ČR, Praha 2011, s. 148–161.

⁶⁸ K jeho osobě srov. PLACHÝ, Jiří: Jaroslav Procházka (1897–1980). In: ANEV, Petr – BÍLÝ, Matěj (eds.): *Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921–1989), L–Z*. Nakladatelství Academia–ÚSTR, Praha 2018, s. 209–212.

⁶⁹ HANZLÍK, František: Podíl OBZ na perzekuci důstojnického sboru po únoru 1948. In: PERNES, Jiří – FOITZIK, Jan (eds.): *Politické procesy v Československu po roce 1945 a „případ Slánský“*. Prius-ÚSD AV ČR, Brno 2005, s. 291–319.

⁷⁰ HANZLÍK, František: Obranné zpravodajství a únor 1948, podíl OBZ na perzekuci důstojnického sboru po únoru 1948. In: KOCIAN, Jiří – DEVÁTÁ, Markéta (eds.): *1948. České křižovatky evropských dějin*. ÚSD AV ČR, Praha 2011, s. 111–118.

⁷¹ HANZLÍK, František: Úloha armádního obranného zpravodajství a Bedřicha Reicina při mimosoudní perzekuci vojáků po únoru 1948. In: *Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd*, 2014, roč. 28, č. 1, s. 88–103. Dostupné on-line: <https://www.ped.muni.cz/whis/rsv141.pdf> (citováno k 30. 9. 2019).

⁷² HANZLÍK, František: *Diskriminace a perzekuce vojáků v Československu v letech 1945–1955*. Poweprint, Praha 2015. Kapitulu, týkající se role APS v procesu perzekucí v armádě, autor ve zkrácené verzi s odkazem na uvedenou knihu publikoval jako samostatnou studii. Srov. HANZLÍK, František: Perzekuce vojáků po únoru 1948 - Akce Armádní poradní sbor. In: *Vojenské rozhledy*, 2017, roč. XXVII, č. 1, s. 121–124.

⁷³ HANZLÍK, František: Čepičkova justice jeden z nástrojů perzekucí po únoru 1948. In: *Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd*, 2015, roč. 29, č. 1, s. 87–94. Dostupné on-line: <https://www.ped.muni.cz/whis/s1-15.pdf> (citováno k 30. 9. 2019).

v prvních letech poúnorové vlády KSČ a dotkl se i působení vojenského obranného zpravodajství.

Zatím poslední publikační počín Františka Hanzlíka představuje kniha s názvem *Tajné služby na cestě KSČ k moci 1945–1948*, s podtitulem *Únor 1948 – výsledek nerovného zápasu*⁷⁴. Autor v ní předkládá obsáhlou analýzu postupného ovládnutí bezpečnostních složek státu komunistickou stranou s důrazem na vznik a působení Reicinova OBZ a zkoumá dopad této skutečnosti na průběh a výsledky zápasu o politickou moc v těsně poválečných letech v Československu.

Na perzekuce v armádě i na armádu jako perzekuční nástroj se ve svém výzkumu zaměřil historik Jiří Bílek. Připomenout lze jeho studii *Hlavní směry, formy a etapy destrukce důstojnického sboru československé armády na přelomu čtyřicátých a padesátých let minulého století*⁷⁵ či pozdější publikaci s názvem *Československá armáda jako oběť i nástroj politické perzekuce. Sborník vybraných dokumentů z let 1948–1953*⁷⁶. Tématem se v širších souvislostech zabýval i ve svých předchozích odborných statích⁷⁷, v roce 2005 publikoval studie zaměřené na situaci v československé armádě v roce 1945⁷⁸ a jejího významného činitele div. gen. Bedřicha Reicina⁷⁹. O rok později vydal společně s Jaroslavem Láníkem a Janem Šachem knihu *Československá armáda v prvním poválečném desetiletí. Květen 1945 – květen 1955*⁸⁰, která shrnula vývoj československého vojska v první dekádě po skončení druhé světové války. Ve dvou z kapitol uvedené publikace uvedli její tvůrci několik základních údajů o perzekuci československých důstojníků, realizované příslušníky 5. oddělení HŠ MNO. Za připomínku stojí Bílkova studie *Armáda jde s lidem* s podtitulem *K úloze československé armády ve dnech února*⁸¹, v níž se zamýšlel nad postavením a situací v ČSA v krizových únorových dnech roku 1948.

⁷⁴ HANZLÍK, František: *Tajné služby na cestě KSČ k moci 1945–1948. Únor 1948 – výsledek nerovného zápasu*. Nakladatelství Academia, Praha 2021.

⁷⁵ BÍLEK, Jiří: *Hlavní směry, formy a etapy destrukce důstojnického sboru československé armády na přelomu čtyřicátých a padesátých let minulého století*. In: *Sborník Vojenské akademie Brno*, řada C–D, 2002, č. 2, s. 203–213.

⁷⁶ BÍLEK, Jiří: *Československá armáda jako oběť i nástroj politické perzekuce. Sborník vybraných dokumentů z let 1948–1953*. MO ČR, Praha 2005.

⁷⁷ Srov. BÍLEK, Jiří: *Tábor nucené práce Mírov*. In: *Historie a vojenství*, 1998, roč. XLVII, č. 4, s. 91–116. Týž: *Vězni TNP Mírov*. In: *Historie a vojenství*, 1998, roč. XLVII, č. 4, s. 144–153. Týž: *Pomocné technické prapory. O jedné z forem zneužití armády k politické perzekuci*. ÚDV, Praha 2002.

⁷⁸ BÍLEK, Jiří: *Československo a jeho armáda v roce 1945*. In: *Historie a vojenství*, 2005, roč. LIV, č. 2, s. 37–49.

⁷⁹ BÍLEK, Jiří: *Bedřich Reicin-iniciátor i oběť*. In: PERNES, Jiří – FOITZIK, Jan (eds.): *Politické procesy v Československu po roce 1945 a „případ Slánský“*. Prius-ÚSD AV ČR, Brno 2005, s. 320–331.

⁸⁰ BÍLEK, Jiří – LÁNÍK, Jaroslav – ŠACH, Jan: *Československá armáda v prvním poválečném desetiletí. Květen 1945 – květen 1955*. MO ČR, Praha 2006.

⁸¹ BÍLEK, Jiří: *„Armáda jde s lidem“*. K úloze československé armády ve dnech února. In: *Historie a vojenství*, 2008, roč. LVII, č. 1, s. 59–74.

Do kategorie publikovaných edic dokumentů, které se váží k činnosti obranného zpravodajství, patří počin Lukáše Babky, Aleny Šimánkové a Jaroslava Vorla z roku 2004 *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*⁸². Zařazené materiály úzce souvisejí s trestně právní perzekucí div. gen. Karla Kutlvašra a zahrnují i relevantní části rozsáhlých výslechnů dvou klíčových svědkyní dění ve vojenském obranném zpravodajství Dagmar Marešové a Ludmily Uhlířové.

V roce 2008 vyšla kniha Jiřího Šolce *Znamení trojského koně* s podtitulem *Životní příběh majora Jaromíra Nechanského*⁸³. Autor se v ní věnoval osudům zajímavé postavy československých vojenských dějin, z hlediska zkoumaného tématu jsou v publikaci nejzajímavější pasáže věnované rozboru spolupráce Nechanského s 5. oddělením HŠ MNO.

V témže roce byla vydána objemná publikace Ladislava Kudrny s názvem „*Útěkář*“ *Otakar Černý, plukovník letectva v záloze*, s podtitulem *Jeden český osud na pozadí dvou totalitních režimů*.⁸⁴ Autor v knize zachytil neobyčejný životní příběh účastníka zahraničního odboje, letce britského královského letectva (RAF), který proslul svými útekami ze zajetí. Uprchnout se mu podařilo jak z nacistického tábora během války, tak i z komunistického lágru, kam byl po svém poúnorovém odsouzení umístěn do výkonu trestu.

Praxi Reicinova oddělení zmínili v souvislosti s životním příběhem div. gen. Heliadora Píky Antonín Benčík a Karel Richtr, kteří se k němu opakovaně vraceli. Zatím posledního dopracovaného vydání publikace *Vražda jménem republiky. Tragický osud generála Heliadora Píky*⁸⁵ se veřejnost dočkala v roce 2014. V rámci úvodu autoři popsali Píkovo sledování příslušníky obranného zpravodajství, jeho odvolání z funkce počátkem března 1948 a následné zatčení. Popsali průběh jeho vyšetřování a odsouzení k smrti, i pozdější rehabilitační snahy pozůstalých v průběhu šedesátých let 20. století. Informací k příslušníkům 5. oddělení HŠ MNO, kteří se na jeho Píkově perzekuci podíleli, však kniha obsahuje pomálu.

⁸² VOREL, Jaroslav – ŠIMÁNKOVÁ, Alena – BABKA, Lukáš (eds.): *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech. Díl III. ÚDV*, Praha 2004.

⁸³ ŠOLC, Jiří: *Znamení trojského koně. Životní příběh majora Jaromíra Nechanského*. Vyšehrad, Praha 2008. Autor dříve publikoval ke jmenovanému rozsáhlou studii. Srov. Týž: Akce Hansa. Případ majora Nechanského. In: *Historie a vojenství*, 2007, roč. LVI, č. 2, s. 48–63. Týž: Akce Hansa. Případ majora Nechanského. In: *Historie a vojenství*, 2007, roč. LVI, č. 3, s. 24–39.

⁸⁴ KUDRNA, Ladislav: „*Útěkář*“ *Otakar Černý, plukovník letectva v záloze. Jeden český osud na pozadí dvou totalitních režimů*. Naše vojsko, 2008.

⁸⁵ BENČÍK, Antonín – RICHTER, Karel: *Vražda jménem republiky. Tragický osud generála Heliadora Píky*. Nakladatelství Ostrov, Praha 2014. Šlo o druhé, doplněné vydání publikace z roku 2006, navazující na dříve publikované texty, srov. BENČÍK, Antonín – RICHTER, Karel: *Kdo byl generál Píka*. DOPLNĚK, Praha 1997. BENČÍK, Antonín – RICHTER, Karel: *Tragický osud generála Heliadora Píky. Portrét československého vojáka a diplomata*. MO ČR, Praha 2001.

Stručně se případu div. gen. Píky věnoval ve své knize *Komunistický režim a politické procesy v Československu*⁸⁶ i Karel Kaplan. V kapitole nazvané *Horlivost vojenských vyšetřovatelů a vojenských soudů* obecně shrnul fungování armádního obranného zpravodajství a justice, vyjmenoval některé z případů, které oddělení řešilo a zmínil jejich následnou soudní dohru.⁸⁷ Poznámku věnoval pozdějším soudním jednáním s vykonavateli politicky motivovaných procesů, s těmito „perzekutory“.⁸⁸

Dějiny vojenského obranného zpravodajství zpracoval ve své knize *Organizační vývoj Vojenské kontrarozvědky v letech 1945–1990*⁸⁹ Daniel Povolný. Publikace přináší přehled změn, jimiž tato vojenská složka prošla od svého vzniku až do doby svého konce po listopadových událostech roku 1989.

Souvislost se zkoumaným fenoménem vykazují i další knižní počiny, které se jej z logiky svého zaměření rovněž obsahově dotkly. Přínos, spočívající někdy v prvenství a zároveň osamocení na poli zkoumaného tématu, je v některých případech limitován povahou zpracování. Jde povětšinou o publikace spíše populárně naučného charakteru nebo jejich odborné zpracování trpí nedostatky v práci s prameny. Jako významnější mezi nimi je třeba zmínit knihu s názvem *Domeček. Mučírna na Hradčanech*⁹⁰ z pera Zdeňka Františka Šedivého. Šedivý v ní nastínil fungování vazební věznice 5. oddělení HŠ MNO skrze příběhy vybraných osob, jež v jeho zdech trpěly. K podnětným patří i autorův posmrtně vydaný text *Bory – Mírov*⁹¹, popisující poměry v těchto komunistických vězeních, v nichž si po únoru 1948 odpykávali soudem udělené tresty mnozí českoslovenští důstojníci.

Oblibu u veřejnosti si získaly publikace nedávno předčasně zesnulého historika Ivo Pejčocha. Z hlediska zkoumaného tématu patří k relevantním jeho knihy *Vojenské osoby popravené v období politických procesů v letech 1949–1955*⁹² a *Vojáci na popravišti. Vojenské osobnosti, popravené v Československu z politických nebo kriminálních důvodů v období 1949–1955*⁹³. V obou publikacích, opatřených bohatým obrazovým doprovodem, autor seznamoval čtenáře s životními osudy komunisty popravených vojáků. Pejčoch se

⁸⁶ KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Barrister & Principal, Brno 2008.

⁸⁷ Tamtéž, s. 85–105.

⁸⁸ Tamtéž, s. 99.

⁸⁹ POVOLNÝ, Daniel: *Organizační vývoj Vojenské kontrarozvědky v letech 1945–1990*. MO ČR, Praha 2009.

⁹⁰ ŠEDIVÝ, Zdeněk František: *Domeček. Mučírna na Hradčanech*. MOBA, Brno 2004.

⁹¹ ŠEDIVÝ, Zdeněk František – ŠEDIVÝ, František: *Bory – Mírov*. Nakladatelství Eva – Milan Nevole, Praha 2008.

⁹² PEJČOCH, Ivo: *Vojenské osoby popravené v období politických procesů v letech 1949–1955*. MO ČR, Praha 2009.

⁹³ PEJČOCH, Ivo: *Vojáci na popravišti. Vojenské osobnosti, popravené v Československu z politických nebo kriminálních důvodů v období 1949–1955*. Svět křídel, Cheb 2011.

k některým případům vracel i později, když z perspektivy hodnocení odbojové protirežimní činnosti zpracovával tyto a další případy formou jednotlivých studií. Ty vyšly v publikaci s názvem *Protikomunistické puče. Historie pokusů o vojenské svržení komunistického režimu v Československu v letech 1948 až 1958*⁹⁴. Kniha se stala prvním zdařilejším počinem v rámci snah uceleně zmapovat historii pokusů o vojenské vystoupení proti komunistickému režimu a pojednávala i o případech, na nichž se podíleli důstojníci ČSA.⁹⁵

Na Pejčochovu práci pak tematicky navázali, v některých případech poměrně značně kriticky, i historikové mladší generace, jejichž pohled na události, respektive hodnocení odbojových snah československých důstojníků v souvislosti s plánovanými vojenskými akcemi, byl v přímém rozporu s Pejčochovými závěry.⁹⁶ Přestože se zabývali spíše protikomunistickou činností některých zainteresovaných mužů než perzekučními zásahy proti nim, vytýkali Pejčochovi nedostatečnou práci s existujícími prameny, jež mohla vyznění celého případu výrazně ovlivnit a poukázali tak na limity jeho textů. Za všechny zmiňme sérii studií k případu označovaného jako „Akce Praha-Žatec“ z pera Petra Malloy, který se vymezenému tématu léta ve svém výzkumu věnuje.⁹⁷ Jmenovaný publikoval i další tematicky příbuzné studie, v souladu se svým profesním zájmem se v nich zaměřil především na roli důstojníků v rámci třetího odboje⁹⁸. Příslušníky 5. oddělení HŠ MNO, kteří tyto důstojníky až na výjimky zatýkali a vyslyšali, obvykle pouze stručně zmínil.

Projevy protikomunistické rezistence v řadách armádních důstojníků, přesněji pokusy o ozbrojené převraty organizované s vojenskou účastí, se zabýval i historik Václav Veber. Ve své monograficky zaměřené publikaci s názvem *Třetí odboj. ČSR v letech 1948–1953*⁹⁹ věnoval pozornost zejména případům „Praha-Žatec“, „Emanuel Čančík a spol.“ či působení skupiny mjr. Květoslava Prokeše. Stručně také shrnul již publikované informace k vybraným

⁹⁴ PEJČOCH, Ivo: *Protikomunistické puče. Historie pokusů o vojenské svržení komunistického režimu v Československu v letech 1948 až 1958*. Svět křídel, Cheb 2011.

⁹⁵ Stručný článek o vojenském protikomunistickém odboji publikoval v roce 2002 Zdeněk Vališ. VALIŠ, Zdeněk: Třetí vojenský odboj. In: BABKA, Lukáš – VEBER, Václav (eds.): *Za svobodu a demokracii III. Třetí (protikomunistický) odboj*. M&V, Hradec Králové 2002, s. 27–32.

⁹⁶ Příkladem budiž studie o ppor. Oldřichu Vodičkovi, který figuroval v případě známém jako „Prokešův puč“ či „Akce Květa“, a který byl během výslechu ubit příslušníky KV StB Praha. Autor se v tomto textu znovu obírá pravděpodobností plánování vojenského puče ze strany vojáků a znovu opakuje svoje názory o vykonstruovanosti celého případu. Srov. PEJČOCH, Ivo: Podporučík Oldřich Vodička. In: *Historie a vojenství*, 2013, roč. LXII, č. 4, s. 88–95.

⁹⁷ MALLOTA, Petr: Voják druhého a třetího odboje Miroslav Jebavý. In: *Paměť a dějiny*, 2011, roč. V, č. 4, s. 108–124. Týž: Protikomunistická odbojová organizace Praha – Žatec. Konstrukce, provokace, či skutečnost? In: *Solitér. Pocta historikovi Václavu Veberovi*. ÚSTR, Praha 2012, s. 75–101. Týž: Protikomunistická odbojová organizace Praha – Žatec. Spekulace, fakta a role Jiřího Vovsa. In: *Securitas Imperii 24*, 2014, č. 1, s. 234–266.

⁹⁸ Srov. MALLOTA, Petr: „Vše pro kamarády, čest a svobodu národa!“. Květoslav Prokeš a jeho role v protikomunistickém odboji. In: *Paměť a dějiny*, 2018, roč. XII, č. 2, s. 83–94.

⁹⁹ VEBER, Václav: *Třetí odboj. ČSR v letech 1948–1953*. Univerzita Pardubice, Pardubice 2014, s. 58–64, 177–185.

vojenským osobnostem, které byly během decimace důstojnického sboru po únoru 1948 perzekvovány. K příslušníkům vojenského obranného zpravodajství, s výjimkou Bedřicha Reicina, žádné informace neuvedl.

V přehledu relevantní literatury ke zkoumanému tématu je nutné uvést i dva knižní počiny, které se vztahovaly ke klíčové osobnosti dění v armádě po odchodu gen. Ludvíka Svobody z postu ministra obrany, Alexeji Čepičkovi. Koncem dubna 1950 Svobodu v čele resortu vystřídal a jeho následné spory s Bedřichem Reicinem, dosavadní zcela nezpochybnitelnou autoritou poúnorové armády, významně ovlivnily nejen Reicinův osud. Čepičkově cestě k moci i pozadí změn ve vojenském resortu se v roce 2008 věnoval text kolektivu autorů s názvem *Alexej Čepička - šedá eminence rudého režimu*¹⁰⁰, o tři roky později pak Karel Kaplan v knize *Kronika komunistického Československa. Alexej Čepička - dobová dramata komunistické moci*¹⁰¹.

Vedle výše uvedených textů vznikaly monografie, jejichž námětem se staly životní a profesní osudy našich významných vojenských osobností, které se z různých důvodů dostaly do střetu s komunistickým režimem. Mezi takové publikace lze řadit prvotinu olomouckého historika Pavla Kreisingera *Brigádní generál Josef Bartík, s podtitulem Zpravodajský důstojník a účastník prvního i druhého československého odboje*¹⁰². Bartík, významná figura vojenského zpravodajství, byl těsně po únorových událostech 1948 zadržen a následně za údajné vyzrazení služebního tajemství a zneužití funkce odsouzen k několika letům odnětí svobody. Historik Kreisinger v jedné z kapitol v obecných konturách popsal Bartíkovo zatčení, průběh vyšetřování na 5. oddělení HŠ MNO a následný soudní proces.

Jako další biograficky laděnou publikaci lze uvést knihu Jaroslava Čvančary s názvem *Pravomil Raichl. Život na hranici smrti*¹⁰³. Neobyčejně zajímavý osud účastníka druhého i třetího odboje zpracoval Čvančara na základě Raichlových vzpomínek a bohaté pramenné základny. V samotném textu však lze k 5. oddělení HŠ MNO najít pouze několik drobných odkazů.

Vojenský historik Jiří Plachý se ve své publikaci *Horší než doba války. Osudy parašutistů z Velké Británie v poúnorovém Československu*¹⁰⁴ zaměřil na důstojníky, kteří se

¹⁰⁰ LUKÁŠ, Antonín – PERNES, Jiří – POSPÍŠIL, Jaroslav: *Alexej Čepička - šedá eminence rudého režimu*. Brána, Praha 2008.

¹⁰¹ KAPLAN, Karel: *Kronika komunistického Československa. Alexej Čepička - dobová dramata komunistické moci*. Barrister & Principal, Brno 2011.

¹⁰² KREISINGER, Pavel: *Brigádní generál Josef Bartík. Zpravodajský důstojník a účastník prvního i druhého československého odboje*. ÚSTR, Praha 2011.

¹⁰³ ČVANČARA, Jaroslav: *Pravomil Raichl. Život na hranici smrti*. ÚSTR, Praha 2017.

¹⁰⁴ PLACHÝ, Jiří: *Horší než doba války. Osudy parašutistů z Velké Británie v poúnorovém Československu*. Svět křídel, Cheb 2014.

pro účast v západním odboji během druhoválečného konfliktu stali po nástupu komunistického režimu v ČSR štvanci.¹⁰⁵ Mezi nejznámější z nich patřili např. mjr. Rudolf Pernický, kpt. Čestmír Šikola, brig. gen. Karel Paleček či pplk. Rudolf Krzák. Některé z příslušníků 5. oddělení HŠ MNO, kteří se na zatčení a vyšetřování výše jmenovaných mužů podíleli, jmenoval, až na jedinou výjimku k nim ale žádné bližší informace neuvedl.

V roce 2015 vyšla ve dvojjazyčné, česko-anglické mutaci kniha s názvem *Život ve stínu šibenice*¹⁰⁶, na jejímž vzniku se podílela celá řada českých historiků. Text výpravné publikace přibližuje životní osudy československých občanů, do nichž rozhodujícím způsobem zasáhl únorový převrat, vojáky nevyjímaje. Vzhledem k účelu knihy jde však spíše o připomínku těchto osobností, prostor pro hlubší rozbor jejich případů, natož pak roli osob za poúnorové perzekuce odpovědných, zde nezbyl.

V témže roce byla vydána i publikace *Jménem republiky! Osm případů zvlé komunistické justice*¹⁰⁷, na níž se podílel autorský tým, složený zejména ze studentů a absolventů Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Text relativně pečlivě mapuje vybrané politické procesy, mezi nimi i případ skupiny „Pravda zvítězí“, v níž byl odsouzen gen. Karel Kutlvašr.

Zatím posledně vydanou knihou, zmiňující působení OBZ a jeho nástupnických institucí, je dvojjazyčná publikace trojice historiků Tomáše Bandžucha, Karla Straky a Prokopa Tomka, kterou na sklonku roku 2018 pod názvem *Ve službách republiky. 100 let od založení československého vojenského zpravodajství*¹⁰⁸ vydalo Ministerstvo obrany ČR.

Přímo příslušníky 5. oddělení HŠ MNO a dopady jejich služby se zabývalo jen několik kratších textů a studií. Pro úplnost lze zmínit článek Eduarda Vacka s názvem *Stručná charakteristika některých pracovníků Stb a 5. oddělení ministerstva národní obrany hlavního štábu*¹⁰⁹, autor jej však sestavil pouze z již jinde publikovaných informací a k profesní kariéře známých postav poúnorových armádních represí Bedřichu Reicinovi, Karlu Vašovi a Juraji Vieskovi uvedl jen velmi stručná data. Původní a přínosnou studii představuje text Zdeňka

¹⁰⁵ Publikaci předcházelo několik autorových tematicky příbuzných studií a článků, za relevantní k tématu působení 5. oddělení HŠ MNO lze považovat stať následující. PLACHÝ, Jiří: „Muži bez křídel“ – poválečné osudy příslušníků čs. výsadkových skupin ze Západu. In: *Legionářský směr*, 2013, č. 1, s. 16–19.

¹⁰⁶ KRATOCHVIL, Jan – KRATOCHVILOVÁ, Sabina (eds.): *Život ve stínu šibenice / Life in the Shadow of the Gallows*. Muzeum českého a slovenského exilu 20. století, Brno 2015.

¹⁰⁷ BLÁHOVÁ, Ivana – BLAŽEK, Lukáš – BOŠTÍK, Martin – STARÁ, Tereza: *Jménem republiky! Osm případů zvlé komunistické justice*. Auditorium, Praha 2015.

¹⁰⁸ BANDŽUCH, Tomáš – TOMEK, Prokop – STRAKA, Karel: *Ve službách republiky. 100 let od založení československého vojenského zpravodajství*. MO ČR-VHÚ, Praha 2018.

¹⁰⁹ VACEK, Eduard: Stručná charakteristika některých pracovníků Stb a 5. oddělení ministerstva národní obrany hlavního štábu. In: *Historická penologie*, 2004, č. 5, str. 14–15.

Vališe o důstojníkovi pátrací skupiny oddělení plk. Bohumíru Nyčovi¹¹⁰. Zmínit lze i jeho studii s názvem *Bez rozsudku. Vojenský likvidační tábor Mírov*¹¹¹, v níž rozpracoval téma mimosoudní perzekuce vojenských osob a přiblížil roli personálu 5. oddělení HŠ MNO, kterou při tom sehrávala. Připomenout je třeba stať Ladislava Kudrny *Vojenské obranné zpravodajství (1945–1950)*¹¹², v níž autor v drobných medailonech představil hlavní figury této represivní složky státu a jejich činnost. Stručně se o činnosti 5. oddělení HŠ MNO zmínil ve své nedávno publikované studii *Hrdinství z Východu jim nepomohlo*¹¹³ Jiří Klůc, v níž pojednal o osudech po únoru 1948 perzekvovaných významných představitelů zahraničního odboje na Východě.¹¹⁴

Několik stručných informací k příslušníkům 5. oddělení HŠ MNO a důstojníkům, kteří byli jejich službou poškozeni, lze najít v encyklopedicky pojaté publikaci slovenského historika Alexe Maskalíka *Elita armády. Československá vojenská generalita 1918–1992*¹¹⁵. Jak prozrazuje název, pro jejich zařazení do textu bylo určující dosažení vojenské hodnosti generála.

Základní údaje k některým z obětí obranného zpravodajství lze najít v publikaci kolektivu autorů s názvem *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*¹¹⁶, která je věnovaná hrdinům protinacistického odboje z řad československých vojáků.

Zájem o problematiku poúnorových perzekucí v armádě dokládá fakt, že se v posledních letech stala námětem několika studentských absolventských prací, obhájených na tuzemských univerzitách. Úroveň textů je však bohužel kolísavá a výsledek úsilí jejich autorů diskutabilní.

Nezájem o bližší seznámení čtenáře s fungováním armádního obranného zpravodajství poznamenal bakalářskou diplomovou práci Daniely Sládkové *Politické perzekuce příslušníků*

¹¹⁰ VALIŠ, Zdeněk: Plukovník Bohumír Nitsch-Nyč. In: *Vojenské rozhledy*, 2007, roč. XVI, č. 3, s. 205–211.

¹¹¹ VALIŠ, Zdeněk: Bez rozsudku (Vojenský likvidační tábor Mírov). In: *Vojenské rozhledy*, 2006, roč. XV, č. 2, s. 165–189.

¹¹² KUDRNA, Ladislav: Vojenské obranné zpravodajství (1945–1950). In: *Paměť a dějiny*, 2008, roč. II, č. 1, s. 76–89.

¹¹³ KLŮC, Jiří: Hrdinství z Východu jim nepomohlo. In: *Paměť a dějiny*, 2019, roč. XIII, č. 1, s. 36–46.

¹¹⁴ Částečně tak navázal na dřívější studii slovenských historiků I. Baka a A. Maskalíka. Srov. BAKA, Igor – MASKALÍK, Alex: K povojnovým osudom dôstojníkov 1. čs. armádného zboru v ZSSR. In: BAKA, Igor – MASKALÍK, Alex (eds.): *Karpatsko-duklianska operácia: plány, realita, výsledky (1944–2004)*. VHÚ, Bratislava 2005, s. 241–255. Maskalík se tématu poúnorových represí v armádě dotkl i ve své další studii, důraz kladl především na postihy důstojníků slovenské národnosti. Srov. MASKALÍK, Alex: K osudom slovenských dôstojníkov po februári 1948. In: ŽÁČEK, Pavel – KOŠICKÝ, Patrik – GULDANOVÁ, Eva (eds.): *Moc verzus občán. Úloha represie a politického násilia v komunizme. Zborník z medzinárodného seminára*. ÚPN, Bratislava 2005, s. 195–208.

¹¹⁵ MASKALÍK, Alex: *Elita armády. Československá vojenská generalita 1918–1992*. HWSK, Banská Bystrica 2012.

¹¹⁶ LÁNÍK, Jaroslav (ed.): *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*. MO ČR-AVIS, Praha 2005.

*armády od února 1948*¹¹⁷, podle názvu plánované pravděpodobně se širším záběrem. Autorka v podstatě ignorovala klíčové archivní materiály a až na výjimky čerpala pouze ze sekundární literatury. Výsledkem je tak prakticky kompilační text bez hmatatelného dopadu na zkoumané téma.

Absencí informací k bližším okolnostem a průběhu perzekucí vybraných důstojníků ČSA se přes nadějný název a zajímavě zvolené téma vyznačuje i magisterská diplomová práce Jana Hrubického *Perzekuce příslušníků hraničářských pluků armády první republiky v době komunistické totality*¹¹⁸ z roku 2016.

Disertační práci *Vyšetřování protistátní trestné činnosti příslušníků československé armády v letech 1948–1989*¹¹⁹ koncipoval její autor Stanislav Polnar podle svých slov jako příspěvek k dějinám socialistického práva v československých podmínkách. Text se zaobírá aspekty vojenského práva a jeho porušováním během komunistického režimu, činnost 5. oddělení HŠ MNO, které realizovalo vyšetřování tzv. protistátní činnosti vojáků a ovlivňovalo do značné míry i chod vojenské justice v prvních letech po únoru 1948, autor zmiňuje, avšak podrobněji ji nerozebírá.

Na závěr uvedeného výčtu literatury, v níž přes množství titulů spíše chyběly texty zaměřené přímo na příslušníky pátrací a vyšetřovací skupiny 5. oddělení HŠ MNO a jejich podíl na konkrétních případech, autorka uvádí vlastní odborné studie, které jako průběžné výstupy probíhajícího výzkumu v minulých letech publikovala. V roce 2016 vyšla studie s názvem „*Františku, ukaž mi, jaká je u tebe vojna, ať si dobytek nemyslí, že je na rekreaci.*“ *František Pergl, správce vojenské vazební věznice 5. oddělení Hlavního štábu Ministerstva národní obrany v letech 1949–1951*¹²⁰, a studie s titulem *Ludvík Souček, přednosta výslechové skupiny 5. oddělení Hlavního štábu Ministerstva národní obrany v letech 1949–1951*¹²¹. V dalších letech následovaly texty *Akce POHOŘELEC*¹²², biograficky laděná studie s názvem „*...Řekl mi, že mi páni vzkazují, že chcípnu jako pes.*“ *Případ pplk. Ludvíka Macháčka*¹²³,

¹¹⁷ SLÁDKOVÁ, Daniela: *Politické perzekuce příslušníků armády od února 1948*. Bakalářská diplomová práce, FSV UK, Praha 2014.

¹¹⁸ HRUBECKÝ, Jan: *Perzekuce příslušníků hraničářských pluků armády první republiky v době komunistické totality*. Magisterská diplomová práce, FF UHK, Hradec Králové 2016.

¹¹⁹ POLNAR, Stanislav: *Vyšetřování protistátní trestné činnosti příslušníků československé armády v letech 1948–1989*. Disertační práce, PF UK, Praha 2018.

¹²⁰ BÁRTOVÁ, Markéta: „*Františku, ukaž mi, jaká je u tebe vojna, ať si dobytek nemyslí, že je na rekreaci.*“ František Pergl, správce vojenské vazební věznice 5. oddělení Hlavního štábu Ministerstva národní obrany v letech 1949–1951. In: *Sborník Národního muzea v Praze*, řada A – historie, 70, č. 3–4, 2016, s. 12–20.

¹²¹ BÁRTOVÁ, Markéta: Ludvík Souček, přednosta výslechové skupiny 5. oddělení Hlavního štábu Ministerstva národní obrany v letech 1949–1951. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, 2016, č. 14, s. 109–134.

¹²² BÁRTOVÁ, Markéta: Akce POHOŘELEC. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, 2017, č. 15, s. 31–79.

¹²³ BÁRTOVÁ, Markéta: „*...Řekl mi, že mi páni vzkazují, že chcípnu jako pes.*“ Případ pplk. Ludvíka Macháčka. In: *Paměť a dějiny*, 2017, roč. XI, č. 4, s. 62–72.

stať *Příslušníci vyšetřovací skupiny 5. oddělení Hlavního štábu Ministerstva národní obrany a jejich podíl na perzekuci vojenských osob v letech 1948–1950*¹²⁴, a zatím poslední studie *Životní osudy účastníka druhého a třetího odboje mjr. gšt. Josefa Kejdy*¹²⁵.

Pro úplnost je třeba dodat, že v současné době se v tisku nachází další čtyři autorčiny studie příbuzného tématu. Jedná se o biografické statě z politických důvodů popravených důstojníků s názvy *Miroslav Plešmíd (1912–1950)*¹²⁶, *Josef Pohl (1911–1950)*¹²⁷, *Claudius Šatana (1916–1950)*¹²⁸ a případová studie s titulem *Případ Evy Dvořáčkové. Třetí odboj uvnitř vojenského obranného zpravodajství*¹²⁹.

¹²⁴ BÁRTOVÁ, Markéta: Příslušníci vyšetřovací skupiny 5. oddělení Hlavního štábu Ministerstva národní obrany a jejich podíl na perzekuci vojenských osob v letech 1948–1950. In: KARPÍŠEK, Jaromír – STURZ, Zbyněk – BLÁHOVÁ, Marie (eds.): *České, slovenské a československé dějiny 20. století. XII. díl*. UHK, Hradec Králové 2018, s. 201–212.

¹²⁵ BÁRTOVÁ, Markéta: Životní osudy účastníka druhého a třetího odboje mjr. gšt. Josefa Kejdy. In: *Paměť a dějiny*, 2020, roč. XIV, č. 3, s. 90–102.

¹²⁶ BÁRTOVÁ, Markéta: Miroslav Plešmíd (1912–1950). In: MALLOTA, Petr (ed.): *Popravení z politických důvodů (1948–1989)*. ÚSTR, Praha. *V tisku*.

¹²⁷ BÁRTOVÁ, Markéta: Josef Pohl (1911–1950). In: MALLOTA, Petr (ed.): *Popravení z politických důvodů (1948–1989)*. ÚSTR, Praha. *V tisku*.

¹²⁸ BÁRTOVÁ, Markéta: Claudius Šatana (1916–1950). In: MALLOTA, Petr (ed.): *Popravení z politických důvodů (1948–1989)*. ÚSTR, Praha. *V tisku*.

¹²⁹ BÁRTOVÁ, Markéta: Případ Evy Dvořáčkové. Třetí odboj uvnitř vojenského obranného zpravodajství. In: *Ročenka Muzea XX. století*, 2021, roč. I, č. 1. *V tisku*.

2 Rozbor pramenů

S ohledem na zvolené téma disertační práce se nepostradatelnými materiály pro její sepsání staly archiválie, uložené zejména ve třech institucích. Šlo o Vojenský historický ústav – Vojenský historický archiv (VHÚ-VHA), Archiv bezpečnostních složek (ABS) a Národní archiv (NA).

Ve VHÚ-VHA se typově jednalo o několik různých druhů materiálů. K dokumentům obsahově významnějším patří kvalifikační listiny a vojenské osobní spisy vojáků, uchovávané ve stejnojmenných sbírkách, na jejichž základě bylo možné rekonstruovat začátek, průběh i ukončení vojenské kariéry osob, kterých se předkládaný text týká.

Specifický zdroj informací pak představovaly materiály, jejichž vznik byl spojen se zákonem č. 255/1946 Sb., *o příslušnících československého odboje v zahraničí a o některých jiných účastnících národního boje za osvobození*, označovaná jako *Sbírka 255*. Zde uložené spisy dokumentují účast některých důstojníků v druhém odboji a poskytují tak cenné informace k této části života dotčených osob.¹³⁰

Významný zdroj poznání fungování 5. oddělení HŠ MNO i některých ze zkoumaných kauz představují soudní spisy několika vojenských soudů, dokumentující vyšetřování a průběh soudního líčení s perzekvovanými důstojníky, ale později také se samotnými perzekutory. Kromě klíčových materiálů, jako jsou protokolární výpovědi těchto vojáků, je třeba vyzdvihnout i rozsáhlé a svou vypovídající hodnotou i jedinečné výpovědi dvou zainteresovaných osob, které patřily k civilnímu personálu oddělení. Šlo o písařky Ludmilu Uhlířovou a Dagmar Marešovou, jejichž hlavní náplní práce bylo zaznamenávat nejen výpovědi vyslychaných osob, ale i zprávy důvěrníků a agentů 5. oddělení HŠ MNO. Kromě těchto úkonů prakticky administrovaly chod výslechové a pátrací skupiny a celkově oddělení dokonale znaly. Řízením osudu se obě ženy staly významnými svědkyněmi v případech přešetřování činnosti oddělení, které probíhalo prakticky od počátku padesátých let až do let sedmdesátých. Obě na desítkách stran výpovědí, z nichž nejvýznamnější je uložena pod samostatnou signaturou ve fondu *Dr. Alexej Čepička (1947–1953) (100/52)* a druhá tvoří součást jednoho ze soudních spisů z fondu *Vyššího vojenského soudu (VVS) Praha*, popsaly praktiky vojenského obranného zpravodajství a zde řešené případy v letech 1949 až 1951. Obě se přitom podrobněji vyjadřovaly ke konkrétním osobám, jak z řad vyšetřovatelů, tak

¹³⁰ Ke vzniku sbírky a jejím obsahu srov. BALÁŽ, Julius – MINAŘÍK, Pavel – JELEN, Miroslav: Dokumentace související s vyřizováním agendy spojené se zákonem č. 255/1946 Sb., uložena ve VHA. In: BALÁŽ, Julius – JELEN, Miroslav (eds.): *Ročenka Vojenského historického archivu 2015*. MO ČR-VÚA, Praha 2016, s. 30–210. Dostupné online: http://www.vuapraha.cz/sites/default/files/documents/rocenka_vha_2015_vodotisk_-_kopie.pdf (citováno k 20. 10. 2020)

i zatčených. Unikátnost jejich svědectví spočívá zejména v absenci těchto informací v jiných dochovaných pramenech a zdrojích.

Rozmanité a k tématu zcela nepostradatelné prameny uchovává ve svých depozitářích ABS. Pro předkládanou práci byly klíčové dokumenty vzniklé z činnosti OBZ a jeho institucionálních nástupců, ale i ze služby státně bezpečnostní, archivované v několika různých sbírkách či fondech. Jednalo se zejména o archiválie z fondu *Hlavní správa Vojenské kontrarozvědky (HS VKR) (302)* z let 1945 až 1953, které dokumentují první poválečné období činnosti zpravodajské složky ČSA. Z nich byly nejzajímavější nařízení upravující činnost OBZ a vymezující kompetence zde sloužících příslušníků, obsahující např. pokyny pro vedení seznamů spolupracovníků či směrnice pro vypracovávání vojenských znaleckých posudků. Z hlediska školení personálu obranného zpravodajství jsou jistým vodítkem i směrnice upravující zřizování kurzů OBZ, zahrnující seznamy frekventantů či učitelů, osnovy přednášek a vzácně dokonce skripta k nim.

V některých případech byly z hlediska předkládané práce přínosné prameny z fondů *Ústředna Státní bezpečnosti (305)* a *Velitelství Státní bezpečnosti (310)*, neboť kromě jiného obsahují informace vztahující se ke spolupráci StB a obranného zpravodajství.

Mezi nejzajímavější a zpravidla objemem nejrozsáhlejší materiály patřily vyšetřovací spisy ze sbírky *Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V)*, dokumentující jednotlivé kauzy zatčených a posléze odsouzených vojáků. Týkaly se jak obětí komunistického režimu, tak i jeho reprezentantů ve službách obranného zpravodajství, z nichž byla část později zatčena a pro používání tzv. nezákonných metod postavena před soud. Využity byly i klíčové materiály z fondu *Zvláštní vyšetřovací spisy (ZV)*.

S vyšetřováním perzekučních zásahů souvisí i další zachovaná agenda, a sice materiály spojené s fungováním Inspekce ministra vnitra.¹³¹ Ve stejnojmenném fondu se nachází spisy s výpovědmi obětí perzekučních zásahů, i výpovědmi příslušníků, kteří se na nich podíleli a později byli inspekcí předvoláváni k výslechům. Přestože snaha o znovuotevření případu či docílení postihu pro vyšetřovatele byla často marná, díky činnosti inspekce se do dnešních dnů dochovaly doklady o metodách a průběhu vyšetřování komunistickému režimu nepohodlných osob v inkriminovaném období.

Pro pečlivou rekonstrukci průběhu vojenské služby příslušníků 5. oddělení HŠ MNO posloužily osobní spisy příslušníků a jejich osobní evidenční karty, uložené ve fondech *Personální spisy příslušníků Zpravodajské správy Generálního štábu (ZS GŠ)* a *Vojenská*

¹³¹ Obecně k tématu srov. BÁRTA, Milan: *Inspekce ministra vnitra v letech 1953–1989. Výběr dokumentů*. ÚSTR, Praha 2009.

kontrarozvědka (VKR). Další relevantní materiály tvořily součást fondu *Hlavní správa vojenské kontrarozvědky SNB – svazky (HS VKR)*.

V opodstatněných případech bylo čerpáno i z dalších materiálů. Jednalo se o archiválie z fondů *Německé soudy v říši, Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), Svazky tajných spolupracovníků, Hlavní správa rozvědky SNB – svazky (I. S), Mapy zpráv zpracované studijním ústavem Ministerstva vnitra (MV) (Z) a Vytríděné spisy sekretariátu MV (319)*.

Trojici pro dané téma nejdůležitějších archivů doplňuje NA. Ze zde deponovaných materiálů byly využity zejména relevantní soudní spisy, uložené ve fondech *Generální prokuratura, Státní soud a Státní prokuratura*, a osobní vězeňské spisy, uchovávané jako součást fondu *Správa sboru nápravné výchovy (SSNV)*. Tyto kromě dokumentů, dokládající průběh výkonu soudem uloženého trestu, obsahovaly často i jinde nedochované fotografie daných osob. Pro ověření angažovanosti toho kterého důstojníka v rámci komunistické strany byly v NA vyhledány i evidenční karty jmenné kartotéky členů KSČ, která je dnes zařazena ve fondu *Ústřední výbor Komunistické strany Československa (ÚV KSČ)*.

Kromě výše uvedených archivů byly relevantní archiválie nalezeny i v Archivu Kanceláře prezidenta republiky (AKPR), zde se jednalo o fond *Kancelář prezidenta republiky (KPR)*, a ve Státním oblastním archivu (SOA) v Praze, kde jsou ve stejnojmenném fondu uloženy písemnosti Krajského soudu v Praze. V jednom případě byly využity archiválie uložené v Archivu Národního divadla.

3 Vznik a vývoj obranného zpravodajství, metody jeho činnosti

3.1 Vznik a působnost obranného zpravodajství

Historie československého obranného zpravodajství se začala psát ještě v době druhé světové války a cíle její činnosti se v průběhu let, s výjimkou poválečné očisty armády od příslušníků a spolupracovníků nacistického režimu, příliš neměnily. Od počátku se totiž měla stát nástrojem KSČ k ovládnutí armády jako ozbrojené složky státu. V rukou inteligentního a velmi schopného „fanatika rudého teroru“¹³² Bedřicha Reicina se vliv vojenského obranného zpravodajství postupně rozrůstal tak extrémní rychlostí a silou i nad rámec armádního resortu, že možná až přesáhl původní očekávání lidí, kteří jej do čela této zpravodajské složky dosadili.

Návrh na zřízení Obranného zpravodajství vzešel ze strany Sovětů, jejíž zpravodajské špičky posléze na jeho činnost dohlíželi a skrze přidělené poradce výrazným způsobem i koordinovali.¹³³ Zrodilo se i ze snahy vytvořit protiváhu londýnského 2. oddělení hlavního štábu, vojenské zpravodajské služby pod velením gen. Františka Moravce¹³⁴, a formálně bylo ustaveno dne 7. ledna 1945 na základě rozkazu velitele 1. československého armádního sboru v SSSR gen. Ludvíka Svobody. Jednalo se o precedens, rozhodnutí o zřízení tajné služby jakéhokoliv typu náleží vždy pouze vládě a parlamentu té které země. V tomto případě tomu tak však nebylo, v dané chvíli byl vliv představitelů exilové vlády a státních orgánů na vývoj u 1. čs. armádního sboru minimální. V podstatě jen dodatečně vzali na vědomí či formálně schválili jeho velitelem učiněná rozhodnutí.¹³⁵

¹³² HANZLÍK, František: *Bez milosti a slitování. B. Reicin-fanatik rudého teroru*. Ostrov, Praha 2011.

¹³³ Tamtéž, s. 89.

¹³⁴ František Moravec (1895–1966), brig. gen., legionář, absolvent Vojenské akademie (VA) v Hranicích (1928), v letech 1934 až 1938 sloužil u 2. oddělení MNO jako přednosta pátrací skupiny, současně od roku 1937 jako zástupce přednosta skupiny. V březnu 1939 uprchl do Velké Británie, o rok později byl ustaven přednostou zpravodajské ústředny čsl. MNO v Londýně, později přejmenované na 2. odbor MNO, stal se podnáčelníkem štábu Hlavního velitelství čs. branné moci. V souvislosti s narůstajícím vlivem komunistů v čs. zahraničním odboji slábla jeho pozice. Po válce byl až do roku 1947 vyšetřován pro údajnou vojenskou zradu. Ihned po únoru 1948 byl poslán na zvláštní dovolenou, vědom si hrozby perzekuce uprchl v březnu téhož roku do německého exilu. Zde se pod vedením amerického důstojníka plk. Charlese Kateka (1910–1971) zapojil do zpravodajské činnosti proti komunistickému režimu v Československu. V roce 1962 natrvalo přesídlil do USA, kde působil jako odborný poradce americké vojenské rozvědky. V roce 1989 mu byla vrácena hodnost a udělen Řád M. R. Štefánika in memoriam. STEHLÍK, Eduard: František Moravec. In: LANÍK, Jaroslav (ed.): *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*. MO ČR-AVIS, Praha 2005, s. 198–199. ŠOLC, Jiří: *Ve službách prezidenta*. Vyšehrad, Praha 1994.

¹³⁵ Srov. HANZLÍK, František: *Bez milosti a slitování...*, s. 89–90.

Ve vedení OBZ stanul na příkaz sovětské strany Bedřich Reicin¹³⁶, tehdy v hodnosti nadporučíka. Do té doby působil u 1. československého armádního sboru jako osvětový důstojník organizace KSČ a neměl prakticky žádné zpravodajské zkušenosti. Byl však spolupracovníkem NKVD (česky Lidový komisariát vnitřních záležitostí) a skutečně až fanatickým stoupencem KSČ. Jeho zástupcem se stal JUDr. Karel Vaš¹³⁷, zpravodajec armádního sboru v hodnosti poručíka, který stejně jako Reicin úzce spolupracoval se sovětskými tajnými službami.

OBZ od začátku fungovalo jako nástroj KSČ k prosazování jejího vlivu jak uvnitř československé armády, tak i mimo ni, přičemž jeho fungování nebylo upraveno žádným zákonem. Celá jeho organizační struktura, zahrnující oblastní správy u jednotlivých vojenských oblastí¹³⁸ (VO) i kontrarozvědná oddělení, zřízená u sborů, divizí, brigád, pluků a praporů, se řídila závaznými směrnicemi, jejichž autorem byl Bedřich Reicin. Byl to také on, kdo osobně vybíral důstojníky na jednotlivé funkce v celé hierarchii OBZ.¹³⁹ Značný vliv

¹³⁶ Bedřich Reicin, původně Friedrich Reinzing (1911–1952), div. gen., od roku 1929 agilní komunist, v roce 1940 emigroval do SSSR, stal se spolupracovníkem NKVD, od února 1942 vstoupil do čs. vojenské jednotky v Buzuluku. Po absolvování důstojnické školy nastoupil do osvětového aparátu jednotky, která prováděla prokomunistickou a prosovětskou agitaci mezi vojáky. Bojů se prakticky nezúčastnil. V lednu 1945 byl jmenován přednostou OBZ, v dubnu téhož roku byl jmenován náčelníkem nově utvořené HS OBZ. Po transformaci na 5. oddělení HŠ MNO byl ustaven jeho přednostou. Byl velmi rychle hodnostně povyšován, jeho moc v armádě rostla. Na podzim 1948 byl jmenován náměstkem ministra národní obrany pro věci kádrové, kde pokračoval v brutální decimaci čs. důstojnického sboru. V únoru 1951 byl zatčen, obviněn ze zcela vykonstruovaných trestných činů, odsouzen k smrti a v prosinci 1952 popraven. K jeho osobě souhrnně HANZLÍK, František: *Bez milosti a slitování. B. Reicin-fanatik rudého teroru*. Ostrov, Praha 2011.

¹³⁷ Karel Vaš (1916–2012), JUDr., PhDr., pplk., od roku 1933 agilním členem KSČ, po začátku války emigroval do SSSR a až do roku 1943 byl vězněn v gulagu. Stal se spolupracovníkem NKVD a později důstojníkem čsl. jednotky v Buzuluku. V lednu 1945 nastoupil k 2. (zpravodajskému) oddělení štábu 1. čs. samostatné brigády jako zástupce náčelníka OBZ Bedřicha Reicina. Oficiálně měl na starosti tzv. vnější obranu, což znamenalo nejen zpravodajskou činnost proti německým špiónům, ale i zastrašování a likvidaci Sovětům nepohodlných osob. Po válce zůstal na OBZ, pozdějším 5. oddělení HŠ MNO. V prosinci 1947 byl po rozporech s Reicinem propuštěn ze zpravodajské služby a přeřazen jako prokurátor k Vrchní vojenské prokuratuře v Praze, kde setrval do října 1948. Poté se stal vyšetřujícím soudcem Státního soudu Praha, kde se podílel na odsouzení desítek osob, mezi nimi i gen. Heliadora Píky. Dne 1. 5. téhož roku se stal předsedou senátu Vrchního vojenského soudu Praha, koncem téhož roku přešel k 4. odboru MNO a od podzimu 1950 zastával funkci náčelníka soudního oddělení hlavní soudní správy MNO. V březnu 1951 byl zproštěn služby a přeložen do zálohy. V srpnu 1951 byl zatčen, následně odsouzen pro spáchání trestných činů velezrady, vyvědačství a spoluúčasti na vraždě k trestu odnětí svobody na doživotí. V září 1956 byl v celém rozsahu obžaloby zproštěn a propuštěn, za dobu věznění dostal vysoké finanční odškodnění. K jeho osobě srov. HANZLÍK, František – POSPÍŠIL, Jan – POSPÍŠIL, Jaroslav: *Sluha dvou pánů*. Lípa, Vizovice 1999. PALEČEK, Pavel: *Vrahem z povolání. Utrpení soudce Karla Vaše*. StilusPress, Praha 2015. Stejnomený dokument téhož autora, dostupný on-line: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10565076526-vrahem-z-povolani-utrpeni-soudce-karla-vase/21338255730> (citováno k 9. 6. 2019). Rozhovor s Karlem Vašem. Dostupné on-line: <https://www.pametnaroda.cz/cs/vas-karel-1916> (citováno k 1. 1. 2021).

¹³⁸ U VO 1 v Praze, VO 2 v Táboře, VO 3 v Brně a VO 4 v Bratislavě. Vedle této struktury vznikala ještě oddělení u velitelství letectva, vojenských škol a dalších součástí armády. ABS, f. Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), sign. 304-226-3.

¹³⁹ HANZLÍK, František: *Bez milosti a slitování...*, s. 123.

na dění uvnitř OBZ měli sovětsí poradci, kteří byli československé branné moci určeni již v létě 1945.¹⁴⁰

Ke dni 16. června 1945 vydal Reicin *Směrnici pro práci orgánů OBZ*, která obsahovala „charakteristiku nepřítele“ a stanovila úkoly obranného zpravodajství: „*Hlavním naším nepřítelem zůstávají Němci. SS-ovci, SAmani, Gestapovci, příslušníci NSDAP, Volksturm a jiných fašistických organizací, nespokojení s osudem Říše, kteří na základě vyšších rozkazů, vydaných před rozkladem něm. branné moci organizují malé ozbrojené tlupy, které se zdržují v osamělých místech, hlavně v horách.*“¹⁴¹ Podle předpokladu se tyto velmi dobře ozbrojené skupiny pohybovaly na vybraných územích tehdejší ČSR a prováděly „*diverzní, špionážní a politicky-rozvratnou činnost.*“¹⁴² Posledně jmenovaná činnost těchto skupin měla podle směrnice spočívat v tom, že „*šeptanou, i snad veřejnou propagandou rozšiřují zprávy, že v nejbližší době dojde k válce mezi západními velmocemi a SSSR.*“¹⁴³

Obranné zpravodajství mělo zamezit „*činnosti nepřátelské agentury na území ČSR, ať již v řadách příslušníků čs. armády, nebo civilního obyvatelstva*“ a zároveň realizovat „*proniknutí vlastních orgánů do řad nepřátelské agentury*“ jak na území ČSR, tak i v zahraničí.¹⁴⁴ Dokument stanovil metodiku služby zde zařazených příslušníků, kteří se v ní měli opírat „*o nejrozsáhlejší a nejhustěji vlastními silami vybudovanou agenturu.*“¹⁴⁵ Agenturní síť měla být vystavěna podle přísných pravidel, směrnice příslušníkům nařizovala: „*...při výběru agentů je nutno přezkoumat jejich politickou spolehlivost, inteligenci, mlčenlivost a schopnost k plnění toho kterého úkolu. Vybírejte agenty hlavně tzv. dobrovolné, tj. osoby, které plní jim dané úkoly dobrovolně, bez materiálních výhod, jsou to osoby nám smýšlením blízké, dobří vlastenci, demokrati, kteří nenávidí nepřítele. V případě nejkrajnější nutnosti a potřeby vybírejte agenty, kterým za jejich služby poskytnete materiální výhody.*“¹⁴⁶ Svě spolupracovníky rekrutovali příslušníci OBZ mezi vojáky, ale i v řadách civilního obyvatelstva, které se z různých důvodů nacházelo v blízkosti působení vojenských jednotek.

S každým ze spolupracovníků, ať již v kategorii „agent“ či „důvěrník“, se podobně jako u StB podepisoval závazek spolupráce. Jeho jednotné znění hovořilo o dobrovolné

¹⁴⁰ Pro jednotlivé vojenské oblasti to byl plk. Lichovský (VO 1), pplk. Primisský (VO 2), pplk. Kaigorov (VO 3) a pplk. Ostapčuk (VO 4). Tito muži zároveň veleli všem sovětským poradcům přiděleným k podřízeným složkám a útvarům. HANZLÍK, František: *Vojenské obranné zpravodajství v zápasu o politickou moc 1945–1950*. ÚDV, Praha 2003, s. 85.

¹⁴¹ ABS, f. 302, sign. 302-540-3, Směrnice pro práci orgánů OBZ v souvislosti s činností namířenou proti nepřátelskému zpravodajství, nedat., s. 1.

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 3.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ Tamtéž.

spolupráci, svědomitým a poctivým plnění zadaných úkolů, které bude dotyčný vykonávat v nejpřísnější tajnosti, s vědomím přísného postihu v opačném případě.¹⁴⁷ Dokument kromě jména a příjmení spolupracovníka, adresy jeho bydliště, data a podpisu obsahoval i přidělené krycí jméno a číslo. Jako příloha se vyplňoval list s podrobnějšími údaji o spolupracovníkovi, který obsahoval kromě data a místa narození i informace k vyznávanému náboženství, vzdělání a povolání, znalosti cizích jazyků či údaje o rodinných poměrech. Mimo to zde byla uvedena poznámka, zda již dotyčný v minulosti s OBZ spolupracoval, kdo a kdy agenta či důvěrníka ke spolupráci získal a kdo jej nyní řídí.¹⁴⁸

Reicin ve směrnici pamatoval i na vyjmenování pravidel, za jakých mají zpravodajci se svými spolupracovníky jednat: *„Pro bezpečnost agentů a jejich zájmu utajení poměru nutno používat zvláštních bezpečnostních opatření; v evidenci jsou vedeni pod krycím jménem; místa pro osobní styk musí být pečlivě a nenápadně volena tak, aby toto se často měnilo; při setkání s agentem necht' použije důstojník OBZ civilního obleku; necht' setkání s agentem se neděje v oficiálních místnostech OBZ; naprosté utajení poměru mezi naším oficiálním pracovníkem a agentem před 3-tí osobou atd. [...] Svým agentům dávejte přesné úkoly a žádejte, aby svoje úkoly prováděli přesně, svědomitě a poctivě, v určené době a v určené formě. Po kontrole, zda agent plní úkol poctivě, dejte tentýž úkol druhému agentu, aniž by však jeden agent o druhém něco znal.“*¹⁴⁹ Veškerá hlášení spolupracovníků se z oblastí předávaly pravidelně na Hlavní správu (HS) OBZ. Pokud byla s některým agentem spolupráce ukončena, bylo jeho jméno vedeno ve zvláštní, pro tyto účely zřízené evidenci a dotyčný byl OBZ ještě několik měsíců sledován.

Podle dochovaných svědectví se však v průběhu prvních let fungování armádního obranného zpravodajství směrnice ne vždy dodržovaly a práce s agenturou byla v některých případech pro příslušníky oddělení poměrně „náročná“. Jeden z bývalých příslušníků pátrací skupiny 5. oddělení VO 1 po letech vzpomínal na tehdejší praxi a uváděl, že každý zde zařazený důstojník řídil okolo pěti i více agentů, kteří byli vybaveni falešnými dokumenty a fingovaně zaměstnáni v různých státních podnicích. Systém jejich odměňování byl postaven na fixním platu, kteří někteří z nich pobírali, a bonusech za předané zprávy. Většinu agentury však představovali spolupracovníci, kteří fungovali pouze a jedině na jednorázových finančních odměnách, vyplácených jim podle hodnoty a množství získaných zpráv.¹⁵⁰ „Proto

¹⁴⁷ Srov. ABS, f. 302, sign. 302-540-9, Směrnice pro vedení evidence spolupracovníků, nebo jiné činnosti, 1947, Vzor závazku, 1947.

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ Tamtéž.

¹⁵⁰ ABS, f. ZV, a. č. ZV-124 MV, svazek I., Vyjádření pplk. Jozefa Průši, 10. 1. 1963, s. 2.

snaha agentů vydělat si formou odměn za dodané zprávy vedla k jejich vysoké „zpravodajské“ aktivitě, a mnozí z nich zcela běžně užívali provokace jako normálního způsobu získávání poznatků a zpráv, což bylo nejen trpěno, ale považováno za správné. Jiní zase nedbali tolik „o výdělek“, jim postačovalo, že měli v pracovní knížce potvrzené fingované zaměstnání a dostávali potravinové lístky; zpravidla se věnovali některému druhu šmelinářství.“¹⁵¹ Mezi agenturou se dále vyskytovali lidé, kteří systém pouze využívali, „měli záporný poměr k lid. dem. zřízení a značné charakterové nedostatky, a pracovali skutečně jen za peníze.“¹⁵² Docházelo rovněž ke korupci v řadách příslušníků obranného zpravodajství, kteří, vědomi si svého výsadního postavení, využívali agenturu i k vlastnímu obohacení. Inkasovali například peníze či hodnotné věcné dary za to, že přehlíželi pašování či dokonce „protistátní činnost“ těchto svých agentů, spočívající zpravidla v převádění osob přes státní hranice. Že se však jednalo i pro tyto lidi o nebezpečnou hru, dokazuje skutečnost, že ve chvíli, kdy se agent znelíbil svému řídicímu příslušníkovi a stal se pro něj „neúnosným, protože věděl příliš mnoho o svém orgánovi“, byl zatčen a odsouzen.¹⁵³

Příslušníci veškerých stupňů OBZ měli povinnost vést přísně tajné evidence svých agentů, které obsahovaly krycí jméno, osobní údaje i fotografie. Kromě toho se vedly evidence osob, které zpravodajci podezírali ze spolupráce s cizí zpravodajskou službou, evidence osob cizí národnosti, evidence „politicky nespolehlivých“ či osob, které častěji jezdily do zahraničí nebo udržovaly s někým v cizině pouhý korespondenční styk. O všech zjištěných, týkajících se těchto osob, se měla vést pečlivá dokumentace. Reicinova směrnice z června 1945 k tomuto výslovně uváděla: „Dokumentace se vede systematicky, přesně a pravdivě. Pro zprav. orgány platí rovněž zásada: Co není ve spisech, není.“¹⁵⁴

Reicinův pokyn dále stanovil i postup při zatýkání osob, u nichž „se bezpečně zjistí, že provádějí činnost namířenou proti ČSR ve smyslu vojenského obranného zpravodajství.“¹⁵⁵ Při zatčení měla být provedena domovní prohlídka, a to „s překvapením“, aby splnila účel. Osoby měly být vyslýchány odděleně a poté, podle výsledku šetření, buď propuštěny či podle

¹⁵¹ Tamtéž, s. 3.

¹⁵² ABS, f. ZV, a. č. ZV-124 MV, svazek I., Vyjádření pplk. Miliče Pavelky, 10. 1. 1963, s. 2.

¹⁵³ Tamtéž. Z praxe u MNO lze uvést příklad provokatéra pplk. Josefa Hrušky v případě „Pravda zvítězí“, ze stejné uplatňovaných metod u MV příklad tamní spolupracovnice Emilie Faitové-Kolářové. Srov. BLÁHOVÁ, Ivana – BLAŽEK, Lukáš – BOŠTÍK, Martin – STARÁ, Tereza: *Jménem republiky! Osm případů zvlé komunistické justice*. Auditorium, Praha 2015, s. 249–304. BÁRTOVÁ, Markéta: Emilie Faitová-Kolářová (1904–1978). Spolupracovnice československých bezpečnostních složek i jejich oběť. In: *Paměť a dějiny*, 2020, roč. XIV, č. 2, s. 75–95. Dostupné on-line: https://www.ustrcr.cz/wp-content/uploads/2020/07/PD_2_20_s75-94.pdf (citováno k 15. 11. 2020).

¹⁵⁴ ABS, f. 302, sign. 302-540-3, Směrnice pro práci orgánů OBZ v souvislosti s činností namířenou proti nepřátelskému zpravodajství, nedat., s. 5.

¹⁵⁵ Tamtéž.

charakteru případu předány „vojenskému prokurátorovi nebo civilnímu soudu nebo civilním orgánům.“¹⁵⁶ Veškeré spisy a dokumenty vzniklé činností OBZ a později jeho institucionálních nástupců byly samozřejmě vedeny v přísně tajném režimu.

Ke dni 21. června 1945 bylo přijato další nařízení, které vymezovalo pro příslušníky OBZ dva konkrétní, prvořadá úkoly.¹⁵⁷ První z nich byl označen za aktuální a znamenal prověření všech příslušníků armády v činné službě v tom smyslu, zda se v době okupace nedopustili kolaborace. V případě jejich odhalení mělo OBZ pravomoc tyto osoby zatknout a po prošetření případu s kladným výsledkem předat soudním orgánům. Druhým, „stálým“ úkolem OBZ bylo trvale ověřovat politickou spolehlivost všech vojáků v činné službě na všech úrovních s cílem odhalit, zda se neprojevují „rozvratně“ či nepracují „ve prospěch cizí moci.“¹⁵⁸ Existoval totiž předpoklad, že „...nepřítel určitě poslal do řad našich jednotek svoje agenty s rozmanitými úkoly. Tito agenti mohou mít úkoly diverzní, špionážní nebo politicko-rozvratné, agitační, provokační apod.“¹⁵⁹ Dané úkoly přikazovala směrnice příslušníkům obranného zpravodajství provádět pomocí své agentury, kterou měli rozestavit co nejhustěji v jednotlivých jednotkách. Dbát přitom měli především na to, aby tito spolupracovníci „byli posazeni do štábů, voj. úřadů a ústavů, tel. ústředěn a do míst, kde se pohybuje větší množství vojáků.“¹⁶⁰ Směrnice přikazovala příslušníkům OBZ na všech úrovních neustále sbírat veškeré informace a zprávy o příslušnících československého vojska, vést o nich evidenci a veškeré kompromitující materiály, týkající se důstojníků, předkládat HS OBZ MNO.¹⁶¹ Hlavní správa pak zpracovávala na základě dodaných materiálů měsíční *Zprávy o armádě*, které ministru obrany ČSR, státnímu tajemníkovi, náčelníku HŠ MNO, případně dalším subjektům státní správy předkládal její šéf Bedřich Reicin.¹⁶² Zprávy zahrnovaly i informace o materiální situaci armády či o morálce mezi vojáky.

Díky tomu, že OBZ fungovalo víceméně jako zpravodajská organizace KSČ, disponovali komunisté významnými informacemi různého druhu. Tato skutečnost jim umožňovala čím dál více dominovat nad jejich politickými soupeři.¹⁶³ Ti si to uvědomovali a prakticky ihned po vzniku Prozatímního národního shromáždění (PNS) ke dni 28. října 1945

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ ABS, f. 302, sign. 302-540-1, Úkoly a způsob obrany armády v užším slova smyslu-směrnice, 21. 6. 1945, s. 1.

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ Tamtéž.

¹⁶¹ Srov. ABS, f. ZV, a. č. ZV-124, svazek I., Vyjádření pplk. Antonína Lepšího, 6. 1. 1963, s. 8.

¹⁶² Srov. např. VÚA-VHA, f. MNO 1945, Státní tajemník, inv. č. 448, čj. 100125, Zpráva o vlastní armádě za měsíc září 1945, 1945.

¹⁶³ Obecně k tomuto srov. HANZLÍK, František: *Vojenské obranné zpravodajství...*, s. 140–153.

a vytvoření při něm fungujícího branného výboru poukazovali na využívání, respektive zneužívání této zpravodajské složky komunisty.¹⁶⁴ Jejich veškeré námitky však byly marné. Fakt, že OBZ bylo od počátku prokomunistické, se ukázal zanedlouho jako klíčový.

Pokud se týká organizace HS OBZ, lze uvést, že se v průběhu oněch několika let drobně měnila. V pramenech se dochovalo následující schéma, obsahující i poznámky o náplni činnosti jednotlivých skupin, z nichž se správa seskládala:

„Organizace HS OBZ:

Náčelník

Skupiny:

A – vyhodnocovací: na tuto skupinu docházely všechny zprávy, ať už získané cestou agenturní nebo jinou cestou. Tyto zprávy byly na skupině studovány, tříděny, dělány z nich závěry, tj. dávány: k dalšímu prověřování s konkrétními úkoly, k realizaci, zakládány apod. Tato skupina byla vlastně řídicí skupinou ostatních skupin.

B – pátrací, sledovací, doprovodná: měla asi 16 orgánů, z nichž 2 byli pověřeni agenturními úkoly k sledování činnosti voj. přidělců cizích států v Praze; 4 pracovali s agenturou na úkolech, dávaných skup. A, nebo náčelníkem skupiny B; 2 byli ve skupině doprovodné (s. min. NO, náčel. GŠ apod.) jeli-li tito funkcionáři mimo Prahu; 3 byli pověřováni úkoly prověřování různých osob civ. i vojenských; 4 pracovali (nebo ještě lépe měli) pracovat agenturně do zahraničí; 2 z nich do Rakouska, 2 do ZN. Celá skupina měla k dispozici 3 osobní auta.

C – průmysl: sledovala výrobu voj. věcí a činnost vojen. přidělců v civ. továrnách

D – pracovala agenturně na MNO a GŠT

E – hospodářská

Dále ještě byla skupina pro práci v letectvu a skupina vyšetřovací. Stejně byly organizovány správy OBZ, avšak v menším počtu.“¹⁶⁵

S účinností k 1. lednu 1946 z důvodu stále se rozrůstající agendy došlo z Reicinova podnětu k reorganizaci HS OBZ i jeho poboček na všech stupních.¹⁶⁶ HS OBZ se poté pod

¹⁶⁴ HANZLÍK, František: *Bez milosti a slitování...*, s. 129.

¹⁶⁵ Srov. ABS, f. ZV, a. č. ZV-124, svazek I., Vyjádření pplk. Antonína Lepšího, 6. 1. 1963, s. 3. Na oddělení OBZ na divizích byla dodržována stejná organizace, avšak místo jednotlivých skupin byl vždy jen jeden příslušník. Náčelník měl ale k dispozici pro různé úkoly družstvo z vojáků a poddůstojníků v počtu až dvanácti členů. K tomuto srov. i HANZLÍK, František: *Bez milosti a slitování...*, s. 152.

¹⁶⁶ Podrobněji tamtéž, s. 152–155. K tomuto srov. HANZLÍK, František: *Vojenské obranné zpravodajství...*, s. 99.

jeho vedením sestávala ze čtyř oddělení, pomocného úřadu, fotolaboratoře, spisovny, evidence a hospodářské skupiny. Zástupcem přednosta byl jmenován pplk. gšt. Josef Černík, šéfem 2. oddělení správy se stal Karel Vaš.¹⁶⁷ Pro školení zpravodajců fungovala specializovaná škola, pořádající periodicky se opakující kurzy. K celkovému počtu devadesáti sedmi osob, které zde na různých pozicích sloužily, patřilo i devět občanských zaměstnanců.¹⁶⁸

K 1. dubnu 1946 vydal náčelník HŠ generál Bohumil Boček¹⁶⁹ výnos, jímž HS OBZ oficiálně přestala existovat a vzniklo 5. oddělení HŠ MNO. V čele oddělení nadále zůstával Bedřich Reicin a jeho vliv na dění v armádě i mimo ni vzrůstal. Reorganizace byla víceméně formální, v podstatě se jednalo o reakci na kritiku již téměř nekontrolovatelné moci OBZ a jeho šéfa ze strany nekomunistických vládních stran. Na následné interpelace nekomunistických poslanců v parlamentu pak mohlo být odpovídáno i tak, že OBZ již neexistuje. Podpora Reicina ze strany ministra národní obrany Ludvíka Svobody byla bezbřehá, klíčovou byla i spolupráce s Ministerstvem vnitra, v jehož čele stál další komunista Václav Nosek. „*Komunistům se tak prakticky podařilo do února 1948 vybudovat informační monopol politické moci.*“¹⁷⁰

3.2 Pátrací a výslechová skupina 5. oddělení HŠ MNO a jejich činnost

Na armádu se tedy komunisté soustředili dlouhodobě, jejich cílem bylo budovat a stále prohlubovat svůj vliv na dění uvnitř. Po prodělaných změnách se mělo československé vojsko ve všech ohledech přiblížit svému sovětskému vzoru a tím přispět k úplnému a definitivnímu začlenění Československa do sovětského mocenského bloku.¹⁷¹ Poválečné personální obměny

¹⁶⁷ KUDRNA, Ladislav: Vojenské obranné zpravodajství (1945–1950). In: *Paměť a dějiny*, 2008, roč. II, č. 1, s. 80.

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ Bohumil Boček (1894–1952), gen., účastník prvního i druhého československého odboje, držitel mnoha československých a zahraničních státních a vojenských vyznamenání. Náčelníkem HŠ se stal ihned po roce 1945, byl jedním z nejbližších spolupracovníků tehdejšího ministra národní obrany Ludvíka Svobody. Po únoru 1948 se jako člen APS podílel na politických čistkách v československé armádě. Později se ale i on sám dostal do hledáčku vojenských zpravodajců, příslušníky 5. oddělení HŠ MNO byl v roce 1951 za údajnou „protistátní činnost“ zatčen a odsouzen na doživotí. Zemřel ve výkonu trestu ve Valdicích. Jeho syn Zdeněk Boček se naopak komunistickému režimu skutečně postavil, když se podílel na předávání dokumentů zvláštního významu do zahraničí. V prosinci 1948 byl odsouzen k trestu smrti, později mu byl trest změněn na doživotí. K osobě B. Bočka i jeho syna podrobněji srov. PALEČEK, Pavel: Zapomenutý generál. Příběh náčelníka hlavního štábu Bohumila Bočka (1945–1948) a jeho syna Zdeňka. In: *Po stopách nedávné historie: Sborník k 75. narozeninám doc. Karla Kaplana*. ÚSD AV ČR, Praha 2003, s. 222–245.

¹⁷⁰ KUDRNA, Ladislav: Vojenské obranné zpravodajství (1945–1950)..., s. 81.

¹⁷¹ Příklon k sovětskému vzoru při obnově, respektive budování poválečné armády v Československu, deklarovala nově jmenovaná vláda ve svém vládním programu přijatém v Košicích počátkem dubna 1945. Kromě jiného obsahoval pasáž: „*Aby byla umožněna co nejužší bojová spolupráce s Rudou armádou, nutná v zájmu vítězství i naší budoucnosti, budou organizace, výzbroj a výcvik nové čs. branné moci stejně jako*

v nejvyšších patrech armádní hierarchie směřovaly k zajištění naprosté neutrality armády, která měla v případě státního převratu zůstat mimo celkové dění. Komunisté byli v tomto ohledu úspěšní, a právě proto se mohl odehrát komunistický převrat v únoru 1948 tak, jak se odehrál.¹⁷² Poté přišly na řadu personální čistky, provázené rozsáhlými represemi vedenými proti demokraticky smýšlejícím důstojníkům. Z celkového počtu zhruba třinácti tisíc mužů, což byl početní stav důstojnického sboru ČSA ke dni 15. února 1948, bylo během následujících dvou let v několika vlnách propuštěno téměř pět tisíc z nich.¹⁷³ Represivní zásahy, jejichž vzrůstající tendenci lze sledovat zejména od letních měsíců roku 1948, šly ruku v ruce s tzv. Gottwaldovou výzvou, která mohutně apelovala k masovému vstupu československých občanů do KSČ. Podle některých pramenů bylo před únorovým převratem v armádě cca 15-20 % důstojníků členy komunistické strany, po únoru se jich do ní hlásilo cca 70-80 %.¹⁷⁴

Strukturu 5. oddělení HŠ MNO jako centrálního úřadu obranného zpravodajství utvářelo několik samostatných, avšak úzce spolupracujících skupin. V srpnu 1947 svolal Reicin tajnou poradou s několika důstojníky HS OBZ, přítomen byl i gen. Ludvík Kreisl-Klen¹⁷⁵ a Reicinův příští nástupce na postu šéfa oddělení gen. Josef Musil¹⁷⁶. Setkání se

organizace, výzbroj a výcvik Rudé armády.“ Srov. HANZLÍK, František: *Diskriminace a perzekuce vojáků v Československu v letech 1945–1955*. Poweprint, Praha 2015, s. 12–17. Úplný text Košického vládního programu, dostupný on-line: http://www.totalita.cz/txt/txt_kv.pdf (citováno k 20. 11. 2020).

¹⁷² K tomuto srov. BÍLEK, Jiří: „Armáda jde s lidem“. K úloze československé armády ve dnech února. In: *Historie a vojenství*, 2008, roč. LVII, č. 1, s. 59–74.

¹⁷³ BŘACHOVÁ, Eva: Akce „D“ a internace československých důstojníků v TNP Mírov. In: *Politické elity v Československu 1918–1948*. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny, sv. 20. ÚSD AV ČR, Praha 1994, s. 181. BÍLEK, Jiří: *Československá armáda jako oběť i nástroj politické perzekuce. Sborník vybraných dokumentů z let 1948–1953*. MO ČR, 2005, s. 8–10. Srov. HANZLÍK, František: *Diskriminace a perzekuce vojáků...*, s. 46–48.

¹⁷⁴ LICHNOVSKÝ, Milan: *Bedřich Reicin a Československá armáda III. (1948–1952)*..., s. 84.

¹⁷⁵ Ludvík Klen, původně Kreisel (1899–1979), arm. gen., absolvent Arcibiskupského gymnázia v Kroměříži, účastník bojů první světové války. Absolvoval školu pro důstojníky v záloze v Opavě a instrukční školu pro důstojníky pěchoty v Milovicích. Sloužil na různých posádkách, v roce 1933 úspěšně zakončil studium na Válečné škole (VŠ) v Praze, poté sloužil jako přednosta 4. oddělení štábu 10. divize v Báňské Bystrici. V letech 1935 až 1937 působil jako profesor všeobecné taktiky a organizace na VA v Hranicích. V říjnu 1937 byl v hodnosti mjr. gšt. zařazen na referentské místo „německé sekce“ studijní skupiny 2. oddělení HŠ MNO. Během okupace ČSR německými vojsky se zapojil do protinacistického odboje, v prosinci 1939 byl zatčen a poslán do koncentračního tábora Dachau a později do Buchenwaldu, kde se dočkal osvobození. V roce 1945 vstoupil zpět do čs. armády, obdržel několik vyznamenání a po krátkém intermezzu v podobě několikaměsíční služby u 5. oddělení štábu VO 2, kde byl přednostou, jej B. Reicin ke dni 15. 11. 1946 přemístil k 5. oddělení HŠ MNO v Praze. V dubnu 1948 byl jmenován přednostou 2. (zpravodajského) oddělení HŠ. Když se dozvěděl, že mu hrozí zatčení, dne 14. 2. 1951 se v sebevražedném úmyslu ve své kanceláři postřelil. Přežil, začátkem dubna téhož roku byl zatčen a o tři roky později spolu s dalšími bývalými příslušníky 5. oddělení HŠ MNO odsouzen v říjnu 1953 pro zločiny velezrady a vyzvědačství k trestu odnětí svobody na doživotí. V roce 1960 byl z vězení propuštěn, o čtyři roky všech obvinění zproštěn. VÚA-VHA, f. Kvalifikační listiny (KVL), Ludvík Klen. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2457 MV.

¹⁷⁶ Josef Musil (1900–1954), brig. gen., vyučen kolářem, absolvent VA v Hranicích (1923), roční Dělostřelecké aplikační školy v Olomouci (1924) a Vysoké školy válečné (VŠV) v Praze (1936). Poté sloužil až do roku 1939 jako přednosta 2. oddělení Velitelství Velké Prahy (VVP). Během německé okupace ČSR pracoval jako technický úředník, údajně se zapojil do druhého odboje, v květnu 1945 se účastnil bojů o pražský Radošín. Ihned

konalo v konspirační vile v Hradešinské ulici na pražských Vinohradech, v níž se příslušníci oddělení obvykle scházeli se svými agenty.¹⁷⁷ Tentokrát byl účel schůzky jiný. Šlo o návrh na reorganizaci oddělení, který Reicin schválil. Byla potvrzena samostatná studijní skupina („A“), pátrací („B“), skupina zpravodajské ochrany průmyslu, politická a osobní neboli kádrová skupina.¹⁷⁸ Vlastní výslechová skupina, zvaná též „realizační“ („R“), jako samostatná utvořena nebyla, tuto část agendy oddělení obstarávali příslušníci pátrací skupiny, jejímž přednostou byl zmíněný gen. Ludvík Kreisl-Klen. Vznikla až na přelomu března a dubna 1948, plně fungovala nejpozději ke dni 15. listopadu 1948, kdy se Reicin stal náměstkem ministra národní obrany pro věci osobní a kádrové a předal funkci šéfa 5. oddělení HŠ MNO gen. Josefu Musilovi.¹⁷⁹ Prvním přednostou výslechové skupiny se stal plk. Zikmund Harlender, po něm jí velel pplk. Ludvík Souček.

V té době již oddělení pracovalo zcela podle představ a zadání vládní KSČ, a vedle StB se stalo hlavním činitelem při odstraňování režimu „nepohodlných osob“. Jednalo se zejména o československé důstojníky, v některých případech však oddělení zatýkalo i civilisty. Represivní zásahy proti vojákům měly vícero podob, od převelení na méně významné místo či udělení služebních výstrahy, přes nařízení nucené dovolené, která prakticky vždy končila propuštěním ze služby. Když tímto bodem zájem na likvidaci určitého důstojníka nekončil, pokračovala decimace vybrané osoby znemožněním získání civilního zaměstnání, obviněním z vyhýbání se práci, po vzniku TNP v říjnu 1948¹⁸⁰ posláním bez rozsudku do tohoto zařízení či perzekucí v rovině trestně-právní. Zejména při přípravě posledních dvou jmenovaných cílů představovala skupina pátrací a výslechová zcela stěžejní složku oddělení.

Kromě přednosty, který každou z těchto skupin řídil, sestávala z několika příslušníků, jimž byly přidělovány jednotlivé případy. V praxi docházelo k tomu, že někteří z nich přecházeli z jedné skupiny do druhé či plnili úkoly, které byly víceméně vlastní té druhé

po skončení války vstoupil do KSČ. V roce 1946 byl přidělen k 5. oddělení HŠ MNO, v listopadu 1948 ustanoven jeho velitelem. Po institucionální změně oddělení na HIS 15. 8. 1950 byl jmenován jejím náčelníkem. V březnu 1951 byl zatčen, v roce 1954 odsouzen k trestu smrti a popraven. VÚA-VHA, f. Vojenské osobní spisy (VOS), Josef Musil. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2457 MV.

¹⁷⁷ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2457 MV, Výpověď Josefa Musila, 2. 12. 1952, s. 3.

¹⁷⁸ K tomu srov. ABS, f. ZV, a. č. ZV-124 MV, Zpráva Rudolfa Cylka, 22. 12. 1962, s. 3.

¹⁷⁹ Srov. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2457 MV, Výpověď Josefa Musila, 2. 12. 1952, s. 3. K okolnostem Reicinova jmenování srov. HANZLÍK, František: *Bez milosti a slitování...*, s. 220.

¹⁸⁰ Srov. Zákon č. 247/1948 Sb., *o táborech nucené práce*, který umožnil vznik likvidačních táborů, do nichž pak byli jak komunistickému režimu „nepohodlní“ vojáci, tak i civilisté, umístováni. Úplné znění zákona srov. http://totalita.cz/txt/txt_zakon_1948-247.pdf (citováno k 26. 4. 2020). Obecně k tématu BORÁK, Mečíslav – JANÁK, Dušan: *Tábory nucené práce v ČSR 1948–1954*. Tilia, Šenov u Ostravy 1996. K TNP Mírov a tamním životním podmínkám srov. i ŠEDIVÝ, Zdeněk – ŠEDIVÝ, František: *Bory – Mírov*. Nakladatelství Eva-Milan Nevole, Praha 2010, s. 123–141.

skupině, než kde oni sami byli formálně zařazeni. Náplň jejich služby, ačkoliv se v provedení lišila, směřovala prakticky k jedinému cíli - připravit podklady pro následné politicky motivované soudní procesy.

Jak již bylo řečeno výše, skupina pátrací pracovala s agenturní sítí a shromažďovala zprávy k jednotlivým zájmovým osobám. Příslušníci této skupiny buďto sami či skrze své agenty realizovali provokační činnost namířenou proti vytipovaným domnělým či skutečným odpůrcům komunistického režimu. Na provokaci bylo v dané době nahlíženo jako na „*jedinou správnou metodu k odhalení a usvědčení [...] třídních nepřátel*“¹⁸¹ a v dochovaných pramenech jsou takových případů doloženy desítky. Tehdy šlo z pohledu příslušníků represivních složek státu skutečně o legitimní pracovní metodu „boje proti škůdcům lidově demokratického zřízení“. Tzv. pátrači také prováděli domovní prohlídky a v bytech zadržených osob přitom nezřídka „závadový materiál“, k jehož nalezení měla prohlídka směřovat, sami podvrhli. Výroba falešných důkazů a jejich podvržení zájmové osobě se stala další regulérní pracovní metodou příslušníků této skupiny. Typicky byly důstojníkům, jež bylo třeba zatknout, doručovány či právě při provádění prohlídky vkládány mezi doklady jako „věci doličné“ protirežimní letáky či údajně tajné materiály, podezřelé seznamy adres, koncepty ilegálních dopisů apod. Někteří pátrači se rovněž významnou měrou podíleli na výsleších zatčených osob, respektive na jejich brutálním mučení.

Zatýkání vytipovaných osob a vedení samotného vyšetřování patřilo k hlavní náplni práce skupiny výslechové. K zatčení podezřelého stačil příkaz přednosta 5. oddělení HŠ MNO, který byl často vydán ústně a na základě neověřených agenturních zpráv. Návrh na zahájení vyšetřování nezřídka zcela chyběl, nebo byl vyhotovován až dodatečně, stejně jako dostatečné shromažďování podkladů o možném spáchání trestného činu. Důkazem o takové činnosti byla samotná výpověď, která byla ze zatčených osob surovým způsobem vyšetřovateli, spolu s příslušníky vazební vojenské věznice, tzv. Domečku, vynucována. Vazba navíc nebyla v tomto období uvalována prokurátorem. Ten se v některých případech údaje o jejím trvání dozvěděl až z trestního oznámení, které bylo podáváno přednostou 5. oddělení HŠ MNO po ukončení vyšetřování.¹⁸²

Po únoru 1948, přesněji nejpozději od začátku roku 1949¹⁸³, se vyšetřování formou psychického a fyzického teroru vůči zatčeným stalo normou. V pramenech se dochovalo

¹⁸¹ NA, f. ÚV KSČ, Komise I, sv. 12, a. j. 201, Závěrečná zpráva o výsledku činnosti komise prošetřující nezákonné metody práce na úseku vojenské zpravodajské služby v období let 1949–1951, 31. 1. 1963, s. 15.

¹⁸² Srov. ABS, f. ZV, a. č. ZV-124 MV, svazek III., Vyjádření pplk. Karla Paula, 11. 1. 1963, s. 1.

¹⁸³ Srov. ABS, f. ZV, a. č. ZV-124 MV, Závěrečná zpráva o výsledku činnosti komise prošetřující nezákonné metody na úseku vojenské zpravodajské služby v období let 1949–1954, s. 22.

několik svědectví bývalých příslušníků obranného zpravodajství, kteří vypovídali o realitě tehdejší výslechové skupiny. Záměrně vynechali informace o používání násilí, ale popsali obecný princip vedení vyšetřování: „... tito lidé neznali metodiku vyšetřování a měli špatnou znalost zákonů. Byl tlak na „rychlé“ usvědčení, přitom vyšetřovatel dostal obvykle pro svoji práci buď ústní nebo písemnou velmi stručnou zprávu o trestném činu /respektive podezření/, bez udání pramene zprávy. Výjimečně dostal doličný předmět. [...] Prověřování správnosti výpovědi dělo se převážně je vzájemným porovnáváním výpovědí vyšetřovaných, nebo když se rozcházel, vzájemnou konfrontací, která však bývala zpravidla na usvědčení; došetření na místě nebo ověření výpovědi jiným způsobem se nedělávalo. [...] Výslech byl obvykle veden nejen k trestné činnosti vyšetřovaného, ale zeširoka k jeho veškeré činnosti a stykům. Výpovědi se zapisovaly do tzv. administrativního protokolu, který případně sloužil k dalším šetřením ostatních spoluviníků. Po skončení výslechu a vzájemného prověření výpovědí se na základě tohoto administrativního protokolu sepisoval nový, tzv. „soudní“ protokol, jako příloha k trestnímu oznámení; v tomto protokolu se uváděla jen vlastní trestní činnost vyslýchaného. [...] Tento protokol sepisoval buď stejný orgán, který sestavoval administrativní protokol, nebo i jiný orgán. Psával někdy i návrh trestního oznámení, které však ještě s protokoly dostával k prohlédnutí právník 5. oddělení. Výsledky se prováděly převážně v místnostech 5. oddělení v přízemí budovy generálního štábu [...]. Výsledky byly často dlouhotrvající, neznám však případ, že by se byli přitom vyšetřovatelé střídali [...]. Víím, že někteří (např. [Ludvík] Turek) používali nějaká léčiva (prášky), aby se udrželi svěží. Také noční výsledky byly častým zjevem [...]. ...vyšetřovatelů bylo poměrně málo a byli soustavně přetěžováni prací; přitom byli nuceni k dosahování rychlých výsledků vyšetřování (za úspěšnou práci se počítalo především hodně stránek protokolů za krátkou dobu). Zvláště při realizaci velkých akcí bylo hodně zatčených, všichni byli nuceni k nadměrnému vypětí sil. Často se vyslýchalo ve dne v noci řadu dní. [...] Písařek bylo zpravidla o mnoho méně než vyšetřovatelů, proto zvláště-li staří, pokud uměli alespoň trochu psát na stroji, nedostali zpravidla písařku a zápis museli psát sami. (O přetěžování prací jsem začal kdysi mluvit na stranické schůzi, byl jsem však rázně umlčen Musilem, který předsedal). V r. 1949 se vedla stranická kampaň, tuším v rámci stranického školení, k nenávisti k nepříteli.“¹⁸⁴

Další příslušník k tomu zase později uvedl: „... vedoucí skupiny mjr. Souček i plk. Musil [...] stále zdůrazňovali, že je třeba vyšetřovance „zlomit“, aby doznali trestnou činnost. Konkrétních usvědčujících materiálů však bylo málo, většinou se jednalo o výpisy z protokolů

¹⁸⁴ ABS, f. ZV, a. č. ZV-124 MV, svazek III., Vyjádření plk. Jana Rabana, 29. 12. 1962, s. 2–5.

jiných osob, které jsme brali a používali jako skutečných dokumentů. Jakým způsobem byly tyto výpovědi získány, to nám nebylo známo [...]. Pokud jde o zpracovávání protokolů, byly sepisovány [...] dílčí protokoly, ze kterých se sestavil závěrečný protokol celé trestné činnosti. Také tyto protokoly byly [...] upraveny stylisticky takovým způsobem, aby trestná činnost „lépe vynikla“, jak se tomu tehdy říkalo.“¹⁸⁵

Fyzického násilí a psychického nátlaku, jejichž konkrétní projevy budou v textu dále zmíněny, by byl za běžných okolností schopen pouze psychopat. V té době však představovaly metody, které se staly rutinní taktikou výslechu. Později je všichni příslušníci oddělení hájili tím, že jednali podle rozkazu, byli „pod tlakem“ a měli pocit, že se musí danému systému podříditi. Jeden z příslušníků oddělení k tomu dodal, že „...*tento způsob vyšetřování byl řízen ze shora, jak ze strany velitele skupiny, tak i velitele kontrarozvědky gen. Musila. Pamatuji se, že když proběhla po kancelářích zpráva, že některý z představených přišel, [...] všichni referenti začali křičet na vyšetřované, bouchali do stolů a chovali se hlučně, aby nevzbudili podezření, že výslech neprobíhá intenzivně.*“¹⁸⁶ Strach jako jeden z hlavních nástrojů komunistické strany k ovládnutí společnosti možná fungoval nejen směrem k veřejnosti, ale i dovnitř, do jejich vlastních obecně represivních struktur.

Každopádně, výsledkem uvedených metod se vyslychaní z většiny přiznávali k činům, z nichž byli obviňováni. Následně byli na základě těchto výpovědí, o nichž reprezentanti tehdejší vojenské justice věděli, že jsou vynucené, odsuzováni k vysokým nebo absolutním trestům. Jednalo se o relativně spolehlivě fungující, v podstatě „legálně“ provozovaný systém odstraňování lidí, kteří se z různých důvodů dostali do hledáčku obranného zpravodajství.

Zvláštní záležitost, kterou je třeba při zkoumání nástrojů uplatňovaných při trestně-právní perzekuci důstojníků ČSR ještě zmínit, představuje zneužití institutu znaleckého posudku. V prostředí tehdejší vojenské justice definovala zdůvodnění jeho existence, formální náležitosti i použití pro potřeby 5. oddělení HŠ MNO tajná směrnice, jejíž vznik lze odhadem datovat nejdříve do druhé poloviny roku 1946. Více než sto stran textu popisuje vojenský zpravodajský posudek jako nezbytnou součást soudního řízení, jako pomůcku soudce, neboť „*Zpravodajská služba [...] není ve své pravé podstatě vlastně nikomu známa, vyjímajíc osoby, které se při jejím provádění v praxi činně zúčastňují. Mají-li jednotlivci speciálně, a široká veřejnost všeobecně, jakýsi názor nebo představu o výzvědně, záškodnické a jiné škodlivé činnosti agentů pracujících proti obraně státu, neodpovídají tyto představy v žádném směru skutečnosti, jsouce ponejvíce zabarveny nemožnou romantikou a románovými elementy.*

¹⁸⁵ Tamtéž, Vyjádření pplk. Bedřicha Sedláčka, 7. 1. 1963, s. 4.

¹⁸⁶ Tamtéž, Vyjádření mjr. Bedřicha Remeše, nedat. [1963], s. 2.

*Z tohoto všeobecného pravidla není možno úplně vyjmout orgány soudní, ani orgány veřejné žaloby.*¹⁸⁷ Za jediné oprávněné osoby pro vyhotovení správných podkladů tak směrnice označuje důstojníky obranného zpravodajství, jejichž znalecký posudek „*musí sloužit soudním orgánům za dokonalou orientaci ve všech ze zpravodajského hlediska důležitých okolnostech projednávaného případu, a tím vyloučit možnost, aby některé z nich ušly pozornosti dotyčného soudního orgánu. Dále musí tyto okolnosti v jednotlivostech i jejich souhrnu a souvislosti hodnotit, a tím umožnit soudním orgánům zaujetí objektivního stanoviska k všem těm mnohdy přehnaným tvrzením obhajoby [...], čili zpravodajský posudek musí při vši své přísné objektivnosti starat se o to, aby zájmy vojenské správy a obrany státu neutrpěly nějaké úhony v důsledku toho, že by soudní orgány [...] z nedostatku odborné informovanosti nebo přehlédnutí nedostatečně [daný případ] hodnotily.*“¹⁸⁸

„Znalci“, v některých případech s právním vzděláním, patřili tedy přímo ke kmenovým příslušníkům 5. oddělení HŠ MNO. Při zpracovávání posudků zásadně ignorovali požadavek objektivnosti a vyhotovovali jej pouze s úmyslem obžalovanou osobu „usvědčit“. Přednostové obou skupin znění posudku schvalovali, v některých případech je kontroloval i přednosta oddělení.¹⁸⁹ Spáchanou škodu, jejíž nastínění představovalo jádro daného posudku, „znalci“ na jejich pokyny zveličovali či přímo lživě vykládali. Typickým příkladem byla tehdy mnohdy se opakující záležitost, kdy „znalec“ záměrně hodnotil u zatčených důstojníků nalezené materiály vojenského charakteru jako tajné, přičemž se v drtivé většině jednalo o dokumenty volně dostupné či zastaralé.

Praxi vyhotovování znaleckých posudků u 5. oddělení HŠ MNO popsal v době přešetřování jeho činnosti počátkem šedesátých let jeden z nejvytíženějších „soudních znalců“ oddělení ve zkoumaném období, mjr. Štěpán Pecka¹⁹⁰: „*Znalecký posudek mohl být podáván kterýmkoliv příslušníkem zpravodajské služby. Výjimku tvořili pouze ti, kteří se na případu zúčastnili, nebo byli jinak účastni /pátrací skupina, vyšetřující pracovníci apod./. Znalec ku své práci měl výslechový materiál /protokoly, trestní oznámení/, někdy i vyhodnocení případu*

¹⁸⁷ ABS, f. 302, sign. 302-541-2, Prozatímní směrnice pro vojenské znalecké posudky, nedat. [1946], s. 1–2.

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ ABS, f. ZV, a. č. ZV-124 MV, svazek III., Vyjádření plk. Jana Rabana, 29. 12. 1962, s. 7.

¹⁹⁰ Štěpán Pecka (1909–?), mjr., absolvoval Arcibiskupské gymnázium v Praze (1931) a VA v Hranicích (1936), během války vykonával civilní zaměstnání, v květnu 1945 se zúčastnil bojů o Prahu. Ihned po válce vstoupil do KSČ a od července 1945 působil jako referent 5. oddělení PVVP, u HŠ MNO absolvoval zpravodajský kurz. V roce 1947 sloužil určitou dobu na 5. oddělení VO 1. V březnu 1948 jej přemístili k 5. oddělení HŠ MNO, jako „soudní znalec“ byl povolován k celé řadě procesů s důstojníky čs. armády, mimo jiné i s div. gen. Karlem Kutlvašem, pplk. Ludvíkem Macháčkem či mjr. Claudiem Šatanou. Z oddělení byl v listopadu 1951 pro podíl na justiční perzekuci armádních důstojníků „uvolněn“ a umístěn do oddělení vojenské cenzury u generálního štábu (GŠ). Počátkem roku 1952 byl ze stejného důvodu ze služby propuštěn. Souzen nikdy nebyl. VÚA–VHA, f. VOS, Štěpán Pecka.

/skupina, jednotlivec/. Potřeboval-li znalec osvětlení některých bodů, obracel se buď na náčelníka pátrací skupiny, nebo na vyšetřující oddělení [Richard] Mysík-Souček/, a to obyčejně v těch případech, kdy průběh přeličení u soudu nebyl hladký. Např. obviněný se hájil, že byl k výpovědi donucen, že protokoly nesouhlasí s jeho učiněnou výpovědí, šlo-li o spolupracovníka, že prováděl některé úkony s vědomím a na příkaz řídicího orgánu apod. V některých takovýchto případech dožadoval se buď soud, nebo prokurátor osvětlení u pracovníků, kteří na případu pracovali, a to prostřednictvím znalce. Nepamatuji se, že by se na takovouto žádost někdy se dostavil jako svědek k soudu některý z dožadovaných pracovníků. [...] Pro znalce při vypracování znaleckých vyjádření platila jediná zásada a směrnice: Pro vaši práci jsou rozhodující materiály spisové, tj. protokoly, trestní oznámení a někdy vyhodnocení případu. Posuzovat případy přísluší výhradně soudu a prokurátorovi. [...] V některých případech musely být posudky vypracovány předem, předloženy ku schválení /Musil si je přečetl a nechal třeba udělat i úpravu u právního oddělení, zpočátku též u bývalého gen. Zadiny¹⁹¹/. [...] Stalo se několikrát, že si nechal předložit posudky /kopie/ z případů již prošlých, a vytýkal, že některé jsou příliš mírné, a že vždy nechápeme dosah celé práce oddělení. [...]. Účast znalce na přeličení nebyla podmínkou, neboť znalecké vyjádření se týkalo vždy takových skutečností, jež byly považovány za státní tajemství, a tyto skutečnosti byly buď v protokolech, v trestním oznámení, nebo, šlo-li o věci obzvláštního významu, byly tyto skutečnosti v zalepené obálce u spisového materiálu, aby do nich nemohly nahlížet nepovolané osoby /jako obhájce (!), písařka apod./. [...] Z toho, co je výše uvedeno, vyplývá, že posudek nemohl být obviněnému nikdy příznivý. [...] Došlo-li někdy ku změnám ve výpovědích v protokolu a u soudu, bral soud za základ výpověď protokolární. [...] Pro práci znalců, tj. otázek utajení, vydalo v roce 1949 /asi/ bývalé legislativní /právní/ oddělení MNO seznam, jež obsahoval skutečnosti, které je nutno považovat za státní, hospodářské nebo politické tajemství. V některých případech v průběhu doby vydávalo toto oddělení doplňky, výnosy apod., které doplňovaly výše uvedený seznam /např. otázka map apod./. [...] Znalci [...] se museli řídit a podávat taková vyjádření, která jim od vedoucích pracovníků oddělení nebo představených byla dána jako závazná a pravdivá, že bylo nutno věřit jim, věřit v poctivost jejich práce a počínání, vždyť všichni byli příslušníky strany, byli v zahraničních armádách,

¹⁹¹ Karel Zadina (1904–1951), brig. gen., absolvent VA v Hranicích (1925), Dělostřelecké aplikační školy v Olomouci (1926) a VA v Praze (1937), zapojil se do protifašistického odboje, v letech 1940 až 1945 byl vězněn. Členem KSČ se stal v květnu 1946. Od listopadu 1946 do prosince 1948 sloužil u 5 odd. HŠ MNO, poté byl jmenován přednostou organizačního oddělení kádrového odboru MNO. Od listopadu 1949 až do března 1951 zastával funkci přednosty branného hospodářství při Státním úřadu plánovacím. V roce 1951 spáchal sebevraždu. VÚA–VHA, f. VOS, Karel Zadina. MASKALÍK, Alex: *Elita armády. Československá vojenská generalita 1918–1992*. HWSK, Banská Bystrica 2012, s. 669.

*prošli koncentračními tábory apod. [...] Já osobně jsem měl za to, že všichni pracují ve prospěch republiky a v linii strany. [...] V té době celková politická situace byla jiná, že ve většině případů každý obviněný nebyl bez viny, že je třeba vidět, že měl úmysl škodit, zrazovat, ať v jakékoliv formě.*¹⁹²

Posudek se stal v mnoha případech klíčovým pro zdůvodnění a vynesení tvrdých trestů nad obžalovanými osobami, jejichž „delikty“ však byly i z hlediska tehdejšího práva minimálně sporné. Vzhledem k výše uvedené praxi lze „znalce“ považovat za spolupachatele perzekucí stíhaných osob.

3.3 Výběr příslušníků a jejich zpravodajské školení

Po vytvoření HS OBZ a založení jednotlivých správ OBZ (S OBZ) podle vojenských oblastí a jim podléhajícím oddělení na divizích, bylo třeba je personálně obsadit. Existuje několik svědectví bývalých zpravodajců o tom, že jediným tvůrcem personální politiky v tomto ohledu byl Bedřich Reicin. Podle nich byly tyto složky obsazovány následovně:

*„HS OBZ: 1. z příslušníků OBZ, kteří přišli s východní jednotkou
2. z bývalých zpravodaj. důst. z doby I. republiky, tzv. dvojkařů
3. ze známých Reicina, kteří mu dávali záruku bezpodmínečné poslušnosti*

[...] Pamatuji si, že se říkalo, že Reicin si vybíral takové kádry, o kterých věděl, že mají nějaké menší kádrové závady z doby okupace, které byly známy (ty závady) jenom jemu, nebo jeho jen několika nejbližším spolupracovníkům Příklady: pplk. gšt. Landkrammer¹⁹³ měl Svatováclavskou orlici, plk. Mirovský¹⁹⁴ měl rovněž nějaké závady a další, gen. Musil služebnickování Němcům na býv. zemském úřadě v Praze a další. Těmito svými poznatky je držel na uzdě.

¹⁹² ABS, f. ZV, a. č. ZV-124 MV, svazek III., Vyjádření Štěpána Pecky o zvyklostech a způsobu při zpracovávání znaleckých posudků u bývalého 5. oddělení pro potřeby soudů, 19. 1. 1963, s. 1–2.

¹⁹³ Václav Langkramer (1906–?), pplk. gšt., absolvent VA v Hranicích (1926) a VŠV v Praze (1938). Během okupace Československa pracoval na Zemském úřadě jako referent, od roku 1944 jako vedoucí úředník, tehdy byl vyznamenán Svatováclavskou orlicí. Podle dochovaných dokumentů se ale zapojil do odboje jako vojenský velitel ilegální organizace „Černý lev“. V roce 1948 získal osvědčení podle zákona č. 255/1946 Sb. Od roku 1945 byl členem KSČ, na 5. oddělení HŠ MNO sloužil od června 1948, koncem roku 1949 se stal přednostou tamní kádrové skupiny („C“). V dubnu 1950 byl přeložen k dělostřeleckému pluku 5 v Českých Budějovicích jako zástupce velitele, ke dni 30. 4. 1951 byl jako bývalý blízký spolupracovník Bedřicha Reicina z armády propuštěn. Poté pracoval jako frézař v ČKD Stalingrad v Praze. VÚA–VHA, f. VOS, Václav Langkramer.

¹⁹⁴ Josef Mirovský, dříve Mrňavý (1907–?), plk. gšt., absolvent VA v Hranicích (1930) a VŠV v Praze (1939). Významným způsobem se zapojil do druhého odboje, za což po válce obdržel několik vyznamenání. V roce 1945 vstoupil do KSČ, zhruba rok sloužil na 5. oddělení HŠ MNO, poté byl B. Reicinem jmenován přednostou 5. oddělení štábu VO 1. V červnu 1951 byl zatčen jako jeden z „Reicinových mužů“ a o tři roky později odsouzen pro trestný čin velezrady k trestu smrti. Po odvolání mu byla prezidentem republiky udělena milost a trest změněn na odnětí svobody na doživotí. Později byl omilostněn a z vězení propuštěn. VÚA–VHA, f. VOS, Josef Mirovský.

SOBZ: vedoucí ze známých býv. „dvojkařů“ – v Táboře býv. mjr., později gen. Klen, kterého později dostal na místo náč. zprav. ved. gen. štábu (Reicin). Tito vedoucí si zase svoje správy obsadili ze svých známých „dvojkařů“ a nově jimi prověřených poručíků z I. republiky.

*OBZ oddělení na divizích: vedoucí byli určeni Reicinem. Tito vedoucí si svoje oddělení doplnili zase ze svých známých důstojníků z I. republiky.*¹⁹⁵

Podobně o Reicinově kádrové politice i jeho povahových vlastnostech, které se také nemálo promítly do podoby a fungování vojenského obranného zpravodajství, hovořil i jeho bývalý blízký spolupracovník Bohumír Nyč: *„Spolupracoval jsem s ním od roku 1945. Hodně jsem přemýšlel o záhadné volbě spolupracovníků, jak na vedoucích místech, tak na místech podřízených. Na vedoucí místa si určoval slabochy a bezpáteční lidi, někdy i s temnou minulostí [...]. Přetěžoval všechny tak pracovními úkoly, že nikdo neměl času ani uvažovat. Seběmenší projev jiného názoru v zárodku utlumil, neznám většího despota.*¹⁹⁶ Jeho tvrzení nelze neokomentovat poznámkou, do jaké míry se v takovém hodnocení poznával i Nyč sám.

Pro školení zpravodajských důstojníků organizoval Bedřich Reicin už od října 1945 samostatné dvouměsíční kurzy, které se konaly pravidelně dvakrát do roka v Praze.¹⁹⁷ Pravidla, za kterých probíhaly a kdo zde přednášel, určoval on sám.¹⁹⁸ Do každého z těchto kurzů vysílali přednostové oblastních správ a oddělení OBZ předem určený počet zpravodajských důstojníků, u kterých byl předpoklad, že budou na zpravodajských pozicích působit déle. Zpravidla se jednalo o maximálně padesát osob, podmínkou pro vyslání do kurzu byl podpis závazku, jímž se důstojníci upsali zůstat ve službě OBZ nejméně dva roky.¹⁹⁹ Konečný výběr účastníků byl opět na Reicinovi.²⁰⁰ Na post velitele kurzů byl určen

¹⁹⁵ ABS, f. ZV, a. č. ZV-124, svazek I., Vyjádření pplk. Antonína Lepšího, 6. 1. 1963, s. 2.

¹⁹⁶ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2457 MV, Výpis z opisu úředního záznamu s plk. Bohumírem Nyčem dne 14. 2. 1951, 30. 6. 1053, s. 1.

¹⁹⁷ První z nich se konal v době od 15. 10. do 15. 12. 1945, následující od 5. 1. do 1. 3. 1946 atd. Konány byly v prostorách, které využívalo 5. oddělení HŠ MNO v tehdejší ulici Hanáckého pluku č. p. 2. ABS, f. 302, sign. 302-542-8, Kurzy pro výchovu zpravodajských důstojníků OBZ-uspořádání, 31. 8. 1945, s. 1. Tamtéž, Obranný zpravodajský kurz-termíny přednášek, 19. 9. 1946.

¹⁹⁸ V roce 1945 a 1946 se jednalo zpravidla o deset důstojníků z každé ze čtyř VO, z HS OBZ byli určeni pouze čtyři důstojníci. Srov. ABS, f. 302, sign. 302-542-8, Kurzy pro výchovu zpravodajských důstojníků OBZ-uspořádání, 31. 8. 1945, s. 1.

¹⁹⁹ ABS, f. 302, sign. 302-542-8, Čtvrtý zpravodajský kurz-výběr a navržení frekventantů, 3. 5. 1946.

²⁰⁰ V roce 1945 a 1946 se jednalo zpravidla o deset důstojníků z každé ze čtyř VO, z HS OBZ byli určeni pouze čtyři důstojníci. Srov. ABS, f. 302, sign. 302-542-8, Kurzy pro výchovu zpravodajských důstojníků OBZ-uspořádání, 31. 8. 1945, s. 1.

pplk. pěch. Jan Kořínek, nejpозději od září 1946 jej nahradil mjr. František Zelinka.²⁰¹ Jako přednášející se zde střídali různí důstojníci. Jeden z Reicinových zástupců pplk. gšt. Josef Černík zde přednášel zásady organizace OBZ, jeho činnost v praxi a taktické zpravodajství, trestní právo zase vykládal JUDr. Jan Vaněk²⁰², který v dané době působil v hodnosti majora jako právník 5. oddělení HŠ MNO a později ve funkci vojenského prokurátora figuroval v mnoha případech nespravedlivého odsouzení vojenských osob.²⁰³

Kromě výše zmíněných byly v rámci kurzu přednášeny i další rozličná témata. Šlo například o „*Vývoj státního zřízení od starověku až po jeho nynější formy*“ či „*Vývoj státně politických idejí a světových názorů, jejich souvislost nebo protichůdnost a vliv na národy a uspořádání států*“.²⁰⁴ V dalších byla rozebírána první a druhá světová válka, domácí a zahraniční odboj či význam spojenečství se SSSR. Kromě nich absolvovali účastníci přednášky o polských, maďarských, anglických, amerických a rakouských tajných službách. Nechyběla *Chemie ve zpravodajství, Sabotáž v muničních továrnách a zbrojních podnicích* či *Technické vynálezy poslední války*, přičemž speciálně tato témata přednášeli důstojníci služebně zařazení ve Vědeckém technickém ústavu (VTÚ) v Praze.²⁰⁵ Ještě na podzim 1946 se jako aktivní přednášející angažoval i sám Reicin. Obvykle také celý kurz zahajoval, v určených termínech se pak frekventanti účastnili jím prezentované přednášky s názvem *Politické zpravodajství*.²⁰⁶

Zkoušky budoucích absolventů, jimiž měli prokázat získané vědomosti, se odbyvaly závěrečnou ústní a písemnou zkouškou před komisí. Ta sestávala z předsedy, jímž nebyl nikdo jiný než Bedřich Reicin jako náčelník HS OBZ, velitele školy a učitele zkoušeného předmětu. Po úspěšném ukončení kurzu, který byl v dobových pramenech označován i jako „škola“ a jeho pořádání bylo mimo zainteresované osoby přísně tajno, vystavil velitel frekventantovi vysvědčení, které se následně zasílalo příslušnému oddělení OBZ pro založení do osobních složek účastníka.

²⁰¹ Srov. tamtéž. Tamtéž, Obranný zpravodajský kurs-termíny přednášek, 19. 9. 1946. Mjr. Zelinka pak kurz vedl nejméně do 23. 12. 1949. Srov. ABS, f. 302, sign. 302-542-4, X. kurs obranného zpravodajství, 23. 12. 1949.

²⁰² Jan Vaněk (1903–?), gen., JUDr., absolvent gymnázia a Právnické fakulty Univerzity Karlovy (UK) v Praze. V letech 1945 až 1947 sloužil u Reicina vojenského obranného zpravodajství, 5. oddělením HŠ MNO mu bylo uděleno pochvalné uznání III. stupně. V lednu 1948 byl přemístěn k vrchní vojenské prokuratuře, prošel kurzem justičních důstojníků a složil soudcovskou zkoušku. V dubnu 1948 byl pověřen, aby vrchní vojenskou prokuraturu vedl. V říjnu téhož roku se stal státním prokurátorem v Praze, v dubnu 1949 vyšším vojenským prokurátorem tamtéž. V červnu 1951 byl přeložen do zálohy, za svůj podíl na nezákonných perzekucích vojáků nebyl nikdy trestán. ABS, f. VKR, Kartotéka, Evidenční karta Jana Vaňka, nedat. MASKALÍK, Alex: *Elita armády. Československá vojenská generalita 1918–1992...*, s. 627.

²⁰³ ABS, f. 302, sign. 302-542-8, Obranný zpravodajský kurs-termíny přednášek, 19. 9. 1946.

²⁰⁴ Tamtéž.

²⁰⁵ ABS, f. 302, sign. 302-542-8, Obranný zpravodajský kurs-termíny přednášek, 18. 9. 1946.

²⁰⁶ Tamtéž.

Přes poměrně nabitě učební plány se podle účastníků kurzu jednalo o krátkodobá školení, jejichž obsah byl nedostačující a z jejich strany se zejména později stal terčem časté kritiky: „Školení se konalo jen v 1 měsíčních kurzech při HS OBZ – kde se školilo všechno možné, jen ne vlastní činnost orgánů OBZ. Školilo se: co je to informátor, agent - ale zásady při výběru, jak s nimi pracovat, jak je vést, k čemu je zaměřovat, to chybělo. Zato rozdělení agenturních spolupracovníků bylo věnováno dosti času. Co je kolaborant, cizí zprav. služby, jejich organizace. Morseovka. Zbraně. Organizace OBZ. Takže toto školení nic orgánům nedalo, vraceli se z kurzu tak chytří, jako když do něj šli. Politické školení nebylo.“²⁰⁷ Podobnou zkušenost popisovali i další zpravodajci, nejhůře na tom byli ti, kteří sloužili na odděleních jinde než na centrále: „Příprava nově přijatých pracovníků po odborné stránce a po politické stránce nebyla žádná /v r. 1948/. Pokud je mně známo, existoval 2 měsíční kurz v Praze, jehož velitelem byl plk. Zelinka. V tomto kurzu nám byla vykládána, pokud si pamatuji, dávná historie [...]. S touto přípravou jsme šli pak do praxe čili bylo nutné, aby každý získával zkušenosti od starších pracovníků, a ty pak byly buď dobré, nebo špatné, a tím se vlastně formoval celý vývoj nově přijatého pracovníka.“²⁰⁸

Tuto praxi dosvědčuje i vzpomínka dalšího příslušníka, který dále popsal, že v rámci školení povinně absolvovali soudní přelíčení s lidmi, obviněnými a souzenými z „protistátních“ činů: „V době od 1. 4. 1949 do 30. 7. 1950 jsem působil jako DOZ (důstojník obranného zpravodajství-pozn. aut.) v ATK (Armádní tělovýchovný klub-pozn. aut.) Praha-Malá Chuchle, později Strahov. [...] Na požádání o instrukce pro moji práci v ATK /před tím jsem tuto práci vůbec nevykonával/ mi bylo řečeno pplk. Cíchou: „Máš uši-máš oči?“ Tak se dívej a poslouchej, a tak se to naučíš. To byly všechny instrukce, které jsem obdržel pro moji novou práci. Na podzim roku 1949 jsem byl vyslán do 14-denního /nebo 3 nedělního/ kurzu. Tento byl prováděn ve voj. zeměpisném ústavě-vedl jej plk. Zelenka. Zahájení kurzu se zúčastnil Musil. Na náplň kurzu se mnoho nepamatuji. Vzpomínám si však, že nám byly uváděny případy z dob 1. světové války a pozdější - jako např. Mata Hari. V praxi jsme prováděli též prověrky důstojníků, sloužících na MNO a gen. štábu. [...] V rámci kurzu jsme se účastnili jednoho přelíčení v Kapucínu, [...] jednalo se o orgána DOZ, škpt., pravděpodobně z Mariánských Lázní. Mělo se jednat o nějakou špionáž. Měl být odsouzen buď k dlouholetému trestu vězení, nebo dokonce k trestu smrti. [...] Jméno si nepamatuji. Ještě v témže roce jsem se zúčastnil, a to povinně, jednoho přelíčení v kině Kyjev. [...] Na těchto případech byli přítomni příslušníci MNO a štábu. Případy měly být „případy výchovnými“.

²⁰⁷ ABS, f. ZV, a. č. ZV-124, svazek I., Vyjádření pplk. Antonína Lepšího, 6. 1. 1963, s. 2.

²⁰⁸ Tamtéž, Vyjádření plk. Karla Dvořáka, 2. 1. 1963, s. 1.

Během líčení, jak si dnes vzpomínám, nebyla připuštěna jejich obhajoba, a ani obhájci neřekli nic, co by mohlo kladně ovlivnit rozhodnutí soudu. ²⁰⁹

Velmi kriticky, pochopitelně s patřičným časovým odstupem, pak tito bývalí příslušníci přistupovali k zavedené praxi svých oddělení: „*Pokud se týče vlastní oper. práce, tato se v té době vybíjela ve vedení různobarevných složek, kterými byly označeny jednotlivé kategorie osob, od spolupracovníků počínaje /důvěrníci-černé/, osobami vlastnicími poštovní holuby konče.*“²¹⁰ Poněkud ironický popis poukazoval na praxi, kdy skutečně veškeré písemnosti v jednotlivých kategoriích, týkající se všech oddílů činnosti OBZ, měly striktně přiděleny barvy desek. Dokumenty od „důvěrníků“ a „informátorů“ byly umísťovány do desek černé barvy, výnosy a rozkazy OBZ trvalé platnosti do desek barvy modré, desky evidence rotmistřů nepřijatých do ČSA, evidence vojenských osob podezřelých z výzvědné činnosti či seznamy manželek vojenských gážistů cizí národnosti byly barvy zelené, evidence důležitých událostí barvy žluté atd.²¹¹ Využití katalogizačního systému na základě barev platil například i u OBZ u letectva. Již od září 1945 sjednocovaly barevně rozlišené karty v jednotlivých osobních kartotékách, týkajících se problematiky vnitřní obrany armády. Pakliže byla dotyčná osoba přemístěna na jiné pracoviště, zároveň s jeho osobním spisem se příslušné správě či oddělení OBZ zasílal i k němu vedený kartotéční lístek. Zde se rozlišovaly tři druhy, karty důstojníků všech hodností měly červené karty, rotmistři, mužstvo a civilní zaměstnanci karty žluté, a nespolehlivé osoby, zřejmě bez dalšího učení, karty bílé.²¹²

Pro názor, že školení a výcvik důstojníků vojenské zpravodajské služby trpělo v prvních poúnorových letech značnými nedostatky, hovoří i další zjištění. Jak se totiž zdá, už tak chabý systém odborného vzdělávání ani nerozlišoval, jak které příslušníky, s ohledem na jejich služební zařazení, proškoloval: „*Vyšetřovatelé měli vesměs (jako ostatně všechny orgány) malé odborné vzdělání. Existoval jakýsi všeobecný „obranozpravodajský“ kurz (náčelník kurzu plk. Zelinka), který měl velmi nízkou úroveň. Přednášky se většinou omezovaly na historické příklady než na praktické studium metod obranozpravodajské práce. I tento kurz byl později zrušen*“, k čemuž došlo na podzim 1950.²¹³

K vlastní „zpravodajské“ práci byli příslušníci 5. oddělení HŠ MNO školeni na kurzech, jejichž počet a pravidelnost se ustálila pravděpodobně až na přelomu roku 1948 a 1949. Jako přednášející se zde uplatnily nejvýznamnější figury pražské centrály, přičemž

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ Tamtéž, s. 2.

²¹¹ ABS, f. 302, sign. 302-540-9, Směrnice pro vedení evidence spolupracovníků, nebo jiné činnosti, Vzory evidencí, 1947.

²¹² Tamtéž, Jednotné vedení kartoték, výnos MNO-HSOBZ, čj. 4014-III/taj. zprav. 45. D., 18. 9. 1945.

²¹³ ABS, f. ZV, a. č. ZV-124 MV, svazek III/B, Vyjádření plk. Jana Rabana, 29. 12. 1962, s. 1, 7.

k obsahu těchto kurzů se zachovalo několik svědectví, které do nich dávají nahlédnout. Dřívější, mezi příslušníky přezdívanou „Musilovskou zpravodajskou měsíční univerzitu“, kterou museli projít téměř všichni příslušníci vojenského obranného zpravodajství, nahrazoval nejpozději od října 1949 tříměsíční kurz, konaný v Praze.²¹⁴ Kurz byl primárně určen pro důstojníky, se kterými se počítalo na vyšší pozice v rámci zpravodajské struktury, případně jako s vojenskými přidělenci. Jeden z účastníků popsal jeho náplň následovně, a vzhledem k tomu, že se v „odborných“ předmětech vyučovaly metody tehdy platné praxe, vystihl ve skutečnosti činnost jedné pátrací skupiny 5. oddělení HŠ MNO a zároveň poukázal na provázanost vojenského OBZ s vojenskými soudy: „Denně 1–2 hodiny ruštiny, 1–2 hodiny angličtiny, 1 den v týdnu politická výchova (přednášel a řídil [...] gen. Machač), 4 hodiny denně bojová příprava [...]. V kurzu se vyučovaly tzv. „zpravodajské hry“, obranného i výzvědného zpravodajství. Z obranného zpravodajství hry přednášel plk. Mysík, a to jeho „velké případy“. A tak jsem poznal případy, které plk. Mysík, jako nejlepší operativní orgán tehdejší OBZ rozpracovával, jak byly uzavřeny. [...] Hlavní směry jím rozpracovaných případů bych chtěl zde uvést:

1. Případ se nesměl dlouho rozpracovávat.

2. Jakmile byla získaná první zpráva k zprav. případu-stačilo reakční smýšlení-nebo reakční výrok, bylo třeba na takovou osobu poslat „agenta“, který měl-li důvěru osoby, měl naznačit nedůvěru ke stávajícím poměrům, čímž takovou osobu utvrdil v tom, že si před agentem může „vylít svoje srdce“ [...], tím získal další reakční výroky, resp. stanovisko k našemu zřízení. Když mu to dobře vyšlo, získal i výrok, co by taková osoba dělala, kdyby se to obrátilo. Vyjádřila-li se taková osoba před agentem, „že by nejraději utekla od nás pryč“, byl to případ již prvořadý. [...] To už stačilo, aby osoby byly realizovány. Aby k realizaci mohlo dojít, byla nutná tu ještě určitá hra, a to například byl

- podstrčen nepřátelský leták do kapsy, vyprovokovaná nějaká hádka, osoby při hádce zadrženy, leták nalezen-oprávněná vazba

- poslán leták poštou, sledován listonoš, kdy leták doručoval, provedena pod nějakou záminkou domovní prohlídka, leták nalezen-důvod vazby

- poslán agent ze zahraničí (agent Mysíka) s pozdravem od nějaké uprchlé osoby ze zahraničí. V řeči pak agent naznačil možnost uprchnutí za hranice. V mnohých případech, protože v r. 1948 a 1949 to bylo „moderní“, prchat za hranice, taková osoba na návrh přistoupila.

²¹⁴ Tamtéž, svazek I., Vyjádření pplk. Antonína Lepšího, 6. 1. 1963, s. 8.

Pak při útěku za hranice v určitých místech připravila se léčka, agentu se „podařilo utéct“ - domněle, osoba byla zatčena apod.

Všechno toto byly případy vyprovokované, a osoby, na něž byly ještě získány další materiály domovními prohlídkami (zbraně, různé voj. dokumenty ze škol a kurzů), byly tehdejší voj. soudem v Praze dlouhodobě trestány vězením a smrtí.

Tomu všemu napomáhaly voj. pražské soudy, které i když jim bylo známo, že jde o čistou provokaci, na agenturní zprávu odsuzovali k těžkým trestům (všechno u soudu zařizoval plk., potom gen. Vaněk, který jako právník všechny provokace kryl). Soudy a prokurátoři měli dbát na zákonnost, takové případy odmítat, ba naopak je trestat. Ony naopak pomáhaly případy zveličovat, výpovědi překrucovat, vykládat je jako protistátní činnost.

Tak to asi dopadalo v případech, uváděných jako zprav. hry. To bylo vykládáno proto, abychom se naučili případy realizovat-ukončovat. Jako vzorný zpravodajsky vedený případ byl vykládán případ škpt. [správně v hodnosti majora-pozn. aut.] Plešmída²¹⁵ z VA, který měl být francouzským agentem a zprávy do zahraničí posílal v mikrotečkách pod známkami na pohlednicích. [...] Z těchto her, z různých řečí s příslušníky HS OBZ, kteří byli v kurzu (Souček, Horák, Cícha a další) vyplývalo, že na HS OBZ se pracuje tak, že stačí, když je nějaká záminka při zatčení. Každý člověk že se pak při výsledku „na něco udělá“.

Toto stanovisko později mně potvrdil i sám šéf OBZ Musil, který mi vytýkal, že když tam byl na B Mysík, bylo případů vazebních tolik, že „basy“ nestačily, a od té doby, co jsem tam já, není nic, a basa je prázdná. Kromě toho byl jsem přítomen tomu, když Ix Musil vytýkal dosti příkře Součkovi, že nemůže nějakou osobu usvědčit z trestnosti, a tento ji chtěl propustit. Musil mu dával 24 hod. k usvědčení s tím, že nelze již někoho zavřeného jen tak propustit, i kdyby byl nevinný.“²¹⁶

V zásadě v nezměněné organizační struktuře a se stejnými metodami pokračovalo 5. oddělení HŠ MNO, potažmo pátrací a vyšetřovací skupina, i po srpnu 1950, kdy došlo k jejímu přejmenování na Hlavní informační správu (HIS) MNO.²¹⁷ Ve funkci náčelníka setrval Josef Musil, tehdy již v hodnosti generála, a to až do svého zatčení 18. března 1951.²¹⁸

²¹⁵ Miroslav Plešmída (1912–1950), mjr., absolvent VA v Hranicích (1938), účastník protinacistického zahraničního odboje, v červnu 1949 zatčen pro spolupráci s francouzskou tajnou službou, které se ale, na rozdíl od jiných obviněných, skutečně dopustil. V lednu 1950 Státním soudem byl odsouzen k trestu smrti a v květnu téhož roku popraven. PEJČOCH, Ivo: *Vojáci na popravišti. Vojenské osobnosti, popravené v Československu z politických nebo kriminálních důvodů v období 1949–1955*. Svět křídél, Cheb 2011, s. 231–236.

²¹⁶ ABS, f. ZV, a. č. ZV-124, svazek I, Vyjádření pplk. Antonína Lepšího, 6. 1. 1963, s. 8.

²¹⁷ HIS byla rozkazem ministra národní obrany a národní bezpečnosti ze dne 1. května 1951 zrušena, namísto něj bylo ustaveno samostatné Velitelství vojenské zpravodajské služby (VVZS). Podřízeno bylo napříště ministru národní bezpečnosti. Po těchto změnách přešlo pod VVZS, od roku 1952 přejmenované na Hlavní správu

K personálnímu zemětřesení ve strukturách vojenského obranného zpravodajství došlo až následkem sporů a boje o moc uvnitř resortu, který se rozhořel po vystřídání gen. Ludvíka Svobody na postu ministra národní obrany JUDr. Alexejem Čepičkou v dubnu 1950.²¹⁹ V té době „vyšly najevo“ nezákonnosti a brutalita příslušníků 5. oddělení HŠ MNO. Dříve nejvyššími místy akceptovaná praxe vyšetřování a trestně-právních postihů skutečných či potencionálních odpůrců komunistického režimu se obrátila vůči jejím vykonavatelům. V únoru 1951 byl zadržen Bedřich Reicin, zatýkání dalších důstojníků vojenského obranného zpravodajství následovalo. Reicin sám skončil na základě vykonstruovaného obvinění, nikoliv za podíl na nezákonnostech, v roce 1952 na šibenici, stejný osud neminul jeho nástupce a pravou ruku gen. Josefa Musila. Část jejich bývalých podřízených byla po několikaletém vyšetřování odsouzena k trestům odnětí svobody.

vojenské kontrarozvědky (HS VKR), kolem 750 příslušníků bývalé HIS, z toho jich bylo do roku 1953 více než 200 propuštěno. Srov. LICHNOVSKÝ, Milan: Bedřich Reicin a Československá armáda III. (1948–1952)..., s. 108–109.

²¹⁸ Po jeho zatčení byl velením HIS pověřen pplk. Jan Raban, po zrušení oddělení a zřízení VVZS byl velitelem jmenován pplk. František Chalupa.

²¹⁹ K širším souvislostem podrobněji LICHNOVSKÝ, Milan: Bedřich Reicin a Československá armáda III. (1948–1952)..., s. 104–108.

4 Pachatelé a oběti

4.1 Příslušníci pátrací skupiny

Následující oddíl tvoří pětice biografických statí tzv. pátračů, kteří byli pro počet prováděných provokací i ochotu spolupracovat na brutálním bití zatčených řazení k „nejvýkonnějším“ příslušníkům ve skupině. Patřil k nim přednosta skupiny a pověstný „mistr provokací“ plk. Richard Mysík i jeho zástupce pplk. Otakar Tylš, který určitou dobu řídil spolupracovníky oddělení mjr. Jaromíra Nechanského a mjr. Claudia Šatanu. Mezi řadovými příslušníky to byl mjr. Jan Peleška, jehož agent se vymkl kontrole a ubil k smrti muže, k němuž byl úkolován, kpt. Josef Skýva, který mimo jiné patřil k osobní ochraně div. gen. Bedřicha Reicina a plk. Bohumír Nyč, který nesl podíl na případu likvidace div. gen. Heliodora Píky.

Plk. Richard Mysík

Richard Mysík²²⁰ pocházel z Liberce, kde se jako starší ze dvou synů narodil 28. ledna 1903 do rodiny obchodníka Josefa (1858–1936) a jeho manželky Anny, rozené Thámové (?–1944). Když mu bylo deset let, odstěhovali se Mysíkovci do Prahy. Mladý Richard zde absolvoval státní reálku, studium ukončil v roce 1921 úspěšně složenou maturitní zkouškou. Když se rozhodoval, jakému povolání se chce v životě věnovat, zvítězila uniforma. Přihlásil se ke studiu na VA v Hranicích a po jejím absolvování byl v roce 1923 vyřazen v hodnosti poručíka. Další rok strávil na Dělostřelecké aplikační škole v Olomouci, následně sloužil na několika místech.²²¹ Na delší dobu se mu pak domovem stal Užhorod, kde jako velitel baterie dělostřeleckého pluku 12 sloužil až do roku 1933. Po povýšení do kapitánské hodnosti byl převelen jako instruktor do školy na důstojníky dělostřelectva v záloze v Košicích. Za čtyři roky nato přešel do dělostřelecké školy v Olomouci, kde učil až do osudného roku 1939. Po rozpuštění československé armády musel odejít do civilu, a než jej počátkem prosince téhož roku zatkl pro odbojovou činnost gestapo, působil jako tajemník obchodní akademie v Přerově.

Do protinacistického odboje se Richard Mysík zapojil v červnu 1939, když se stal velitelem podskupiny vojenské frakce „Obrany národa“ (ON) v Olomouci. Gestapo jej zatkl 8. prosince 1939 a až do jednání Vrchního zemského soudu ve Vratislavi v srpnu 1942 byl

²²⁰ V některých pramenech chybně jako „Misík“.

²²¹ Srov. VÚA-VHA, f. KVL, Richard Mysík, Vysvědčení Dělostřelecké aplikační školy v Olomouci, 1924.

vězněn. Během výslechů však podle svých slov nic nepřiznal a soud jej nakonec pro nedostatek důkazů musel osvobodit.²²² Vrátil se zpět do Olomouce, kde opět pracoval jako úředník. V lednu 1945 pomáhal v nedalekých Bělkovicích partyzánské skupině, která ukrývala a přepravovala uprchlé ruské zajatce a počátkem května se účastnil bojů o Olomouc.²²³ Za odbojovou činnost během války obdržel posléze Československý válečný kříž 1939, Československou medaili za chrabrost, Československou vojenskou medaili za zásluhy I. stupně a Sovětskou medaili Za pobědu nad Germánií. V roce 1948 mu bylo přiznáno postavení účastníka národního boje za osvobození podle zák. č. 255/1946 Sb.²²⁴

Ještě za války se oženil s Kateřinou, rozenou Dúbravcovou, původním povoláním učitelkou. Ze vztahu se narodily dvě děti, syn Richard (1943–?) a dcera Olga (1948–?).

Po ukončení válečného konfliktu byl Richard Mysík znovu přijat zpět do československé armády. Nejprve sloužil u 1. Moravské brigády v Olomouci jako velitel pomocné roty, záhy byl ustaven přednostou OBZ PVVP. Zde se podílel na vyšetřování kolaborantů, mezi jinými vyslýchal i spolupracovníky Otomara Kubaly, bývalého náčelníka Hlinkových gard (HG) na Slovensku.²²⁵ V létě 1945 se ucházel o vyslání do vyšší akademie generálního štábu v Moskvě, čemuž však nebylo vyhověno.²²⁶ K 1. květnu 1946 přešel k 5. oddělení VO 1 jako zástupce přednosty, k 1. září téhož roku byl převelen k 5. oddělení HŠ MNO a zanedlouho poté povýšen do hodnosti podplukovníka.

V roce 1947 absolvoval zpravodajský kurz.²²⁷ Únorové události schvaloval a zřejmě se do nich i aktivně zapojil, dochované prameny však obsahují v této souvislosti jen sporadické informace. V jedné z pozdějších výpovědí například zalitoval, že se nemohl zúčastnit všeho, čeho chtěl a k čemu se cítil „kompetentní“: „*V únorových událostech mě velmi zamrzela ta okolnost, že jsem nebyl přizván k prohlídce v ústř. sekret. nár. soc. strany, a to proto, že jsem byl bezvadně informován, kdo kde sedí a kde má jaké spisy. Od 5. odd. tam šli jiní lidé, ale já ne. Víím dále, že tato prohlídka moc nepořídila a přinesl jsem později zprávu, že po odchodu org. vnitra a org. 5. odděl. bylo něco ze sekr. odnášeno. Myslím, že jsem dokonce i hlásil, kam to bylo odneseno. [...] Plánek, jak to vypadá na sekret. nár. soc. na Nám. Rep. jsem též dříve před prohlídkou předložil.*“²²⁸

²²² Podrobněji srov. ABS, f. Německé soudy v říši (141), Odbojová organizace Obrana národa, sign. 141-203-1, 141-203-2.

²²³ VÚA-VHA, f. KVL, Richard Mysík, Záznam, 1946.

²²⁴ VÚA-VHA, sb. 255, sign. 18414/48, Richard Mysík, Osvědčení, 1948.

²²⁵ Srov. ABS, f. Hlavní správa vojenské kontrarozvědky (302), sign. 302-1-193.

²²⁶ VÚA-VHA, f. KVL, Richard Mysík, Žádost o přijetí do vyšší akademie v SSSR, 3. 7. 1945.

²²⁷ Tamtéž, Kvalifikační listina, 18. 6. 1949, s. 2.

²²⁸ VÚA-VHA, f. 100/52, a. č. 262, Výpověď plk. Richarda Mysíka, 24. 2. 1951, s. 2.

Své místo v rámci armádní hierarchie si jako komunistickému režimu vysoce loajální důstojník udržel, ba v ní stoupal. Obdržel Řád 25. února II. stupně a v říjnu 1948 byl povýšen na plukovníka. V té době již několik měsíců velel jako přednosta pátrací skupině 5. oddělení HŠ MNO, její bývalý šéf Ludvík Kreisel-Klen byl v dubnu 1948 ustaven přednostou 2. (zpravodajského) oddělení HŠ MNO.²²⁹

Velitel 5. oddělení HŠ MNO gen. Josef Musil byl s plk. Mysíkem velice spokojen a charakterizoval jej slovy: „*Je bezvýhradně oddán lidově demokratickému zřízení a dělnické třídě. Je schopen přinést ve prospěch lidově demokratické vlasti všechny oběti, což projevuje svým postojem v boji s reakcí, kde odhaluje všechny nepřátele naší republiky, bez ohledu na čas a pohodlí. [...] Při plnění úkolů nehledí na osobní pohodlí, pracuje dlouho přes úřední hodiny, a často i v noci. [...] Vychovává své podřízené a spolupracovníky v duchu socialistického vlastenectví ve spolehlivé obránce republiky proti jejím nepřítelům a je jim při tom velmi dobrým vzorem.*“²³⁰ O tom, jak vypadalo jeho snažení ve prospěch komunismu v ČSR v praxi, vypovídalo později několik desítek obětí jeho „služby“. Zvrácenost doby dokresluje i hodnocení Mysíkových osobních vlastností, které jej vykreslilo jako pravdomluvného a morálně pevného vojáka.²³¹

Od 23. ledna do 5. února 1949 absolvoval vojenské politické školení na Slapech.²³² Členem KSČ se stal poprvé v červnu 1945, ale pravděpodobně neplatil příspěvky a nebyl nijak aktivní, proto mu bylo členství zrušeno.²³³ Podruhé mu bylo po podání opětovné žádosti přiznáno s platností od 28. června 1949.²³⁴

Mysíkův konec na postu přednosta pátrací skupiny 5. oddělení HŠ MNO a definitivně i u zpravodajců přišel ze dne na den, v dubnu 1950. V jeho kvalifikačních listinách se jako důvod jeho následného přeřazení uvádí „*nedbalé a apolitické řízení svěřené mu zprav. činnosti.*“²³⁵ Konkrétním podnětem se však stala událost, kdy agent Mysíkova podřízeného o své vůli zavraždil zájmovou osobu, k níž byl úkolován. Mysík sám k tomu později řekl: „*Pokud se týká mého odchodu z 5. odděl., hlásím, že mě bylo gen. Musilem, který mě propouštěl, sděleno, že to je proto, že jeden spolupracovník škpt. Pelešky se dopustil vraždy, a že já jsem měl lépe vést Pelešku. Namítal jsem, že veškerá hlášení uvedeného spolupr. jsem předkládal [...] k nahlédnutí, a že jsem upozorňoval na závažnost toho, že tento muž byl*

²²⁹ Srov. MASKALÍK, Alex: *Elita armády. Československá vojenská generalita 1918–1992...*, s. 301.

²³⁰ VÚA-VHA, f. KVL, Richard Mysík, Záznam o zhodnocení, 30. 9. 1949.

²³¹ Tamtéž.

²³² ABS, f. VKR, Kartotéka, Evidenční karta Richarda Mysíka, nedat.

²³³ VÚA-VHA, f. KVL, Richard Mysík, Souhrnná zpráva, 16. 10. 1950.

²³⁴ ABS, f. VKR, Kartotéka, Evidenční karta Richarda Mysíka, nedat.

²³⁵ VÚA-VHA, f. KVL, Richard Mysík, Záznam, 27. 4. 1950.

[určitý] čas v zahraničí, a že sem přišel za záhadných okolností. Gen. Musil mě ale nechtěl za žádných okolností doznat, že i on by byl na věci vinen, a jen mi řekl, že bylo rozhodnuto (neřekl mě kým), že musím ze služeb 5. odděl. odejít. Víím, že můj odchod z 5. odděl. způsobil veliký rozruch v řadách ostatních příslušníků.“²³⁶

Kariéra plk. Richarda Mysíka, donedávna nepostradatelného muže komunistického obranného zpravodajství, bez něhož se neobešla žádná provokační akce, se pomalu chýlila ke konci. Po vynuceném odchodu z oddělení byl 30. dubna 1950 převelen k VVT Jince a dočasně pověřen velením pluku 351 (VÚ 8263). K 1. září 1950 byl ustaven velitelem dělostřeleckého pluku 501 (VÚ 2061) v Táboře, ale již 15. listopadu 1950 jej přemístili jako velitele k dělostřeleckému pluku 44.²³⁷ Ve dnech 1. března až 30. dubna 1951 absolvoval v Hranicích kurz pro velitele pluků²³⁸. Velení 4. armádního sboru, pod který Mysíkem vedený pluk spadal, s ním však spokojeno nebylo: „Plk. děl. Richard Mysík [...] prokázal velmi slabé schopnosti jako vel. pluku pro svoji nedůslednost a neznalost, jak jednat s lidmi; nemá správný cit pro spravedlnost, je náladový. Z doby jeho velení byly u pluku zjištěny vážné nedostatky v kázni, boj. a polit. přípravě, proto byl 2x u vel. rozhovoru; protože se nenapravit, byl podán návrh stranické komisi, aby byl jeho případ projednán po stranické linii.“²³⁹

Když začalo zatýkání klíčových mužů bývalého 5. oddělení HŠ MNO, plk. Richard Mysík, v té době služebně přidělený u PSP 90 Holešov, kupodivu nebyl mezi prvními. Zadržen byl až v noci dne 23. srpna 1951, tajně a během vojenského cvičení svého útvaru ve vojenském prostoru Libavá. Během zadržení a následné prohlídce jeho služebního bytu se choval „velmi drze a bylo na něm možno pozorovat velké rozrušení.“²⁴⁰

Nižší vojenský prokurátor kpt. JUDr. Zdeněk Zatloukal²⁴¹ proti Mysíkovi zavedl trestní stíhání pro podezření, že v době svého působení na 5. oddělení HŠ MNO „používal proti osobám, které mu byly jeho funkcí dány do moci, způsobů zvláště krutých a ponižujících lidskou důstojnost, tedy jako veřejný činitel v úmyslu způsobit jinému škodu, překročil své pravomoci, přičemž činy páchal delší dobu a takovým způsobem, že jimi mohla být zvýšenou

²³⁶ VÚA-VHA, f. 100/52, a. č. 262, Výpověď plk. Richarda Mysíka, 24. 2. 1951, s. 1–2.

²³⁷ VÚA-VHA, f. KVL, Richard Mysík, Přehled činnosti, nedat.

²³⁸ Tamtéž, Zpráva o absolvování kurzu, 30. 4. 1951.

²³⁹ Tamtéž, Opis posudku velitele a ZVP o plk. děl. R. Mysíkovi z 13. 7. 1951, 28. 7. 1951.

²⁴⁰ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Zpráva o zatčení a vykonané domovní prohlídce, 24. 8. 1951.

²⁴¹ Zdeněk Zatloukal (1921–?), JUDr., špkt., počátkem padesátých let 20. století řešil ve funkci nižšího vojenského prokurátora případy bývalých příslušníků pátrací a výslechové skupiny 5. oddělení HŠ MNO. V roce 1966 byl zařazen jako prokurátor Vojenské obvodové prokuratury (VOP) Plzeň. Další podrobnosti k jeho profesní kariéře nebyly zjištěny, vzhledem k roku narození uchovává Zatloukalův vojenský osobní spis SA AČR v Olomouci, který tyto spisy veřejnosti neumožňuje studovat.

měrou ohrožena důvěra pracujícího lidu ve vážnost veřejného orgánu /§ 175, odst. 1, písm. a), b), a odst. 2, písm. a), c), tr. z./“²⁴², a poslal jej do vazby.

V jediné dochované výpovědi plk. Richard Mysík veškerá obvinění odmítl.²⁴³ Dokonce uvedl, že věděl, že provokační akce jsou zakázány, a že si nepamatuje, že by pátrací skupina za jeho velení nějakou provedla (!). Vypověděl rovněž, že nikdy žádný rozkaz k jejímu provedení nedostal.

Dne 26. srpna 1951 mu byla podle § 4, odst. 1, písm. a), a § 9 zák. č. 85/1950, odňata vojenská hodnost. Bez ohledu na to, zda se tuto skutečnost ještě dozvěděl, musel tušit, že je zle a soudnímu postihu se nevyhne. V časných ranních hodinách následujícího dne se ve své cele oběsil.²⁴⁴ Na podlaze cely pak strážní našli výtisk *Rudého práva* a na spodním okraji titulní stránky poslední vzkaz: „*Katinko, děti, odpusťte. Přeji vám lepší osud než můj. Myslím, že volím nejlepší cestu. Říša.*“²⁴⁵ Trestní stíhání jeho osoby bylo zastaveno.

Pplk. Otakar Tylš

Otakar Tylš se narodil 2. září 1906 v Hradci Králové do rodiny Rudolfa a Alžběty, rozené Schillerové. Otec pracoval jako hodinář a později jako dělník v továrně, matka byla vyučená dámská krejčová. Základní školní docházku absolvoval malý Tylš ještě ve svém rodném městě, rodina však poté přesídlila do Prahy, kde začal studovat na Státním reálném gymnáziu. V roce 1926 složil úspěšně maturitní zkoušku a byl přijat na Právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze. Studia však nedokončil, po čtyřech semestrech ze školy odešel. V roce 1928 byl odveden k výkonu základní vojenské služby a rozhodl se pro vojenskou kariéru. Po absolvování roční důstojnické školy v Brně byl přijat ke studiu VA v Hranicích. Po jejím ukončení v roce 1932 pokračoval ještě ročním studiem na Dělostřelecké aplikační škole v Olomouci.²⁴⁶ Postupně sloužil u dělostřeleckých útvarů v Rakovníku, Českých Budějovicích a Praze, která se stala jeho posledním působištěm před rozpuštěním československé armády. Následně vykonával civilní povolání. Zařazen byl nejprve jako kancelářská síla u Ministerstva školství a národní osvěty (MŠANO), později zastával funkci

²⁴² VÚA-VHA, f. KVL, Richard Mysík, Usnesení Nižšího vojenského prokurátora Praha o zavedení trestního stíhání, sp. zn. Np 399/51, 23. 8. 1951.

²⁴³ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď plk. Richarda Mysíka, 25. 8. 1951, s. 2.

²⁴⁴ Tamtéž, Mysík Richard, plk.-sebevražda-hlášení, 27. 8. 1951. Tamtéž, Usnesení Nižšího vojenského prokurátora Praha o zastavení trestního stíhání, sp. zn. Np 399/51, 27. 8. 1951.

²⁴⁵ Srov. tamtéž, Dodatek k protokolu, 27. 8. 1951. Tamtéž, Útržek novin, nedat.

²⁴⁶ VÚA-VHA, f. KVL, Otakar Tylš, Kvalifikační listina, nedat.

administrativního tajemníka Odborné školy pro ženská povolání v Praze. V roce 1937 se oženil s Amálií, rozenou Bednářovou, s níž měl syna Eduarda (1938–?).

Od března 1939 se Otakar Tylš zapojil do protinacistického odboje. Formou zpravodajské činnosti spolupracoval zejména s brig. gen. Václavem Šárou²⁴⁷ a pplk. gšt. Františkem Hárou²⁴⁸ a rovněž ukrýval zbraně. Ve skupině označované krycím jménem „Cukráři“²⁴⁹ se podílel na organizování sabotáží a kolportaci odbojového časopisu „V boj“.²⁵⁰ V letech 1940 až 1942 spolupracoval se skupinou „Kapitán Nemo“²⁵¹ či „Karel Stanislav D.M.“.²⁵² O tři léta později byl na několik měsíců povolán na nucené práce, pracoval jako dělník v obci Dachau.²⁵³ Tam dle svých slov organizoval skupinu dělníků, navazoval kontakty s tamními táborovými vězni, zajišťoval jejich korespondenci s domovem a podporoval je potravinami či léky.²⁵⁴ V příštím roce se vrátil do Prahy. Uplatnění našel jako úředník soukromé firmy a podle svých slov pokračoval v odbojových akcích až do konce války. V květnu 1945 se zúčastnil Pražského povstání. Jako velitel jmenovaný Místním národním výborem (MNV) Dolní Šárky bojoval se svými muži v oblasti Horoměřic a Dejvic.²⁵⁵

V březnu 1946 mu byl jako příslušníkovi domácího odboje udělen Československý válečný kříž 1939, žádost o udělení ocenění dle zákona č. 255/1946 Sb., mu však byla nejprve zamítnuta. Kladně hodnocena byla až jeho opětovná žádost z ledna 1948, k níž jako přílohu

²⁴⁷ Václav Šára (1893–1941), brig. gen., veterán první světové války, od jara 1939 napojen na „Ústřední vedení Obrany národa“ (ÚVOD), počátkem února 1940 velel Zemskému velitelství ON-Čechy. V září 1941 byl zatčen gestapem a zhruba o měsíc později popraven. Podrobněji STEHLÍK, Eduard: Šára Václav. In: LÁNÍK, Jaroslav (ed.): *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*. MO ČR-AVIS, Praha 2005, s. 280.

²⁴⁸ František Hála (1895–1981), pplk. gšt., legionář, absolvent VŠV v Praze, po roce 1938 se významným způsobem zapojil do protinacistického odboje v „ON“, jako redaktor se podílel na vydávání ilegálního časopisu „V boj“ a rovněž udržoval kontakty na osoby, které zajišťovaly útečkové trasy do zahraničí. Před hrozbou zatčení na jaře 1940 uprchl do zahraničí, v červenci 1940 byl jmenován vojenským atašé u polské exilové vlády. Poté působil až do konce války ve studijní skupině MNO londýnské exilové vlády. Po únoru 1948 byl profesně perzekvován, v roce 1949 z armády propuštěn, posléze obviněn z protikomunistické činnosti a v roce 1955 odsouzen k šestnácti letům odnětí svobody. Soudně rehabilitován byl v roce 1991 a posmrtně povýšen. Podrobněji MIKULKA, Radek: Plk. gšt. František Hála-neprávem opomíjený voják a diplomat. In: *Morava v boji proti fašismu/Brno*. MZM, Brno 2008, s. 309–317.

²⁴⁹ Jméno skupiny „Cukráři“ bylo odvozeno od tzv. cukrářství, jak se v rámci „ON“ říkalo přípravě a provádění sabotážních akcí. „ON“ organizovala na Bílé Hoře výrobu výbušných náloží, které byly rozdělovány různým odbojovým organizacím po celém protektorátu. Srov. STEHLÍK, Eduard: Mašín Josef. In: LÁNÍK, Jaroslav (ed.): *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*..., s. 192.

²⁵⁰ Jednalo se o nejvýznamnější nekomunistický ilegální časopis, který začali odbojáři vydávat vzápětí po německé okupaci ČSR. K tématu podrobněji KOURA, Petr: *Podplukovník Josef Balabán: život a smrt velitele legendární odbojové skupiny Tři králové*. Rybka, Praha 2003, s. 89–97. ŽÁČEK, Pavel: *Ilegální časopis „V BOJ“*. *Odbojová organizace „Družstvo v prvním sledu“ v roce 1939*. Disertační práce, FSV UK, Praha 2001.

²⁵¹ Šlo o odbojovou organizaci s velkým počtem členů a širokou škálou působnosti, centrem skupiny byla od jejího vzniku Praha. Mezi zakladatele patřil šifrant čs. ministerstva zahraničních věcí Karel Nejedlý (1896–1945). Srov. KROUPA, Vlastislav: *Český antifášismus a odboj*. Naše vojsko, Praha 1988, s. 143. VANĚK, Jan: *Kapitán Nemo (Karel Nejedlý). Bojem národa k lepšímu míru lidstva*. Terezie Nejedlá, Cheb 1948.

²⁵² VÚA-VHA, sb. 255, sign. 127523/47, Otakar Tylš, Žádost o vydání osvědčení, 22. 10. 1947.

²⁵³ VÚA-VHA, f. KVL, Otakar Tylš, Kvalifikační listina, nedat.

²⁵⁴ VÚA-VHA, f. VOS, Otakar Tylš, Posudek armádní komise (dělostřelectvo), nedat. [1945].

²⁵⁵ VÚA-VHA, sb. 255, sign. 127523/47, Otakar Tylš, Žádost o vydání osvědčení, 22. 10. 1947.

přidal písemné prohlášení již zmíněného plk. gšt. Františka Hály a pplk. just. Jana Vaňka.²⁵⁶ Nechybělo potvrzení, že v době podání žádosti byl příslušníkem HŠ MNO v Praze.²⁵⁷ Již od konce května 1945 totiž sloužil na 3. oddělení HS OBZ. Úkolem tohoto oddělení bylo shromažďovat veškeré materiály k důstojníkům ČSA, které poté sloužily jako podklady pro prověřovací komisi, jež rozhodovala o jejich setrvání v armádě. Tylš později uvedl, že již v listopadu 1945 mu Reicin ústně zadal úkol vypracovat rozkaz ke sledování brig. gen. Karla Palečka²⁵⁸, který v dané době sloužil u pěšího pluku v Hodoníně.

Komunistickému režimu sloužil jako loajální důstojník, členem strany se stal již v září 1945.²⁵⁹

V srpnu 1946 byl převelen do pátrací skupiny 5. oddělení HŠ MNO a na přechodnou dobu ustaven jejím přednostou. Jako důstojník, tehdy již v hodnosti majora, byl Reicinem instruován ke sledování styků všech důstojníků londýnského MNO, mezi nimi dominantně již zmíněného brig. gen. Karla Palečka a gen. Františka Moravce. Vydával tedy rozkazy k jejich sledování, fotografování, kontrole jejich poštovních zásilek apod.²⁶⁰

V roce 1947 absolvoval s výtečným prospěchem kurs obranného zpravodajství v Praze. K 1. říjnu 1948 byl povýšen do hodnosti podplukovníka a jako důstojník 5. oddělení HŠ MNO byl svým nadřízeným, plk. Richardem Mysíkem, velmi dobře hodnocen. V dubnu 1949 se stal jeho zástupcem.²⁶¹

Případů, na nichž se Tylš během služby na oddělení podílel, musely být desítky. Z dokumentů, které se zachovaly, lze kromě již výše zmíněných, odhalit bohužel jen určitou část. Drobnou útěchou může být skutečnost, že tyto později několikrát šetřené případy patří pravděpodobně k těm nejzajímavějším. Dokazují zároveň, že do Tylšovy náplně služby patřil

²⁵⁶ Tamtéž, Prohlášení, 13. 5. 1948.

²⁵⁷ Srov. tamtéž.

²⁵⁸ Karel Paleček (1896–1962), brig. gen., legionář, od roku 1931 sloužil na HŠ MNO u zpravodajců, v březnu 1939 spolu F. Moravcem emigroval do Velké Británie a později do Francie. V roce 1940 se stal příslušníkem 2. (zpravodajského) odboru MNO v Londýně, byl jmenován přednostou skupiny šifrantů. V červenci 1942 se stal přednostou Zvláštní skupiny „D“, zodpovídající za přípravu a vysílání parašutistů do okupované ČSR. Po válce sloužil opět na MNO, sledován OBZ byl již do konce války. Určitou dobu se mu dařilo nezavdat příčinu ke svému profesnímu znemožnění, v jistých ohledech se ke změnám, prováděných po únorovém puči, hlásil. V srpnu 1948 byl dokonce ustaven velitelem Výsadkového vojska a na podzim téhož roku povýšen do hodnosti brigádního generála. V listopadu 1949 byl ale zatčen a později na základě smyšleného obvinění odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání 9 let. ŠOLC, Jiří: *Táta parašutistů*. In: *Historie a vojenství*, 1996, roč. XLV, č. 4, s. 156–177. PLACHÝ, Jiří: *Horší než doba války. Osudy parašutistů z Velké Británie v poúnorovém Československu*. Svět křidel, Cheb 2014, s. 223–231.

²⁵⁹ VÚA-VHA, f. VOS, Otakar Tylš, Dopis prezidentu republiky, 4. 3. 1954.

²⁶⁰ Srov. ABS, f. 302, sign. 302-57-7, Výpověď pplk. Otakara Tylše, 9. 10. 1951, s. 1–2.

²⁶¹ VÚA-VHA, f. VOS, Otakar Tylš, Základní osobní list, nedat.

monitoring dění na americkém a francouzském velvyslanectví v Praze, k čemuž využíval své agenty.²⁶²

K nim patřil i mjr. Jaromír Nechanský (1916–1950), který pracoval jako placený důvěrník 5. oddělení HŠ MNO již od roku 1945.²⁶³ Absolvent VA v Hranicích se po své emigraci v roce 1939 zapojil do zahraničního odboje, v němž se mimo jiné uplatnil jako šifrant zpravodajského odboru československého MNO v Londýně. Následně byl jmenován velitelem výsadku PLATINUM-PEWTER a v únoru 1945 vysazen na území protektorátu. V průběhu pražského povstání v květnu 1945 úzce spolupracoval s velitelstvím „Bartoš“ div. gen. Karla Kutlvašra²⁶⁴ a zúčastnil se jednání s představiteli německé armády, týkající se jejich kapitulace. Stejně jako Kutlvašr byl posléze obviňován, že spolupodepsáním podmínek příměří jednal proti zájmům republiky a především SSSR. Tyto ataky ustál a mohl v československé armádě zůstat. Umístěn byl jako náčelník štábu 22. tankové brigády, později působil u pěšího praporu 5 na Kladně. V roce 1947 byl povolán do VŠV v Praze, kde po absolvování nastoupil jako profesor taktiky. V té době byl jako agent obranného zpravodajství řízen přímo tehdejším šéfem pátrací skupiny 5. oddělení HŠ MNO plk. Richardem Mysíkem, který jej později Tylšovi předal. Úkolován byl především k činitelům vojenských misí při ambasádách Velké Británie a USA, podle pozdější obžaloby s nimi měl navázat „vlastní“ spojení a začít pracovat i pro ně. V září 1949 jej 5. oddělení HŠ MNO s dalšími osobami zatkl. V dubnu 1950 uznal Státní soud Nechanského vinným ze spáchání zločinu velezrady, vyzvědačství i spolčení proti republice, a vynesl nad ním rozsudek smrti. Popraven byl 16. června 1950 v pankrácké věznici v Praze.

V určité době řídil pplk. Tylš i mjr. Claudia Šatanu, dalšího agenta oddělení, který skončil na popravišti.

Kromě řízení agentů či informátorů zaměřených převážně k získávání informací o zaměstnancích západních zastupitelských úřadů v Praze a jejich styků, se Tylš podílel na výsleších zatčených vojáků. Jak již bylo na jiném místě zmíněno, tzv. pátrači „vypomáhali“

²⁶² ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. 1768 MV, Výpověď pplk. Otakara Tylše, 4. 10. 1951, s. 1.

²⁶³ K jeho osobě srov. PEJČOCH, Ivo: *Vojáci na popravišti...*, s. 199–205. PLACHÝ, Jiří: *Horší než doba války...*, s. 215–222. ŠOLC, Jiří: *Znamení trojského koně. Životní příběh majora Jaromíra Nechanského*. Vyšehrad, Praha 2008.

²⁶⁴ Karel Kutlvašr (1895–1961), div. gen., ruský legionář, během německé okupace českých zemí se zapojil do odboje v rámci činnosti „ON“, ve dnech pražského povstání v květnu 1945 byl jmenován vojenským velitelem Velké Prahy. V srpnu 1945 byl poprvé vyšetřován kvůli podmínkám kapitulace německých vojsk. Po únoru 1948 čelil nátlaku, v červnu téhož roku byl přeložen do výslužby. V prosinci 1948 byl pro domnělou činnost v rámci protikomunistické skupiny „Pravda zvítězí“, do jejíhož čela byl vojenskými zpravodajci zcela uměle instalován, zatčen a pro údajné spáchání zločinu velezrady v květnu 1949 odsouzen k trestu odnětí svobody na doživotí. Z vězení byl s podlomeným zdravím propuštěn po vyhlášení prezidentské amnestie v roce 1960. SLANINA, Josef – VALIŠ, Zdeněk: *Generál Karel Kutlvašr*. Naše vojsko, Praha 1993. BLÁHOVÁ, Ivana – BLAŽEK, Lukáš – BOŠTÍK, Martin – STARÁ, Tereza: *Jménem republiky!...*, s. 249–304.

kolegům z výslechové skupiny. Obvykle se tak dělo v případech, když se vyšetřování nedařilo podle jejich představ. Výpomoc spočívala v brutálním bití zatčených, k jejichž výslechům byli jen pro tento jediný účel „pátrači“ zváni.

Prokazatelně se Tylš účastnil výslechu dalšího agenta 5. oddělení HŠ MNO plk. Josefa Hrušky²⁶⁵. Jeho úloha jako spolupracovníka vojenského obranného zpravodajství však byla ve srovnání s případem mjr. Jaromíra Nechanského či mjr. Claudia Šatany rozdílná, stejně jako dopad jeho počínání. Sehrál totiž klíčovou roli při odhalení členů protikomunistické odbojové skupiny „Pravda zvítězí“, v níž od počátku figuroval jako provokatér. I jeho zásluhou skončili dva lidé ze skupiny na šibenici a desítky dalších byli po brutálních výsleších odsouzeni k vysokým trestům odnětí svobody.²⁶⁶

Plk. Josef Hruška se, navzdory prokázaným službám a ke svému velkému překvapení, ocitl rovněž mezi zatčenými. Do jeho výslechu se Tylš v prosinci 1948 zapojil dle pozdějšího svědectví zapisovatelky 5. oddělení HŠ MNO Dagmar Marešové takovýmto způsobem: „Hruška při výslechu stále namítal a říkal Mysíkovi, že dělal jen to, co mu Mysík jako svému důvěrníku nařídil. Jakmile však toto pronesl, byl všemi zúčastněnými bit tak, že bylo plno krve na stole, u něhož seděl. Byl totiž posazen zády do místnosti, aby nikoho neviděl. Zezadu jej mlátil pplk. Otakar Tylš klackem, který mu přinesl [Stanislav] Slavík²⁶⁷. Na jedné straně stál

²⁶⁵ Josef Hruška (1883–1949), pplk., během první světové války bojoval na ruských i italských bojištích, poté sloužil na různých místech, v době německé okupace českých zemí zastával civilní zaměstnání. Zpět do armády se vrátil v roce 1945, o dva roky později se stal placeným spolupracovníkem 5. oddělení HŠ MNO. Úkolován byl nejprve k získávání zpráv o Československé straně národně socialistické (ČSNS), po únoru 1948 k proniknutí do vznikajících protikomunistických skupin. Jako provokatér sehrál tragickou roli v osudu členů „Pravda zvítězí“ a po splnění úkolu, kdy se stal nepohodlným, byl rovněž obviněn z ilegální činnosti, odsouzen k trestu smrti a v květnu 1949 popraven. Srov. BLÁHOVÁ, Ivana – BLAŽEK, Lukáš – BOŠTÍK, Martin – STARÁ, Tereza: *Jménem republiky!...*, s. 249–304. PEJČOCH, Ivo: *Protikomunistické puče. Historie pokusů o vojenské svržení komunistického režimu v Československu v letech 1948 až 1958*. Svět křídel, Cheb 2011, s. 19–32. Týž: *Vojáci na popravišti...*, s. 96–103. VOREL, Jaroslav – ŠIMÁNKOVÁ, Alena – BABKA, Lukáš (eds.): *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech. Díl III*. ÚDV, Praha 2004, s. 15–88.

²⁶⁶ Skupina „Pravda zvítězí“ fungovala od léta 1948 do prosince téhož roku, a to především v Praze. Bohužel byla prakticky od začátku své činnosti skrze pplk. J. Hrušku, který sehrál ve skupině vůdčí roli, pod dozorem 5. oddělení HŠ MNO. Členové skupiny tiskli a roznášeli letáky a vlastní tiskoviny, snažili se rozšiřovat členskou základnu, získávat zpravodajsky zajímavé informace a také kontakty do zahraničí. Během rozsáhlého zatýkání bylo zadrženo více než 150 osob, následně odsouzených v několika soudních procesech. Hlavní osobou, proti níž byla celá akce namířena, byl div. gen. v.v. Karel Kutlvašr (1895–1961), který se do činnosti skupiny prakticky nezapojil, následně byl však odsouzen k doživotnímu trestu odnětí svobody. Trest smrti byl vynesen nad Karlem Bacílkem ml. (1920–1949) a Borisem Kovaříčkem (1927–1949), oba byli záhy popraveni. BLÁHOVÁ, Ivana – BLAŽEK, Lukáš – BOŠTÍK, Martin – STARÁ, Tereza: *Jménem republiky!...*, s. 249–304. VOREL, Jaroslav – ŠIMÁNKOVÁ, Alena – BABKA, Lukáš (eds.): *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech. Díl III*..., s. 15–88.

²⁶⁷ Stanislav Slavík (1923–?), por., původním povoláním strojní zámečník, od roku 1945 příslušník Krajského velitelství (KV) StB Praha a člen KSČ. Nejprve sloužil jako člen ochranky ministra informací Václava Kopeckého, s nímž se osobně dobře znal. V dubnu 1948 byl určen styčným důstojníkem mezi pražskou StB a 5. oddělením HŠ MNO, figuroval v řadě výslechů jak civilních, tak i vojenských osob. V této funkci působil do září 1949, platil za jednoho z nejvíce brutálních vyšetřovatelů. V roce 1950 absolvoval VA, poté byl převelen k útvaru SNB Jeřáb do Jáchymova. V září 1951 byl zatčen, obviněn z používání násilí na zatčených a rozkrádání jejich majetku. Ve vazbě setrval déle než rok, v důsledku obvinění byl suspendován a ze služby propuštěn. Za

Mysík a kopal do něho, z druhé strany ho tloukl rukama Souček. [...] Bití se mnohokrát opakovalo a propuklo vždycky, když Hruška počal hovořit o tom, že dělal jen to, co mu Mysík nařídil [...]. Když Hruška při bití začal sténat a naříkat, přiskočil Tylš k rádiu a vyladil ho na hlasitou hudbu, aby tak zakryl Hruškův nářek.²⁶⁸ [...] Před tím vždycky hovořili posměšně, zda chce vyslychaný hudbu [...]. Vzpomínám si zcela jasně, že Hruška při bití volal mimo jiné Mysíka a maminku. Prosil, aby ho nechali, že všechno řekne a podobně. [...] Ještě si vzpomínám, že pozdě v noci, když již nebylo možno chytit žádnou hudbu, vyhrožoval Slavík Hruškovi zabitím, když bude křičet. Pak jej mlátil spolu se Součkem a drželi mu ústa, aby nekřičel. Hruška již potom ani nekřičel, jak byl utýrán.²⁶⁹ Podotýkám ještě, že Hruška byl bit tak strašně, že mu pravděpodobně jezdeckým bičikem, který též měli „v činnosti“, přerazili náramenní řemen dohodového opasku. Řemen byl přeražen v půli, nikoliv u přezky. [...] Vchod z místnosti byl po dobu Hruškova mučení uzamčen. Výslech trval zhruba od 19.00 do 00.40 hod druhého dne.“²⁷⁰

Následný soud záměrně ignoroval fakt, že Hruška se veškeré činnosti dopouštěl na pokyn 5. oddělení HŠ MNO. Shledal ho vinným zločinem velezrady a vyzvědačství, a odsoudil jej k trestu smrti provazem, který byl v květnu 1949 vykonán.

V lednu 1950 přešel pplk. Otakar Tylš k 2. oddělení hlavního štábu, které řídil plk. Ludvík Kreisel-Klen. K 13. srpnu 1951 byl ještě kupodivu jmenován náčelníkem studijní sekce HŠ MNO, tzv. skupiny A, což jej možná na určitou chvíli uklidnilo. Uvěřil, že se snad vyhne vlně zatýkání, které probíhalo v armádním obranném zpravodajství i jiných bezpečnostních složkách státu od počátku roku.²⁷¹ O pouhých několik dnů později se však přesvědčil o opaku.

Plán na Tylšovo zatčení 29. srpna 1951 byl na HIS vypracován tak, aby jeho provedení nevzbudilo na pracovišti „nežádoucí rozruch“.²⁷² V odpoledních hodinách toho letního odpoledne byl pod záminkou účasti na došetřování nějakého případu Tylš „z generálního štábu vylákán“.²⁷³ Jakmile vyšel z budovy, byl vyzván, aby nastoupil do osobního automobilu, kde mu byla nasazena pouta s odůvodněním, že je zatčen. „Během

své jednání nikdy souzen nebyl. Později pracoval jako dělník ČKD Praha. ABS, f. Personální spisy, Stanislav Slavík, a. č. 1372/23. VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, sp. zn. T 26/1953.

²⁶⁸ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď Dagmar Marešové, nedat. [1951], s. 5.

²⁶⁹ Tamtéž, Výpověď Dagmar Marešové, 31. 8. 1951, s. 3.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 11.

²⁷¹ Jeho nadřízený plk. Ludvík Kreisel-Klen, jemuž rovněž hrozilo zatčení, se již dne 14. 2. 1951 v sebevražedném úmyslu ve své kanceláři postřelil. Z vážného zranění se nakonec zotavil a v dubnu téhož roku byl zatčen.

²⁷² ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. 1768 MV, Žádost-podání zprávy, 11. 8. 1954.

²⁷³ Tamtéž, Dotazník k žádosti o rehabilitaci, 23. 7. 1968, s. 1.

*těchto několika vteřin bylo možno pozorovat na pplk. Tylšovi velké rozrušení a po převezení do věznice v Kapucínu byla s ním provedena osobní prohlídka.*²⁷⁴ Následovala prohlídka kanceláře na HŠ MNO, i v místě bydliště. Po několika týdnech přišlo zabavení majetku a vystěhování Tylšovy rodiny ze čtyřpokojového prostorného služebního bytu do bytu nižší kategorie.²⁷⁵

Tylšovy výslechy probíhaly v budově v pražské Kapucínské ulici, č. p. 2, v sídle vyšetřovací skupiny, kde se on sám dříve účastnil výslechů a bití obviněných. Ze zápisu jeho výpovědi vyplývá, že byl od počátku dotazován k tajným spolupracovníkům oddělení, na jejichž řízení se podílel. Nižší vojenský prokurátor kpt. JUDr. Zdeněk Zatloukal konstatoval, že se v jeho případě jedná o podezření z porušení povinností veřejného činitele dle § 151 odst. 1, písm. a), b), odst. 2 a), c) tr. zák. č. 86/50 Sb., spočívající v obvinění, že „v době svého přidělení u MNO používal proti vyslychaným zvláště krutých a lidskou důstojnost ponižujících metod, fyzického a psychického násilí za tím účelem, aby při své práci docílil usvědčení vyšetřovanců za každou cenu bez ohledu na základní zásadu vyšetřování, tj. hledání materiální pravdy každého trestního případu. [...] Vzetí obviněného do vyšetřovací vazby a zahájení trestního řízení bylo dále odůvodněno podezřením, že v celé řadě případů šlo o záměrnou činnost směřující k odstranění a zneškodnění jednotlivých osob, řízenou jeho představenými (Musil, Klen atd.).“²⁷⁶ Vazbu, trvající následujících patnáct měsíců, strávil Tylš, s výjimkou kratšího období pobytu v ruzyňské věznici, v samovazbě v „Domečku“.²⁷⁷ Vyšetřován byl spolu s dalšími bývalými příslušníky 5. oddělení HŠ MNO v případě označovaném jako „František Pergl a spol.“, k němu se vztahující spisový materiál však byl archivován v samostatném vyšetřovacím spise.²⁷⁸ Tylš totiž nakonec odsouzen nebyl.

Přesné důvody, proč se tak stalo, dnes nelze z dochovaného materiálu určit. Jisté však je, že přes zjištěné informace nebyli vyslechnuti žádní další svědci z řad bývalých československých důstojníků, kteří prošli martyriem výslechů na 5. oddělení HŠ MNO a jejichž případy pplk. Otakar Tylš buď přes agenty či v pozici vyšetřovatele ovlivnil. Propuštěn na svobodu byl ke dni 28. listopadu 1951. Zároveň byl zbaven vojenské hodnosti a propuštěn z československé armády, stejně jako vyloučen z KSČ. K žalobě a dalším úkonům v rámci trestního řízení nedošlo, trestní stíhání bylo „pro nedostatek důkazů“

²⁷⁴ Tamtéž, Zpráva o průběhu zatčení a provedení domovní prohlídky, 31. 8. 1951.

²⁷⁵ Tamtéž, Žádost o dokončení rehabilitace, 27. 5. 1968.

²⁷⁶ VÚA-VHA, f. VOS, Otakar Tylš, Usnesení Nižšího vojenského prokurátora, sp. zn. Np 399/51, 10. 10. 1953. Srov. i tamtéž, Usnesení Vyššího vojenského prokurátora, sp. zn. Pt 3/53, 21. 1. 1953. Tamtéž, Zpráva, 21. 1. 1953.

²⁷⁷ Tamtéž, Žádost o odškodnění krivdy, 22. 10. 1990.

²⁷⁸ Tamtéž, Tylš Otakar-výsledek šetření-hlášení, 4. 7. 1963.

usnesením vyššího vojenského prokurátora v Praze špkt. JUDr. Jiřího Ševčíka²⁷⁹ ke dni 21. ledna 1953 zastaveno.²⁸⁰

Tylš se celou záležitostí, stejně jako většina jeho bývalých kolegů, cítil poškozen. Již 3. dubna 1953 adresoval dopis prezidentu republiky s žádostí o napravení křivd, neboť se zjevně pokládal za oběť systému. V dopise, v němž popřel, že by kdy užil vůči zatčeným násilí, však jedním dechem dodal: „*Vím, že s. Togliatti²⁸¹ prohlásil, že marxista musí někdy v životě jít v zájmu pokroku a prospěchu dělnické třídy ne o píd, ale i o metr mimo rámce zákona [...], a proto nechci věřit, že za svou oddanost straně a horlivost ve službě bych měl být tak krutě potrestán, zvláště když pro moji službu platila směrnice ÚV KSČ, kterou nám sdělil na zvl. aktivu komunistů v r. 1948 s. gen. Čeněk Hruška²⁸², a která zněla: „Uvědomte si soudruzi, že vy jako členové zvl. složek čs. armády jste již dnes prakticky v boji s třídním nepřítelem a imperialisty.“²⁸³*

Jako reakce na jeho žádost se koncem února 1952 konal na Hlavní kádrové správě (HKS) MNO pohovor, kde byla Tylšovi zdůvodněna nemožnost vrácení hodnosti a opětovného povolání do armády, o které usiloval. Rozebírána byla jeho minulost i ne příliš dobrý zdravotní stav a on sám nakonec uznal, „*že by nebyl pro armádu přínosem.*“²⁸⁴ Negativní rozhodnutí o vrácení vojenské hodnosti se ještě snažil zvrátit další žádostí, i ta mu byla zamítnuta.

Nedlouho poté skončil v invalidním důchodu, později však pracoval v dělnických profesích. Usadil se v Aši, od poloviny šedesátých let byl zaměstnán jako účetní a v letech

²⁷⁹ Jiří Ševčík (1923–?), JUDr., pplk., v roce 1966 byl zařazen jako prokurátor VOP II Brno. Další podrobnosti k jeho profesní kariéře nebyly zjištěny, vzhledem k roku narození uchovává Ševčíkův vojenský osobní spis SA AČR v Olomouci, který tyto spisy veřejnosti neumožňuje studovat.

²⁸⁰ VÚA-VHA, f. VOS, Otakar Tylš, Usnesení Vyššího vojenského prokurátora, sp. zn. Pt 3/53, 21. 1. 1953.

²⁸¹ Palmiro Togliatti (1893–1964), italský komunistický politik a ideolog. V letech 1945 až 1946 zastával funkci ministra spravedlnosti v italské vládě. Od počátku padesátých let vycházely v českém překladu jeho přednášky a projevy. Srov. např. TOGLIATTI, Palmiro: *Výbor z projevů a článků 1944–1950*. Nakladatelství Svoboda, Praha 1951.

²⁸² Čeněk Hruška (1889–1965), div. gen., člen KSČ od roku 1921, pracoval jako komunistický funkcionář. V letech 1925 až 1933 byl poslancem, v letech 1927 až 1929 zastával funkci tajemníka ÚV KSČ. V prosinci 1933 odjel do SSSR, v letech 1934 až 1939 působil jako zástupce KSČ v Komiterně. V roce 1943 vstoupil na příkaz vedení KSČ do československé armády, kde posléze působil jako osvětový důstojník. Po válce byl pověřen stranickou prací v armádě, od konce roku 1946 zastával funkci náčelníka Správy výchovy a osvěty Hlavního inspektorátu branné výchovy. V letech 1949–1950 vedl na příkaz B. Reicina VHÚ a byl výrazně hodnostně povýšen. V červnu 1950 byl ustaven prvním náčelníkem Hlavní politické správy MNO, po nástupu A. Čepičky na post ministra národní obrany se stal v říjnu 1951 náměstkem pro věci politicko-právní, ve funkci setrval až do roku 1957. V letech 1954 až 1964 vykonával opět poslanecký mandát a byl členem ÚV KSČ. Přeložen do výslužby byl v roce 1960. VYHLÍDAL, Milan: Čeněk Hruška (1889–1965). In: ANEV, Petr – BÍLÝ, Matěj (eds.): *Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921–1989)*, A–K. Nakladatelství Academia–ÚSTR, Praha 2018, s. 482–485.

²⁸³ VÚA-VHA, f. VOS, Otakar Tylš, Žádost, 3. 9. 1954, s. 7.

²⁸⁴ Tamtéž.

1962 až 1963 absolvoval Večerní stranickou školu politické ekonomie.²⁸⁵ Úsilí o navrácení vojenské hodnosti nevzdal a současně požadoval prošetření svého případu. Kádrová správa MNO si vyžádala dostupné materiály a posudky, jeden z nich vypracovala i Generální prokuratura Hlavní vojenské prokuratury (GP HVP): „*Přezkoumáním spisového materiálu v současné době bylo zjištěno, že skutečně neskýtal žádný podklad k závěru, že by činnost Tylše v oblasti porušování socialistické zákonnosti používáním nezákonných vyšetřovacích metod byla páchána po delší dobu, jak zněla původní kvalifikace při zahájení trestního stíhání, avšak na druhé straně v jednom konkrétním případě bylo dostatečně prokázáno ze strany Tylše použití fyzického násilí proti vyšetřovanci, a o dalších četných případech nezákonných metod Tylš věděl a nečinil opatření, aby pachatelé této činnosti byli pohnáni k odpovědnosti. Lze tedy učinit závěr, že usnesení o zastavení trestního stíhání není docela správné, a Tylš mohl být žalován pro porušení povinnosti veřejného činitele podle § 175 odst. 1), písm. a), b), tr. zák. č. 86/1950 Sb. Dnes již však v tomto směru nelze zastavovací usnesení měnit.*“²⁸⁶ I přes takovýto závěr rozhodla v červenci 1965 rehabilitační komise MNO, s odůvodněním, že Tylš má dobrou pracovní morálku i „*odpovídající postoj k veřejnému životu*“, charakterizovaný především touhou stát se opět členem KSČ, v jeho prospěch a souhlasila s navrácením vojenské hodnosti podplukovníka v záloze.²⁸⁷

To však Tylšovi nestačilo. V únoru 1968 podal žádost o soudní rehabilitaci, přiznání renty a náhradu ušlého výdělků od doby svého propuštění z armády. Stěžoval si na prožitá „*příkoří*“, kdy po zahájení pobytu na vazbě „*dostal ihned vězeňský oděv s číslem a byl voděn na výslechy se zavázanýma očima*“.²⁸⁸ Rozsáhle popisoval své zdravotní problémy a nemožnost čerpat dietní jídlo, stejně jako událost, kdy s ním jeden z dozorců „*praštil o nějakou mříž a způsobil poranění páteře*.“²⁸⁹ K 22. červnu 1971 obdržel ze strany MNO sdělení, že jím vznesené požadavky nelze akceptovat.²⁹⁰

Počátkem devadesátých let 20. století navrhli úředníci MO (!), aby byl Otakar Tylš na základě žádosti po něm pozůstalé vdovy povýšen do hodnosti plukovníka. Rodině byla písemně vyslovena omluva „*za všechna příkoří, způsobená jim v letech totalitního režimu*“ a pro již zemřelého Tylše navržena plná rehabilitace.²⁹¹ Předseda Krajské rehabilitační komise plk. Milan Mudra v tomtéž dopise k osobě Otakara Tylše nadto uvedl: „*Po prostudování*

²⁸⁵ VÚA-VHA, f. VOS, Otakar Tylš, Dotazník k žádosti o rehabilitaci, 23. 7. 1968, s. 2.

²⁸⁶ Tamtéž, Býv. pplk. Otakar Tylš-sdělení, 17. 12. 1963, s. 1–2.

²⁸⁷ Tamtéž, Vysvětlující dopis-Tylš Otakar, 9. 8. 1965.

²⁸⁸ Tamtéž, Žádost o dokončení rehabilitace, 27. 5. 1968.

²⁸⁹ Tamtéž, s. 2. K tomuto srov. i ABS, f. A8, inv. j. 48, Tylš Otakar-prošetření.

²⁹⁰ Srov. VÚA-VHA, f. VOS, Otakar Tylš, Vyřízení žádosti o rehabilitaci, 22. 6. 1971.

²⁹¹ Tamtéž, Sdělení Krajské rehabilitační komise při KVS Praha, 20. 6. 1991.

osobních spisů bylo zjištěno, že Váš manžel byl propuštěn z armády za svoje zásadní politické postoje a v rozporu s morálními principy²⁹² (!), což svědčí o překotnosti přijímaných rehabilitačních usnesení, neznalosti práce komunistického obranného zpravodajství přelomu čtyřicátých a padesátých let, jímž byl Tylš platným členem, či o naprosté ignoranci již tehdy známých faktů o fungování této represivní složky totalitního státu.

Mjr. Jan Peleška

Jan Peleška se narodil 6. dubna 1917 v Rumburku do rodiny důstojníka Emila Pelešky (1889–?) a obchodnice Magdalény, rozené Sudové (1887–1941).²⁹³ V roce 1937 absolvoval gymnázium, a ještě v témže roce se přihlásil k výkonu základní vojenské služby. Snad i po vzoru otce se následně rozhodl pro vojenskou kariéru. Po absolvování školy pro záložníky sloužil až do rozpuštění československé armády v Kralovicích a Jihlavě, poté se odstěhoval do Plzně. Ovládal německý a anglický jazyk. Po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava se chtěl, dle svých slov, uplatnit v zahraničním odboji, příležitost k bezpečnému útěku ze země se mu však nenaskytla. Zůstal tedy ve vlasti, pracoval jako účetní u několika plzeňských firem a od roku 1943 až do konce války byl totálně nasazen jako dělník v tamních Škodových závodech.²⁹⁴ Počátkem května 1945 se údajně zapojil do odzbrojování německých vojáků v Plzni a okolí.²⁹⁵

Ještě koncem téhož měsíce si podal přihlášku k ČSA, kam byl přijat. Ke KSČ choval zřejmě silné sympatie, členství uváděl již k roku 1934, znovu pak od 17. května 1945.²⁹⁶ V září 1945 byl přemístěn do Chebu jako „pomocník OBZ na Koordinační skupině a pak vedoucí skupiny.“²⁹⁷ Dne 13. prosince 1945 podepsal závazek ke spolupráci s OBZ a posléze se v hodnosti nadporučíka stal DOZ na posádkovém velitelství Cheb.²⁹⁸ Po celou dobu služby zde dostával velmi dobrá hodnocení, podle nichž byl „ukázněný, energický, svědomitý a velmi pilný, samostatný a iniciativní. Při výkonu služby důst. OBZ velmi vynalézavý, chytrý ba mazaný. Je plně na svém místě a má velmi dobré zprav. úspěchy.“²⁹⁹

Během války se oženil, manželka Věra, rozená Janouškovcová, přivedla v roce 1947 na svět jejich jediné dítě, dceru Věru.

²⁹² Tamtéž.

²⁹³ NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis Jana Pelešky, Přijímací list, 22. 8. 1953, s. 2.

²⁹⁴ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2350 MV, Dotazník, 6. 6. 1947.

²⁹⁵ Tamtéž, Dotazník pro důstojníky a rotmistry, nedat., s. 2.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 1. NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis Jana Pelešky, Dotazník, 26. 11. 1953.

²⁹⁷ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2350 MV, Dotazník, 6. 6. 1947.

²⁹⁸ Tamtéž, Závazek, 13. 12. 1945.

²⁹⁹ Tamtéž, Hodnocení, nedat.

Od roku 1946 sloužil u 5. oddělení VO 2 v Táboře, o rok později absolvoval dvouměsíční kurz OBZ v Praze.³⁰⁰ Postupně byl hodnostně povyšován, od svých nadřízených dostával opakované výtečné hodnocení, s tím, že se velmi dobře hodí k výkonu funkce přednosty či jeho zástupce na 5. oddělení divize.³⁰¹ Loajalitu komunistickému režimu osvědčil během únorových dní roku 1948, neboť později obdržel pochvalu V. stupně a Řád 25. února II. stupně.³⁰² Ke dni 15. listopadu 1948 byl převelen k 5. oddělení HŠ MNO.

Zařazen byl do tamní pátrací skupiny. Začal řídit několik svých agentů, a kromě toho úzce spolupracoval s příslušníky vyšetřovací skupiny na provádění výslechů. Jeho role spočívala v brutálním zbití obviněného. K Peleškovi se ve výpovědi Dagmar Marešové, zapisovatelky 5. oddělení HŠ MNO, dochovalo toto svědectví: *„Dále si pamatuji, že v tzv. březnové akci, si jej pozval pplk. Bohata, resp. Peleška fungoval v tzv. mlátící skupině, tj. když ten který zajištěný nevypovídal tak, jak si vyslychající orgáni přáli, Peleška spolu ještě s kpt. Josefem Skývou, špkt. Františkem Remtou³⁰³ [...], eventuálně s civilistou [Stanislavem] Slavíkem obcházeli se souhlasem jak Součka, tak Musila a jejich přímého představeného Mysíka, jednotlivé výslechové místnosti a dotazovali se, zda není třeba jejich „pomoci“, přičemž měli v ruce nějaký mlátící prostředek /klacek, bičik, apod./. Konkrétně se tak stalo, mimo další jiné případy, kterých jsem sice přímým svědkem nebyla, ale celé noci bylo slyšet velký nářek po budově MNO – Hl. št., kdy tato skupina „zakročovala“ v případě pplk. Viléma Siegra /Soka/³⁰⁴, a sice v místnosti MNO – Hl. št. přízemí, kancelář plk. R. Mysíka, kde Soka vyslychal, za pomoci Pelešky, Remty, Skývy atd., mjr. Karel Bohata a kde se tento vyjádřil, že Peleška jej tloukl tak nešikovně, tj. do žaludku, že způsobil Sokovi žaludeční potíže. Sama jsem pplk. Soka po tomto „výslechu“ viděla [...], pplk. Sok měl [...] obličej od mlácení skoro černý, oči mu nebyly vůbec vidět, jak byl oteklý, nemohl se posadit a nebyl schopen převozu do „domečku“. Během doby, kdy byl zajištěn na MNO – Hl. št. 6. poschodí, žádal lékařské*

³⁰⁰ VÚA-VHA, f. KVL, Jan Peleška, Kvalifikační listina, 23. 10. 1948, s. 1.

³⁰¹ Tamtéž, Kvalifikační listina, 12. 10. 1947, s. 2.

³⁰² Tamtéž, Výpověď mjr. Jana Pelešky, 1. 4. 1950, s. 1.

³⁰³ František Remta (1896–?), špkt., ruský legionář, za druhé světové války se zapojil do domácího odboje, nositel několika vojenských vyznamenání. V roce 1945 vstoupil do KSČ. Na 5. oddělení HŠ MNO sloužil v pátrací skupině od září 1948 do srpna 1950. Pro používání násilí během výkonu služby byl 11. 9. 1951 zatčen a vazebně uvězněn, 30. 9. 1951 byl degradován. Propuštěn z vazby byl v prosinci 1952, v únoru 1953 bylo trestní stíhání jeho osoby zastaveno. Srov. VÚA-VHA, f. VKPR, k. 22, čj. 0611.

³⁰⁴ Vilém Sok, původně Sieger (1902–1949), pplk., absolvent VA v Hranicích (1924) a roční Dělostřelecké aplikační školy v Olomouci (1925). Během války byl přidělen na Ministerstvu veřejných věcí, zapojil se do protinacistického odboje a organizoval útoky bývalých čs. vojáků do zahraničí. V květnu 1945 se účastnil osvobozenecckých bojů. Po válce se do ČSA vrátil, určitou dobu sloužil na 5. oddělení HŠ MNO. V květnu 1949 byl jako jeden z agilních členů protikomunistické skupiny označované jako „Praha-Žatec“ či „Jebavý a spol.“ zatčen, obviněn a počátkem června 1949 odsouzen pro spáchání zločinu velezrady k trestu smrti. O měsíc později byla poprava vykonána. PEJČOCH, Ivo: *Protikomunistické puče...*, s. 39–40. Týž: *Vojáci na popravišti...*, s. 303–307.

ošetření, jelikož rány mu po celém těle hnisaly. [...] S přesunem Soka na Pankrác se čekalo, až stopy bití zmizí a Souček za tím účelem posílal vyslychající orgány, aby se na něho podívaly, zda již je schopen převozu.“³⁰⁵

Podobně tomu bylo i v „akci Květa“ v květnu 1949, i dalších případech, řešených na oddělení. Sám Peleška po svém zatčení používání násilí nezapíral, ale takové případy označil za výjimky a k dané praxi vypověděl: *„Bití při výslechu se [...] dělo na rozkaz Musila, Součka nebo Mysíka, rozhodně však vždy se souhlasem a vědomím Mysíka. Souček chodil k Mysíkovi a říkal, že potřebuje například dvě těla. Tímto způsobem to dělal Bohata. Mysík pak ukázal na některé z nás, a řekl: „Dvě těla“, a pokynem naznačil, abychom šli s tím, kdo s žádostí přišel. To znamenalo jít provádět výslech. Výslech se prováděl obojím způsobem. Vyslychající odešel a my jsme pak dále vyslychali. Když nechtěl vyslychaný mluvit, tak jsme mu pomohli. [...] Nikdy jsem nebil rukou, tloukl jsem vždy jen karabáčem. Bil jsem vždy přes záda nebo přes zadek. Téměř každý z bitých měl zavázané oči. Na jejich jména si již nepamatuji [...]. Když se vyslychalo na pátracím oddělení, nebylo snad nikoho, kdo by si byl nepřisadil. [...] Nemohu posoudit, kdo z našich příslušníků si při mlácení počínal nejbrutálněji.*“³⁰⁶ Další svědectví praxi tzv. mlátící skupiny, již byl Peleška členem, upřesnilo: *„Došlo i k takovým případům, že skupina obcházela místnosti, a aniž by byla požádána o nějaký zákrok, případně aniž zjišťovala, zda se vyšetřovanec doznává, použila vůči němu násilí.*“³⁰⁷

Peleškovu službu u 5. oddělení HŠ MNO ukončila v polovině roku 1950 událost, spojená s jím řízeným agentem Josefem Panochem³⁰⁸. Peleška ním spolupracoval již od svého působení v Táboře a s různými úkoly jej již před únorem 1948 vysílal do zahraničí. Když pak

³⁰⁵ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď Dagmar Marešové, nedat. [1951], s. 28–29. ABS, f. Inspekce ministra vnitra (A8), inv. j. 641, Vyjádření Dagmar Marešové, 18. 7. 1957, s. 1.

³⁰⁶ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď Jana Pelešky, nedat. [září 1951], nestr.

³⁰⁷ NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis Jana Pelešky, Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. Tov 62/53, 9. 12. 1953, s. 3.

³⁰⁸ Josef Panoch (1920–?), původně holič, v roce 1945 vstoupil do KSČ, již od roku 1946 plnil některé úkoly pro vojenské obranné zpravodajství. V březnu 1948 se pod krycím jménem „Cíl“ a číslem „69“ („Cíl 69“), později „Jakob“, stal jeho vázaným spolupracovníkem, řídicím důstojníkem byl ustaven Josef Peleška. Panoch byl opakovaně vyslán na území západního Německa, jako podezřelý ze spolupráce s čs. zpravodajskými službami zde byl v říjnu 1948 příslušníky Counter Intelligence Corps (CIC) zatčen a vyšetřován. Po několika týdnech byl omylem propuštěn, následně se mu podařilo přehnout zpět do vlasti. Po obnovení spolupráce s Peleškou byl úkolován k dalším operacím, nyní již výhradně na území Československa. Dne 21. 3. 1950 ubil k smrti Ladislava Lukeše, pracovníka finanční stráže letiště Praha, k němuž byl jako provokatér úkolován. Zhruba o měsíc později byl zatčen a v roce 1951 Okresním soudem v Praze odsouzen k trestu odnětí svobody na doživotí. V květnu 1953 mu byl trest amnestií prezidenta republiky snížen, v dubnu 1954 byl s podmínkou v délce 2 let propuštěn na svobodu. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2350 MV. Tamtéž, f. A8, inv. j. 646. Tamtéž, sb. Svazky tajných spolupracovníků-České Budějovice (TS/ČB), sign. 2909 ČB.

Peleška přešel do Prahy, vzal Panocha sebou a úkoloval jej již pouze k činnostem na území ČSR, zejména ke sledování osob a provokování je k prorežimní činnosti.³⁰⁹ Jedním z cílů, k němuž Panocha zaměřil jako agent svoji pozornost, byl pracovník finanční stráže letiště Praha Ladislav Lukeš, který se měl podílet na protikomunistické činnosti. Lukešovi se vetřel jako údajný spolupracovník cizí zpravodajské služby do přízně a výměnou za dodávání informací zpravodajské povahy mu slíbil bezpečné převedení přes státní hranice. Mezi oběma muži však došlo 21. března 1950 k roztržce, při níž Panoch Lukeše ubil k smrti. Po zajištění vraha byl zadržen i Peleška a od 8. dubna 1950 pro „*pochybení ve službě*“ držen ve vazbě.³¹⁰ Vyslýchán byl příslušníky StB i 5. oddělení HŠ MNO, a nakonec po měsíci propuštěn. Oddělení se jej však chtělo zbavit a dostat jej z Prahy pryč. Z MNO byl ke dni 31. května 1950 „*pro chyby, kterých se v OZ službě dopustil*“, uvolněn a předán pro výkon řadové služby k pěšímu pluku 21 do Čáslavi.³¹¹ Následně jej jmenovali zástupcem náčelníka štábu 21 mechanizovanému pluku a velice brzy nato náčelníkem zpravodajského oddělení u 8. mechanizované divize v Kolíně. Zde sloužil až do svého zatčení 11. září 1951.³¹²

Putoval do vazby a začalo dlouhé vyšetřování. Peleška čelil obvinění, podobně jako jeho bývalí kolegové z 5. oddělení HŠ MNO, že používal ve službě provokační metody a dopouštěl se násilí na zatčených. Další dva roky strávil víceméně v samovazbě, než byl krátce před konáním soudu propuštěn na svobodu a zároveň obžalován ze spáchání sabotáže podle § 37 zák. č. 231/48 Sb., jak byla tehdejší soudem kvalifikována jeho trestná činnost. Spolu s Ludvíkem Součkem a dalšími bývalými důstojníky oddělení stanul před Vyším vojenským soudem Praha, který jej po konání dvoudenního líčení ve dnech 3. – 5. září 1953 uznal vinným zločinem sabotáže a odsoudil jej k trestu odnětí svobody v délce sedm let, ztrátě čestných práv občanských po dobu pět let, propadnutí poloviny jmění a degradaci.³¹³ Proti rozsudku podal Peleška odvolání, v němž z větší části skutky, za něž byl odsouzen, popřel.³¹⁴ Poukazoval také na svou oddanost KSČ a uvedl, že trestné činnosti se dopouštěl jen proto, že systém používání násilí a provokací byl na 5. oddělení HŠ MNO zaveden a na „*zachování socialistické zákonnosti nebyl kladen důraz*.“³¹⁵

³⁰⁹ Jednou z osob, na které se Josef Panoch podle instrukcí zaměřil, byl i pplk. Václav Strejček, později zatčený v „*Akci Pohořelec*“. Peleška s Panochem se také významně podíleli na akci „*Eva Dvořáčková a spol.*“.

³¹⁰ VÚA-VHA, f. GP-HVP, Tajné protokoly, sp. zn. Tov 62/53,

³¹¹ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2350 MV, Záznam, 7. 5. 1950.

³¹² NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis Jana Pelešky, Posudek vězně, 31. 10. 1955.

³¹³ Tamtéž, Rozsudek VVS Praha, PSP 85, sp. zn. T 26/53, 5. 9. 1953.

³¹⁴ VÚA-VHA, f. GP-HVP, Tajné protokoly, sp. zn. Tov 62/53, Odvolání Jana Pelešky, 16. 11. 1953.

³¹⁵ NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis Jana Pelešky, Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. Tov 62/53, 9. 12. 1953, s. 6.

Nejvyšší soud, který se k projednání případu Josefa Pelešky a dalších s ním odsouzených příslušníků oddělení sešel v prosinci 1953, zkoumal jednotlivě vinu každého z nich. Obecně se pak zabýval jejich obhajobou, která v drobných nuancích u všech spočívala v tvrzení, že násilí se na oddělní dopouštěli všichni, a že jen plnili rozkazy nadřízeného. Soud k tomu konstatoval: „*Tím způsobem obvinění [...] ve skutečnosti popírají vůbec svoji vinu. Přitom míří zjevně na ustanovení KŘ (kázeňského řádu-pozn. aut.) v čl. 6, že rozkaz představeného je pro podřízeného zákonem, a že rozkaz musí být splněn bez odmluv, přesně a včas.*

Není pochyb o tom, že odvolávání se na to, že nezákonných metod používali i druzí příslušníci bývalé HIS – tedy na systém – nemůže být důvodem jejich beztrestnosti. Nelze se dovolávat beztrestnosti poukazem na to, že i druhý se dopouští trestného činu.

Závažnější je však námitka druhá, totiž, že obvinění plnili jen rozkazy představených, a proto, že jsou beztrestní. V tomto směru náš trestní zákon nemá žádná zvláštní ustanovení a nutno proto zkoumat každý případ dle obecných zásad, platných pro zkoumání odpovědnosti. Vzhledem na ustanovení KŘ a vojenské přísahy, které jsou pro vojenské osoby závazné a tvoří tak součást našeho právního řádu, nutno provedení rozkazu považovat za jednání prospěšné pro společnost. Proto obviněný, i když provádí rozkaz, jehož obsahem [...] je spáchání trestného činu, bude zpravidla beztrestný. Pachatelem trestného činu zde bude pouze představený, který zločinný rozkaz vydal a podřízený pouhým nástrojem, který si zpravidla společenskou nebezpečnost provádění protiprávního rozkazu neuvědomuje [...].

Toto pravidlo doznává jedinou výjimku v tom případě, kdy se jedná o rozkaz zjevně zločinný. Jsou to případy, kdy vědomí podřízeného o tom, že obsah rozkazu, tedy jednání, které má provést, je nebezpečné pro společnost, vylučuje jeho přesvědčení, že splněním rozkazu prospívá společnosti. Pachatel si tedy uvědomuje společenskou nebezpečnost jednání, [...] a jestliže je vykonán, nastupuje jeho trestní zodpovědnost podle hlavy II. obecné části trestního zákona vedle odpovědnosti představeného, který takový rozkaz vydal.“³¹⁶

Soud pak poukázal na fakt, že přednostové jednotlivých skupin instruovali podřízené k bití tak, aby se eliminovaly stopy po násilí, či nařizovali počkat s převozem zbitých zatčených do jiné věznice až do doby, kdy se jim rány alespoň trochu zhojí. Konstatoval, že bylo zřejmé, že se jedná právě o takové rozkazy, které jsou zcela jasně neslučitelné s právem. Stejně tak vzal za prokázané, že vzhledem k faktu, že sami řadoví příslušníci zavazovali zatčeným oči, aby ztížili vlastní identifikaci a i obecně se snažili tajit své surové

³¹⁶ Tamtéž, s. 24–25.

jednání, museli si uvědomovat „nedovolenost a zavrženíhodnost svých činů.“³¹⁷ Nejvyšší soud také potvrdil zvolenou kvalifikaci trestné činnosti bývalých důstojníků 5. oddělení HŠ MNO, neboť tito se dle něj dopustili sabotáže tím, že „se zaměřovali na to, aby za každou cenu usvědčili z trestné činnosti osoby, které podle přání jejich představených měly být odstraněny, ztěžovaly, případně znemožňovaly, aby pachatelé trestných činů mohli být spravedlivě potrestáni a nevinné osoby zproštěny. [...] Tak docházelo ke způsobení vážné poruchy býv. HIS, protože její orgánové se zabývali případy, ve kterých namnoze nebylo vůbec žádné trestné činnosti a vlastní úkol, tj. stíhání třídních nepřátel, nemohl být tak úspěšně plněn.“³¹⁸

Rozhodnutím Nejvyššího soudu z prosince 1953 bylo tedy Peleškovo odvolání jako neodůvodněné zamítnuto. Udělený trest odpykával ve vězeňském ústavu Ostrov u Karlových Varů, kde pracoval v hlubině jako horník. Koncem června 1956 byl přemístěn do Nápravně pracovního tábora (NPT) Příbram a ke dni 23. července 1956 byl za dobré chování se zkušební dobou v délce čtyř let podmíněčně propuštěn.³¹⁹

V polovině šedesátých let se případ znovu dostal před soud, a to kvůli projednání původní právní kvalifikace. Soudní řízení se kromě Jana Pelešky vztahovalo i na s ním souzené bývalé důstojníky 5. oddělení HŠ MNO Ludvíka Součka, Ludvíka Turka, Karla Bohatu a Františka Pergla. V prosinci 1965 presidium Nejvyššího soudu rozsudkem stížnosti pro porušení zákona ve prospěch jmenovaných vyhovělo a zrušilo veškeré předchozí rozsudky.³²⁰ Současně s tímto bylo příkázáno příbramskému Vyššímu vojenskému soudu, aby se celou věcí zabýval znovu. Soud pak nejprve zkoumal, zda je vzhledem k časovému odstupu od spáchání žalovaných skutků další řízení podle zákona přípustné. Dospěl k závěru, že nikoliv a v neveřejném zasedání 10. března 1966 trestní stíhání všech jmenovaných zastavil. Usnesení zdůvodnil soud tím, že trestnost činů zanikla uplynutím promlčecí doby.³²¹

Kpt. Josef Skýva

Josef Skýva se narodil 4. prosince 1910 v Moravičanech u Zábřehu jako syn pomocného zemědělského dělníka Hynka Skývy (1881–?) a jeho manželky Cecilie, rozené

³¹⁷ NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis Jana Pelešky, Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. Tov 62/53, 9. 12. 1953, s. 26.

³¹⁸ Tamtéž, s. 27.

³¹⁹ NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis Jana Pelešky, Usnesení Komise pro podmíněčné propuštění při VVS Praha, sp. zn. Pp 305/56, 7. 7. 1956.

³²⁰ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. Prz 113/64, 8. 12. 1965.

³²¹ VÚA-VHA, f. GP-HVP, Tajné protokoly, sp. zn. Tov 62/53, Výsledek revize trestního stíhání, 7. 4. 1966, s. 2.

Hodinové (1881–?).³²² Po absolvování základní školní docházky ve studiu nepokračoval a stejně jako jeho otec se začal živit jako pomocný dělník. Pracoval v zemědělství i na stavbě železniční trati. V roce 1932 nastoupil k výkonu základní vojenské služby u hraničářského praporu 7 ve Frývaldově a po dvou letech se rozhodl u armády zůstat. Absolvoval poddůstojnickou školu a v roce 1938 i školu na rotmistry pěchoty v Milovicích. Poté sloužil u několika vojenských útvarů. V říjnu 1939 byl zařazen k vládnímu vojsku praporu 6 do Hradce Králové, kde vykonával řadovou službu strážného.³²³ V roce 1940 se oženil s Miladou, rozenou Štěrbovou, z manželství se o tři roky později narodil syn Vladimír.

Ke dni 24. května 1944 byl Josef Skýva spolu s vládním vojskem odeslán do Itálie, kde sloužil jako člen družstva u 6. praporu vládního vojska. Po navázání styku s italskými vlastenci údajně spoluorganizoval zběhnutí celé jednotky k italským partyzánům brigády Garibaldi, k čemuž došlo 9. července 1944.³²⁴ Následně musel uprchnout do Švýcarska, kde byl nejprve internován v Sankt Gallen, ale po měsíci si mohl podat přihlášku do československé zahraniční armády. V říjnu téhož roku, již jako voják čs. vojenské jednotky, byl transportován přes Francii do Anglie, kam dorazil počátkem prosince 1944. V únoru 1945 byl přidělen k hlavnímu velitelství MNO v Londýně jako kancelářský rotmistr. Po skončení války se vrátil do Prahy a až do dubna 1948 sloužil jako kancelářský rotmistr na 4. oddělení HŠ MNO.

Aktivním členem KSČ se stal již v říjnu 1945, v roce 1948 absolvoval týdenní Krajskou politickou školu Jana Švermy v Praze. V únorových dnech „*pracoval na okresním sekretariátě KSČ v Praze 11, kde spoluorganizoval a řídil všechny akce /jako hlídkování, návštěvy masových shromáždění, zakládání akčních výboru apod./*“³²⁵

Na 5. oddělení HŠ MNO byl převelen v březnu 1948 opět jako kancelářská výpomoc. Působil ve spisovně oddělení, „*stranicky se velmi exponoval a v době provádění prověrek 1948 patřil spolu s kpt. Remtou k lidem, před kterými měli především rotmistři 5. odd. velký strach, vyplývající z toho, že oba dva vytýkali chyby, o kterých věděli již z dřívější doby a které si schovávali až k prověrkám.*“³²⁶ „Pátračem“ na oddělení se stal v dubnu 1949, od srpna do listopadu téhož roku absolvoval kurs pro DOZ.

V lednu 1950 byl povýšen do hodnosti kapitána. Šéf 5. oddělení HŠ MNO gen. Josef Musil jej poté určil členem osobní ochranky div. gen. Bedřicha Reicina: „*Kpt. Skýva*

³²² VÚA-VHA, f. VOS, Josef Skýva, Záznam, nedat., s. 4.

³²³ Tamtéž, Vlastní životopis, nedat., opis z 3. 6. 1952, s. 2.

³²⁴ Tamtéž.

³²⁵ Tamtéž, s. 1.

³²⁶ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-1766 MV, Výpis z nedatované výpovědi mjr. Artura Vrby, 20. 7. 1951, s. 1.

s přidělenými orgány střežil byt gen. Reicina, kde stále konali službu tři strážníci v civilu, z nichž jeden z nich jezdil stále s gen. Reicinem v jeho autě při všech jeho cestách. Kromě toho zajišťoval bezpečnost gen. Reicina a jeho rodiny v jeho letním sídle ve Zlenicích a při všech jeho cestách, jednal často v bytě nebo v kanceláři přímo s gen. Reicinem. [...] Tuto funkci vykonával až do listopadu 1950.³²⁷ Ještě v průběhu roku 1950 absolvoval dvoutýdenní internátní vojensko-politickou školu v Komorním Hrádku a po ukončení služby v Reicinově „ochrance“ se vrátil zpět k pátrací skupině.

Na 5. oddělení HŠ MNO sloužil do 24. června 1951, kdy byl převelen jako pomocník náčelníka oddělení bojové a tělesné přípravy na velitelství VO 1. V době, kdy probíhalo vyšetřování používání násilí na 5. oddělení HŠ MNO, byli ke Skývovi vyslýcháni někteří tamní příslušníci. Jeden z nich uvedl: „Dalším vykonavatelem této „odborné“ práce byl kpt. Skýva, který v mnohých případech asistoval při výsleších jako „hrubá síla“ zrovna tak, jako škpt. [František] Remta [...]. O kpt. Skývovi je známo, že dostával rozkazy pro některé akce přímo od gen. Musila, a proto si osoboval různá práva z titulu této své důležitosti a byl jedním z příslušníků vládnoucí kliky 5. odd., a jedním z „politických sloupů“ gen. Musila.“³²⁸

Kpt. Skýva byl pro podezření z používání hrubého násilí během služby na 5. oddělení HŠ MNO a pozdějšího rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví zatčen v září 1951. Prakticky ihned byl ale propuštěn a dále vyšetřován na svobodě. Kupodivu mohl i nadále pokračovat ve službě na VO 1, kde setrval do konce července 1952, než byl přemístěn k 56. pomocnému technickému praporu a následně k 67. pomocnému technickému praporu ve Zdechovicích u Přelouče. Uplatnil se zde jako důstojník pro normování stavebních prací a staveb. Opakovaně mu bylo vytýkáno nevhodné jednání s podřízenými, sklony k alkoholismu i násilí, v jednom případě dokonce napadl svoji manželku. V souvislosti s tím se lze v jednom z tehdejších vojenských hodnocení Skývy dočíst: „Za své dlouholeté služby u býv. OBZ si osvojil určité návyky tvrdšího jednání s lidmi.“³²⁹

Počátkem listopadu 1953 byl velitelem útvaru funkce zbaven a postaven mimo službu.³³⁰ Ke dni 30. března 1954 na něj pro výše uvedené podezření podal vyšší vojenský prokurátor mjr. JUDr. Jiří Ševčík žalobu.³³¹ Vyšší vojenský soud Praha se za předsednictví soudce mjr. JUDr. Mirko Huleji sešel k hlavnímu líčení 28. dubna 1954. Skýva, obviněný ze spáchání trestného činu zneužití služební pravomoci podle § 380 voj. tr. zák., svou vinu

³²⁷ Tamtéž, s. 1–2.

³²⁸ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-1766 MV, Výpis z nedatované výpovědi pplk. Adolfa Prášila, 20. 10. 1951.

³²⁹ Tamtéž, Zhodnocení, 26. 6. 1952.

³³⁰ VÚA-VHA, f. VOS, Josef Skýva, Hlášení změn údajů, 14. 11. 1953.

³³¹ Tamtéž, Žaloba, sp. zn. Pt 85/53, 30. 3. 1954.

nepopíral a hájil se obvyklými argumenty, že vše dělal na rozkaz nadřízeného. Vzhledem ke svému přeřazení na místo osobního Reicinova ochránce poukazoval i na fakt, že členem „mlátící skupiny“ nebyl déle než čtyři měsíce.³³² Soud vzal částečně jeho obhajobu v potaz. Za spáchání zneužití služební moci a rozkrádání národního majetku podle § 245, odst. 1, písm. a) tr. z., kdy Skýva odcizil náklad železných trubek určených pro stavbu svého plotu, jej odsoudil k poměrně nízkému trestu odnětí svobody v délce dvou let nepodmíněně, ztrátě vojenské hodnosti a úhradě nákladů za trestní řízení.³³³

Josef Skýva rozsudek přijal, s jeho mírným zněním však nesouhlasil prokurátor a podal proti němu odvolání. Celou věcí se tak zabýval za předsednictví plk. JUDr. Jaroslava Maňala Nejvyšší soud, který po projednání případu 3. června 1954 dospěl k závěru, že celá věc byla posouzena správně, odvolání zamítl a rozsudek potvrdil.³³⁴ Ještě v témže měsíci byl Skývovi rozhodnutím soudu nakonec ještě jeden rok z uděleného trestu odečten, neboť se na něj vztahovala prezidentská amnestie.³³⁵ Po odpykání trestu nastoupil v březnu 1955 k národnímu podniku Vodní stavby, kde pracoval nejprve jako dělník, později jako referent administrativy.

Plk. Bohumír Nyč

Bohumír Nyč³³⁶ se narodil 30. listopadu 1900 v obci Návojně, nedaleko Valašských Klobouků. Jeho otec byl německé národnosti, pracoval jako lesník na zdejším velkostatku, matka Anna, rozená Matějčková, na statku vařila jako kuchařka. Po základní škole a nižší reálce se přihlásil do armády, tehdy ještě rakousko-uherské a absolvoval tři ročníky pěší kadetky. Po skončení první světové války podal přihlášku do československé armády, kam byl přijat. V roce 1920 absolvoval VA v Hranicích a po vyřazení sloužil až do roku 1926 u pěšího pluku 17 v Trenčíně.³³⁷ Odtud byl přeložen do školy pro důstojníky v záloze v Košicích, kde působil jako učitel až do roku 1933. Oženil se se Zdenou, rozenou Hanušovou, s níž měl později dvě děti.

Ve třicátých letech sloužil u pěšího pluku 31 v Jihlavě, kde byl jmenován velitelem poddůstojnické školy. Těsně před začátkem druhé světové války byl služebně umístěn ve

³³² Tamtéž, Rozsudek VVS Praha, sp. zn. T 16/54, 28. 4. 1954, s. 2–3.

³³³ Tamtéž, s. 8–9.

³³⁴ VÚA-VHA, f. VOS, Josef Skýva, Rozsudek Nejvyššího soudu-vojenské kolegium, sp. zn. Tov 41/54, 3. 6. 1954.

³³⁵ Tamtéž, Usnesení VVS Praha, sp. zn. T 16/54, 28. 6. 1954.

³³⁶ Původní „Nitsch“ si změnil na česky znějící příjmení v roce 1945.

³³⁷ ABS, f. 141, sign. 141-138-4. Tamtéž, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2457 MV, Životopis, 29. 6. 1953, s. 1.

Znojmě, v jeho okolí se účastnil opevňovacích prací. Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava přesídlil do Brna, kde se jako spolupracovník skupiny „ON“ zapojil do protifašistického odboje. Pro rozšiřování letáků proti okupantům v září 1939 byl zatčen a odsouzen k trestu odnětí svobody v délce dvou a půl let. Trest odpykal ve vězení v saském Waldheimu.³³⁸ Po jeho uplynutí hrozilo Nýčovi odeslání do koncentračního tábora, nakonec však byl propuštěn na svobodu. Po válce čelil kvůli nejasným okolnostem svého propuštění podezření ze spolupráce s gestapem.³³⁹

Po skončení války byl přijat zpět do československé armády, za odbojovou činnost byl vyznamenán Československým válečným křížem 1939 a Medailí za zásluhy. Podal si žádost o členství v KSČ a už v červnu 1945 byl jmenován přednostou studijní skupiny („A“) na 5. oddělení VO 3, a to i přesto, že neměl s působením ve zpravodajství žádnou zkušenost, čímž se ani sám netajil.³⁴⁰ Cílem činnosti skupiny, kterou Nyč začal vést, bylo likvidovat zbylé německé zpravodajské sítě.³⁴¹ Spolu s ním zde sloužil i Adolf Prášil³⁴² a Jarmil Přecechtěl³⁴³, s nimiž v průběhu roku 1947 přešel na Reicinův rozkaz k 5. oddělení HŠ MNO do Prahy. Předcházelo tomu Reicinovo zjišťování, kdo je na oblasti „*nejschopnějším a nejspolehlivějším důstojníkem*“.³⁴⁴

³³⁸ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2457 MV, Výpověď Bohumíra Nyče, 29. 6. 1953, s. 2.

³³⁹ Tamtéž, B. Nyč-udání pro konfidentskou službu, 3. 2. 1947. Tamtéž, Nyč Bohumír /Nitsch/ plk.-šetření, 30. 6. 1951.

³⁴⁰ ABS, f. VKR, Kartotéka, Evidenční karta Bohumíra Nyče, nedat. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2457 MV, Výpověď Bohumíra Nyče, 29. 6. 1953, s. 2.

³⁴¹ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2457 MV, Výpověď plk. Bohumíra Nyče, 17. 8. 1952, s. 1–2.

³⁴² Adolf Prášil (1910–?), pplk., absolvent VA v Hranicích (1933), od roku 1937 sloužil jako zpravodajec u VÚ v Břeclavi. Během války zastával civilní zaměstnání, členem KSČ se stal roku 1945. V témže roce byl přidělen na OBZ VO 3, kde se účastnil vyšetřování agenta gestapa Viktora Ryšánka (1910–1946). Od srpna 1946 do listopadu 1948 sloužil jako přednosta OZ složky na velitelství 6. divize v Brně, poté byl přeřazen na 5. oddělení HŠ MNO k pátrací skupině. Začátkem roku 1949 přešel na HKS MNO, kde sloužil do roku 1951, než byl převelen k posádce v Olomouci. Dne 21. 5. 1952 byl zatčen a v listopadu téhož roku Nižším vojenským soudem v Praze odsouzen pro porušení povinnosti veřejného činitele, porušení předpisů a nařízení k trestu odnětí svobody v 8 měsících nepodmíněně. Trest mu byl po odvolání změněn na podmíněný v délce 5 měsíců, se zkušební dobou na 1 rok. V březnu 1953 byl ale znovu zatčen a ve stejném procesu jako jeho bývalý nadřízený J. Musil a kolegové B. Nyč a J. Přecechtěl v říjnu téhož roku odsouzen za spáchání zločinu zneužití úřední moci k trestu odnětí svobody v délce 6 let nepodmíněně. Po revizi případu v roce 1964 bylo jeho trestní stíhání zastaveno. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2457 MV.

³⁴³ Jarmil Přecechtěl (1900–1981), plk., absolvent gymnázia v Olomouci, v roce 1918 vstoupil do čs. armády. Od roku 1925 sloužil u 9. horského praporu v Podolnici, kde zastával funkci zpravodajského důstojníka. Později jej převelili do Brna a následně Znojma, vždy působil jako zpravodajec. Během okupace ČSR zastával civilní zaměstnání, po válce vstoupil do KSČ, záhy byl prošetřován pro údajnou kolaboraci. Obvinění byl zproštěn, v roce 1946 se vrátil do ČSA a sloužil na 5. oddělení VO 3. V dubnu 1947 byl převelen 5. oddělení HŠ MNO. Až do února 1949 zde působil v pátrací skupině, poté byl přemístěn k HKS. V březnu 1951 byl ustanoven velitelem KVV Hradec Králové, kde sloužil až do svého zatčení dne 20. 10. 1952. V říjnu 1953 byl postaven před soud a za své působení u 5. oddělení HŠ MNO, kdy se podílel na provokacích, byl uznán vinným zločinem vojenské zraedy a odsouzen k trestu odnětí v délce 14 let. V roce 1964 byl rozhodnutím soudu obvinění zproštěn. Srov. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2457 MV.

³⁴⁴ Tamtéž, Výpověď Artura Vrby, nedat., s. 2.

Od října 1947 tedy Nyč sloužil jako řadový referent pátrací skupiny, kterou vedl plk. Ludvík Kreisl-Klen. Oba muži se dlouhá léta znali, poprvé se potkali v roce 1927 v košické důstojnické škole.³⁴⁵ Po přemístění do Prahy dostal služební byt v Kolbenově vile v dnešní Hradešínské ulici na pražských Vinohradech, kterou mělo v té době 5. oddělení HŠ MNO zcela ke svému užívání. Byt sdílel spolu s Jarmilem Přecechtělem, Klen obýval byt v dalším poschodí.³⁴⁶

Ihned po nástupu byl Nyčovým úkolem „*případ Heliodor Píka*“³⁴⁷. K Píkovi jej úkoloval přímo Bedřich Reicin, který mu nařídil Píku sledovat s cílem opatřit usvědčující materiál k jeho „realizaci“, tedy zatčení. Píkovi byly odposlouchávány soukromé telefonní hovory i kontrolována pošta, jak však Nyč později vypověděl, přes veškeré úsilí nebylo nic podezřelého objeveno. Byl tedy zvažován jiný plán, a sice Nyč měl div. gen. Píku na Reicinův rozkaz unést: „*Někdy v březnu roku 1948 jsem byl zavolán současně s gen. Klenem do kanceláře Reicina. Po příchodu jsem byl Reicinem dotazován, zda dovedu zacházet s chloroformem a po mé záporné odpovědi mi Reicin řekl, že kdybych gen. Píku sledoval ještě celá desetiletí, že bych mu nic nedokázal. Při tomto zdůrazňoval, že Píka má velké znalosti o SSSR, že mají na něm sovětské orgány veliký zájem, že musí být zlikvidován, aby v případě jeho útěku do ciziny nemohl všechno, co ví o SSSR, v cizině vyžvanit.*“³⁴⁸ Pak Nyče instruoval, jak se zachází s omamnou látkou a sdělil mu, že si má opatřit dva důstojníky: „*...určil mi, že to má být Přecechtěl jako šofér, a pplk. Mysík jako pomocník. Gen. Píku jsme měli vylákat z jeho bytu, posadit jej do auta a odvézt jej omámeného chloroformem, převést do Rakouska a před Vídní jej předat orgánům NKVD, kteří nás měli očekávat. Reicin nám říkal, že toto setkání s orgány NKVD zařídí on sám.*“³⁴⁹

Za nějakou dobu bylo od takové možnosti nakonec na příkaz sovětské zpravodajské centrály ve Vídni ustoupeno, patrně z obav prozrazení celé akce.³⁵⁰ Píkova likvidace však

³⁴⁵ Tamtéž, Výpověď plk. Bohumíra Nyče, 11. 11. 1952, s. 1–2.

³⁴⁶ Tamtéž.

³⁴⁷ Heliodor Píka (1897–1949), div. gen., legionář, absolvent VVŠ ve Francii (1928), vojenský atašé na Balkáně (1932–1937), během okupace českých zemí odešel do zahraničí, kde působil v diplomatických službách. V roce 1941 byl jmenován náčelníkem čsl. vojenské mise v Moskvě. Při budování vojenských jednotek v SSSR důsledně prosazoval politiku čsl. londýnské vlády, což vedlo k častým neshodám se Sověty i čsl. komunisty. Po válce se vrátil zpět do ČSR, v roce 1946 byl ustanoven zástupcem náčelníka HŠ MNO. Příslušníky OBZ byl dlouhodobě sledován, v květnu 1948 zatčen a obviněn z vojenské velezrady a zneužití služební moci. V lednu 1949 byl Státním soudem odsouzen k trestu smrti a v červnu téhož roku popraven. Soudně rehabilitován byl v roce 1968, v roce 1990 in memoriam povýšen do hodnosti armádního generála. BENČÍK, Antonín – RICHTER, Karel: *Vražda jménem republiky. Tragický osud generála Heliodora Píky*. Nakladatelství Ostrov, Praha 2014. PEJČOCH, Ivo: *Vojáci na popravišti...*, s. 219–230. VÁHALA, Rastislav: *Smrt generála*. Melantrich, Praha 1992.

³⁴⁸ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2457 MV, Výpověď plk. Bohumíra Nyče, 17. 8. 1952, s. 8.

³⁴⁹ Tamtéž, s. 8–9.

³⁵⁰ Srov. HANZLÍK, František: *Bez milosti a slitování...*, s. 217.

byla z různých důvodů pro Sověty i Reicina prioritou, proto vydal Nyčovi rozkaz generála zatknout: „...v době, kdy Píka ležel ve Střešovicích v nemocnici po operaci, bylo mi nařízeno, abych zařídil jeho převoz do konspiračního bytu do Dělostřelecké ul. /pozdější byt gen. Klena/. Po převozu [...] byl okamžitě Píka vyslýchán. [...] Jako zapisovatelka byla přítomna Ludmila Uhlířová. Celý výslech osobně prováděl Reicin.“³⁵¹ Dne 5. května 1948 byl tedy Píka zatčen a po ukončení prvního výslechu převezen do „Domečku“. Později byly zadrženy další osoby, které s ním měly spolupracovat a plk. Nyč byl pověřen jejich výslechem.³⁵²

Brzy obdržel další konkrétní úkol, který s Píkou souvisel: „...byl jsem spolu s Klenem zavolán k Reicinovi, který mě žádal, abych mu donesl sledovací lístek gen. Píky z doby jeho pobytu v Londýně r. 1946. Na sledovací kartě byl výpis z nějaké důvěrnické zprávy z Londýna o tom, že Píka byl určitého dne odvezen z hotelu, ve kterém bydlel, autem šéfa anglické zpravodajské služby admirality, do nějakého klubu, kde se zdržel asi půl hodiny, byl mu tam předán nějaký řád a pak byl tímtež autem odvezen zpět do hotelu. Reicin na mě požadoval agenturní zprávu, z níž byl tento výpis proveden.“³⁵³ Když Nyč uvedl, že takovou zprávu nemá, Reicin se „rozpomněl“, že zpráva byla zničena. Nyčovi řekl, že si ji pamatuje a že mu ji nadiktuje, „abychom z toho pak sestavili novou zprávu, která bude proti Píkovi použita jako usvědčující důkaz“.³⁵⁴ Jestli mu Nyč věřil či nikoliv není možné zjistit, každopádně zprávu skutečně sepsal. Aby podpořil její věrohodnost, použil pro ni v Anglii vyrobený papír, za tím účelem sehnáný.³⁵⁵ Později k tomu uvedl. „Když jsem se pak ptal Vaše, jak se můj dodaný „dokument“ líbil, [...] odpověděl, že zpráva byla „prima“ [...] a že to stačí již na provaz.“³⁵⁶ Píkův osud byl zpečetěn.

Nyč byl zapojen i do další, dnes poměrně známé kauzy. Jednalo se o tzv. mosteckou aféru³⁵⁷, provokační akci 5. oddělení HŠ MNO a StB, na níž jako důstojník provádějící

³⁵¹ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2457 MV, Výpověď plk. Bohumíra Nyče, 17. 8. 1952, s. 10.

³⁵² Srov. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2457 MV, Výpověď pplk. Karla Vaše, 23. 4. 1952, s. 1.

³⁵³ Tamtéž, Výpověď Bohumíra Nyče, 29. 6. 1953, s. 15.

³⁵⁴ Tamtéž.

³⁵⁵ Překlad této zprávy se ve vyšetřovacím spise dochoval. Srov. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2457 MV, Opis překladu anglického dokumentu, který byl podvržen do trestní věci býv. div. gen. Heliodora Píky z 18. 6. 1946, 23. 5. 1952.

³⁵⁶ Tamtéž, Návrh na zatčení plk. Bohumíra Nyče, 18. 7. 1952, s. 2. Tamtéž, Výpověď Bohumíra Nyče, 29. 6. 1953, s. 15–16.

³⁵⁷ Pod tímto označením vstoupila do dějin provokace inscenovaná od konce září 1947 členy KSČ a provedena příslušníky StB, i Reicinova 5. oddělení HŠ MNO. Dobově zvaná „Akce Sever“ mířila především proti čelním představitelům ČSNS, v následné rozsáhle organizované provokaci, kdy byli pro falešně založenou „protikomunistickou“ skupinu „Sever“ získávání spolupracovníků za účelem zorganizování politického převratu, uvízli vedle civilistů i vojáci. Mezi nimi pak bylo velké množství bývalých účastníků bojů na východní frontě, přičemž ústřední postavou případu se stal plk. Pravomil Raichl (1921–2002). Po oslovení agenty-provokatéry, kteří se vydávali za americké zpravodajce, je postupně seznamoval se svými kolegy z východní fronty. Po dvou

výsledky zatčených spolupracoval od listopadu 1947. Mimo jiné obstaral i falešný důkazní materiál, který byl při výsleších používán k usvědčování obviněných, a krytí spolupracovníků z řad bezpečnostních složek.³⁵⁸

Jedním z dalších úkolů, jimiž byl Nyč pověřen, bylo zorganizování situace, aby mohl být zaveden odposlech do bytu mjr. Charlese Kateka³⁵⁹, který až do března 1948 sloužil jako vojenský přidělenec USA v Československu, a který se významně zapsal do dějin československého protikomunistického odboje. Nyč k tomu později vypověděl: „*Při této akci jsem dostal rozkaz od plk. Klena, abych zařídil pro domácí personál mjr. Kateka nějakou zábavu ve městě, aby byl uvolněn na několik hodin. Tuto akci, tj. uvolnění bytu Kateka od jeho personálu jsem musel provést asi 3krát*“³⁶⁰, neboť ti, kteří zde opatření prováděli, vždy na něco zapomněli. „*Mým úkolem při této akci bylo, abych obstaral pro kuchařku a služebnou tanečnický, kteří by v určenou dobu zavedli služebné na taneční zábavu. Pro šoféra Kateka jsem měl obstarat baletku [...]. Tyto úkoly jsem splnil.*“³⁶¹

V březnu 1948 byl Bohumír Nyč povýšen do hodnosti plukovníka a následně jmenován přednostou kádrové skupiny 5. oddělení HŠ MNO, které velel až do konce uvedeného roku. K 1. lednu 1949 jej Reicin ustanovil náčelníkem 2. oddělení X. odboru MNO (pozdější HKS), přičemž jej pověřil „*připravit a navrhnout očistu voj. centrálních úřadů od nespolehlivých osob, připravováním návrhu pro komisi APS*“³⁶² u ministra, kontrolou

měsících došlo k rozsáhlému zatýkání, při následném soudu Raichl o vlasek unikl trestu smrti, nakonec mu byl vyměřen trest doživotní. V roce 1952 se mu z Leopoldova podařilo uprchnout do zahraničí. K jeho osobě a celému případu srov. ČVANČARA, Jaroslav: *Pravomil Raichl. Život na hranici smrti*. ÚSTR, Praha 2017, s. 118–145. KAPLAN, Karel: *Pět kapitol o únoru*. DOPLNĚK, Brno 1997, s. 116–132. Týž: *Protistátní bezpečnost*. Plus, Praha 2015, s. 292–299.

³⁵⁸ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2457 MV, Výpověď Bohumíra Nyče, 8. 5. 1952, s. 1–4. Srov. i VALIŠ, Zdeněk: Plukovník Bohumír Nitsch-Nyč. In: *Vojenské rozhledy*, 2007, roč. XVI, č. 3, s. 209. Dostupné on-line: <https://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/plukovnik-bohumir-nitsch-nyc> (citováno k 20. 12. 2019).

³⁵⁹ Charles Katek (1910–1970), mjr., od srpna 1942 působil u americké zpravodajské služby Office of Strategic Services (OSS), v prosinci 1943 vedl čs. oddělení, posléze sekci zpravodajské služby v Londýně, přičemž spolupracoval s čs. vojenskou zpravodajskou službou, Ministerstvem vnitra a jinými složkami čs. exilové vlády. V dubnu 1945 se stal velitelem zpravodajské skupiny při americké 3. armádě, v prvních dnech května 1945 vstoupil na území ČSR a v průběhu pražského povstání zpravodajsky působil v okolí Berouna. Po skončení války stanul v čele pobočky OSS v Praze, kryté činností Americké vojenské mise při velvyslanectví USA. Po zřízení Strategic Services Unit se v roce 1946 stal vojenským přidělcem a konečně po vzniku Ústřední zpravodajské služby v roce 1947 prvním šéfem expozitury v Praze. Po komunistickém puči byl 18. 3. 1948 z ČSR vyhoštěn, následně za spolupráce s představiteli čs. exilu zahájil zpravodajskou činnost proti komunistickému bloku. Během jeho působení ve Vídni připravovali ještě v roce 1962 příslušníci StB jeho únos z Rakouska. Srov. LUKEŠ, Igor: *Československo nad propastí. Selhání amerických diplomatů a tajných služeb v Praze 1945–1948*. Prostor, Praha 2014. Slavnostní předání Ceny Václava Bendy 2011, <https://www.ustrcr.cz/o-nas/cena-vaclava-bendy/slavnostni-predani-ceny-vaclava-bendy-2011/> (citováno k 14. 1. 2020).

³⁶⁰ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2457 MV, Výpověď plk. Bohumíra Nyče, 11. 11. 1952, s. 3.

³⁶¹ Tamtéž.

³⁶² Armádní poradní sbor (APS) byl v rámci armádního resortu zřízen rozkazem prezidenta republiky 30. 11. 1932. Jeho úkolem bylo projednávat otázky organizace armády, jejího výcviku, mobilizace, operačních a nástupových plánů, výstroje a výzbroje, stavby nových komunikací a výběru vyšších velitelů. V těchto

*návrhů na povýšení až do generálů včetně, prověřováním a navrhováním osob do nejdůležitějších funkcí /voj. atašé/, vel. divizí, sborů, šifrovací důstojníky v čsl. armádě.*³⁶³ Nyč zpracovával zadané úkoly agilně a Reicina zásoboval podrobnými zprávami od svých informátorů. Jejich síť měl skutečně propracovanou, v podstatě na každém oddělení, odboru HŠ MNO i ostatních centrálních úřadech měl minimálně jednu osobu, která mu dodávala zprávy o ostatních důstojnících v oddělení. Rekrutoval je jednoduše. Vždy si vybral člověka, který měl být přemístěn nebo dokonce z armády propuštěn a dal mu na vybranou, buďto „donášet“ nebo odejít. Většina z nich zvolila první možnost a tito pracovali „jako lvi a on měl pak zprávy pro Reicina“.³⁶⁴ A jak se zdá, ten měl k Nyčovi obrovskou důvěru, neboť jeho návrhy takřka ve všech případech schvaloval. Plk. Nyč fungoval jako Reicinova pravá, velmi výkonná rukou při realizaci personálních čistek v armádě.³⁶⁵

Někdy v té době se na 5. oddělení HŠ MNO řešila „Akce Podmokly“, v níž Nyč a jeho podřízení rovněž zanechali výraznou stopu. V tomto případě bylo v květnu 1949 zatčeno několik důstojníků a pracovníků z podmokelského VTÚ, mezi nimi i pplk. Ing. Oldřich Liška a Ing. Oldřich Drbal. Jejich zadržení předcházelo propuštění ze služby, které mělo podle rozkazu Bedřicha Reicina proběhnout „s parádou“, jak se sám vyjádřil.³⁶⁶ Znamenalo to právě to, že důstojník, který dostal dekret o propuštění, byl při návratu do svého bytu očekáván dvojicí složené z příslušníka obranného zpravodajství a StB, kteří ihned provedli domovní prohlídku. Očekávaným výsledkem bylo nalezení nějakých písemností, které šlo prohlásit za dokumenty tajného či důvěrného rázu. Protože už byl tento způsob důvodu pro zatčení mezi důstojníky obecně znám, dávali si velký pozor, aby ve svých bytech neměli vůbec nic, co by se vojenským materiálům byť jen blížilo. V případě Lišky a Drbala, kde byl údajně přímo zájem Sovětů o jejich zatčení, tak padlo rozhodnutí jim nějaké kompromitující materiály během domovní prohlídky podstrčit.³⁶⁷ Cílem se stali tito dva muži proto, že v ústavu pracovali na vývoji nové, přísně tajné zbraně, o kterou měly jevit zájem západní zpravodajské služby a Sověti chtěli za každou cenu zabránit, aby se jim jejich technické plány dostaly do rukou. Přestože neexistovalo důvodné podezření, natož důkaz o tom, že by snad Liška s Drbalem s protistranou spolupracovali, bylo rozhodnuto o jejich likvidaci. Na Reicinův a posléze Musilův rozkaz dal Nyč k provedení této akce k dispozici pplk. Prášila a pplk.

otázkách byl ovšem pouze poradním orgánem ministra národní obrany bez rozhodovací pravomoci. Po únoru 1948 se stal výkonným orgánem pro tzv. očistu armády. VALIŠ, Zdeněk: *Bez rozsudku (Vojenský likvidační tábor Mírov)*. In: *Vojenské rozhledy*, 2006, roč. XV, č. 2, s. 187.

³⁶³ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2457 MV, Výpověď Artura Vrby, nedat., s. 2.

³⁶⁴ Tamtéž, s. 3.

³⁶⁵ Podrobněji k tomuto srov. HANZLÍK, František: *Bez milosti a slitování...*, s. 221–223.

³⁶⁶ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2457 MV, Výpověď plk. Bohumíra Nyče, 3. 5. 1952, s. 5–6.

³⁶⁷ Tamtéž, Výpověď plk. Bohumíra Nyče, 9. 12. 1952, s. 3.

Přecechtěla, kteří byli v té době již příslušníky skupiny „Z“ oddělení, které na HKS řídil.³⁶⁸ Jejich úloha spočívala v tom, že poté, co gen. Musil nastylizoval dokument, prokazující údajnou spolupráci Lišky a Drbala s cizím agentem, Prášil jej přepsal na průklepový papír a roztrhal na kousky. Společně s Přecechtělem je při domovní prohlídce Liškova bytu nepozorovaně umístili do jedné ze zásuvek psacího stolu, kde jej pak, podle předpokladu, našel příslušník StB Stanislav Slavík, který se prohlídky rovněž účastnil.³⁶⁹ Na základě tohoto „důkazu“ a následných vynucených výpovědí byli Liška s Drbalem obviněni. Nakonec vyvázli z této léčky relativně dobře, v lednu 1950 byli odsouzeni pro trestné činy neoznámení trestného činu a nedbalého uchovávání státního tajemství k trestu odnětí svobody v délce tří let a vedlejším trestům.³⁷⁰

Ke dni 30. dubna 1950 byl plk. Bohumír Nyč převeden k 1. odboru MNO, kde ve funkci zástupce náčelníka setrval do 1. června 1951. Tehdy byl přidělen k Ministerstvu vnitra a jmenován náčelníkem štábu Civilní obrany (CO) Hlavního města Prahy. Funkci vykonával až do svého zatčení 26. července 1952.³⁷¹

Návrh na Nyčovo zatčení byl podán již 18. června 1952 a to na základě výsledků jeho bývalých kolegů. Ti vypovídali o jeho roli, kterou sehrál ve výše uvedených případech i o dalších skutečnostech. Nižší vojenský prokurátor na Nyče uvalil vazbu a nechal jej převést do věznice v pražské Ruzyni.³⁷² Trestní oznámení, v němž kromě něj figuroval i jeho někdejší nadřízený Josef Musil a blízcí spolupracovníci Jarmil Přecechtěl i Adolf Prášil, bylo podáno 24. dubna 1953. Ke dni 20. června 1953 byl Nyč, stejně jako ostatní výše jmenovaní, přeložen do zálohy a všem byla odňata vojenská hodnost.

Před vojenským kolegiem Nejvyššího soudu stanuli všichni dne 24. října 1953.³⁷³ Bohumír Nyč byl uznán vinným ze spáchání trestného činu sabotáže dle § 37 zák. č. 231/48 Sb., a odsouzen k trestu odnětí svobody v délce osmi let a konfiskaci veškerého jmění.

Snad jako jediný z odsouzených příslušníků 5. oddělení HŠ MNO odpykal udělený trest celý, z vězení byl propuštěn 26. července 1960.³⁷⁴ Uplatnění posléze našel jako dělník u pražské pobočky Vodních staveb. V té době se celý případ vrátil před soud. Usnesením

³⁶⁸ Tamtéž.

³⁶⁹ Srov. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2457 MV, Výpověď pplk. Adolfa Prášila, 29. 6. 1953, s. 15–17.

³⁷⁰ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-6261 MV, Rozsudek Státního soudu v Praze, sp. zn. Or I 28/50, 18. 1. 1950.

³⁷¹ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2457 MV, Životopis, 29. 6. 1953, s. 2. Tamtéž, Záznam o zatčení plk. Bohumíra Nyče, 26. 7. 1952.

³⁷² Tamtéž, Záznam o zatčení plk. Bohumíra Nyče, 26. 7. 1952.

³⁷³ Tamtéž, Rozsudek Nejvyššího soudu-vojenské kolegium (NS-VK), sp. zn. Tv 7/53, 24. 10. 1953.

³⁷⁴ VALIŠ, Zdeněk: Plukovník Bohumír Nitsch-Nyč..., s. 211.

Nejvyššího soudu-vojenského kolegia ze dne 5. srpna 1963 byla na návrh generální prokurátory povolena obnova trestního řízení, které před tímto soudem následně proběhlo ve dnech 9., 10. a 13. června 1964.³⁷⁵ Soud za předsednictví pplk. JUDr. Karla Tibitanzla revidoval soudní rozhodnutí z roku 1953, v případě Bohumíra Nyče dospěl k závěru, že nebyl prokázán sabotážní úmysl a trestní stíhání zastavil.³⁷⁶

Po roce následovalo rozhodnutí rehabilitační komise MNO, které přiznalo Nyčovi vrácení hodnosti plukovníka v záloze, vrácení všech vyznamenání a vyplácení vojenského důchodu ve výši 1 200 Kčs.³⁷⁷

Bohumír Nyč strávil následujících dvacet let spokojeně v penzi, zemřel v Praze 20. srpna 1986.

4.2 Příslušníci výslechové skupiny

Následující oddíl obsahuje šestici biografických statí tzv. výslechářů, kteří se během vyšetřování zatčených důstojníků uchylovali k brutálním metodám. Patřil k nim přednosta skupiny plk. Zikmund Harlender, kterého pro jeho oddanost Bedřichu Reicinovi přezdívali „Reicinův popravčí“, a jeho nástupce ve funkci pplk. Ludvík Souček, jehož největší oblíbenec a blízký spolupracovník byl sadistický správce vazební věznice „Domečku“ škpt. František Pergl. Vůlí realizovat jakkoliv bestiální rozkaz vynikal i Součkův zástupce mjr. Karel Bohata, mjr. Ludvík Turek a škpt. Jaroslav Růžička. Mjr. Václav Vaněk se rovněž dopouštěl na zatčených osobách násilí a měl značný podíl na odsouzení spolupracovníka 5. oddělení HŠ MNO mjr. Claudia Šatany, jehož případ měl jako vyšetřovatel na starosti.

Plk. Zikmund Harlender

Zikmund Harlender se narodil manželům Stanislavovi a Janě, rozené Hůlikové³⁷⁸, jako mladší ze dvou synů 24. dubna 1906 v Černovíru u Olomouce. Jeho otec působil jako poddůstojník rakouské armády a v roce 1918 zahynul na bojišti první světové války. Matka pocházela z rodiny tiskaře a po smrti manžela vychovávala děti sama. U Harlenderů doma se mluvilo pouze německy. Po absolvování povinné školní docházky navštěvoval mladý Zikmund Českou vyšší hospodářskou školu v Olomouci, kde v roce 1925 úspěšně maturoval. Již tehdy se rozhodl jít v otcových šlépějích a stát se vojákem. Nastoupil ke studiu na hranické

³⁷⁵ VÚA-VHA, sb. Prokurátorské spisy z let 1945 až 1968, f. GP-HVP, sp. zn. Tv 3/63, Protokol o hlavním líčení, 13. 6. 1964.

³⁷⁶ Tamtéž, Rozsudek NS-VK, sp. zn. Tv 3/63, 13. 6. 1964.

³⁷⁷ VALIŠ, Zdeněk: Plukovník Bohumír Nitsch-Nyč..., s. 211.

³⁷⁸ Jinde v pramenech i jako „Chůligová“.

vojenské akademii, odkud byl v roce 1927 vyřazen v hodnosti poručíka. Následovala roční aplikační škola pro důstojníky pěšího vojska v Milovicích, kterou absolvoval s velmi dobrým prospěchem.

V průběhu dalších let se účastnil několika specializovaných kurzů, mezi nimi kurzu pro instruktory lyžařského výcviku (1929), kurzu ničení nevybuchlých min a ručních granátů (1929) a pěchotního střeleckého kurz (1934).³⁷⁹ Jeho domovským útvarem se v roce 1928 stala vojenská posádka ve Frývaldově. Od listopadu 1933 zde u pohraničního praporu 7 zastával pozici zpravodajského důstojníka a dle svých slov „*pracoval ofensivně proti Německu. Měl [...] jednoho agenta-rezidenta v Německu a několik [agentů] chodců.*“³⁸⁰ V září 1935 byl převelen do Levoči. Zde se seznámil se svou budoucí manželkou Marií, rozenou Hanzeliovou, a plánoval se na Slovensku usadit. I jeho vojenská kariéra se vyvíjela slibně. Postupně byl hodnostně povyšován, před okupací českých zemí německou armádou a rozpuštěním československého vojska dosáhl hodnosti kapitán. V každoročním hodnocení jej jeho nadřízení označili opakovaně za vojáka vynikajících kvalit, obdržel rovněž několik velitelských pochval. V hodnocení z listopadu 1938 byl charakterizován jako důstojník „*s velkým smyslem pro povinnost a odpovědnost. Je iniciativní s pevnou vůlí a odhodlaností. K nadřízeným přímý, ukázněný a taktní. Dobrý kamarád. K podřízeným přísný a spravedlivý. Přímé otevřené povahy. [...] Velmi nadaný, s výbornou pamětí a bystrým postřehem. Vzdělaný, s velmi dobrými teoretickými znalostmi. [...] Svoji vysokou mravní hodnotou a pro své v pravdě velitelské vlastnosti hodí se výborně k výcviku a výchově podřízených. Je rázný a energický.*“³⁸¹ Chválen byl také pro své dobré vojenské vystupování, pevné nervy a fyzickou zdatnost, kterou si udržoval i díky své zálibě v lyžování a cyklistice.

Když přišla okupace Československa německými vojsky, byl Harlender velitelem pluku určen, aby se postaral o evakuaci českých rodin ze Slovenska na protektorátní území. V květnu 1939 byl převeden pod Ministerstvo sociální a zdravotní správy a podle umístěnky měl nastoupit jako úředník na úřad práce ve Zlíně. Přesídlil tedy i s manželkou na Moravu, která zde o několik měsíců nato přivedla na svět jejich jediného syna.

Počátkem čtyřicátých let se údajně zapojil do protinacistického odboje. Od roku 1943 do července 1944 měl být podle svého tvrzení veden jako velitel pro Zlín v organizaci „Rada tří“, poté měl navázat spojení s I. československou partyzánskou brigádou Jana Žižky. Po útěku před zatčením, které mu ze strany gestapa v březnu 1945 hrozilo, působil v prostoru

³⁷⁹ VÚA-VHA, f. KVL, Zikmund Harlender, Kvalifikační listina, nedat.

³⁸⁰ VÚA-VHA, f. Kárné výbory, k. 178, inv. j. VO4-KO 9/50, Výpověď Zikmunda Harlendera, 14. 3. 1950, s. 1.

³⁸¹ VÚA-VHA, f. KVL, Zikmund Harlender, Kvalifikační listina, 17. 11. 1938, s. 3–4.

Zlín-Vsetín jako „*spojka a bojovník*“ v útvaru „Ivan“.³⁸² V dubnu 1945 narušoval spolu s dalšími ústup maďarských vojsk v prostoru Vizovice, o měsíc později se účastnil osvobození Zlína se zbraní v ruce. Přes veškerá tato tvrzení a opakované žádosti o přiznání osvědčení podle zákona č. 255/1946 Sb., nebylo Harlenderovi s odůvodněním, že se v jeho případě jedná o nekonkrétní a nepodložené informace vyhověno. Osvědčení nikdy nezískal.³⁸³

S platností od 5. května 1945 byl na svou žádost přijat zpět k československé armádě a pověřen velením v politickém okresu Vsetín. V červenci 1945 byl přidělen k 5. oddělení HŠ MNO a o měsíc později ustanoven přednostou skupiny v rámci 5. oddělení štábu VO 1. Jím zůstal až do konce roku 1945. V květnu 1946 vstoupil do KSČ, se zpětnou platností k 1. květnu 1941 byl povýšen do hodnosti majora a dekorován Československou medailí za zásluhy II. stupně.³⁸⁴ V dubnu 1948 byl oceněn Jugoslávským řádem za zásluhy o národ II. stupně.³⁸⁵

Tehdy již sloužil na Reicinově 5. oddělení HŠ MNO, i když se jeho zdejší působení zdálo být v první chvíli pouze dočasné. K jeho povolání sem došlo náhle v době probíhající únorové krize dne 23. února 1948, v té době se zrovna účastnil kurzu velitele oddílů (KVO).³⁸⁶ K převelení se dochoval v jeho vojenských dokumentech záznam: „*Výnosem MNO hl. št. čj. 3380-dův. C 48 ze dne 23. března 1948 v zájmu náhlých prací státní důležitosti byl odvolán ihned z kurzu pro velitele oddílů a přidělen k MNO hl. št. 5. odděl.*“, přičemž byl zároveň charakterizován jako vysoce kvalifikovaný zpravodajec.³⁸⁷

Ke dni 8. března 1948 mu bylo povoleno vrátit se zpět do kurzu. Na Reicinově oddělení se však patrně osvědčil, neboť po skončení kurzu o dva týdny později byl opět, a nyní již natrvalo, povolán k 5. oddělení HŠ MNO. Vzhledem k tomu, jak fungovalo obsazování služebních míst, je zcela nepochybné, že si jej Bedřich Reicin vybral sám. Důvodem pro tuto volbu byly nejen Harlenderovi zpravodajské zkušenosti, ale možná i jedna událost z jeho protektorátní minulosti. „Oficiálně“ vyšla najevo až později. Šlo o to, že si počátkem listopadu 1939 podal žádost o přijetí do armády Slovenského státu.³⁸⁸

Při přešetření této skutečnosti o mnoho let později zdůvodňoval svou volbu tím, že mu hrozila evakuace ze Slovenska do Čech a jeho manželka byla ve vysokém stupni těhotenství. V žádosti se odvolával na své německé jméno, které mělo svědčit o jeho „germánském

³⁸² Tamtéž, Dekret, 2. 12. 1946, s. 1.

³⁸³ Srov. VÚA-VHÚ, sb. 255, sign. 146522/47, sign. 149420/47, sign. 112000/69, Zikmund Harlender.

³⁸⁴ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2163 MV, Výpověď Zikmunda Harlendera, 7. 5. 1952, s. 1.

³⁸⁵ VÚA-VHA, f. KVL, Zikmund Harlender, Kvalifikační listina, nedat.

³⁸⁶ Tamtéž, Záznam (opis), 13. 4. 1948.

³⁸⁷ Tamtéž.

³⁸⁸ Originál přihlášky se v archivu dodnes zachoval. Srov. VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 1021, sp. zn. T 9/53, Priznanie nemeckej národnosti-žiadost, 8. 11. 1939.

původu“ a uvedl, že se pokládá za Němce a se současnou politikou Německé říše plně souhlasí. Nebylo mu to ale co platné, žádost byla zamítnuta a ze Slovenska musel odjet. Zamlčení tohoto faktu v pozdějších letech zdůvodnil tím, že se obával vyhození z československé armády.³⁸⁹ Přes Harlenderovo zapírání však není vyloučeno, že o této „skvrně“ Reicin věděl. Odpovídalo by to totiž jeho stylu, kdy své spolupracovníky různě korumpoval či jejich pochybení v minulosti kryl. Tímto způsobem nad nimi získával značnou moc.

V Harlenderovi viděl potenciál. Po jeho nástupu k 5. oddělení HŠ MNO jej se zpětnou platností k 1. dubnu 1947 nechal povýšit do hodnosti podplukovníka a v březnu 1948 jej určil přednostou výslechové skupiny.³⁹⁰ Koncem října 1948, těsně před svým odchodem na post náměstka ministra vnitra, udělil Harlenderovi výborné hodnocení. Charakterizoval jej jako důstojníka, jenž je „naprosto oddán lid. dem. zřízení, jeho vymoženostem a spojenectví s SSSR. V únorových událostech přesvědčivě hájil požadavky pracujícího lidu.“³⁹¹ Harlender byl vůči svému nadřízenému i režimu zcela loajální a bezezbytku plnil jeho příkazy. Když měl být v červnu 1951 zatčen, vyšetřovatel por. Alois Dřevíkovský³⁹² v návrhu na zadržení uvedl: „Při vyšetřování případu Reicin [...] jsem zjistil, že pplk. Harlender Zikmund, který za okupace kolaboval s Němci, hlásil se k německé národnosti a předstíraje ilegální činnost, byl podvodným způsobem přijat Reicinem do čsl. armády a jako poslušný jeho nástroj povyšován až do hodnosti podplukovníka. Harlender jako spolupracovník Reicina prováděl výslechy, na jejichž výsledku měl Reicin zájem, na 5. odd. hl. štábu bylo prý o něm známo, že je Reicinovým popravčím. Harlender, jak bylo zjištěno, je přímým účastníkem případu mjr. Šramma³⁹³ v souvislosti s případem Baráka³⁹⁴, který měl provést vraždu na Šrammovi

³⁸⁹ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2163 MV, Výpověď Zikmunda Harlendera, 7. 5. 1952, s. 2.

³⁹⁰ VÚA-VHA, f. KVL, Zikmund Harlender, Kvalifikační listina, nedat., s. 1.

³⁹¹ Tamtéž, Kvalifikační listina, 30. 10. 1948, s. 3.

³⁹² Alois Dřevíkovský (1905–?), původně lakýrník, ke Sboru národní bezpečnosti (SNB) nastoupil v rámci stranického náboru v květnu 1949. Později se stal vyšetřovatelem při KV StB v Praze a spolu s por. Ladislavem Rendlem byl jedním z vyšetřovatelů B. Reicina po jeho zatčení počátkem února 1951. KAPLAN, Karel: *StB o sobě. Výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*. ÚDV, Praha 2005, s. 173–208.

³⁹³ Augustin Schramm (1907–1948), v třicátých letech členem ÚV KSČ, v roce 1938 uprchl do SSSR, začal spolupracovat s NKVD, působil jako koordinátor paravýsadků směřovaných na protektorátní území, zejména na Slovensko. Po osvobození pracoval opět na ÚV KSČ jako vedoucí partyzánského oddělení, zabýval se prověřováním činnosti bývalých partyzánů. Kromě toho byl i funkcionářem Svazu československých partyzánů (SČP). V květnu 1948 byl ve svém bytě zastřelen, z jeho vraždy byli posléze obviněni studenti Miloslav Choc a Václav Šádek, posléze odsouzení k trestu smrti a popravení. Velmi pravděpodobně však nebyli pravými pachateli. Kolem okolností i důvodu Schrammovi smrti panují dodnes značné pochyby, jednou z verzí, proč zemřel, je jeho údajný podíl na smrti Jana Masaryka či kompromitující informace o komunistických funkcionářích ze sítě bývalých odbojářů, jimiž údajně disponoval. Srov. ROKOSOVÁ, Šárka: Případ Miloslav Choc a spol. In: *Securitas Imperii 12*, 2005, s. 53–108.

³⁹⁴ Miroslav Barák (1923–1948), za války vězněn v koncentračním táboře v Dachau, po roce 1945 sloužil určitou dobu jako příslušník SNB, odkud byl však pro drobné delikty v opilosti propuštěn. Zatčen byl jako vojenský zběh 24. 6. 1948, při výsleších přiznal rozsáhlou odbojovou činnost coby spolupracovník CIC. V kontaktu měl

a byl vyslýchán Harlenderem. Barák za podezřelých okolností vyskočil při výslechu z okna a usmrtil se. Reicin měl používat Harlendra i v dalších případech odstraňování takových osob, které jeho zločinnou činnost sledovaly a tím byly jeho osobě nebezpeční.“³⁹⁵

Přímo k Miroslavu Barákovi se vztahuje svědectví bývalé písáčky oddělení, později klíčové svědkyně v procesech s jeho příslušníky Dagmar Marešové: „*Koncem června 1948 byl přiveden vojenský zběh Barák Miroslav dvěma orgány StB [...]. Vyslýchal ho, z příkazu Reicina, tehdejší špkt. Ludvík Souček. Přítomný přednosta výslechové oddělení, pplk. Harlender, dal Součkovi pokyn, aby jej vyslechl v prvé řadě na to, jaké úkoly měl provést zde v ČSR. Výslech tehdy nebyl prováděn jako běžný výslech agenta, protože všechny fáze týkající se odchodu do zahraničí, pobytu do zahraničí a zpětného příchodu, byly vynechány, nebo se o nich hovořilo velmi zběžně bez obvyklých podrobností. Barák vypovídal naprosto spontánně. Byly však na něm patrný stopy násilí, kulhal, měl zateklé oko a vyražené zuby. [...]. Během výslechu se Reicin vůbec neukázal, ačkoli jindy vždy chodil a ačkoli Barák měl mimo jiné úkol jeho samotného zavraždit. Místo toho byl přítomen pplk. Josef Misař, který se vydával před Barákem za Reicina. Barák před ním klekl na kolena a prosil ho za odpuštění. Výslech trval od poledních hodin v sobotu až do večera. Asi za čtyři dny, přesně dne 1. července 1948, v poledních hodinách přiběhl do kanceláře Reicin, Klen, a za přítomnosti pplk. Harlendera, pplk. O. Sezemského³⁹⁶, pplk. L. Součka [a] civ. Slavíka vběhli do místnosti pplk. Harlendera zjevně rozrušení. Pak odjeli výtahem nahoru do 6. poschodí. Dole zůstal pplk. O. Sezemský, s kterým jsem později odjela do 6. poschodí. Tam jsme již nikoho nezastihli, jen světlíkem jsme viděli mrtvolu dole v šachtě. Reicin a ostatní již zřejmě byli dole. Pak se sepisovaly protokoly se strážným poddůst. z povolání J. Šmolíkem. Protokoly jsem sama sepisovala. Podle těchto protokolů mělo dojít k sebevraždě tak, že Barák s pouty na rukou a zchromlou nohou využil neopatrnosti strážného, který zůstal ve dveřích záchodu, vyskočil na poměrně vysoké okénko do světlíkové šachty. Reicin nařídil sepsat trestní*

být s Josefem Vávrou-Staříkem, který údajně hovořil o nutnosti odstranit A. Schramma, Barákovi měl dokonce uložit, aby provedl atentát na B. Reicina. Dne 1. 6. 1948 spáchal podle oficiální verze M. Barák ve vazbě sebevraždu skokem z okna, později se objevily pochybnosti s tím, že jej z okna někdo vystrčil. Skutečné okolnosti jeho úmrtí nebyly nikdy spolehlivě objasněny. Tamtéž.

³⁹⁵ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2163 MV, Návrh na zatčení plk. Zikmunda Harlendera, 4. 6. 1951.

³⁹⁶ Otakar Sezemský (1902–?), mjr., ve výslechové skupině 5. oddělení HŠ MNO byl zařazen od jara 1948 do roku 1950. Když byl v polovině 60. let v jiném případě předvolán před Inspekci ministra vnitra, popsal provokace, podvrhování důkazů a teror, vyvíjený proti zatčeným, a dodal: „*Nesprávné formy práce jsem odsuzoval a pro tuto kritiku jsem byl na 5. oddělení vyšetřován, a nakonec z oddělení přemístěn.*“ Srov. ABS, f. A8, inv. j. 1388, Výpověď mjr. Otakara Sezemského, 25. 1. 1965, s. 3.

oznámení, které pak druhý den sám roztrhal, prý s ohledem na rodinu Šmolíkovu. Šmolík pak byl přesazen k dálnopisu 5. oddělení v přízemí.³⁹⁷

Marešová popsala i rozkrádání majetku, ke kterému ve velkém docházelo během domovních prohlídek u zatčených, čehož se Harlender též účastnil. Běžně bylo „zabavováno“ „hlavně kuřivo, lihoviny, zásoby potravin, prádlo, šatstvo, cenné věci, sbírky známek apod. Také velký zájem byl o rádia. [...] Plk. Zikmund Harlender si odnesl domů [...] knihy, známky, [...] mletou kávu. Tyto věci mu nosil Slavík z domovních prohlídek jak našich, tak StB. Byla jsem svědkem, jak Harlender dostal od Slavíka knížku, někde ukradenou při prohlídce a prohlásil, že má po starosti, co dát děcku k Mikuláši. Jindy se mi Slavík svěřil, že to má u Harlendera dobré, že mu vždycky přinese nějakou známku a může si dělat, co chce.“³⁹⁸

Vášnivý filatelista Harlender nepohrdl ani elektronikou, o čemž svědčí další, ve výsledku poněkud kuriózní historka: „Po útěku gen. Hasala³⁹⁹ zjistil Harlender, že Hasal má ve svém bytě ohromně veliké rádio. Za pomoci Slavíka odnesl rádio do svého bytu a na jeho místo postavil svoje. Slavík nám sám vyprávěl, jak na podstavci zahlazoval stopy, svědčící o tom, že tam stálo rádio větší. Potom gen. Musil sebral ono vyměněné rádio Harlendrovo v domnění, že má rádio Hasalovo. To bylo v červenci 1948. Někdy v roce 1950 pak z důvodů mně neznámých najednou počali všichni vracet rádia, která měli ve svých bytech [...]. Tak se stalo, že gen. Musil nevědomky vracel Harlenderovo rádio, vydávaje je za majetek gen. Hasala.“⁴⁰⁰ Kromě toho skončil v Harlenderových rukou i další Hasalův majetek, například vojenské stejnokroje tzv. tropico, které nechal přešít na svoji velikost.⁴⁰¹

Je zcela bez pochyb, že Harlender se zapojoval do výsledků zatčených. Dochovaných svědectví je však v tomto ohledu pomálu, výjimku představuje záznam týkající případu pplk. Ludvíka Macháčka. Harlender, který v něm figuroval jako hlavní „výslechář“, se v něm

³⁹⁷ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď Dagmar Marešové, nedat. [září 1951], s. 12–13.

³⁹⁸ Tamtéž.

³⁹⁹ Antonín Hasal (1893–1960), krycím jménem „Nižborský“, arm. gen., nositel mnoha vojenských vyznamenání, ruský legionář, během druhé světové války se zapojil do domácího odboje v rámci „ON“, počátkem roku 1940 uprchl do Francie, kde byl ustaven náčelníkem štábu Čsl. vojenské správy (ČSVS) v Paříži. Po evakuaci do Anglie byl ustaven náčelníkem Vojenské kanceláře prezidenta republiky (VKPR) E. Beneše, po osvobození byl jmenován ministrem dopravy. V červnu 1947 byl opět ustaven přednostou VKPR a zároveň velitelem Vojenského výzkumného ústavu (VVÚ). Nejpozději v březnu 1948 začal být 5. oddělením HŠ MNO sledován a o tři měsíce později byl z funkce odvolán. Před možným zatčením uprchl do zahraničí. Poté se usadil v USA, kde se stal předsedou Svazu čsl. důstojníků v exilu a poradcem úřadu americké vlády pro otázky východní Evropy. ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Zlatica: Hasal Antonín. In: LÁNÍK, Jaroslav (ed.): *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945...*, s. 91–92.

⁴⁰⁰ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď Dagmar Marešové, nedat. [září 1951], s. 32.

⁴⁰¹ Tamtéž.

hrubou silou pokoušel jmenovaného přinutit k doznání spáchání zločinu velezrady a vyzvědačství. Obvinění bylo vyňhané a Macháček, který se „doznat“ odmítl, si z výslechů odnesl kromě zhmožděnin po celém těle proražený bubínek, díky čemuž byl po zbytek života na tehdy poraněné ucho hluchý.

Že se nejednalo o ojedinělou záležitost ukazuje svědectví jednoho z bývalých příslušníků oddělení: „... za jeho působnosti mi je známo, že se používalo fyzického násilí při vyšetřování. [...] ...slyšel jsem to přímo od Harlendera, který mi řekl: „Namluvil jsem se tolik, že mně až bolí ruce.“⁴⁰²

V čele výslechové skupiny 5. oddělení HŠ MNO zůstal Zikmund Harlender zhruba rok, v dubnu 1949 jej Reicin převedl do Bratislavy. Zde byl nejprve jmenován zástupcem přednosta tamního 5. oddělení štábu, o několik týdnů později, již v hodnosti plukovníka, ustaven přednostou oddělení.⁴⁰³

V dubnu 1950 jej však přes všechnu Reicinovu předchozí přízeň minulost dostihla, když se náhle „objevily“ dokumenty z konce třicátých let a Harlenderovo skrývané tajemství vyšlo najevo. Následovalo kárné řízení, vyslechnut byl i jeho tehdejší velitel, který Harlenderem uváděnou verzi o ryze osobních důvodech přihlášení se do armády Slovenského štátu potvrdil. Prošetřovací kárná komise obhajobě uvěřila. Nakonec došla k závěru, že svým jednáním spáchal pouze přečin, jehož trestnost se z důvodu promlčení vylučuje, a udělila mu pouze písemnou výtku.⁴⁰⁴ Harlendera však aféra stála místo. Z funkce přednosta byl odvolán, k 15. březnu 1950 byl uvolněn ze zpravodajské složky a o dva měsíce později převeden k vojenskému útvaru v Dačicích.⁴⁰⁵ Od Reicina měl poté dostat dopis s omluvou, že jej prostě odvolat musel.⁴⁰⁶

Zhruba o rok později sloužil plk. Zikmund Harlender v Brně. Zatčen byl ve vojenském výcvikovém táboře v Libavě příslušníky pražské StB 10. června 1950 v časných ranních hodinách. Podle dobového zápisu byl zadržením „velice rozrušen a choval se nedůstojně vojáka, třásl se jako osika, a prohlašoval „proč mě zatýkáte, já jsem čestný člověk“.⁴⁰⁷

Následoval převoz do Prahy a předání Harlendera vojenskému obrannému zpravodajství, které vedlo vyšetřování. Pro podezření ze spáchání zločinu velezrady na něj

⁴⁰² ABS, f. A8, inv. j. 1388, Výpověď Jarmila Přecechtěla, 26. 1. 1965, s. 2.

⁴⁰³ Tamtéž, Výpověď Jarmila Přecechtěla, nedat., s. 2.

⁴⁰⁴ Tamtéž, Usnesení kárného výboru velitelství 4. oblasti, 28. 4. 1950, s. 1–2. Tamtéž, Usnesení kárného výboru velitelství 4. oblasti, 2. 5. 1950, s. 1–4.

⁴⁰⁵ Tamtéž, Sdělení, 18. 5. 1950.

⁴⁰⁶ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 1021, sp. zn. T 9/53, Rozsudek VVS Praha, sp. zn. T 9/53, 29. 4. 1953, s. 3.

⁴⁰⁷ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2163 MV, Harlender Zikmund-zatčení a domovní prohlídka, 10. 6. 1951, s. 1.

byla uvalena vazba, v průběhu dalších měsíců soudcem opakovaně prodlužovaná s odůvodněním, že dosavadním šetřením nebyla dostatečně objasněna jeho trestná činnost a styky se zadrženým Bedřichem Reicinem.⁴⁰⁸ V Harlenderově brněnském bytě proběhla za přítomnosti manželky Marie domovní prohlídka, při níž bylo zabaveno pouze několik písemností, speciálních map a tři sta nábojů.⁴⁰⁹

Během následných výslechů byl Harlender doptáván zejména ke svému jednání během protektorátu, používání násilí při vyšetřování a ponechání si speciálních map, které neměl podle tehdy platného nařízení odnášet ze zaměstnání. Dále byl konfrontován se skutečností, že někdy na přelomu let 1948 a 1949 pověřil svého podřízeného vyhotovením letáků protikomunistického obsahu za „*účelem provokačního použití a v jednom případě provokaci pomocí jednoho z těchto letáku skutečně provedl, ačkoliv si byl vědom svého protizákonného postupu*“.⁴¹⁰ Vytykáno mu bylo i ledabylé nakládání se spisy. Až na svoji žádost z války Harlender víceméně popíral, že by se skutků kladených mu za vinu dopustil.⁴¹¹

Zatímco byl ve vazbě, snažila se jeho sestra i manželka dopisy adresovanými různým institucím a funkcionářům zjistit nějaké bližší informace a za Harlendera se přimlouvat. Jeho žena Marie se písemně obrátila i na choť Klementa Gottwalda Martu, žádala brzké ukončení vyšetřování a zaručovala se za manžela: „*Jsem pevně přesvědčena o jeho nevině a jestli snad se mu dokazuje něco, do čeho se dostal nevědomě, prosím velmi, aby se mu to prominulo. Manžel je naprosto čestný a pracovitý, a nemůže být přece trestán jako nějaký špatný člověk. Nikdy se nevěnoval ničemu jinému, než svému povolání a své rodině.*“⁴¹²

Trestní oznámení pro spáchání trestného činu podvodu, zneužití moci úřední a ohrožení státního tajemství na něj bylo 22. května 1952 podáno nejprve ke státnímu prokurátorovi⁴¹³, který případ v červenci téhož roku předal Nižšímu vojenskému prokurátorovi v Praze JUDr. Zdeňku Zatloukalovi. Žalobu nakonec vypracoval a soudu 11. března 1953 předal vyšší vojenský prokurátor pplk. JUDr. Karel Tošner. Harlenderovo jednání spočívající v použití násilí, pochybení při nakládání s tajnými dokumenty a zadání

⁴⁰⁸ Tamtéž, Žádost o ponechání ve vazbě, 24. 11. 1951. Tamtéž, Žádost o prodloužení výkonu vazby, 5. 12. 1951.

⁴⁰⁹ Tamtéž, Protokol o domovní prohlídce, 9. 6. 1951.

⁴¹⁰ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 1021, sp. zn. T 9/53, Usnesení o zavedení vyšetřování, 19. 7. 1952. Tamtéž, Výpověď Aloise Wyky, 1. 8. 1952.

⁴¹¹ Srov. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2163 MV, Výpověď plk. Zikmunda Harlendera, 7. 5. 1952, s. 1–4. Tamtéž, Protokol o hlavním líčení (opis), 29. 4. 1953.

⁴¹² ABS, f. Ústředna Státní bezpečnosti (305), sign. 305-272-3, Dopis Marie Harlenderové Martě Gottwaldové, 21. 5. 1952.

⁴¹³ Podle povahy trestných činů příslušel případ nižšímu vojenskému prokurátorovi, ale s odůvodněním, že se Harlenderova trestná činnost týkala způsobů práce bezpečnostních složek, připadla celá věc nejprve k řešení státnímu prokurátorovi.

výroby „protistátních“ letáků, kvalifikoval jako sabotáž podle § 37 zák. č. 231/48 Sb., zbylé činy, týkající se nakládání se zabavenými věcmi a především ponechání si speciálních map, jako rozkrádání národního majetku podle § 245, odst. 1, písm. b).⁴¹⁴

Dne 29. dubna 1953 se konalo za předsednictví špkt. JUDr. Antonína Stehno před Vyším vojenským soudem v Praze hlavní líčení, pozici vojenského prokurátora zde zastával špkt. JUDr. Cyril Král. Soud konstatoval, že Harlender „*jako vysoký funkcionář jisté vojenské složky porušením povinností vyplývajících z jeho veřejné funkce ohrozil důležitý zájem republiky*“, uznal jej vinným z výše uvedených činů a odsoudil jej k odnětí svobody v délce osm let, ztrátě čestných práv občanských na dobu pět let po propuštění z vězení, propadnutí jmění a povinnosti uhradit náklady trestního řízení.⁴¹⁵ Harlender podal prostřednictvím svého advokáta proti rozsudku odvolání. Soustředil se v něm především na narušení představy, že byl Reicinovým blízkým spolupracovníkem a činy, za něž byl souzen, bagatelizoval.⁴¹⁶ Vojenské kolegium Nejvyššího soudu se za předsednictví plk. JUDr. Otakara Matouška⁴¹⁷ sešlo 25. června 1953 a Harlenderovo odvolání v celém rozsahu zamítlo.⁴¹⁸

Převážnou část výkonu trestu, který ale neodpykal ve stanovené délce, strávil Zikmund Harlender ve vězení v Ostrově u Karlových Varů, kde pracoval jako pomocný dělník. V dochovaném hodnocení vězeňské správy je popsán jako osoba se „*spíše záporným postojem k lidově demokratického zřízení [...] je povýšeného vystupování, jízlivý, [...] vyhledává kamarády z řad lidí reakčně zaměřených a společně s nimi vede pomlouvačné řeči proti našemu zřízení.*“⁴¹⁹ Své odsouzení vnímal jako osobní křivdu. I z těchto důvodů nebylo vyhověno žádosti o milost, kterou po jeho odsouzení podala Harlenderova manželka i sestra.⁴²⁰ Poté své chování ve výkonu trestu „radikálně změnil“, čímž si vysloužil kladné

⁴¹⁴ VUA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 1021, sp. zn. T 9/53, Žaloba, 11. 3. 1953, s. 4.

⁴¹⁵ Srov. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2163 MV, Rozsudek VVS Praha, sp. zn. T 9/53, 29. 4. 1953, s. 4.

⁴¹⁶ Srov. VUA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 1021, sp. zn. T 9/53, Odvolání, 28. 5. 1953.

⁴¹⁷ Otakar Matoušek (1908–1963), plk., JUDr., absolvent Právnické fakulty UK (1932) a kurzu na důstojníky justiční služby v záloze (1936). Působil jako soudce u několika okresním a krajských soudů, během druhé světové války zastával funkci vojenského soudce u polního soudu v SSSR. Od roku 1945 byl až do července 1948 vojenským prokurátorem v Plzni, následující tři měsíce sloužil u Vrchního vojenského soudu v Praze. V té době se také stal členem KSČ. Od listopadu 1948 až do června 1950 zastával funkci předsedy senátu u Státního soudu v Praze, poté se stal náčelníkem Vyššího vojenského soudu v Bratislavě a od prosince 1950 v Trenčíně. V letech 1951 až 1953 působil u Nejvyššího soudu v Praze, než byl v listopadu 1953 zejména pro dlouhodobé potíže s alkoholem propuštěn do zálohy. Následně byl jmenován soudcem Krajského soudu v Karlových Varech. VUA-VHA, f. VOS, Otakar Matoušek.

⁴¹⁸ VUA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 1021, sp. zn. T 9/53, Rozsudek NS-VK, sp. zn. Tov 26/53, 25. 6. 1953.

⁴¹⁹ Tamtéž, Posudek, 6. 1. 1954. Tamtéž, Posudek, 28. 4. 1954.

⁴²⁰ Srov. Tamtéž, Usnesení VVS Praha, sp. zn. T 9/53, 28. 1. 1954. Tamtéž, Usnesení VVS Praha, sp. zn. T 9/53, 20. 5. 1954.

hodnocení.⁴²¹ Pravděpodobně někdy v této době také podepsal závazek ke spolupráci, spočívající napříště v dodávání zpráv ke svým spoluvězňům a celkové situaci ve vězení.⁴²²

V květnu 1956 projednal Vyšší vojenský soud v Praze v neveřejném zasedání návrh vojenského prokurátora na Harlenderovo podmíněčné propuštění a se stanovenou zkušební dobou v trvání tří let mu vyhověl.⁴²³

Koncem šedesátých let požádal bývalý plukovník Harlender o zahazení odsouzení a rehabilitaci, k čemuž tehdy nedošlo. Soudně rehabilitován však nakonec byl. V rámci masově prováděné rehabilitace obětí politicky motivovaných soudních procesů na začátku devadesátých let 20. století.⁴²⁴

Pplk. Ludvík Souček⁴²⁵

Ludvík Souček se narodil 4. dubna 1912 v Úvalech v okrese Český Brod. Jeho otec Ferdinand pracoval jako zámečnický, matka Karolína, rozená Cmíralová, se starala o domácnost. Mladý Souček studoval několik let na gymnáziu, maturitní zkoušku však složil na pražské obchodní akademii. K 1. říjnu 1932 narukoval do československé armády a základní vojenský výcvik prodělal u pěšího pluku v Bratislavě. Následovala škola záložních důstojníků v Košicích a návrat k bratislavskému pluku. Později zahájil studium na VA v Hranicích, kde měl relativně dobré studijní výsledky. Ve služební charakteristice byl opakovaně popisován jako „*velmi spolehlivý, samostatný, svědomitý a iniciativní, odpovědnosti se nebojí. [...] Smysl pro kamarádství ještě není vyvinut. Nepije alkoholických nápojů a nekouří. [...] Pěstuje tělocvik, atletiku, lyžaření, tenis.*“⁴²⁶

Z akademie byl vyřazen v hodnosti poručíka v roce 1935 a přidělen k pěšímu pluku 45 v Chustu. V únoru 1938 nastoupil do funkce zpravodajského důstojníka a krátce nato byl vyslán do zpravodajského kurzu, zřízeného v Praze při HŠ MNO. Poté se vrátil ke svému pluku, kde jako zpravodajec působil až do květnové pohotovosti v roce 1938. Tehdy jej odveleli na 2. oddělení velitelské divize do Užhorodu, aby „*zpracovával zpravodajské hlášení podřízených orgánů, které se týkaly maďarských revizionistů a jejich činnosti v Maďarsku*

⁴²¹ Tamtéž, Posudek, 23. 2. 1954.

⁴²² ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2163 MV, Závazek ke spolupráci, nedat.

⁴²³ NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis Zikmunda Harlendera, Usnesení Komise pro podmíněné propuštění při Vyšším vojenském soudu Praha, sp. zn. 232/56, 15. 5. 1956.

⁴²⁴ VUA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 1021, sp. zn. T 9/53, Rozhodnutí VVS Příbram, sp. zn. Rtv 191/91, 12. 6. 1991.

⁴²⁵ Následující text byl autorkou v rozsáhlejší podobě publikován v roce 2016. BÁRTOVÁ, Markéta: Ludvík Souček, přednosta výslechové skupiny 5. oddělení Hlavního štábu Ministerstva národní obrany v letech 1949–1951. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, 2016, č. 14, s. 109–134.

⁴²⁶ VUA-VHA, f. KVL, Ludvík Souček, Kvalifikační listina, 15. 9. 1936.

a našem pohraničí.⁴²⁷ Rovněž měl za úkol evidovat materiál „proti politicky nespolehlivým osobám uvnitř armády.“⁴²⁸ Po rozpuštění československé armády byl převeden k Ministerstvu obchodu a přidělen do oddělení vývozu Národní banky Československé, kde se uplatnil jako úředník. V letech 1940 až 1945 pracoval ve firmě JAWA, kde údajně páchal sabotáže a „působil zpravodajsky pro odboj.“⁴²⁹

Ihned po skončení války byl povolán k nástupu do činné vojenské služby na PVVP, kde byl zařazen jako pomocník zpravodajského důstojníka. Výkon služby popsal později následovně: „...byl jsem informačním orgánem. Vyřizoval jsem styky s civilními osobami, které se chodily informovat na naše velitelství o svých známých, kteří přijížděli s čs. jednotkami do Prahy [...]. Na začátku června [1945] bylo PVVP přemístěno do kasáren Jiřího z Poděbrad. V této budově byl mým přímým velitelem mjr. Mysík. Moje práce pozůstávala ze zpravodajské ochrany kasáren. Dále jsem si v těchto kasárnách zřídil informační síť.“⁴³⁰ Z pověření Mysíka úkoloval Souček své informátory ke „sbírání zpráv z prostoru kasáren o lidech reakčního zaměření“ a ze získaných údajů pro něj sestavoval pravidelné hlášení.⁴³¹ Ještě v roce 1945 se stal členem KSČ.

Po několika měsících na PVVP však dostal vyrozumění, že jeho přijetí do armády natrvalo není žádoucí. Na Mysíkovu radu žádost o znovupřijetí podal, ten se pak o celou věc osobně zasadil.⁴³² Jak moc si Součka považoval lze vyčíst i z pochvalného kvalifikačního hodnocení z ledna 1946, jehož byl autorem: „...nadaný, dobré paměti, bystrého postřehu, schopný logicky uvažovat. [...] Jako zpravodajský orgán osvědčil se výborně i nyní. Má pro tuto službu velký zájem a porozumění. Hodí se jak pro řadovou službu, tak i pro administrativní službu. Vzhledem pak k jeho nevšední zálibě pro zprav. službu jest záhodno, aby byl v této službě ponechán. Hodí se pro zastávání nejbliže vyšší funkce. [...] Stupeň kvalifikace: výtečný.“⁴³³

Koncem března 1946 byl Ludvík Souček přemístěn jako referent k Reicinově HS OBZ a svou službu zde popsal následovně: „Zpracovával jsem referát Maďarska. Vedl jsem evidenci maďarských jednotek, vojenských i policejních sborů, které byly umístěny v blízkosti našich hranic. Dále jsem sbíral zprávy o Maďarsku.“⁴³⁴ Spolu se ním zde sloužil i pplk. Karel Vaš, ke kterému později poznamenal: „Pamatuji se, že mi říkal škpt. Kocián o Vašovi, že je

⁴²⁷ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2350 MV, Výpověď pplk. Ludvíka Součka, 18. 9. 1951, s. 2.

⁴²⁸ Tamtéž.

⁴²⁹ VÚA-VHA, f. KVL, Ludvík Souček, Kvalifikační listina, 18. 1. 1946.

⁴³⁰ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2350 MV, Výpověď pplk. Ludvíka Součka, 18. 9. 1951, s. 4–5.

⁴³¹ Tamtéž, s. 5.

⁴³² Srov. tamtéž, s. 4.

⁴³³ VÚA-VHA, f. KVL, Ludvík Souček, Kvalifikační listina, 18. 1. 1946.

⁴³⁴ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2350 MV, Výpověď Ludvíka Součka, 18. 9. 1951, s. 5.

*při výslechu velmi brutální. Kocián poznal Vaše již na Užhorodu za první republiky. Dále mi říkal [...], že Vaš chodil v r. 1945 mezi zajištěné osoby /Vlasovce/, které velmi brutálním způsobem vyslýchal. Škpt. Kocián byl též Vašem instruován, jak má vyslýchat, při čemž Vaš mu říkal, že musí vězně nejdříve demoralizovat.*⁴³⁵

Od dubna do června 1946 pobýval Souček v Budapešti, kde měl „za úkol získat informátory z osob, které tam již dříve působily, znaly tamější poměry, které měly podávat informace jednak o příslušnících čs. voj. mise, kteří byli reakčního zaměření, jednak o osobách maďarské národnosti, popřípadě i slovenské, které se za okupace dopustily na Slovensku zločinů a uprchly do Maďarska“, i shromažďovat informace k maďarské armádě a jejím příslušníkům.⁴³⁶ Od října 1946 pak po dobu několika měsíců vykonával z Vašova rozkazu službu v Jáchymovských dolech, kde byla až do března 1947 jeho úkolem zpravodajská ochrana prostoru Jáchymov. Poté absolvoval další zpravodajský kurz a až do jara následujícího roku byl přidělen u košického velitelství 10. divize jako referent pro Maďarsko.

Dle kvalifikačních listin se stále udržoval ve velmi dobré tělesné kondici a zároveň pilně studoval, k marxismu-leninismu přidal i cizí jazyky.⁴³⁷ Jako student vojenské akademie uměl německy pouze částečně, v roce 1947 již němčinu ovládal slovem i písmem, stejně jako maďarštinu a francouzštinu.

Do výslechové skupiny 5. oddělení HŠ MNO byl přidělen jako řadový referent v březnu 1948. Pravděpodobně se jevil jako vysoce spolehlivá a režimu zcela loajální osoba, neboť se po necelých devíti měsících ke dni 1. ledna 1949 stal jejím přednostou.⁴³⁸ V té době dosáhl hodnosti majora a za uplynulé období byl opětovně kladně hodnocen.⁴³⁹ Ve funkci Součkova zástupce se uplatnil mjr. Karel Bohata s pověstí jednoho z nejbrutálnějších příslušníků celého oddělení. Mezi „výslecháři“ však nebyl sám, k těm neblaze proslulým patřil i pplk. Ludvík Turek a další, pro něž bylo používání násilí normální součástí jejich výkonu vojenské služby. K Součkovým přímým podřízeným patřil i škpt. František Pergl, velitel vazební věznice zvané „Domeček“.

Vyšetřovatele Karla Bohatu, Ludvíka Turka a další lze bez nadsázky označit za sadisty, jejichž násilné chování k zatčeným v případech, které 5. oddělení HŠ MNO řešilo, Souček schvaloval a často i sám nařizoval. Pergl, s nímž se přátelil a kterého dával ve skupině

⁴³⁵ Tamtéž.

⁴³⁶ Tamtéž, s. 6.

⁴³⁷ VÚA-VHA, f. KVL, Ludvík Souček, Kvalifikační listina, 3. 10. 1947.

⁴³⁸ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2350 MV, Výpověď Ludvíka Součka, 18. 9. 1951, s. 9.

⁴³⁹ VÚA-VHA, f. KVL, Ludvík Souček, Kvalifikační listina, 30. 10. 1948.

vždy jak po „*stránce plnění rozkazů*“, tak i „*po stránce vojenského chování*“ za vzor ostatním⁴⁴⁰, hrál v procesu vyšetřování také nepostradatelnou roli. Sám z vlastní iniciativy či na přímý rozkaz prováděl celou řadu represivních opatření vůči zatčeným osobám, zvláště tehdy, pokud zadržení nevypovídali podle představ vyšetřovatelů. „*Když si jednotliví referenti Perglovi stěžovali, že ta nebo ona vyšetřovaná osoba nemluví, vyžádal si Pergl ihned telefonicky nebo přímo u Součka, jestli jim může dát „osvětu“.* Pplk. Souček skoro nikdy tomuto přání Pergla neodmítl, a naopak sám vždy dbal toho, aby každá osoba, než přijde k výslechu, dostala Perglovu „osvětu“. Zároveň upozorňoval Pergla, aby nenechal nikoho spát, aby strážní každou chvíli otevírali dveře cel a šikanovali vězně, že špatně leží atd.“⁴⁴¹ „Osvěta“ obnášela psychický teror i skutečně brutální bití zatčených.

Ludvík Souček jako velitel výslechové skupiny tedy o těchto metodách věděl, sám je propagoval a sám se jich i dopouštěl. Později soud konstatoval, že přestože k teroru vyvíjenému proti vyšetřovaným osobám z řad československých důstojníků docházelo již dříve, za Součkovy éry „*dosáhlo používání násilí vrcholu*“.⁴⁴² Dochované prameny přesto dovolí jen velmi stručnou sondu do jeho výkonu služby. Přímý podíl na bití zatčených je svědeckými výpověďmi potvrzený v případě provokatéra v „*Akci Pravda zvítězí*“ plk. Josefa Hrušky či praporčíka Františka Mikše z případu „*Pohořelec*“, kterého Souček zbil „*pěstí do obličeje tak, že [...] během výslechu otekl, že neviděl na oči*“.⁴⁴³

Pokyn k fyzickému mučení mu byl dále prokázán v případě druhoválečného veterána mjr. Josefa Kejdy a v případě, označovaném jako „*Praha-Žatec*“⁴⁴⁴: „*Pokud se týče způsobu výslechu, pamatuji si ještě dnes velmi přesně, že tento byl nanejvýš brutální, že se používalo bití obuškem, zavazovaly se vyslýchajícím oči a mokřými ručníky byli bití do bezvědomí, že*

⁴⁴⁰ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2350 MV, Zpráva o situaci v realizačním oddělení hl. štábu MNO, 6. 3. 1951, s. 1.

⁴⁴¹ Tamtéž, Zpráva o činnosti skupiny R, 7. 6. 1951, s. 1.

⁴⁴² VÚA-VHA, sb. Prokurátorské spisy z let 1945 až 1968, f. Generální prokuratura-Hlavní vojenská prokuratura (GP-HVP), Tajné protokoly, sp. zn. Tov 62/53, Ludvík Souček, býv. pplk.-revize soudního rozsudku-zpráva, červenec 1963, s. 2.

⁴⁴³ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2350 MV, Zpráva o činnosti skupiny R, 7. 6. 1951, s. 1.

⁴⁴⁴ Případ s označením „*Norbert*“, „*Březen*“, „*Praha*“ či podle jednoho z hlavních aktérů celé kauzy Miloslava Jebavého (1911–1949) „*Jebavého puč*“ zahrnoval akci proti rozsáhlé organizaci, o jejímž charakteru a skutečných záměrech se historici dodnes přou. Skupina byla činná koncem roku 1948 a v prvních měsících roku následujícího a jejím cílem bylo vyvolat ozbrojené povstání a svrhnout komunistickou vládu. Po prozrazení plánů bylo zatčeno a následně vyšetřováno více než dvě stě osob, z nichž podstatnou část tvořili důstojníci československé armády. Miloslav Jebavý a další čtyři muži byli odsouzeni k trestu smrti a popraveni, desítky dalších lidí soud odsoudil k vysokým trestům odnětí svobody. V odborné literatuře je případ velmi dobře zmapován. Srov. MALLOTA, Petr: Voják druhého a třetího odboje Miroslav Jebavý. In: *Paměť a dějiny*, 2011, roč. V, č. 4, s. 108–124. Týž: Protikomunistická odbojová organizace Praha – Žatec. Konstrukce, provokace, či skutečnost? In: *Solitér. Pocta historikovi Václavu Veberovi*. ÚSTR, Praha 2012, s. 75–101. Týž: Protikomunistická odbojová organizace Praha – Žatec. Spekulace, fakta a role Jiřího Vovsa. In: *Securitas Imperii* 24, 2014, č. 1, s. 234–266. PEJČOCH, Ivo: *Protikomunistické puče...*, s. 33–69.

byli tlučeni pěstmi do břicha, a že jim byly způsobeny trvalé rány a zmrzačení....konkrétně pplk. V. Sieger Sok [...] byl v takovém stavu, že se Souček obával jej převézt přes veškeré urgencye na Pankrác, protože si tento nemohl skoro sednout a měl úplně zmodralý obličej od ran. Kromě toho Pergl surovým, jemu obvyklým způsobem, tloukl tyto lidi znovu ve věznici na přímé rozkazy Součka a ostatních vyslýchajících.“⁴⁴⁵

K Perglovi Souček později dokonce vypověděl: „*Po ukončení akce Praha přišel ke mně Pergl a s hlášením odevzdal mi zub se zlatou korunkou a řekl, že neví, komu patří, ale že to bude někoho z této akce, protože bylo pravděpodobné, že se to stalo při nějaké větší akci, kdy vyrazil zubů více.*“⁴⁴⁶ Zub vložil Souček do obálky, na kterou napsal „Akce Žatec“ a uložil ji ve svém stole. Později k případu prohlásil: „*...s vyšetřovanci v tomto případě nebylo jednáno v rukavičkách (!), což bylo odůvodněno tím, že tato protistátní skupina byla velmi nebezpečné povahy a bylo zapotřebí urychleně podchytit všechny skupiny, než dojde k propuknutí puče, který byl již pevně stanoven na první polovinu března [1949].*“⁴⁴⁷ Obálka se zubem byla po jeho a Perglově zatčení nalezena, použita při následném soudním procesu jako předmět doličný a dodnes se ve vyšetřovacím spise i s obsahem dochovala.

Odpírání lékařské pomoci i při vážných tělesných obtížích se prokázalo v případě škpt. Antonína Smieška (1914–?). Smieško byl zatčen pro podezření z neoznámení přítomnosti spolupracovníků cizí tajné služby na území ČSR, případ souvisel s činností plk. Alexandra Kordy⁴⁴⁸. Během vazby v „Domečku“ si stěžoval, že „*trpí bolestmi hlavy a že bude-li nadále držen v cele bez topení, dostane chrlení krve. Lékařské ošetření mu však poskytnuto nebylo, a Smieško skutečně chrlení krve dostal a proto pplk. Souček nařídil urychlený výslech [...] a eskortu do Bratislavy a konkrétně se vyjádřil o tom, že bude lepší, když Smieško zemře v Bratislavě, aby z toho nebyl nějaký malér. Jedinou výhodu, kterou Smieškovi Pergl a Souček dovolili, bylo, aby si ponechal přes noc na cele čepici na hlavě.*“⁴⁴⁹

⁴⁴⁵ ABS, f. A8, inv. j. 641, Vyjádření Dagmar Marešové, 18. 7. 1957, s. 1.

⁴⁴⁶ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2350 MV, Výpověď pplk. Ludvíka Součka, 18. 9. 1951, s. 10.

⁴⁴⁷ Tamtéž, Výpověď Ludvíka Součka, 24. 7. 1957, s. 1.

⁴⁴⁸ Alexandr Korda (1907–1958), účastník druhého a třetího odboje, nositel několika československých vyznamenání. V květnu 1949 byl zatčen pro shromažďování a fotografování různých vojenských písemností, pořizování výpisů a poznámek z vojenských tajných a důvěrných spisů o organizaci, výcviku a dislokaci složek čsl. armády, které předával přes kurýra do zahraničí. Státní soud jej posléze odsoudil pro spáchání velezrady a vyzvědačství k doživotnímu trestu. V roce 1958 jej z vězení převezli ve velmi špatném zdravotním stavu do nemocnice v Brně, kde záhy zemřel. Podrobněji např. BYSTRICKÝ, Josef: Korda Alexander. In: LÁNÍK, Jaroslav (ed.): *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945...*, s. 141. CÍLEK, Roman: *Čas triumfu, čas pomsty. 1948–1953: Pohled do zákulisí politických zločinů*. Tempo, Třebíč 1997, s. 87–104. TAKÁČ, Ladislav: *Za slnkem slobody. Na správnej strane barikády*. MO SR, Bratislava 2008.

⁴⁴⁹ Celý případ byl později předán k dalšímu řešení nižšímu vojenskému prokurátorovi v Bratislavě. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2350 MV, Zpráva o činnosti skupiny R ze dne 7. 6. 1951, s. 1.

Součkova kariéra a s ní současně i nejtemnější období 5. oddělení HŠ MNO se začaly chýlit ke konci ve chvíli, kdy v dubnu 1950 vystřídal gen. Ludvíka Svobodu na postu ministra národní obrany Alexej Čepička. Tehdy se začaly mocensko-politické pozice v celém bezpečnostním aparátu otřásat. Bedřicha Reicina zatkli v únoru 1951 a po něm i několik jeho nejbližších spolupracovníků. Nakonec mělo být podle dobových údajů zatčeno více než šedesát příslušníků MNO, z nichž část byla posléze skutečně odsouzena.

Součkovo zadržení proběhlo v jeho bytě dne 18. března 1951: „*Dnešního dne byli vysláni 4 orgánové k provedení zatčení a domovní prohlídky výše jmenovaného. Bylo dohodnuto, že 2 orgánové zazvoní u bytu a 2 zůstanou skryti v chodbě domu. Zvonek u bytu nefungoval. Bylo zaklepano na dveře bytu, načež přišel otevřít Souček oblečený v teplákách. [...] ...dva orgánové vstoupili do předsíně, kde bylo provedeno zatčení [...], zatčení proběhlo hladce. Souček byl odvezen [...] do věznice v Ruzyni, kde byl převzat v 10.10 hod.*“⁴⁵⁰ Podobně, jako fungovala obvyklá praxe při vyšetřování „protistátních živlů“, ani v Součkově případě nebyla dlouhé měsíce po zatčení jeho rodina informována. Svědčí o tom dopis jeho matky Karolíny Součkové, doručený pražskému vojenskému velitelství v říjnu 1951⁴⁵¹: „*Viděla jsem ho naposled v lednu a už 8 měsíců nevím kde je a jestly vůbec žije. V jeho bytě bydlý jiný nájemník a jeho věci jsou pryč. Nikdo mě neřek ani nenapsal ani řádku. Byl podpluk. českosl. armády. Jak je to možný že se moh v dnešní době úplně stratit. Chci ho vidět a chci s ním mluvit abych viděla že je v pořádku a že je o něj postaráno. [...] Máte taky každej mámu a víte jak by ji bylo kdyby se vám některýmu tohleto stalo. Prosím abyste na mě nezapoměly a brzo mě napsali.*“⁴⁵² V reakci na tento dopis jí bylo o měsíc později odesláno sdělení, že Souček je umístěn ve vazbě nižšího vojenského prokurátora v Praze. Zhruba v té době mu byla odňata hodnost plukovníka a byl propuštěn do zálohy jako vojín. Zároveň přišel o nárok na vojenskou výsluhu a jakékoliv další příspěvky.⁴⁵³

Výslechy, kterým byl za dobu své vazby Souček opakovaně podrobován, byly zaměřeny zejména na popis součinnosti mezi ním a jeho přímým nadřízeným, šéfem 5. oddělení HŠ MNO gen. Josefem Musilem. Vyslýchán byl rovněž k postupu při šetření jednotlivých případů, kdy výslech přímo prováděl či za něj později jako přednosta výslechové skupiny zodpovídal. Na začátku vyšetřování se snažil svou roli a podíl na chodu oddělení

⁴⁵⁰ Tamtéž, Zpráva o průběhu zatčení a domovní prohlídky pplk. Ludvíka Součka, 18. 3. 1951.

⁴⁵¹ Text byl přepsán v autentické podobě.

⁴⁵² ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2350 MV, Dopis Karolíny Součkové, nedat. [listopad 1951].

⁴⁵³ Tamtéž, Dekret, 6. 11. 1951.

spíše bagatelizovat a vysvětlovat své jednání pouze jako plnění rozkazů nadřízených, později připustil, že je za používání násilí a všeobecný teror zodpovědný i on sám.⁴⁵⁴

Po ukončení vyšetřování na něj byla 7. srpna 1953 podána úřadem Vyššího vojenského prokurátora žaloba, v níž figurovali jako obvinění i někteří z jeho bývalých podřízených. Kromě výše zmíněného byl Souček viněn z rozkrádání majetku zadržených osob, případně osob, které uprchly do zahraničí. Jednalo se o krádeže movitých věcí z domovních prohlídek, kdy byly zcizovány především potraviny, alkohol, textilie, šperky a cenné umělecké předměty.⁴⁵⁵

Dne 5. září 1953, tedy více než dva roky po zatčení, byl vynesena rozsudek. Vyšší vojenský soud v Praze kvalifikoval trestné činy Ludvíka Součka jako zločin sabotáže. Podle rozsudku od roku 1949 až do svého zatčení v roce 1951 „*úmyslným neplněním a porušováním povinnosti vyplývajících z jeho služby jako přednosta výslechového oddělení způsobil vážnou poruchu v činnosti HIS tým, že nařizoval a schvaloval při vyšetřování soustavné používání prostředků snižující lidskou důstojnost, zejména psychického a fyzického násilí vůči vyšetřovancům, aby tak pod tímto nátlakem bylo na nich vynuceno doznání k trestné činnosti, ačkoliv mu bylo známo, že v mnohých případech šlo o činnost zjevně nepravdivou a smyšlenou, příp. o trestnou činnost, která byla vyprovokována, a vedle toho tím, že se ke škodě státu, případně zajištěných osob zmocnil řady jim náležejících movitých věcí.*“⁴⁵⁶ Soud dále konstatoval, že v těch případech, kdy měli vyslyšení na těle stopy násilí, Souček „*zařizoval, aby byli odevzdáni justičním orgánům teprve tehdy, až se jim zranění zahojila. Svě podřízené poučoval, aby nebili vyšetřovance přes obličej, poněvadž známky bití na obličejích jsou příliš nápadné. [...] Na příchod nového vyšetřovance předem upozorňoval F. Pergla a vyzýval ho obvykle k hrubému zacházení slovy: „Františku, ukaž mu, jaká je u tebe vojna, ať si dobytek nemyslí, že je na rekreaci.*“⁴⁵⁷ Od soudu odešel bývalý přednosta výslechové skupiny Ludvík Souček s trestem odnětí svobody v délce patnáct let, ztráty čestných práv občanských po dobu deset let po propuštění z vězení, propadnutí veškerého jmění a úhrady nákladů trestního řízení.

Proti rozhodnutí soudu se odvolal, záhy však odvolání stáhl. V květnu 1956 se ještě z výkonu trestu snažil dosáhnout revize případu. Žádost o přezkum zaslal ÚV KSČ a už v červenci téhož roku si Vyšší vojenský soud Praha vyžádal v Leopoldově, kde Souček

⁴⁵⁴ Srov. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2350 MV, Výpověď pplk. Ludvíka Součka, 22. 3. 1951, s. 1. Tamtéž, Výpověď pplk. Ludvíka Součka, 18. 9. 1951, s. 8.

⁴⁵⁵ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Žaloba, 7. 8. 1953, s. 5.

⁴⁵⁶ NA, f. SSVN, Osobní vězeňský spis Ludvíka Součka, Rozsudek VVS Praha, sp. zn. T 26/53, 5. 9. 1953, s. 34.

⁴⁵⁷ Tamtéž, s. 3–4.

odpykával trest, posudek na jeho osobu.⁴⁵⁸ Následně vypracované hodnocení uvádělo: „*Chovanie menovaného v tunajšom NPT je dobré. Rozkazy od jeho nadriedených si vykonáva svedomite a zodpovedne. Je disciplinovaný a ukáznený. Povahy je tichej a kamaradskej, s kolektívom sa znáša. [...] Odsudený je zaradený na pracovisko KONOPA, kde dosahuje dobrý pracovný výkon a stanovenú normu plný na 100 až 101 %. [...] ...preto tunajšie veliteľstvo je toho názoru, že žiadosť o zníženie trestu sa doporučuje.*“⁴⁵⁹ Součkovi ovšem nakonec nebyl trest jen snížen, v květnu 1957 mu prezident republiky udělil milost.⁴⁶⁰ Na svobodu se tak dostal ještě před uplynutím poloviny uděleného trestu.

Brzy po propuštění se oženil, manželství zůstalo bezdětné. Zaměstnání si našel jako montér-opravář u tehdejšího národního podniku Výtahy se sídlem v Praze. Pravidelně musel docházet k výslechům před Inspekci ministra vnitra, která řešila stížnosti politických vězňů na psychický a fyzický teror v době jejich vyšetřování příslušníky 5. oddělení HŠ MNO. Najevo tak vyšly další případy používání násilí, kterého se Souček a jeho podržení dopouštěli. Tyto nefigurovaly v dřívějších obvinění, a nakonec za ně nikdo nikdy souzen nebyl.

Jak dále vyplývá z dostupných archivních materiálů, ještě v první polovině šedesátých let Součka sledovala StB, k jeho osobě byli úkolováni nejméně dva její tajní spolupracovníci.⁴⁶¹ Jeden z nich v dubnu 1961 svého řídicího příslušníka informoval, že se Souček „*po stránce politické a veřejné činnosti [...] v místě bydliště nezapojil [...]. Jaké má názory na své potrestání, nenechal se nikdy slyšet. Jaký je jeho poměr k současnému zřízení nelze rovněž s určitostí stanovit. Na své okolí působil dojmem loajálnosti.*“⁴⁶²

Již v roce 1963 si podal žádost o přezkum odsuzujícího rozsudku. S jeho zněním nesouhlasil. Byl přesvědčen, že se nedopustil žádné trestné činnosti a v případě jeho odsouzení pro sabotáž byl porušen zákon.⁴⁶³ Tento názor odůvodnil poukazem na situaci vojska v letech 1948–1950, kdy „*stovky důstojníků bojovali podvratným způsobem proti naší republice a přebíhali do zahraničí, z nichž se mnozí vraceli na naše území jako agenti s úkoly*

⁴⁵⁸ NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis Ludvíka Součka, Souček Ludvík-urgence soudu, 1. 9. 1956.

⁴⁵⁹ Tamtéž, Posudek, 18. 9. 1956.

⁴⁶⁰ VÚA-VHA, sb. Prokurátorské spisy z let 1945 až 1968, f. GP-HVP, Tajné protokoly, sp. zn. Tov 62/53, Ludvík Souček, býv. pplk.-revize soudního rozsudku-zpráva, [červenec] 1963, s. 1.

⁴⁶¹ Šlo o „informátora“ s krycím jménem „Franta“, reg. č. 8103, Jaroslavu Švejdvou, roz. Milešovičovou (1918–?). ABS, f. Svazky tajných spolupracovníků, arch. č. 703225 MV. Druhým spolupracovníkem StB, který o Součkovi referoval, byl agent s krycím jménem „Ervín“, reg. č. 45399. Jednalo se o Emila Noska (1914–?), bývalého „pátrače“ 5. oddělení HŠ MNO, který byl za „*protistátní činnost*“ v roce 1950 odsouzen na 18 let odnětí svobody. Tehdy jej vyšetřovali právě příslušníci Součkovy výslechové skupiny. Po podmíněčném propuštění byl zaměstnán ve stejném podniku jako Souček, ke kterému byl posléze úkolován. Manželé Noskovi v roce 1968 emigrovali. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5784 MV.

⁴⁶² ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2350 MV, Agenturní zpráva, 24. 4. 1961.

⁴⁶³ VÚA-VHA, sb. Prokurátorské spisy z let 1945 až 1968, f. GP-HVP, Tajné protokoly, sp. zn. Tov 62/53, Ludvík Souček, býv. pplk.-revize soudního rozsudku-zpráva, [červenec] 1963, s. 1.

rozvracení státu, organizováním pučů, pokusů o převrat, špionáže. Uvádí, že jako výslechový orgán a později jako vedoucí výslechové skupiny stál za této situace před nesnadným úkolem boje proti těmto živlům. Uvádí dále, že on i jeho spolupracovníci obětovali plnění těchto úkolů všechno, pracovali 14–16 hod. denně i v neděli, takže nervové vypětí a vyčerpání mělo za následek, že vyšetřující orgány se někdy neovládly, zejména když vyšetřovaný nesprávnými a lživými údaji se snažil výslechové orgány uvádět v omyl.⁴⁶⁴ Vyjádřil přesvědčení, že díky činnosti tehdejšího zpravodajského aparátu MNO, v němž dle jeho soudu příslušníci pátrací a výslechové skupiny řešili nejobtížnější úkoly, byla armáda zbavena „nespolehlivých a proti režimu zaměřených elementů a reakčních důstojníků. Uvádí, že vzdor nedostatům a chybám, kterých se dopustil, vykonával vždy svou funkci čestně, co nejsvědomitěji s jedinou snahou - plně prospět zájmům a obraně lidově demokratického zřízení.“⁴⁶⁵

Podanou žádostí se zabývala generální prokuratura a v červenci 1963 dospěla k závěru, že pro jakoukoliv Součkovu rehabilitaci není žádný důvod: „Není možné vůbec připustit, že by si neuvědomoval, že realizací provokací, vymyšlením trestné činnosti osob, které se jí nedopustily a jejich předáváním soudu na základě často nepředstavitelně brutálním týráním vymyšlených nepravdivých doznání jen z toho důvodu, aby podle rozhodnutí Reicina a Musila mohly být odstraněny z armády, dochází k vážnému narušení plnění hlavních úkolů složky. Tímto hlavním úkolem Hlavní informační zprávy byl boj proti skutečným nepřátelům republiky, páchajícím trestnou činností, a nikoliv umělé jejich vyrábění, na němž se Souček a jeho podřízení intenzivně podíleli. Provinění proti socialistické zákonitosti všech těchto pracovníků jsou tak závažná, že je nemohou převážít ani nesporné úspěchy a zásluhy HIS při kádrovém očišťování armády v poúnorových dobách.“⁴⁶⁶ Text byl však následně přeškrtnut a ručně byla dopsána poznámka: „Neodesílat. Nové vyřízení.“⁴⁶⁷ Dnem 18. prosince 1964 je pak datována zpráva nová. V ní tatáž osoba jako v předchozí uvádí, že trestná činnost Ludvíka Součka byla prokázána, došlo však k pochybení v trestně právní kvalifikaci jeho činů. Z toho důvodu byla tedy v jeho prospěch podána stížnost pro porušení zákona.⁴⁶⁸

Prokurátor pak dospěl k názoru, že soud měl Součkovu trestnou činnost kvalifikovat nikoliv jako sabotáž, nýbrž jako trestný čin porušení povinnosti veřejného činitele a obnovil trestní řízení. V prosinci 1965 presidium Nejvyššího soudu stížnosti pro porušení zákona

⁴⁶⁴ Tamtéž, s. 2.

⁴⁶⁵ Tamtéž.

⁴⁶⁶ Tamtéž, s. 4.

⁴⁶⁷ Tamtéž.

⁴⁶⁸ VÚA-VHA, sb. Prokurátorské spisy z let 1945 až 1968, f. GP-HVP, Tajné protokoly, sp. zn. Tov 62/53, Přezkoumání žádosti o revizi odsouzení, 18. 12. 1964.

ve prospěch jmenovaného vyhovělo a zrušilo veškeré předchozí rozsudky.⁴⁶⁹ Současně přikázalo Vyššímu vojenskému soudu v Příbrami, aby se celou věcí zabýval znovu. Příbramský soud pak nejprve zkoumal, zda je vzhledem k časovému odstupu od spáchání žalovaných skutků další řízení podle zákona přípustné. Dospěl k závěru, že nikoliv. V neveřejném zasedání usnesením ze dne 10. března 1966 zastavil Součkovu trestní stíhání s odůvodněním, že trestnost činů zanikla uplynutím promlčecí doby.⁴⁷⁰

Mjr. Karel Bohata

Karel Bohata se narodil dne 29. června 1906 v Benešově u Prahy do rodiny zámečnického dělníka Karla Bohaty a jeho manželky Marie, rozené Kaňkovské. V roce 1917 nastoupil na benešovské Vyšší reálné gymnázium, kde v roce 1925 úspěšně odmaturoval. V témže roce jej přijali ke studiu na VA v Hranicích, odkud byl o dva roky později vyřazen v hodnosti poručíka.⁴⁷¹ Pokračoval roční aplikační školou pro pěchotu v Milovicích a v následujících letech sloužil postupně u vojenských útvarů v Liptovském Mikuláši, Dolním Kubíně a Písku, přičemž od roku 1936 zastával funkci zpravodajského důstojníka pěšího pluku 11 ve Vimperku, později v Písku. Po rozpuštění československého vojska v důsledku politických událostí byl přemístěn jako civilista k Ministerstvu vnitra. Až do konce války se pak živil jako úředník městského úřadu v Písku, kde řídil zásobovací oddělení. Během okupace byl podle svých slov „jako zpravodajský důstojník stále sledován“, v květnových dnech se zúčastnil bojů v Písku jako velitel strážního praporu „Bernard“.⁴⁷²

Po válce se vrátil do ČSA, byl povýšen do hodnosti štábního kapitána a v průběhu následujících měsíců sloužil opět jako zpravodajec u několika různých vojenských útvarů, především v jižních Čechách. Nejdélší dobu strávil u pěšího pluku 11 Františka Palackého v Táboře, v květnu 1948 byl převelen k pěšímu pluku 11 do Písku. Byl povýšen do hodnosti majora a ustaven DOZ pluku.⁴⁷³ V té době byl již dva roky členem KSČ.

Ve služebních hodnoceních byl líčen převážně jako „nadaný, dobré paměti, bystrého postřehu, uvažuje a rozhoduje se logicky a rychle [...]“. *Vojenské předpisy takticky ovládá*

⁴⁶⁹ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. Prz 113/64, 8. 12. 1965.

⁴⁷⁰ VÚA-VHA, sb. Prokurátorské spisy z let 1945 až 1968, f. GP-HVP, Tajné protokoly, sp. zn. Tov 62/53, Výsledek revize trestního stíhání, 7. 4. 1966, s. 2.

⁴⁷¹ VÚA-VHA, f. KVL, Karel Bohata, Kvalifikační listina, nedat.

⁴⁷² Tamtéž, Záznam, nedat.

⁴⁷³ Tamtéž.

velmi dobře, ve zpravodajské službě pracuje se zvláštní zálibou.“⁴⁷⁴ Po nastolení komunistické vlády v únoru 1948 patřil k jejím naprosto oddaným stoupencům.⁴⁷⁵

Dokonalou příležitost předvést svoji oddanost totalitnímu režimu dostal Bohata v prosinci 1948, kdy mu byl nabídnut přechod k 5. oddělení MNO do Prahy, což přijal. Zařadili jej k výslechové skupině, kde se pro brutalitu, s jakou zacházel se zatčenými, vypracoval „mezi nejkrutější orgány“.⁴⁷⁶ Záhy byl jmenován zástupcem přednosta vyšetřovací skupiny plk. Ludvíka Součka. V této pozici nařizoval a schvaloval používání brutálního bití jako prostředku vyšetřování, jímž mělo být, a také často bylo, dosaženo přiznání zatčených. Útoků na zadržené osoby se dopouštěl z přímého rozkazu nadřízených nebo samovolně, jeho služba byla za období od prosince 1948 do září 1949 velitelem 5. oddělení HŠ MNO gen. Josefem Musilem hodnocena jako výtečná.⁴⁷⁷ Musil jej popsal jako důstojníka, který je „při budování socialismu ochoten přinést osobní oběti, podrobuje se bez výhrad rozkazům a svým kladným postojem k práci dokumentoval svou snahu přispět k očistě proti podvrtným elementům v armádě. [...] Má kladný poměr k fyzické práci. [...] Svou funkci vykonává svědomitě a přesně, pracovní výkonnost ve službě velmi dobrá, má dobré předpoklady pro zvládnutí úkolů, kterými bývá pověřen.“⁴⁷⁸

Kladné hodnocení si Bohata vysloužil „vyšetřováním“ případů, při nichž bylo používáno brutální násilí. Některé z nich jsou podrobněji rozebírány v další části předkládaného textu, ale je na místě alespoň stručně zmínit i jiné. I tak půjde pouze o zlomek „akcí“, na nichž se Bohata jako „výslechář“ podílel.

V polovině května 1949 vyšetřoval Bohata některé ze zatčených v případě označovaném jako „Emanuel Čančík a spol.“⁴⁷⁹. Stalo se tak na den přesně, kdy bylo spuštěno

⁴⁷⁴ VÚA-VHA, f. KVL, Karel Bohata, Kvalifikační listina, 30. 9. 1936, s. 2.

⁴⁷⁵ Srov. tamtéž, Kvalifikační listina, 1. 10. 1948, s. 4.

⁴⁷⁶ ABS, f. A8, inv. j. 175, Vyjádření VVS Praha ke stížnosti Růženy Bohatové, 16. 2. 1954, s. 2.

⁴⁷⁷ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Záznam o zhodnocení, mjr. pěch. Bohata Karel, 21. 10. 1949, s. 1.

⁴⁷⁸ Tamtéž, s. 2.

⁴⁷⁹ Emanuel Čančík (1916–1949), chemik, civilní zaměstnanec VTÚ, vedl rozvětvenou odbojovou organizaci „Zvon“. Stejně jako skupina „Květa“, s níž měli pravděpodobně spojení, chtěli „Čančíkovci“ ke dni 17. 5. 1949 spustit ozbrojené povstání, ovládnout klíčové instituce, osvobodit politické vězně a pak pomocí Československého rozhlasu zmobilizovat protikomunistickou opozici. Zatýkáni proběhlo ve dnech 16.–17. 5. 1949, zadržení byli během výslechů brutálně mučeni. V několika následných procesech bylo odsouzeno přes osm desítek osob k vysokým trestům. Čančík a dva jeho spolupracovníci byli v srpnu 1949 odsouzeni k trestu smrti a ve stejný den jako Květoslav Prokeš a Zdeněk Borkovec popraveni. Srov. MALLOTA, Petr: „Vše pro kamarády, čest a svobodu národa!“ Květoslav Prokeš a jeho role v protikomunistickém odboji. In: *Paměť a dějiny*, 2018, roč. XII, č. 2, s. 83–94. Dostupné on-line: https://www.ustrcr.cz/wp-content/uploads/2018/07/PD_2_18_s83-94.pdf (citace k 31. 10. 2020). PEJČOCH, Ivo: *Protikomunistické puče...*, s. 90–105. VEBER, Václav: *Třetí odboj. ČSR v letech 1948–1953*. Univerzita Pardubice, Pardubice 2014, s. 71–74. Srov. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-6381 MV.

rozsáhlé zatýkání osob v další „akci“, označované jako „Květoslav Prokeš⁴⁸⁰ a spol.“. Obě skupiny patrně kooperovaly, jejich aktivity měly souviset s přípravou ozbrojeného vystoupení proti komunistické vládě. Případy měly z pohledu bezpečnostních složek i komunistického aparátu nejvyšší prioritu, v průběhu vyšetřování bylo se všemi zatčenými zacházeno nemilosrdně. Někteří z nich v přímém důsledku týrání zemřeli ještě ve vyšetřovací vazbě.⁴⁸¹

Ze spolupráce s některými osobami z Čančíkova okolí, potažmo z „akce Květa“, byl obviněn i škt. Ladislav Peške (1907–1974), zatčený 17. května 1949. Bohata jej osobně vyslýchal, a to, jakým způsobem se tak dělo, se dochovalo ve svědectví zapisovatelky oddělení Dagmar Marešové: „*Se Stanislavem Slavíkem [...] škt. Peškeho zbili tak, že mu tekla krev z úst, z nosu a z jiných ran, které mu týrání způsobili.*“⁴⁸² Protože Peške konstantně odmítal přiznat jakoukoliv „protistátní“ činnost, předali jej škt. Františku Perglovi, aby mu v „Domečku“ „...domluvil. Po opětovném nelidském týrání ze strany Pergla, si jej vzal Bohata k výslechu znovu, a když byl bitím tak umdlen, že jej ruce bolely, vyjádřil se, že si vezme posilu [...]“.⁴⁸³ K bití přizval dalšího z příslušníků oddělení a Peške musel snést nesčetné rány pendrekem i tzv. boxerem. Po takovém zacházení se psychicky zhroutil a byl hospitalizován na psychiatrickém oddělení vojenské nemocnice ve Sřešovicích.⁴⁸⁴ Pro jeho špatný psychický stav byl obvinění nakonec zproštěn a po propuštění z vazby v květnu 1950 putoval na další měsíce do péče psychiatrů v Praze-Bohnicích.⁴⁸⁵ Zde jej ještě rok poté léčili tehdy obvyklými metodami, inzulinem a elektrickými šoky.⁴⁸⁶

Bohata, Slavík a Pergl byli opravdovým postrachem zatčených. Jejich chování popsal i škt. Bohuslav Kulíček (1911–?), zatčený koncem července 1949 v případě nazvaném „Žemla a spol.“⁴⁸⁷: „*Asi po 10 min. jsem byl vyslychajícím orgánem (Karel Bohata-pozn. aut.)*

⁴⁸⁰ Květoslav Prokeš (1897–1949), mjr., absolvent VA v Hranicích (1921), účastník druhého zahraničního odboje, po únoru 1948 zproštěn služby v armádě, po zatčení obviněn z vedoucí role na organizování ozbrojeného povstání. V „akci Květa“, zvané podle jejích hlavních aktérech také jako „Prokešův-Borkovcův puč“, byly ve dnech 16.–20. 5. 1949 zadrženy stovky vojáků i civilistů, podezřelých z plánování protikomunistického převratu. V průběhu vyšetřování s nimi bylo zacházeno velice brutálně. Koncem července 1949 byl K. Prokeš spolu s dvěma nejbližšími spolupracovníky odsouzen k trestu smrti a v listopadu téhož roku popraven. O povaze celého případu se mezi historiky dodnes vedou spory. Srov. MALLOTA, Petr: „Vše pro kamarády, čest a svobodu národa!“..., s. 83–94. PEJČOCH, Ivo: *Vojáci na popravišti...*, s. 259–267. Týž: *Protikomunistické puče...*, s. 70–89. VNUK, František (ed.): *Samuel Karol Korbel. Paměti.* ÚPN, Bratislava 2011.

⁴⁸¹ PEJČOCH, Ivo: *Protikomunistické puče...*, s. 76–77.

⁴⁸² Tamtéž, s. 64.

⁴⁸³ Tamtéž.

⁴⁸⁴ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď škt. Ladislava Peške, 29. 8. 1951, s. 2.

⁴⁸⁵ Tamtéž, Zpráva, nedat., s. 15. Srov. i ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-6381 MV, Obžaloba, 17. 7. 1949, s. 4.

⁴⁸⁶ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď škt. Ladislava Peške, 29. 8. 1951.

⁴⁸⁷ Hlavní postavou rozvřetené skupiny s protikomunistickým programem byl Ing. Jan Žemla a mjr. v.v. František Aubrecht. Skupina sdružovala civilisty i vojáky z povolání a někdy je dávana do souvislosti

zezadu několikrát uhozen jezdeckým bičíkem přes záda. Potom přišel vyslychající orgán přede mě a znovu mě bil rukou, a po jedné ráně vedené na ucho mám dosud prohnutý bubínek a sníženou naslouchací schopnost. Rána byla tak prudká, že jsem se bolestí pomočil. Asi za hodinu se do vyslychací místnosti dostavili mně neznámí dva muži v civilním oděvu a počali mě tlouct. [...] Onen mladší civilista (Stanislav Slavík-pozn. aut.) mi zavázal oči, pravděpodobně ručníkem, sedl si naproti mně a pěstmi mě tloukl do obličeje tak, až jsem měl obličej napuchlý a měl jsem uvolněné zuby. Starší orgán procházel a šlapal mně na prsty. Toto bití trvalo 10 až 15 minut, pak bylo pokračováno ve výslechu asi půl hodiny, načež jsem byl znovu bit. Musel jsem stát se zavazanými očima, točit se dokola a dělat dřepy, a přitom jsem byl pendrekem bit.⁴⁸⁸ Následující den se bití opakovalo: „Tam mě vyslychal znovu civilista z předešlého dne, který mě opět bil jezdeckým bičíkem a pendrekem, kteréžto věci měl zavřeny v trezoru v téže místnosti. Jednu chvíli se otevřely dveře a někým byla orgánovi podána gumová hadice, se kterou jsem byl znovu bit. Mimo to se tam znovu dostavil Pergl, se zmíněným [...] civilistou mi zavázali oči, musel jsem si kleknout na židli a civilista mě tloukl pendrekem přes chodidla a přes varlata, Pergl mě tloukl přes záda a zadní část těla, zatímco vyslychající orgán stál u mé hlavy a když mi tato klesala ke zdi, tloukl mě rukou do obličeje.“⁴⁸⁹ Kulíček byl mučen až do předání do věznice, kde čekal na soudní přelíčení. Státní soud jej posléze uznal vinným ze zločinů velezrady a vyzvědačství, a odsoudil k trestu odnětí svobody v délce dvaceti osmi let a vedlejšími trestům.

Podobně brutálně bylo zacházeno i s osobami, zatýkanými pro podezření ze spolupráce s protikomunistickou skupinou „Praha-Žatec“ v několika vlnách od března 1949. Mezi nimi figuroval šrtm. Vladimír Dratva (1910–?), kterého poté Bohata vyšetřoval a jehož svědectví se v pramenech dochovalo: „...když jsem byl vyslychajícím dotazován na různá jména, o kterých jsem nic nevěděl, nařizoval mi vyslychající odstrojování, což se dělo postupně tak, že jsem nakonec zůstal sedět pouze ve spodcích. Vyslychajícím jsem byl bit jednak rukou, jednak obuškem tak, že jsem krvácel z nosu. Potom si vyslychající nechal

s organizací „Praha-Žatec“. Záhy po svém vzniku se však díky agentce StB Mileně Markové ocitla pod dohledem komunistických bezpečnostních složek. Členové skupiny a značné množství jejich spolupracovníků bylo v „akci Žamberk“, jak je také někdy tento případ označován, pozatýkáni a následně podrobeni brutálním výslechům. V několika soudních procesech padly vysoké tresty odnětí svobody, Janu Žemlovi se ještě před konáním soudu podařilo z vězení uprchnout a odejít do zahraničí. V nepřítomnosti byl odsouzen k trestu smrti. PEJČOCH, Ivo: *Protikomunistické puče...*, s. 65–66. PULEC, Martin: *Agenturní činnost Mileny Markové*. In: *Securitas Imperii 7*, 2001, s. 252–285. SVĚDIROH, Pavel (ed.): *Josef Knop-důstojník, na něhož jsme měli zapomenout*. Klub českých turistů, Žamberk 1991. Srov. i ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-1639 MV, a. č. V-5715 MV.

⁴⁸⁸ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď škpt. Bohuslava Kulíčka, 25. 9. 1951, s. 2–3.

⁴⁸⁹ Tamtéž, s. 4.

zavolat strážného, od něho si vypůjčil opasek a bil mě opaskem. [...] ...pak mě počal obuškem tlouct do zátylí. Tento výslech trval asi do 23 hod. a po něm mi bylo [...] nařízeno, abych si vypral zakrvácenou košili, kterou jsem si mokrou musel vzít na tělo, načež jsem byl odveden do přízemí. [...] K celému výslechu chci dodat ještě tolik, že [...] mjr. B.[ohatou] jsem byl uhozen do ucha, po této ráně jsem měl uvolněny dva zuby a našťápnutou kost spodní čelisti. Při této ráně jsem téměř upadl. Dále si pamatuji, že při jenom z prvních výslechů mě mjr. B. zavedl k okýnku světlíku v 6. posch. a říkal mi, že tímto okýnkem se také padá. Dále mi říkal, abych si dobře pamatoval, co jsem udával do protokolů a ne, abych potom před soudem svoji výpověď měnil, jinak že prý si mě vyzvedne a k soudu, že už prý pak nepůjdu. [...] Státním soudem jsem byl odsouzen k doživotnímu žaláři.“⁴⁹⁰

Kromě brutálního jednání se zatčenými se Bohata, podobně jako další příslušníci 5. oddělení HŠ MNO, obohacoval na majetku zatčených osob, do jejichž bytů měl přístup. Kradly se cigarety a alkohol, cennosti, nedostatkové potraviny i další zboží, jako např. dámské nylonky, koberce, záclony a obecně látky.⁴⁹¹ Kromě toho si přisvojil koženou aktovku zatčeného a později popraveného mjr. Jaromíra Nechanského nebo náramkové hodinky jiného zadrženého důstojníka.⁴⁹²

K zatčení pplk. Karla Bohaty došlo 12. května 1951 a to přímo v kanceláři nižšího vojenského prokurátora kpt. JUDr. Zdeňka Zatloukala, kam byl předvolán k podání vysvětlení.⁴⁹³ Zadržení nesl velmi těžce, prakticky se už v prvních týdnech vazebního věznění nervově zhroutil: „*Obviněný [...] byl postižen silnou nervozitou, pramenící patrně ze strachu před odpovědností za spáchané zločiny, o čemž svědčí zejména protokol sepsaný s ním dne 24. 5. 1951, tedy pouhých 12 dní po zatčení, kdy Bohata pro silný třes ruky nebyl tento protokol schopen podepsat. Podepsal jej teprve po uplynutí 1 měsíce.*“⁴⁹⁴

Svá provinění Bohata popíral, doslovně uvedl: „*Jakékoliv týrání bylo u nás zakázáno a nikdy se u nás neprovádělo.*“⁴⁹⁵ Připustil, že na rozkaz gen. Josefa Musila či svého přímého nadřízeného pplk. Ludvíka Součka dal správci „Domečku“ škpt. Františku Perglovi povel

⁴⁹⁰ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď šrtm. Vladimíra Dratvy, 26. 10. 1951.

⁴⁹¹ Tamtéž, Výpověď Dagmar Marešové, nedat. [září 1951], s. 6, 32–33. Tamtéž, Zpráva nižšího vojenského prokurátora o trestné činnosti pplk. Karla Bohaty, 29. 7. 1951.

⁴⁹² Srov. VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď pplk. Karla Bohaty, 12. 6. 1951, s. 4.

⁴⁹³ VÚA-VHA, f. VKPR, inv. č. 5077, Návrh na udělení milosti-Karel Bohata, Žádost o obnovení řízení, 27. 10. 1959, s. 12.

⁴⁹⁴ Zápis o Bohatově výpovědi ze dne 22. 5. 1951 a 24. 5. 1951 skutečně obsahuje záznam: „*Podepsal jsem dodatečně dne 12. 6. 1951. Pplk. Bohata*“. Srov. VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, spis, sp. zn. Np 399/51, Výpověď pplk. Karla Bohaty, 22. a 24. 5. 1951, s. 3.

⁴⁹⁵ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď pplk. Karla Bohaty, 12. 5. 1951, s. 2.

nechat vězně pochodovat a budít v čase, kdy nebyli vyslýcháni. Se zřejmou snahou tyto skutečnosti bagatelizovat, ale dodal, že „opatření nikdy netrvala déle jak jednu noc, a pouze v jednom velmi dávném případě to trvalo dva dny.“⁴⁹⁶ Zkušenost Ladislava Vychodila, který byl zatčen a v „Domečku“ držen na konci roku 1950, ukazuje, co taková opatření obnášela v praxi: „Z Domečku jsem se vrátil úplně nervově zničen. Za dva měsíce jsem ztratil 8 kg váhy, nohy jsem měl oteklé jako džbány až nad kolena a ruce jsem měl tak zchromlé, že jsem je nemohl vůbec dát v pěst. To všechno bylo od týrání. Byl jsem několikrát bit správcem Perglem pendrekem. Musel jsem si v kanceláři lehnout na židli, hlava a nohy dole, a on mě beze svědků vyplácel. Bylo to dobrovolné, nedalo se nic dělat. Tam nebyla obrana, když jsem nastavil zadek, dostal jsem alespoň jenom přes něj a nebyl jsem bit přes hlavu. Musel jsem velmi často cvičit. Jednou jsem cvičil bez přestání 28 hodin. Vždy půl hodiny dřepy, kliky a svírání pěstí při natažených rukách. Pak bylo vždy půl hodiny klusu. Za těch 28 hodin jsem udělal 3200 dřepů a 450 kliků. Když jsem omdlel, tak mě strážný kopal do nohou. Pak tam byl ještě jeden svobodník, který [...] mně nařídil cvičit. Když jsem už nemohl a zůstal vyčerpán ležet, chytil mě rukama za vlasy a tloukl mi hlavou o zem, až mu spousta vlasů zůstala v ruce. Pak na mě nechal v mrazu otevřít okno a uhasil oheň.“⁴⁹⁷

Od října 1951 do března 1953 pobýval v samovazbě a vyslýchán už byl jen sporadicky. Později si stěžoval na špatné zacházení, kdy během prvního roku nebyl vůbec na „čerstvém vzduchu“ a mohl „pouze na chodbu, a to na ¼ hodiny denně“.⁴⁹⁸ Kvůli chladu v cele mu údajně omrzly prsty na pravé ruce a postupně ochrnula pravá noha.

Bohatova manželka Růžena byla poměrně dobře informována, kde se její muž nachází. Věděla rovněž, že čelí obvinění ze zneužití služební moci. Když se počátkem června 1951 osobně dostavila do vojenské kanceláře prezidenta republiky, stěžovala si, že „její manžel dnes trpí za své představené. [...] Dodala, že jí není známa povaha práce jejího manžela, tvrdí však, že jej zná natolik, že si je jista, že její manžel vykonával vždy jen příkazy, které mu byly určeny.“⁴⁹⁹ Sama zapřísáhla a aktivní komunistka sdělovala, že nejvíce manžela „mrzí, že prý je šetřen v době takového státního zřízení, pro které on pracoval. Nato [...] mluvila o své politické vyspělosti, o tom, jak sama nabádala svého manžela k nenávisti vůči třídnímu nepříteli, jak jest její syn vysoce politicky vyspělý a opět prosila, aby bylo jejímu manželovi

⁴⁹⁶ Tamtéž.

⁴⁹⁷ Tamtéž, Výpověď Ladislava Vychodila, 11. 5. 1951.

⁴⁹⁸ ABS, f. A8, inv. j. 175, Výpověď Karla Bohaty, 3. 8. 1955, s. 2.

⁴⁹⁹ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Úřední záznam, 6. 6. 1951.

pomoženo.⁵⁰⁰ Aby se manžela zastala, neváhala se obrátit na prezidenta přímo a následně napsala i jeho ženě. V dopise Bohatu vykreslila jako oddaného komunistu, který je „*prodchnutý horoucí láskou ke straně a žhavou nenávisí k třídnímu i zahraničnímu nepříteli.*“⁵⁰¹ Zřejmě věrnou charakteristiku svého manžela doprovodila slovy: „... *jen tak mohl pracovat s téměř nadlidským vypětím od 45. roku bez dovolené, téměř ve dne, v noci, celé soboty a neděle. V některých obdobích si popřál v týdnu jen jednu noc ke spánku.*“⁵⁰²

Žaloba na Karla Bohatu byla podána k Vyššímu vojenskému soudu v Praze 29. srpna 1953, před soud byl následně postaven i se svým bývalým nadřízeným Ludvíkem Součkem a kolegy Františkem Perglem, Janem Peleškou, Františkem Remtou, Jaroslavem Růžičkou, Ludvíkem Turkem, Stanislavem Slavíkem a Václavem Vaňkem. Soudní líčení proběhlo ve dnech 3. – 5. září 1953, Bohata byl žalován ze spáchání zločinu sabotáže podle § 85 odst. 1, písm. b), odst. 2, písm. c), d), trestního zákona. Soud konstatoval, že od roku 1949, kdy byl „*referentem realizačního oddělení a zástupcem L. Součka si při provádění výslechů počínal velmi surovým způsobem a téměř vůči každému z vyšetřovanců použil fyzického násilí. Stalo se tak mnohdy i dříve, než byl vyšetřovanec vůbec vyslechnut. Surové zacházení mělo za následek vážná zranění u voj. Kešnera, Peškeho a jiných. J. Růžičku, který byl nováčkem ve vyšetřovací práci, instruoval, jakým způsobem má vyslýchat, za výslechu, při kterém použil násilí sám. Jestliže se vyšetřovanec nedoznal přesto, že bylo použito vůči němu násilí, nařizoval F. Perglovi, případně velitelům stráže ve vojenské věznici, aby vyšetřovance dále týrali. Takovýmto způsobem docíloval toho, že vyšetřovanci nakonec podepsali vše, co jim předestřel k podpisu, a to i v případech, kdy si sám trestnou činnost vymyslel. Zúčastnil se vyšetřování protistátních skupin, které byly vytvořeny na základě provokací provedených pátracím oddělením HIS. Přesto, že věděl, že se jedná o tzv. provokace, vyšetřovance i v těchto případech týral, aby dosáhl jejich doznání, na základě čehož byli odsuzováni k mnohaletým trestům odnětí svobody.*“⁵⁰³

Soud uznal Bohatu vinným ve smyslu obžaloby a odsoudil jej k trestu odnětí svobody v délce patnáct let, ztrátě čestných práv občanských po dobu deset let po propuštění z vězení a propadnutí poloviny majetku. Proti rozsudku se Bohata neúspěšně odvolal.

V lednu 1954 byl předán do výkonu trestu do NPT Leopoldov. S jeho manželkou bylo zacházeno jako s ženou kteréhokoliv „politického vězně“. Záhy po manželově zatčení byla vystěhována ze služebního bytu do bytu nižší kategorie, děti byly dle jejích slov kvůli

⁵⁰⁰ Tamtéž, Dopis Růženy Bohatové prezidentu republiky, 6. 6. 1951, s. 1.

⁵⁰¹ Tamtéž.

⁵⁰² Tamtéž, s. 2.

⁵⁰³ NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis Ludvíka Součka, Rozsudek VVS Praha, sp. zn. T 26/53, 5. 9. 1953, s. 7.

odsouzení otce šikanovány.⁵⁰⁴ Manžela se během vazby zastávala, po jeho odsouzení ale podala žádost o rozvod, které bylo záhy vyhověno. Bohata si později stěžoval, že mu bývalá manželka brání vídat jejich nezletilou dceru, „*když byl odsouzen pro sabotáž*“.⁵⁰⁵

Počátkem dubna 1957 byl Hlavní správou vojenských soudů Ministerstva spravedlnosti podán návrh, aby byla Karlu Bohatovi udělena milost.⁵⁰⁶ Návrh byl odůvodněn nesprávnou kvalifikací trestního jednání, která měla být místo za sabotáž označena za zneužití moci veřejného činitele. Takto kvalifikovaný trestný čin pak měl podle trestního zákona nižší trestní sazbu, co se udělovaného trestu odnětí svobody týče.⁵⁰⁷ K Bohatovi se v dokumentu uvádělo: „*Jeho trestná činnost nebyla motivována nepřátelstvím k lidově demokratickému zřízení, do značné míry vyplývala z vlivu představených, kteří odsouzeného i jeho spolupracovníky vedli k používání nezákonných prostředků. Po dobu téměř šestiletého výkonu trestu se řádně chová a kladně se projevil zejména v době vzpoury vězňů.*“⁵⁰⁸

Ke dni 24. dubna 1957 bylo žádosti vyhověno a zbytek trestu byl Karlu Bohatovi prezidentem republiky prominut. Po propuštění na svobodu našel bývalý podplukovník uplatnění jako zemědělský dělník na Státním statku v Litoměřicích. Po několika měsících přešel ke Geologickému průzkumu dolů v Jáchymově, kde pracoval opět jako dělník.

O čtyři roky později se obrátil na prezidentskou kancelář s žádostí o obnovení trestního řízení. Ve svém dopise rozporoval zejména odsuzující výrok soudu, že „*od roku 1949 až do svého zatčení v r. 1951 úmyslným neplněním a porušováním povinností vyplývajících z jeho služby způsobil vážnou poruchu, ač mu bylo známo, že v mnohých případech šlo o činnost nepravdivou a smyšlenou, případně o činnost, která byla vyprovokována.*“⁵⁰⁹ Bohata se s tímto neztotožnil a zdůvodnění soudu označil za neodpovídající skutečnosti. Uvedl, že po celou dobu své služby u vojenského obranného zpravodajství neměl v úmyslu „*působit škody naší Lidové armádě a naší republice*“ a nechtěl „*napomáhat odsouzení těch, kteří byli nevinni.*“⁵¹⁰ Podrobně popsal, jak se ke službě v 5. oddělení HŠ MNO dostal a jak byl „*vtažen*“ a „*zmanipulován*“ k brutálnímu mučení vězňů: „*... byl jsem vyzván orgány obranného zpravodajství, abych přešel k této službě.*

⁵⁰⁴ Srov. VÚA-VHA, f. VKPR, k. 22, čj. 0114, Dopis Růženy Bohatové, nedat. [leden 1954].

⁵⁰⁵ Srov. VÚA-VHA, f. VKPR, k. 39, čj. 5077, Návrh na udělení milosti-Karel Bohata, Žádost o obnovení řízení, 27. 10. 1959, s. 4.

⁵⁰⁶ Kromě jeho jména figurovala v žádosti i jména jeho bývalých kolegů z 5. oddělení HŠ MNO, kteří byli souzeni spolu s ním ve stejném procesu, Ludvíka Turka a Ludvíka Součka. Srov. VÚA-VHA, f. VKPR, k. 39, čj. 059/57, Bohata Karel-návrh na udělení milosti, Přehled, s. 1.

⁵⁰⁷ Srov. tamtéž, s. 2.

⁵⁰⁸ Tamtéž.

⁵⁰⁹ VÚA-VHA, f. VKPR, k. 39, čj. 5077, Návrh na udělení milosti-Karel Bohata, Žádost o obnovení řízení, 27. 10. 1959, s. 1.

⁵¹⁰ Tamtéž.

Vyžádal jsem si den na rozmyšlenou a jel se poradit do Písku na okresní sekretariát strany. Zde mi bylo řečeno tehdejšími předsedou, a ještě jedním soudruhem, abych k této službě přešel, že tato služba mě bude potřebovat a tam, že je Reicin, a to je náš člověk. Přešel jsem tedy k této službě a žádal jsem o potřebné školení [...]. Byl jsem proto vyslán do obrannozpravodajského kurzu do Prahy na hlavním štábu v měsíci listopadu a prosinci 1948. V tomto kurzu nám byla také přednášena teorie výslechů - přednášel mjr. Souček. Ten ve své jedné přednášce prohlásil, že při výslechu je povoleno použít násilí. Zeptal jsem se proto při jedné hodině výkladů Zákona na ochranu republiky právníka a tím byl JUDr. [Juraj] Vieska⁵¹¹, co tomu říká zákon. Vieska odpověděl, že to zákon v některých případech povoluje.

Během tohoto kurzu jsem byl ještě s jinými frekventanty kurzu přidělován jako výpomoc k výslechům na 5. oddělení hl. štáb, a zde jsem se setkával s použitím násilí, a to ať již v praxi anebo vyprávěním jednotlivých příslušníků tohoto oddělení. [...]

Od 1. ledna 1949 jsem byl služebně přidělen k výslechové skupině 5. oddělení hl. štábu. Začal jsem provádět výslechy a brzo došlo k tomu, že sám náčelník oddělení gen. Musil mi nařídil použití násilí při výslechu a sám poradil, jak to mám udělat. Toto přineslo výsledek, který byl očekáván, potěšilo mě to, ale současně to ve mně zanechalo jakýsi pocit studu a nelibosti. Tak jsem pomalu docházel k rozhodnutí tuto službu nekonat. Došlo k mé rozmluvě s kult. prop. referentem naší útvarové organizace a moje žádost o pomoc při podání služební žádosti o propuštění byla tímto a předsedou útvarové organizace odbyta slovy, že „toto vše zařídil Reicin, a kdo že jsem já, když to chci kritizovat.“ A hned příštího dne si mě povolal gen. Musil a vytýkal mi měkkost k vyšetřovancům, tím, že chráním třídního nepřítele a vyzýval mě ku tvrdosti. Podobné pobízení jsem později dostal asi třikrát.

Když jsem potom na jaře 1949 byl svědkem hromadného použití násilí, kterého se zúčastnili skoro všichni příslušníci 5. oddělení hl. štábu, zašel jsem při jedné příležitosti návštěvy Ústředního výboru KSČ na kádrové oddělení a dotazoval jsem se, na koho, že se mám obrátit, že sloužím na 5. oddělení, a že práce, která se tam dělá, se mi nelíbí. A tam mi bylo řečeno, abych se obrátil na Reicina. A tak jsem se ocitl v jakémsi bludišti a pomalu jsem docházel k názoru, že si opravdu nepočínám dobře, když se bráním používat násilí při výslechu.

⁵¹¹ Juraj Vieska, původně Weisz (1913–1965), plk., JUDr., před druhou světovou válkou odešel jako sionista do Palestiny, během války působil v čs. zahraničním vojsku. Od roku 1945 byl služebně přidělen k OBZ, v dubnu 1949 jmenován náměstkem státního prokurátora a zároveň právním poradcem 5. oddělení HŠ MNO. Vypracovával trestní oznámení na vyšetřované osoby, s vědomím, že výpovědi byly vynuceny násilím či soudu předložené důkazy jsou podvrh. V říjnu 1951 byl zatčen a v roce 1953 odsouzen k trestu odnětí svobody v délce 7 let. Z vězení byl propuštěn již v únoru 1955, o několik let později se stal vedoucím Právníckého ústavu ministerstva spravedlnosti. Srov. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2506 MV.

K těmto důvodům, které jsem uvedl, přidružily se i jiné, a to, že tehdejší vojenští státní prokurátoři gen. JUDr. Vaněk a plk. JUDr. Vieska o tom všem osobně věděli a nic proti tomu neříkali, a že na výslechové skupině jsme byli příslušníkem KV StB Praha Slavíkem prakticky školeni v tom, jak používat násilí /fackovat/, aniž by to na postiženém zanechalo stopy. A tak jsem se začal přizpůsobovat a začal sám používat násilí [...].“⁵¹²

Na svou obhajobu dále uvedl: „Až do podzimu 1949 bylo ponecháno vyšetřujícím orgánům na vůli, jak a kdy použijí násilí při výslechu. Na podzim mi nařídil náčelník oddělení gen. Musil – v té době jsem zastupoval náčelníka vyšetřující skupiny – abych oznámil na skupině, že od této doby je povoleno použít při výslechu násilí jen s jeho svolením, a že tak bylo dohodnuto na meziministerské poradě na ministerstvu národní bezpečnosti. Rozkaz jsem provedl a dbal na jeho provádění, a to zvláště proto, že jsem sám byl nepřitelem tohoto jednání.“⁵¹³

V této své žádosti se Bohata ve snaze vyvinut se z původního obvinění prezentoval jako oběť systému, kterému se snažil bez úspěchu vzdorovat. Opomněl už dodat, že vše činil dobrovolně, na základě svého postavení měl řadu výhod a svévolně se obohacoval o majetek zatčených.

Bohatovu žádost projednávalo Ministerstvo spravedlnosti, které ji následně s kladným doporučením doručilo do VKPR. Návrh prominutí trestu odůvodnila ministerská kancelář Bohatovou příkladnou pracovní morálkou a dobrým chováním v době po propuštění z výkonu trestu. Jako podpůrný argument zazněla i věta, že Bohatova „trestná činnost byla součástí systému, který byl tehdy zaveden na Hlavní informační správě ministerstva národní obrany.“⁵¹⁴

Dva roky se nic nedělo. Po následném přešetření případu dospěl koncem roku 1964 prokurátor k názoru, že trestná činnost Bohaty a všech spolu s ním odsouzených mužů prokázána byla, měla však být kvalifikována nikoliv jako sabotáž, nýbrž jako porušení povinnosti veřejného činitele. Rozsudkem presidia Nejvyššího soudu z prosince 1965 byl původní rozsudek zrušen. Případ byl současně předán k novému projednání Vyššímu vojenskému soudu v Příbrami.⁵¹⁵ Příbramský soud poté nejprve zkoumal, zda je vzhledem k časovému odstupu od spáchání žalovaných skutků další řízení podle zákona přípustné. Dospěl k závěru, že nikoliv a usnesením ze dne 10. března 1966 zastavil trestní stíhání všech

⁵¹² Tamtéž, s. 1–2.

⁵¹³ Tamtéž, s. 3.

⁵¹⁴ VÚA-VHA, f. VKPR, čj. 5077, Návrh na udělení milosti-Karel Bohata, Přehled k návrhu ministra spravedlnosti na udělení milosti bývalému podpukovníku ČSLA Karlu Bohatovi, 13. 1. 1961, s. 1.

⁵¹⁵ VÚA-VHA, sb. Prokurátorské spisy z let 1945 až 1968, f. GP-HVP, Tajné protokoly, sp. zn. Tov 62/53, Výsledek revize trestního stíhání, 7. 4. 1966, s. 1.

s odůvodněním, že trestnost činů zanikla uplynutím promlčecí doby.⁵¹⁶ Tím byl celý případ uzavřen.

Mjr. Ludvík Turek

Ludvík Turek se narodil 20. července 1913 v mladobolevském okrese v obci Debřichovice nad Jizerou. Jeho otec Ludvík pracoval jako úředník, matka Anežka, rozená Elbersová, se starala o domácnost. V Mladé Boleslavi absolvoval vyšší státní reálku, kde v roce 1933 odmaturoval. V tomtéž roce byl odveden k výkonu základní vojenské služby a u armády už zůstal. Po škole důstojníků pěchoty v záloze v Košicích, kterou absolvoval v roce 1934, byl přijat na VA v Hranicích. Závěrečné zkoušky složil úspěšně o dva roky později.

Po akademii sloužil v Mladé Boleslavi u 6. roty pěšího pluku 47, vyhlášení mobilizace v Československu v roce 1938 jej zastihlo v Tupadlech u Dubé, kde byl pověřen velením vojenskému stavebnímu dozoru.⁵¹⁷ Když došlo k rozpuštění československé armády, začal pracovat u Služeb elektrických podniků v Mladé Boleslavi jako účetní. Konec války strávil v rámci totálního nasazení jako dělník u jedné z tamních firem. Údajně se snažil působit v odboji, jeho činnost byla však spíše marginálního charakteru.⁵¹⁸ Těsně po válce se rozvedl se svou první manželkou Charlotte, rozenou Plasovou, přičemž důvodem pro jejich rozchod byl nesouhlas Turka s tím, že se v roce 1942 přihlásila k německému občanství.⁵¹⁹ Z prvního manželství měl syna Ludvíka, kterého vychovával. Později se znovu oženil s úřednicí Okresního národního výboru (ONV) v Mladé Boleslavi Stanislavou, rozenou Vojtěchovou, s níž měl dceru Danuši. Po skončení válečného konfliktu přijali Turka zpět do armády a v červnu 1945 ustanovili důstojníkem OBZ u mladoboleslavského pěšího pluku 36.

V období od 27. května do 25. července 1946 absolvoval kurs OBZ u HŠ MNO v Praze. Jak dokazuje dochované vysvědčení, kurs ukončil s výtečných prospěchem.⁵²⁰ Následovala služba u velitelství 13. divize, kdy byl ustaven zástupcem přednosty 5. oddělení štábu. Na rozkaz svého tehdejšího nadřízeného, velitele 5. oddělení VO 1 plk. gšt. Josefa Mirovského, převzal k 1. lednu 1947 velení 5. oddělení 13. divize.⁵²¹ V listopadu téhož roku

⁵¹⁶ Tamtéž, s. 2.

⁵¹⁷ VÚA-VHA, f. KVL, Ludvík Turek, Přehled vojenské služby, nedat., s. 1.

⁵¹⁸ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2350 MV, Přihláška pro důstojníky a rotmistry z povolání, 11. 5. 1946, s. 9–10. Osvědčení dle zákona č. 255/1946 Sb., mu uděleno nebylo.

⁵¹⁹ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2350 MV, Přihláška pro důstojníky a rotmistry z povolání, 11. 5. 1946, s. 4.

⁵²⁰ Tamtéž, Vysvědčení z kurzu OZ, 25. 7. 1946.

⁵²¹ Tamtéž, Turek Ludvík, špkt. pěch.-prozatímní ustanovení, 29. 1. 1947.

přešel jako zpravodajec k velitelství 14. divize. Několik měsíců potom proběhl únorový převrat, teprve poté podal Turek přihlášku do KSČ. K tomuto se dochoval zajímavý záznam: „Škpt. Turek je naprosto spolehlivý, jak po stránce politické, tak služební. Má důvěru ve straně, byl pověřen v býv. mladoboleslavském kraji funkcí kraj. předsedy branné komise [KSČ] a prověřovací komise [KSČ]. V místě je pokládán za starého člena strany, i když se formálně přihlásil až 23. 4. 1948, jelikož v předchozí době s příslušníky strany spolupracoval, a bylo mu uznáno, že ráz jeho služby vyžadoval, aby se veřejně ke straně nehlásil.“⁵²²

Hodnocení, která mu opakovaně vystavovali jeho nadřízení, o něm hovořila jako o klidném, tichém člověku, velmi dobrého charakteru se smyslem pro spravedlnost, nadšeném houslistovi.⁵²³ Zdůrazňovány byly i jeho schopnosti vzhledem k zastávané pozici, kde dosahoval dobrých výsledků. Během února 1948 prokázal svoji loajalitu a byl vnímán jako důstojník „s bezvýhradně kladným poměrem k lidově demokratickému zřízení státu“.⁵²⁴

Ke dni 15. února 1949 nastoupil k 5. oddělení HŠ MNO⁵²⁵, kde se, lidově řečeno, „našel“. Gen. Josef Musil jej opakovaně označil „za jednoho z nejlepších výslechářů. Byly mu svěřovány zvláště případy, které nařídil gen. Reicin, ke kterému byl také poslán na instruktáže.“⁵²⁶ Takové hodnocení si ovšem vysloužil zejména brutalitou při výsleších a psychologickou manipulací vyšetřovaných, kdy i přes vědomí, že činnost obviněného byla v některých případech zcela smyšlena, jej zajímalo pouze splnění rozkazu.

„Akcí“, na nichž se Turek jako vyšetřovatel podílel, bylo skutečně mnoho. Šlo např. o již zmíněné případy „Žamberk“ či „Pohořelec“, případ brig. gen. Karla Palečka a genmjr. Rudolfa Krzáka, vyšetřování Turkova spolužáka z akademie pplk. Františka Skokana⁵²⁷, který mu proto při výsleších bezmezně věřil, anebo případy drobnějšího charakteru, v nichž byli vyšetřováni jednotlivci, někdy i civilisté.

⁵²² ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2350 MV, Zpravodajský posudek, 22. 1. 1949, s. 2. Srov. i tamtéž, Dotazník, 17. 12. 1948, s. 4.

⁵²³ Srov. VÚA-VHA, f. KVL, Ludvík Turek, Kvalifikační listiny 1937, 1946. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2350 MV, Charakteristika, 10. 8. 1948, s. 2.

⁵²⁴ VÚA-VHA, f. KVL, Ludvík Turek, Kvalifikační listina, 30. 9. 1947, s. 3. Tamtéž, Kvalifikační listina, 7. 12. 1948, s. 3.

⁵²⁵ ABS, f. VKR, Kartotéka, Evidenční karta Ludvíka Turka, nedat.

⁵²⁶ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2350 MV, Návrh na uvolnění, 2. 5. 1951.

⁵²⁷ František Skokan (1912–1950), pplk., absolvent VA v Hranicích (1936), v roce 1940 prchl do zahraničí, posléze se účastnil bojů na východní frontě, za své hrdinství obdržel vysoká vojenská vyznamenání. Přátelil se s Bedřichem Reicinem, v srpnu 1948 se stal náčelníkem štábu velitele spojovacího vojska při HŠ MNO. Později však upadl v nemilost, pravděpodobně i pro kritiku komunistických čístek v armádě, s níž se netajil. V listopadu 1949 byl zatčen pro podezření z protirežimní činnosti a během vyšetřování krutě týrán. V červenci 1950 jej Státní soud odsoudil k trestu smrti. V říjnu téhož roku byl popraven. Srov. CÍLEK, Roman: *Hrobaři iluzí aneb Kdo nepůjde s námi...* Rodiče, Praha 2003, s. 14–32. PEJČOCH, Ivo: *Vojáci na popravišti...*, s. 297–302.

K takovým patřilo zatčení a vyšetřování Heleny Vítkové (1904–?), civilní zaměstnankyně MNO. Vítková byla podezřelá z „reakčního myšlení“ a „protistátní činnosti“, a proto jí byl ze strany 5. oddělení HŠ MNO podstaven agent-provokatér, který s ní navázal velmi blízký vztah. „*Přitom ji vedl k tomu, aby začala nějakou protistátní činnost s lidmi, tj. hlavně s vojenskými osobami. Když pak došlo k realizaci, vyslýchal Vítkovou na KV-StB Praha mjr. Turek Ludvík. Kvůli zvýšení dojmu, převlékl se provokatér [...] z rozkazu Mysíka za vězně a byl s ní konfrontován. [...] Nakonec Vítková přišla na to, že vystoupení provokatéra je švindl a otevřeně to vyšetřujícímu orgánu řekl[a]. Když pak přirovnala metody mjr. Turka ke gestapákům, Turek se rozčlilil a začal ji škrtit. Přesto však s ní Turek nic po dlouhotrvajícím výslechu nesvedl. Asi za 14 dní byl jako další výslechář povolán škpt. Jaroslav Růžička, který byl znám svou surovostí. Po půldenním výslechu byla Vítková prohlédnuta lékařem a odvezena do ústavu pro duševně choré.*“⁵²⁸

O úzké spolupráci Ludvíka Turka s pražskou StB hovoří i další svědectví. Šlo o případ civilisty Rudolfa Syrovátky, který byl podezřelý z „protistátní činnosti“: „*Sama jsem viděla, jak mjr. Turek spolu s orgánem StB Patěkem na StB ve Washingtonově ulici v nočních hodinách zavázal Syrovátkovi oči, nechal mu zout boty a kleknout na zem, jak byl Syrovátka Patěkem, a ještě dvěma orgány bit do těla a nějakou rákoskou po chodidlech. Turek se účastnil trýznění tím, že mu šlapal na zuté nohy na prsty, až po jednom jeho zásahu Syrovátka omdlel a byl odnesen na celu.*“⁵²⁹

Kromě brutálního týrání zadržených osob se Turek ve službě projevoval i jinak. Příkladem za všechny může být jeho jednání po zatčení mjr. Josefa Pohla⁵³⁰, jehož manželku opakovaně spolu s škpt. Perglem navštívil: „*Turek spolu s Perglem, kterého představil Marii Pohlové jako byt. orgána MNO, chodili do bytu zajištěného mjr. Pohla a manželce přikazovali, že se musí z bytu vystěhovat. Říkali ji při tom, že nábytek může klidně prodat, že mjr. Pohl se již nevrátí. [...] Podařilo se jim získat od Pohlové písemné prohlášení, že odmítá náhradní byt, který ji Turek nabízel /falešně ovšem/ v Mladé Boleslavi a že se do určitého dne vystěhuje. Po několika návštěvách Pergla u Pohlové se tato vystěhovala a Turek se do jejího bytu s rodinou nastěhoval. [...] Mjr. Turek také mimochodem vyslýchal Pohla, nechal si však*

⁵²⁸ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď Dagmar Marešové, nedat. [září 1951], s. 5–6. Srov. i ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. 6515 MV.

⁵²⁹ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď Dagmar Marešové, nedat. [září 1951], s. 52–53.

⁵³⁰ Josef Pohl (1911–1950), mjr., absolvent VA v Hranicích (1938), účastník zahraničního odboje, nositel několika vysokých vyznamenání, v červenci 1949 byl pro nejasný postoj k „lidově demokratickému režimu“ propuštěn z armády a v prosinci téhož roku zatčen. Ve vazbě byl podroben brutálním výslechům. Následovalo obvinění z velezrady a vyzvědačství, v lednu 1950 jej Státní soud odsoudil k trestu smrti. V květnu téhož roku byl Josef Pohl popraven. PEJČOCH, Ivo: *Vojáci na popravišti...*, s. 81–88.

od něj pouze nakreslit plán bytu, předstíraje, že to potřebuje k vyšetřování.“⁵³¹ Zatím se však doma s manželkou radil, zda se do bytu nastěhovat.

Je s podivem, že počáteční vlna zatýkání v řadách příslušníků bývalého 5. oddělení HŠ MNO, které odstartovalo zatčení Bedřicha Reicina, se Turkovi vyhnula. Až 2. května 1951 podal tehdejší šéf VVZS kpt. František Chalupa návrh na Turkovo uvolnění ze zpravodajských služeb s odůvodněním, že „*patří mezi kádry Musila a necítí se nyní jistý ve svém jednání. Není třídně uvědomělý a jeho politická vyspělost je tak nepatrná, že ani do poslední chvíle nechápal, že svou prací dle přání Musila poškozoval stranu a dělnickou třídu. Po kritice na stranické schůzi čeká, že bude uvolněn ze služeb VZ. Nemá předpoklady pro použití ve VZ službě.*“⁵³² Místo zatčení byl Turek tehdy pouze přemístěn, v červnu 1951 jej převedli na řadovou pozici referenta ke správě vojenského školství při GŠ MNO. Příslušníci HIS, tedy jeho bývalého oddělení, si pro něj přišli až 5. října 1951.⁵³³ Během výslechů se k trestné činnosti částečně doznal. V samovazbě strávil následující dva roky.

Hlavní soudní líčení se odehrálo před Vyšším vojenským soudem Praha ve dnech 3. až 5. září 1953. Jako korunní svědkyně Turkových činů zde vystoupila Dagmar Marešová, která pracovala na 5. oddělení HŠ MNO od roku 1949 jako civilní zaměstnankyně a byla přítomna takřka u většiny výslechů jako jejich zapisovatelka. Kromě ní vypovídali někteří dříve odsouzení důstojníci, kteří Turka jako vyšetřovatele zažili, ale i jeho kolegové z oddělení. Soud k obviněnému podle § 85 odst. 1, písm. b), odst. 2, písm. c), d) tr. zák. z trestného činu sabotáže v rozsudku konstatoval: „*Při výsleších používal fyzické násilí jen zřídka (!), ale obracel se za to na Pergla s tím, aby mu vyšetřovance „připravil“ - to bylo pro F. Pergla pokynem, aby vystavil vyšetřovance tělesným útrapám. Na to pak L. Turek prováděl třeba několik dnů a nocí trvající vyčerpávající výslechy a používal různých úskoků spočívajících zejména v tom, že dával vyšetřovancům čestné slovo, že protokoly jsou jen ke studijním účelům, aby na nich vylákal podpis na protokol, který neodpovídal skutečnosti. Příkladem takového postupu je podíl L. Turka v trestním případě gen. Palečka, pplk. Krzáka, kteří byli souzeni na základě protokolů, které byly podepsány za okolností shora uvedených. Konečně byl L. Turek poslán L. Součkem do vojenské věznice za tím účelem, aby prohlédl ty vyšetřovance, na kterých byly patrné stopy po násilí, a posoudil, zda jsou schopni převozu do*

⁵³¹ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď Dagmar Marešové, 21. 9. 1951, s. 46.

⁵³² ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2350 MV, Návrh na uvolnění, 2. 5. 1951.

⁵³³ ABS, f. Vyříděné spisy sekretariátu MV (f. 319), sign. 319-19-21, Turek Ludvík, býv. major ČSA-návrh na udělení milosti, červen 1956, s. 2.

*věznice spravované SVS (Sbor vězeňské stráže-pozn. aut.), aby před nepovolanými osobami nemohli uplatňovat, jakým způsobem s nimi bylo nakládáno.*⁵³⁴

Soud za předsednictví mjr. JUDr. Mirka Huleji uznal Turka vinným ze spáchání výše uvedeného trestného činu a odsoudil jej k trestu odnětí svobody v délce dvanáct let.⁵³⁵ Podle § 43 tr. zák. byla vyslovena ztráta vojenské hodnosti, ztráta čestných práv občanských po dobu osmi let, podle § 85, odst. 4 tr. zák. a § 47 tr. zák. mu byla zabavena polovina veškerého majetku a podle § 68 tr. zák. byl povinen uhradit náklady spojené s pobytem ve vazbě a výkonem trestu. Za přitěžující okolnost označil soud skutečnost, že se dopustil trestné činnosti jako příslušník složky, která „měla bdít nad zachováváním našich zákonů, a že trestnou činností opakoval a pokračoval v ní delší dobu.“⁵³⁶ V rozsudku se lze dočíst větu, týkající se všech s Turkem souzených bývalých příslušníků 5. oddělení HŠ MNO: „Soud uvážil i tu okolnost, že nesporně největší část trestné činnosti, jíž se obvinění dopustili, spadá do doby, ve které se vždy dost důrazně proti porušování socialistické zákonosti nebojovalo, a že obvinění byli k takovému porušování socialistické zákonosti, ze které se zodpovídají, vedeni svými představenými. Tuto skutečnost je možno uvážit pouze jako okolnost, která obviněným polehčuje, nikoliv však, jak se o to pokoušeli obvinění, jako okolnost, která by je zcela zbavovala viny.“⁵³⁷

Rozsudek Turek nepřijal. V následném odvolání mimo jiné uvedl, že trestný čin sabotáže je jeden „z nejtěžších trestných činů proti lidově demokratickému zřízení“, jehož se dopouštějí občané s ním nesouhlasící, kdežto on je mu „plně oddán.“⁵³⁸ Celou věc řešilo Vojenské kolegium Nejvyššího soudu, které v rozsudku ze dne 9. prosince 1953 konstatovalo, že se Turek, „vykonává ochotně zločinná přání svých představených“, zaměřil pouze na usvědčování obviněných na základě vynucených výpovědí, nikoliv na objasňování daných případů.⁵³⁹ Za přitěžující okolnost shledal soud, kterému předsedal JUDr. Václav Linda, „Istivost, s jakou se dopouštěl trestné činnosti“ a Turkovo odvolání zamítl.⁵⁴⁰

Udělený trest si Ludvík Turek odpykával ve vězení v pražské Ruzyni a ve Valdčicích u Jičína. Pracoval jako člen úklidové čety a hodnocen byl vždy jako vzorný vězeň, dodržující veškeré předpisy.

⁵³⁴ NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis Ludvíka Turka, Rozsudek VVS Praha, sp. zn. T 26/53, 3. 9. 1953, s. 10–11.

⁵³⁵ Tamtéž, s. 37.

⁵³⁶ Tamtéž, s. 42–43.

⁵³⁷ Tamtéž, s. 43.

⁵³⁸ NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis Ludvíka Turka, Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. Tov 62/53, 9. 12. 1953, s. 6.

⁵³⁹ Tamtéž, s. 4.

⁵⁴⁰ Tamtéž, s. 5.

Již během roku 1954 se snažil docílit revize případu na základě jím podané žádosti ke GP HVP. Vojenské kolegium Nejvyššího soudu však 1. července 1955 vydalo v této věci zamítavé rozhodnutí.⁵⁴¹ O rok později se spolu se svou manželkou obrátil na tehdejšího ministra vnitra Rudolfa Baráka, s žádostí o prominutí zbytku trestu cestou milosti. Konečné stanovisko, které po zpracování podkladů předložili podřízení ministři, znělo: „*Z celého případu je zřejmé, že kvalifikace trestného činu sabotáže neodpovídá skutečnosti, nehledě k tomu, že samotnému Turkovi nebyla při hlavním líčení dána možnost plně a do hloubky vypovídat o své činnosti, a ani nebyl s celým obviněním proti své osobě obeznámen. [...] Turek sám byl získán jako vězeňský agent vyš. odboru zdejší správy, pro který pracoval od 18. 3. 1954 do 22. 12. 1955. Během spolupráce se plně osvědčil a ve značné míře pomáhal vyš. pracovníkům při vyšetřování zatčených osob. Za tuto svoji úspěšnou činnost byl několikrát odměněn. Během výkonu trestu měl Turek možnosti odstranit své chyby, které byly příčinou jeho trestné činnosti, a nelze o něm říct, že by byl nepřitelem našeho lidově demokratického státního zřízení. V současné době pracuje dál jako spolupracovník orgánů věznice č. 1 v Praze - Ruzyně. Vzhledem k výše uvedenému doporučuji případ odsouzeného Ludvíka Turka přešetřit a učinit návrh na udělení individuální milosti.*“⁵⁴² Ministr se s tímto doporučením ztotožnil a prezident republiky Turkovi dne 24. dubna 1957 milost udělil.⁵⁴³

O několik let později se na základě žádosti bývalého Turkova velitele Ludvíka Součka celý případ řešil znovu. V prosinci 1965 zrušilo presidium Nejvyššího soudu původní rozsudek a případ předalo k novému projednání Vyššímu vojenskému soudu v Příbrami.⁵⁴⁴ Příbramský soud následně dospěl k závěru, že vzhledem k časovému odstupu od spáchání žalovaných skutků je další řízení podle zákona nepřípustné. Usnesením ze dne 10. března 1966 zastavil trestní stíhání Ludvíka Turka i jeho bývalých kolegů s odůvodněním, že trestnost činů zanikla uplynutím promlčecí doby.⁵⁴⁵

Škpt. Jaroslav Růžička

Jaroslav Růžička pocházel z Kolína, kde se dne 19. srpna 1910 narodil do rodiny dělníka Františka a jeho ženy Marie, rozené Kopřivové.⁵⁴⁶ Po ukončení školní docházky

⁵⁴¹ ABS, f. 319, sign. 319-19-21, Turek Ludvík, ods. býv. major ČSA-návrh na udělení individuální milosti, 20. 4. 1956, s. 1.

⁵⁴² Tamtéž, s. 1–2.

⁵⁴³ NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis Ludvíka Turka, Turek Ludvík-udělení milosti, 2. 4. 1957.

⁵⁴⁴ VÚA-VHA, sb. Prokurátorské spisy z let 1945 až 1968, f. GP-HVP, Tajné protokoly, sp. zn. Tov 62/53, Výsledek revize trestního stíhání, 7. 4. 1966, s. 1.

⁵⁴⁵ Tamtéž, s. 2.

⁵⁴⁶ VÚA-VHA, f. KVL, Jaroslav Růžička, Záznam o službě, nedat.

absolvoval čtyři ročníky na kolínském Reálném gymnáziu, maturitu však skládal v létě 1928 na tamní Obchodní akademii. O tři roky později byl odveden k vojsku, u něhož se rozhodl zůstat. V letech 1931 až 1932 absolvoval Školu pro důstojníky pěchoty v záloze, odkud byl vyřazen v hodnosti poručíka. Až do rozpuštění československé armády sloužil u 4. roty pěšího pluku 44 v Liberci, poté zastával civilní zaměstnání. Ovládal ruštinu a němčinu, stenografii a psaní na stroji. Živil se jako účetní kolínské pobočky Východočeských elektráren, oženil se se Zdenkou, rozenou Svobodovou, s níž měl později syna Jiřího.

Po válce se vrátil do československé armády a zařazen byl k pěšímu pluku 36 v Mladé Boleslavi. Do KSČ vstoupil již v červnu 1945. Během let byl postupně povyšován, v dubnu 1947 naposled do hodnosti štábního kapitána. V té době sloužil už druhým rokem u 11. tankové brigády v České Lípě. Posléze se vrátil k liberecké posádce, kde zastával pozici velitele kulometné roty a funkci posádkového tělovýchovného důstojníka.⁵⁴⁷ Po únoru 1948 byl odeslán do tříměsíčního kurzu zpravodajských důstojníků v Praze a ke dni 31. března 1949 převelen k 5. oddělení HŠ MNO.⁵⁴⁸ Nejprve byl zařazen jako referent tzv. průmyslové skupiny, později přešel do skupiny výslechové.⁵⁴⁹ Podle služebního hodnocení byl „*dosti energický, někdy až přespříliš drsný [...], hodně uvažuje, vyjadřuje se krátce [...], po stránce politického vzdělání ve směru pokrokovém a lidově demokratickém dosti dobře vzdělán [...], tělesně velmi zdatný.*“⁵⁵⁰ A právě poslední jeho vlastnost byla pro jeho zařazení ve výslechové skupině velmi platná, neboť „*byl znám svou silou, kterou dovedl uplatnit i při výsleších, za nichž použil násilí, a proto mu K. Bohata dával vyslýchat ty vyšetřovance, kteří podle jeho názoru potřebovali „ostřejší“ výslech. [...] ...osobám, které zapíraly, nebo neodpovídaly na jeho otázky tak, jak si přál, způsobil i vážné zranění.*“⁵⁵¹

Za všechny případy uveďme alespoň svědectví pplk. v.v. Petra Dudy (1897–?), který byl společně s škpt. Bohuslavem Kulíčkem zatčen koncem června 1949 a obviněn z příprav ozbrojeného převratu v rámci již zmiňované rozsáhlé akce „Žemla a spol.“ Po předvedení na „Domeček“ byli Duda s Kulíčkem společně umístěni do cely a nejprve Františkem Perglem a dalšími třemi vojáky zbiti. Duda později vypověděl: „*Vím [...], že Pergl měl v ruce obušek. Bit jsem byl po celém těle. Bití trvalo celkem asi 15 minut. Asi za hodinu jsem byl odveden do kanceláře věznice, kde už seděl škpt. Růžička, kterého bezpečně poznávám z předložené mi fotografie [...]. Vyslychajícím jsem byl tázán na účast v ilegální organizaci. Sám jsem mu*

⁵⁴⁷ Tamtéž, Kvalifikační listina, 10. 12. 1948, s. 1.

⁵⁴⁸ Tamtéž, Přípis, nedat.

⁵⁴⁹ Tamtéž, Návrh pro rehabilitační komisi, 14. 12. 1964, s. 1.

⁵⁵⁰ Tamtéž, Kvalifikační listina, 10. 12. 1948, s. 2.

⁵⁵¹ NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis Ludvíka Součka, Rozsudek VVS Praha, sp. zn. T 26/53, 3. 9. 1953, s. 16.

o této činnosti vypovídal, načež on mi tvrdil, že to nesouhlasí s jinými protokoly, křičel na mě, zavázal mi oči, přivázal mě k židli a počal tlouct. Byl jsem bit strašně, poněvadž jsem přes zavázané oči cítil, jak mi kolem očí praskají cévy. Byl jsem bit jednak pěstí do obličeje, přičemž mi byl vyražen jeden zub. Dále jsem byl bit obuškem přes nohy, které mi úplně otekly. Od kolen až dolů, i celá chodidla, jsem měl jednu krevní podlitinu, na levou ruku a nohu jsem ochrnul. Nemohl jsem se ani postavit, chodil jsem příkrčen. [...] K bití chci podotknout ještě to, že toto bylo prováděno tím způsobem, že jsem měl zavázány oči a musel jsem se točit dokola [...]. Po skončeném výslechu jsem dostal na ruce pouta, a to tak malá, že mi otekly ruce a od té doby mám ruce zchromlé. [...] Ještě po 4 měsíce jsem měl krevní podlitiny na celém těle. Při výsleších konaných ve voj. věz. v Praze jsem byl v takovém stavu, že mi bylo úplně jedno, jaký je obsah protokolů, tyto jsem podepsal, ježto jsem byl ke všemu apatický. [...] Státním soudem jsem byl odsouzen k doživotnímu žaláři a ztrátě veškerého jmění.“⁵⁵²

V červnu 1950 byl Růžička z 5. oddělení HŠ MNO odvelen. Jeho novým působištěm se stal 51. Pomocný technický prapor (PTP) Mimoň, kde zastával funkci velitele roty⁵⁵³. V červnu 1951 byl převelen znovu, tentokrát k poddůstojnické škole PTP Most, kde se o dva měsíce později stal zástupcem velitele školy. Z nového umístění se dlouho netěšil. Dne 11. září 1951 byl pro podezření, že během svého působení na 5. oddělení HŠ MNO používal vůči vyšetřovaným „*krutých a lidskou důstojnost ponižujících metod*“, zatčen a v nočních hodinách převezen do jemu důvěrně známé vazební věznice „Domečku“.⁵⁵⁴

Ještě týž měsíc byl zproštěn výkonu služby, zbaven vojenské hodnosti a vyloučen z KSČ. Nižší vojenský prokurátor kpt. JUDr. Zdeněk Zatloukal proti němu zavedl vyšetřování pro výše uvedené podezření, ve vazbě setrval Růžička až do 3. ledna 1953, kdy byl prozatímně propuštěn na svobodu. Poté pracoval jako stavební dělník u Městského stavebního podniku v Praze, a to až do doby konání soudu v září 1953.

Během hlavního soudního líčení před Vyšším vojenským soudem Praha se Jaroslav Růžička znovu ocitl ve společnosti svého někdejšího nadřízeného Ludvíka Součka a bývalých kolegů. Soud připomínal jednotlivé případy, v nichž Růžička jako vyšetřovatel figuroval a při nichž se dopustil fyzického násilí vůči zatčeným. Posléze dospěl k závěru, že jeho jednání lze kvalifikovat jako zločin zneužití služební moci podle § 380 voj. tr. zák., a odsoudil jej k trestu

⁵⁵² VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď Petra Dudy, 25. 9. 1951, s. 2. Srov. i ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-1639 MV, a. č. V-5715 MV.

⁵⁵³ VÚA-VHA, f. KVL, Jaroslav Růžička, Přípis, nedat.

⁵⁵⁴ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-1767 MV, Rozkaz k zatčení, 11. 9. 1951. VÚA-VHA, f. KVL, Jaroslav Růžička, Přípis, nedat. Tamtéž, Usnesení Nižšího vojenského prokurátora Praha, sp. zn. Np 399/51, 11. 9. 1951.

odnětí svobody v délce čtyř let a vedlejším trestům.⁵⁵⁵ Soud tedy sáhl po mírnější právní kvalifikaci posuzovaného jednání, čemuž odpovídal i poměrně nízký trest.

Ve vězení se ale Růžička moc dlouho netrápil. S odůvodněním, že se jednalo o vězně „vzorného pracovního výkonu“, byl po třech měsících omilostněn a podmíněčně propuštěn. Svou roli však spíše sehrál fakt, že se stal spolupracovníkem vojenské kontrarozvědky. Jako „tajný spolupracovník“ (TS) byl tehdy pod krycím jménem „Jaroslav Hlobil“ a s registračním číslem svazku 6818 HS VKR zaregistrován HS VKR. K jaké problematice a s jakými výsledky Růžička spolupracoval, dnes není možné zjistit, svazek byl totiž v polovině šedesátých let 20. století skartován.⁵⁵⁶ V té době se na něj hledělo jako na nikdy nesouzeného, neboť mu Okresní soud v Lounech v roce 1962 dříve udělený trest z rejstříku zcela vymazal.⁵⁵⁷

Po propuštění z výkonu trestu pracoval jako investor Ministerstva potravinářského průmyslu. Po roce nastoupil na tzv. uhelnou brigádu do Mostu na důl Pluto, kde pracoval jako rychlorazič. Poté přešel do Jáchymovských dolů u Příbrami, kde zůstal i v následujících letech pracovat v hlubině. V polovině šedesátých let 20. století pracoval jako předák demontážní skupiny dolu č. 1 v Lešetících.⁵⁵⁸

V prosinci 1964 navrhla rehabilitační komise znovu projednat jeho případ, sám Růžička o to nežádal. Ve zprávě, která byla v rámci prošetřování vyhotovena v únoru následujícího roku, bylo ale konstatováno, že z důvodu závažnosti spáchané trestné činnosti nelze o rehabilitaci jeho osoby, potažmo o vrácení vojenské hodnosti, uvažovat.⁵⁵⁹

Mjr. Václav Vaněk

Václav Vaněk se jako nejstarší ze tří sourozenců narodil 28. listopadu 1909 v Čáslavi v rodině poručíka ČSA Václava Vaňka (1880–1943) a Bohumily (1887–1941), rozené Svobodové.⁵⁶⁰ Po klasické školní docházce absolvoval v letech 1926 až 1930 Vyšší hospodářskou školu a po úspěšně složené maturitní zkoušce nastoupil k výkonu základní vojenské služby. V armádě už zůstal. Absolvoval nejprve brněnskou školu na důstojníky pěchoty v záloze a v letech 1932 až 1934 VA v Hranicích. Postupně byl hodnostně povyšován

⁵⁵⁵ NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis Ludvíka Součka, Rozsudek VVS Praha, sp. zn. T 26/53, 3. 9. 1953, s. 16.

⁵⁵⁶ Než se tak stalo, svazek byl archivován 13. 4. 1956 na VI. správě MV pod a. č. 20015 VI. S MV, a 18. 2. 1960 pod a. č. 2158 VI. S MV. Zničen byl dne 19. 1. 1965.

⁵⁵⁷ VÚA-VHA, f. KVL, Jaroslav Růžička, Návrh pro rehabilitační komisi, 14. 12. 1964, s. 2.

⁵⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁵⁹ Tamtéž, Přípis, nedat.

⁵⁶⁰ VÚA-VHA, f. VOS, Václav Vaněk, Kmenový list, 26. 9. 1951.

a před rozpuštěním vojska v roce 1938 dosáhl hodnosti nadporučíka pěchoty.⁵⁶¹ Za sebou měl službu u pěšího pluku 31 v Jihlavě a Brně, jeho posledním působištěm před vypuknutím druhé světové války byla Telč. V listopadu 1939 se oženil s kadeřnicí Františkou (1911–?), rozenou Rychteckou. Za rok na to se jim narodil syn Václav (1940–?) a později ještě druhý syn, Pavel (1942–?).⁵⁶²

Až do května 1945 zastával Václav Vaněk civilní zaměstnání. Nejprve pracoval jako ovocnářský instruktor na okresních úřadech v Chotěboři, Chrudimi a Pardubicích, poté až do září 1944 zastával funkci referenta ochrany rostlin u Státních výzkumných ústavů bramborářských v tehdejší Německém, dnešním Havlíčkově Brodě. Práci referenta přerušilo jeho totální nasazení, kdy byl zaměstnán jako pomocný dělník na letišti tamtéž. Zde se údajně zapojil do odboje, když předával informace o počtu letadel či probíhajícím výcviku leteckého personálu odbojové skupině „Rada tří“.⁵⁶³

V květnu 1945 byl prezentován k činné vojenské službě, nejprve jako velitel roty strážního oddílu v Havlíčkově Brodě, poté jako důstojník OZ u III. praporu 32. pěšího pluku tamtéž. V listopadu 1945 nastoupil k 5. oddělení Velitelské štábu VO 2, jehož šéfem byl v té době Ludvík Kreisl-Klen. V srpnu 1945 byl povýšen, od ledna následujícího roku zastával funkci přednosta jedné ze skupin tamního 5. oddělení. Svými nadřízenými byl opakovaně velmi dobře hodnocen, po únoru byl charakterizován jako důstojník, jež „*souhlasí s vymoženostmi lidově-demokratické revoluce a uznává nutnost spojenectví s SSSR.*“⁵⁶⁴ Sám podle svých slov strávil únorové dny „*ve služební funkci zajišťováním reakčních osob a jejich výslechem*“.⁵⁶⁵

Ke dni 1. dubna 1948 dosáhl hodnosti majora pěchoty, v témže měsíci vstoupil do KSČ.⁵⁶⁶ V srpnu absolvoval dvoutýdenní „*krajskou internátní školu KSČ*“ v Sezimově Ústí, k 5. oddělení HŠ MNO do Prahy byl na základě rozkazu Bedřicha Reicina přemístěn 1. září 1948.⁵⁶⁷ Ve dnech 4. ledna až 5. března 1949 se účastnil XII. běhu OZ kurzu.⁵⁶⁸ Po jeho absolvování byl přidělen do skupiny „*pátračů*“, k 8. listopadu 1949 přešel oficiálně k „*výslechářům*“.

⁵⁶¹ VÚA-VHA, f. KVL, Václav Vaněk, Kvalifikační listina, nedat.

⁵⁶² ABS, f. VKR, Kartotéka, Evidenční karta Václava Vaňka, 13. 10. 1950.

⁵⁶³ VÚA-VHA, f. VOS, Václav Vaněk, Životopis, 26. 9. 1951, s. 4–5. Osvědčení dle zákona č. 25/1946 Sb., nezískal.

⁵⁶⁴ VÚA-VHA, f. KVL, Václav Vaněk, Kvalifikační listina, 25. 10. 1948.

⁵⁶⁵ VÚA-VHA, f. VOS, Václav Vaněk, Životopis, 26. 9. 1951, s. 2.

⁵⁶⁶ ABS, f. VKR, Kartotéka, Evidenční karta Václava Vaňka, 13. 10. 1950.

⁵⁶⁷ Srov. VÚA-VHA, f. VOS, Václav Vaněk, Životopis, 26. 9. 1951, s. 2. Tamtéž, Přemístění, 21. 7. 1948.

⁵⁶⁸ ABS, f. VKR, Kartotéka, Evidenční karta Václava Vaňka, 13. 10. 1950.

Ke dni 26. května 1951 byl ze služeb vojenského zpravodajství uvolněn a dán k dispozici pro výkon řadové služby. Místo mu našli u ubytovací a stavební správy MNO, kam jako plánovací referent nastoupil začátkem června téhož roku.⁵⁶⁹ V říjnu téhož roku byl zatčen. Stejně jako proti jeho někdejšími kolegům z vyšetřovací skupiny, i proti němu bylo pro podezření porušení povinnosti veřejného činitele při výkonu služby zahájeno trestní stíhání.⁵⁷⁰

Během vyšetřování byl Václav Vaněk, který jako vyšetřovatel používal krycí jméno „mjr. Vinkler“, konfrontován s některými odsouzenými, na jejichž případech se v minulosti podílel. Týráním zatčených nařizoval správci „Domečku“ škpt. Františku Perglovi v případě, že odmítali vypovídat, nebo se násilí během výslechu dopouštěl sám.⁵⁷¹ Vojín Jaroslav Skřivan, zatčený a obviněný z páchání „protistátní“ činnosti, k němu vypověděl: „*Od mjr. Vinklera jsem byl bit pravítkem po uších, po tváři, následkem jeho ran jsem krvácel z úst a ze zubů a podobně. Hlavní krvácení bylo po ráně, kterou jsem na rozkaz mjr. Vinklera dostal od strážného, kterého za tím účelem zavolal z chodby do místnosti. Nejdříve mi ho ukázal, jako má „pěknou ruku“, a pak mu nařídil [...], aby mi dal facku, slovy: „Tak mu ji vraz“. Od strážného jsem dostal facku, až jsem se zamotal ke kamnům. Když jsem se krčil u kamen, šťouchal mě mjr. Vinkler pravítkem do zad. [...] Vzpomínám si ještě, že před začátkem bití, řekl [Vaněk], že má [...] souhlas voj. prokurátora, že v této věci na mě může být použito ještě jiných způsobů. Hovořil o šocích, odebrání míchy apod.*“⁵⁷² Vaněk to popřel, později se však k určité míře násilí při výslechu Skřivana přiznal.

Obvinění z bití nebo jeho nařizování v jiných jím šetřených případech nepřiznal. Během výslechu byl dále dotazován i na svou roli v případě mjr. Klaudia Šatany. Připustil, že na rozkaz přednosta oddělení gen. Josefa Musila Šatanu uklidňoval a vmanipuloval jej do sepsání protokolu o jeho „trestné“ činnosti, bez uvedení role 5. oddělení HŠ MNO, jehož agentem Šatana byl, a na jehož příkaz se jí dopouštěl. Dodal, že brzy nato byl z případu odvolán a závěrečný protokol, na němž bylo následně vystavěno trestní oznámení proti Šatanovi, již nesestavoval.⁵⁷³

Žaloba byla k soudu podána 7. srpna 1953 a mjr. Václava Vaňka v ní vojenský prokurátor mjr. JUDr. Jiří Ševčík vinil z toho, že přestože se sám fyzického násilí dopouštěl

⁵⁶⁹ Tamtéž.

⁵⁷⁰ VÚA-VHA, f. VOS, Václav Vaněk, Usnesení Nižšího vojenského prokurátora o zavedení vyšetřování, sp. zn. Np 399/51, 12. 10. 1951.

⁵⁷¹ Srov. VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpovědi mjr. Václava Vaňka, říjen–listopad 1951.

⁵⁷² Srov. tamtéž, Zápis o konfrontaci Jaroslava Skřivana a mjr. Václava Vaňka, nedat. [říjen 1951], s. 2.

⁵⁷³ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď mjr. Václava Vaňka, 19. 10. 1951, s. 2–3. Srov. i tamtéž, Záznam o hlavním líčení před VVS Praha, 4.–5. 9. 1953, s. 23–26.

jen „zřídka kdy, osoby, které mu byly přiděleny k šetření, úmyslně vystavoval násilností obviněného Pergla, kterého v případě, že vyšetřovanec se nedoznával, žádal o zákrok, což znamenalo podle běžné praxe, že Pergl mu měl tyto osoby bitím a jinými násilnostmi k příštímu výslechu připravit, aby byly povolnější. Při sepisování tak zvaných protokolů uváděl do nich často skutečnosti, ke kterým se obviněný nedoznával, a které neodpovídaly pravdě, přičemž zpravidla vyšetřovance různými úskoky a pohrůžkami Perglovou věznicí donutil k podpisu.“⁵⁷⁴ K Šatanově případu v souvislosti s Vaňkem prokurátor uvedl: „Na podzim 1949 po zajištění mjr. Šatany byl pověřen jeho vyšetřováním. Předtím byl však plk. Mysíkem upozorněn, že Šatana je důvěrníkem pátrací skupiny HIS, že s Mysíkem spolupracoval, a že činnost za vinu mu kladenou provozoval za vědomí a příkazu Mysíka. Přesto, že obviněnému Vaňkovi byly tyto skutečnosti známy, přiměl Šatanu podvodným způsobem k sepsání protokolu, ve kterém všechny tyto údaje byly vynechány, takže protistátní činnost jevila se, jako by ji Šatana páchal o své vlastní [vůli]. Na základě takto sepsaných protokolů a podle nich vypracovaného trestního oznámení byl pak Šatana odsouzen k trestu smrti a popraven.“⁵⁷⁵

Vyšší vojenský soud Praha vzal během hlavního líčení ve dnech 3. až 5. září 1953 za prokázané, že Vaňek nařídil v několika konkrétních případech bití vyšetřovaných a svévolně zasahoval do protokolů o jejich výpovědích. V případě vyšetřování Claudia Šatany uvěřil Vaňkově obhajobě, že k pořízení protokolu o výpovědi se s ním byl veden rozkazem nadřízeného, přičemž byl následně z vyšetřování odvolán. Soud tedy konstatoval, že nebylo prokázáno, že Vaňek nese přímý podíl na fatálních následcích, které vyšetřování pro Šatanu mělo.⁵⁷⁶ Ve prospěch Vaňka potom u soudu zaznělo, že přednostou výslechové skupiny pplk. Ludvíkem Součkem byl považován za „velmi mírného a nejméně schopného a že mu byly proto některé případy odňaty“.⁵⁷⁷

Vzhledem k výše uvedenému zhodnotil soud Vaňkovu trestnou činnost nikoliv jako trestný čin sabotáže dle § 85 odst. 1, písm. a), odst. 2, písm. c), d), tr. zák., jak navrhoval vojenský prokurátor v obžalobě, nýbrž jako trestný čin porušení povinnosti veřejného činitele dle § 175, odst. 1, písm. a), odst. 2, písm. a), e), tr. zák., což mu vyneslo velmi mírný trest

⁵⁷⁴ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Žaloba, s. 10.

⁵⁷⁵ Tamtéž.

⁵⁷⁶ Srov. VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Rozsudek VVS Praha, sp. zn. T 26/53, 5. 9. 1953, s. 27–29.

⁵⁷⁷ Tamtéž, s. 26.

odnětí svobody. Od soudu odešel s trestem vězení v délce dvou let, ztrátou vojenské hodnosti dle § 46 tr. zák., a trestem náhrady nákladů trestního řízení dle § 68 tr. zák.⁵⁷⁸

Nedlouho po skončení soudu byl Vaněk propuštěn na svobodu. Jeho další osudy nejsou známy.

4.3 Vojenská vazební věznice „Domeček“ a jeho správce⁵⁷⁹

Označení „Domeček“ se vžilo pro část bývalé pražské vojenské věznice z dob Rakouska-Uherska, vystavěné v Kapucínské ulici, č. p. 214 již v roce 1896. Patrovou budovu obdélného půdorysu, v jejímž přízemí se nacházely cely a v patře výslechové místnosti, využívalo během druhé světové války gestapo a po válce sloužila OBZ a posléze 5. oddělení HŠ MNO jako vyšetřovací věznice. V první polovině 50. let minulého století měla kapacitu kolem dvou set vězňů.⁵⁸⁰ „Domeček“ je považován za jedno z nejkrutějších vězení komunistického režimu, v jeho zdech byly mučeny a terorizovány desítky vojenských osob, kterých se komunisté chtěli z nejrůznějších důvodů zbavit.

Jeho správcem byl od poloviny ledna 1949 do března 1951 škpt. František Pergl, přezdívaný „Suchá lípa“, který mezi vězni proslul svou neuvěřitelnou krutostí a brutalitou. Byly to pravděpodobně právě jeho sklony k sadismu, stejně jako bezvýhradná oddanost novému politickému režimu, které jej do pozice správce věznice vynesly.

František Pergl se narodil 25. října 1893 v Praze v rodině drážního úředníka. Absolvoval sedm tříd obecné a tři třídy měšťanské školy, poté absolvoval roční kurz v tehdejšímu Kupeckém vyučovacím ústavu.⁵⁸¹ V následujících dvou letech pracoval jako úředník ve dvou pražských firmách, v nichž využil dobrou znalost německého jazyka. V srpnu 1912 se dobrovolně přihlásil k rakousko-uherské armádě, chtěl sloužit u námořnictva. To se mu podařilo a následující léta strávil ve službě na několika lodích.⁵⁸² Ještě za války se oženil s Josefínou, rozenou Širolovou, s níž měl syna Františka a dceru Jarmilu, která však brzy po porodu zemřela.

⁵⁷⁸ Tamtéž, s. 41–42.

⁵⁷⁹ Následující text byl autorkou v rozsáhlejší podobě publikován v roce 2016. BÁRTOVÁ, Markéta: „Františku, ukaž mu, jaká je u tebe vojna, ať si dobytek nemyslí, že je na rekreaci.“ František Pergl, správce vojenské vazební věznice 5. oddělení Hlavního štábu Ministerstva národní obrany v letech 1949–1951. In: *Sborník Národního muzea v Praze*, řada A – historie, 70, č. 3–4, 2016, s. 12–20.

⁵⁸⁰ Srov. TOMEK, Prokop: *Estébáckou Prahou. Průvodce po pražských sídlech Státní bezpečnosti*. Academia, Praha 2013, s. 60–61. ŠEDIVÝ, Zdeněk František: *Domeček. Mučírna na Hradčanech*. MOBA, Brno 2004.

⁵⁸¹ VÚA-VHÚ, f. KVL, František Pergl, Vysvědčení, 9. 7. 1910.

⁵⁸² V letech 1915 a 1916 se stal žákem dělostřelecké školy na lodi Adria, kde později působil i jako instruktor. V průběhu války se aktivně účastnil několika námořních bitev. Srov. Tamtéž, Popis vojenské služební činnosti, nedat.

Po skončení války, než byl v květnu 1921 na vlastní žádost přijat k ČSA, pracoval jako řidič Elektrických podniků v Plzni.⁵⁸³ Po nástupu do služby byl povýšen na rotmistra dělostřelectva a umístěn k výkonu služby nejprve do Olomouce, později do Bratislavy.

Každoročně se opakující hodnocení vojáků vykreslovalo Pergla jako pilného, svědomitého muže pevného charakteru, avšak bez schopnosti získat si důvěru podřízených, slabých nervů a snažícího se zalíbit se nadřízeným „donášením“ na vojenské kolegy.⁵⁸⁴ Hlásil se k náboženskému vyznání, přičemž původně patřil k církvi evangelické, později konvertoval k církvi českobratrské.⁵⁸⁵ Byl silně vznětlivé povahy a jeho sklony k násilí vypluly na povrch i během služby. Když byl začátkem třicátých let ustaven správcem posádkové věznice, napadl ranami pěstí a škrcením vojína ze stejného dělostřeleckého pluku. Případ putoval k soudu, který Pergla obvinění pro nedostatek důkazů nakonec zprostil.

Tragičtější následky přinesla událost, kterou Pergl, zřejmě nechtěně, způsobil 15. března 1939, kdy se jeho vojenská posádka přemisťovala z dělostřelecké střelnice v Rachově na zakarpatské Ukrajině. Během přesunu manipuloval s ostře nabitou služební zbraní a postřelil svého vojenského kolegu, který zranění po několika dnech podlehl. Následně byl obžalován ze spáchání přečinu proti bezpečnosti života, a protože byl mezitím v září 1940 přeložen do zálohy, celou věcí se zabývaly civilní, nikoliv vojenské úřady. Krajský soud v Praze jej 11. května 1940 uznal vinným a s odůvodněním dosavadní bezúhonnosti a učiněného doznání mu uložil trest odnětí svobody v délce tří let s podmíněčným odkladem na dva roky, s povinností vyplácet vdově po zemřelém finanční kompenzaci.⁵⁸⁶

V letech německé okupace Československa zastával František Pergl civilní zaměstnání a až do roku 1945 pracoval u Dopravních podniků hlavního města Prahy jako revizor.⁵⁸⁷ V této době se údajně zapojil do protinacistického odboje, měl uchovávat zbraně a podílet se na výrobě podomácku zhotovených ručních granátů.⁵⁸⁸ Počátkem května 1945 se účastnil osvobozovacích bojů v Praze a zapojil se do odzbrojování německých vojenských jednotek.

Ještě v roce 1945 požádal o přijetí do KSČ a nedlouho poté se stal jejím aktivním členem, když vykonával funkci předsedy stranické organizace v jedné z pražských městských částí. Byl znovu povolán do služby v československé armádě a přidělen k autorotě 5. oddělení

⁵⁸³ Tamtéž, Kvalifikační listina, nedat., s. 1.

⁵⁸⁴ Tamtéž, Doplněk pro opis záznamu způsobilosti, 1921, 1922, 1923.

⁵⁸⁵ Tamtéž, Kmenový list, 12. 7. 1921, s. 3.

⁵⁸⁶ Srov. Státní oblastní archiv v Praze (SOA Praha), f. Krajský soud v Praze, sp. zn. Tk XIII 6613/39, Rozsudek Krajského soudu v Praze, sp. zn. Tk XIII 6613/39, 11. 5. 1940, s. 1–4.

⁵⁸⁷ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Rozsudek VVS Praha, sp. zn. T 26/53, 5. 9. 1953, s. 16.

⁵⁸⁸ VÚA-VHA, f. KVL, František Pergl, Popis vojenské služební činnosti, nedat.

HŠ MNO. Jeho první kontakt s tímto oddělením však neměl dlouhého trvání, neboť si brzy podal žádost o propuštění do zálohy, které bylo vyhověno. V následujících dvou letech pracoval opět u Dopravních podniků hlavního města Prahy, tentokrát jako úředník osobního oddělení. Zde by již zůstal, kdyby nebyl ve svých padesáti pěti letech povolán v roce 1949, snad již s příslibem správcovství vojenské věznice, znovu do činné služby. Po návratu do armády byl zařazen nejprve na místo garážmistra v hodnosti štábního praporčíka a brzy nato převelen k vězeňské službě 5. oddělení HŠ MNO.⁵⁸⁹

Důvod, proč byl František Pergl vybrán za správce „Domečku“, osvětluje pozdější výpověď Dagmar Marešové. Dle jejích slov byl na místo správce věznice jmenován „na zásah tehdejšího náčelníka [oddělení Josefa] Musila. Musil chtěl škpt. Pergla k HIS dostat z toho důvodu, že ho dobře znal z jeho předcházející činnosti a měl za to, že takto získá pro svoje záměry oddaného a platného člena HIS. Škpt. ještě před oficiálním přemístění k HIS přišel k plk. Musilovi, který si ho nechal předvolat a tehdy tomuto povídal o tom, jakou má povahu, o tom, že se neudrží, a že bude zajištěné osoby bít a v důsledku toho, že ho určitě pro toto bude muset později zavřít. Plk. Musil na to nic neodpověděl, z čehož [...] Pergl usoudil, že s těmito povahovými vlastnostmi [...] souhlasí, a že souhlasí i s tím jednáním se zajištěnými osobami, jaké mu ve své řeči naznačil. Je jasné, že plk. Musil právě proto, že poznal tyto povahové vlastnosti Pergla, chtěl ho do služeb HIS a pro svoje záměry použít.“⁵⁹⁰ Oba muži se skutečně znali dlouhou dobu, již ve dvacátých letech spolu totiž sloužili u stejného dělostřeleckého pluku.⁵⁹¹ Stručně lze poznamenat, že v době, kdy se Pergl stal správcem „Domečku“ byl přes svůj věk v dobré fyzické kondici a aktivně se věnoval několika druhům sportu.⁵⁹²

František Pergl tedy velel „Domečku“ od poloviny ledna 1949 až do svého zatčení v březnu 1951. O jeho sadistických praktikách, kterými zatčené systematicky ve věznici týral, se dochovaly desítky svědectví. Na nelidské podmínky a brutální bití během vazby na „Domečku“ se odsouzení snažili upozornit již dříve, nicméně až do počátku roku 1951 se jejich stížnostmi nikdo nezaobíral. Celá věc končila obvykle spíše obviněním z křivé výpovědi a dotyčný odešel od soudu ještě s paragrafem navíc. Situace se změnila až po nástupu Alexeje Čepičky na post ministra národní obrany v dubnu 1950, který se záhy dostával do konfliktů s Bedřichem Reicinem, do té doby naprosto neochvějně nejmocnějším

⁵⁸⁹ ABS, f. VKR, Kartotéka, Evidenční karta Františka Pergla, 13. 10. 1950.

⁵⁹⁰ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď Dagmar Marešové, nedat. [srpen 1951], s. 1.

⁵⁹¹ Tamtéž, Výpověď Františka Pergla, 29. 5. 1951, s. 1.

⁵⁹² Tamtéž, s. 2.

mužem v československé armádě. Čepička hledal způsoby, jak upevnit svou moc, a proto spíše z tohoto důvodu, než jako výsledek upřímné snahy o nápravu stávajících poměrů, nechal zatknout jak Reicina, tak i jeho nejbližší spolupracovníky a podřízené z 5. oddělení HŠ MNO.⁵⁹³

Dne 19. března 1951 byl zatčen i František Pergl. K zadržení došlo v jeho bytě a v úředním záznamu o provedení se zachovala kromě obvyklého popisu zajímavá poznámka: „*Orgánové [...] se odebrali do bytu jmenovaného a po zjištění, že tento není doma, nechali v bytě 2 orgány ku střežení bytu a manželky jmenovaného v bytě se nacházející [...] a vyčkávali příchodu Pergla. Tento se vrátil domů ve 12.15 hod., kdy bylo provedeno zatčení. Jelikož v bytě čekal orgán, kterého jmenovaný zná, přivítal se s ním tento se slovy „čest práci“, načež byl zatčen a odvezen do Ruzyně [...]. Při domovní prohlídce říkala manželka zatčeného, která jest chorvatské národnosti, že již s Perglem mnoho zkusila, že se již chtěla 3x oběsit, že je prchlivý, a že je na ní hrubý.*“⁵⁹⁴

O Perglově službě jakožto správce „Domečku“, i o tamních děsivých poměrech, si lze utvořit obrázek na základě výpovědí důstojníků, kteří zde byli v té době vězněni, a kteří byli podrobováni brutálnímu zacházení s jediným účelem: „...přinutit je k doznání za každou cenu, postavit před soud a tím je „legální cestou“ odstranit z armády a funkcí, které zastávali.“⁵⁹⁵ Žalobce později shrnul tyto brutality do jediné věty: „*Pracovní metody připomínaly v mnohém vyšetřovací metody gestapáckých hrdlořezů.*“⁵⁹⁶

Praxe, s jakou bylo se zadrženými zacházeno, měla jednoduchá a časem rutinně vžitá pravidla. Zadržené osoby byly často pod záminkou krátkého svědeckého výslechu či podání vysvětlení v nějaké profesní věci předvedeni na služebnu 5. oddělení HŠ MNO. Stávalo se, že i několik hodin potom netušili, že se jedná o jejich vlastní zatčení. Když pak byli převezeni na „Domeček“, odbývalo se jejich přijetí zpravidla s nadávkami a výhružkami smrti, a bylo provázeno fackami a kopanci. Čas mezi výslechy trávili zatčení o samotě, v téměř holých, v zimě nevytápěných celách. Když nevyprávěli podle představ vyšetřovatelů, nechalo se jim na noc otevřené okno, až někteří z nich utrpěli vážné omrzliny.⁵⁹⁷ Trápení byli kromě chladu i takřka neustálým nedostatkem jídla, několikadenní půst nebyl výjimkou a řadil se mezi tresty, které byly udělovány za sebemenší provinění. Dlouhé měsíce vazby se „vyšetřovanci“

⁵⁹³ K tomuto srov. HANZLÍK, František: *Bez milosti a slitování...*, s. 294–295.

⁵⁹⁴ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, František Pergl-zatčení a domovní prohlídka, 18. 3. 1951.

⁵⁹⁵ Tamtéž, Žaloba, 7. 8. 1953, s. 2.

⁵⁹⁶ Tamtéž, s. 2–3.

⁵⁹⁷ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď Miloše Vodrážky, 12. 5. 1951, s. 1. Podobně srov. tamtéž, Výpověď Jiřího Bauera, 7. 5. 1951, s. 2.

nesměli vykoupat, neměli k dispozici téměř žádné hygienické potřeby a pokud jim byly poslány někým z rodinných příslušníků, Pergl vše zabavil.⁵⁹⁸

Vězni byli týráni i psychicky. V mnoha případech se stalo, že pokud zaslala rodina na vánoce či při nějaké jiné příležitosti zatčenému potraviny v balíčku, tento jim schválně nebyl vydán včas. Dostali jej až s vícedenním zpožděním, kdy byl jeho obsah již zkažený.⁵⁹⁹ Všem vězněným byla až na výjimky odpírána jakákoliv lékařská péče či pomoc. Nikomu z nich, ani dlouhodobě nemocným nebyly poskytovány žádné léky.⁶⁰⁰ Perglova jediná reakce na žádost o medikaci či návštěvu lékaře, spočívala ve sdělení, že zde je jediným lékem obušek „Černý penicilin“. Některým vězňům pak se škodolibou radostí a cynickým sadismem „vyhověl“, když jim poskytl silné projímadlo Fenoftalein⁶⁰¹, který u příjemce způsoboval těžké průjmy a komplikoval jeho už tak špatný zdravotní stav.

Svěddecké výpovědi se dále shodovaly v tvrzení, že existovala povinnost sepisovat po návratu z často několikahodinových, brutálních výslechů, podrobný životopis. Zatčený byl nucen psát jej až do časných ranních hodin, přičemž jediným cílem takového příkazu bylo zamezit zatčenému spát.⁶⁰² K tomu sloužilo i další opatření, kdy vězni museli nejprve vynosit skromný mobiliář z cely, a na malém prostoru pochodovat a cvičit až do rána. Po takové noci následoval další výslech a večer se celé martyrium, často provázené brutálním bitím na ubikaci, opakovalo.

Obecně platilo, že v případě, že bylo vězni konečně dovoleno spát, musel ležet nehnutě s rukama na pokrývce. Pokud toto velmi těžko proveditelné pravidlo nedodržel, byl opět všemi možnými způsoby trestán. Strážní jej neustále sledovali a kontrolu na celách prováděli i v noci schválně s velkým hlukem, takže vězňům nebyl klid na odpočinek cíleně doprán vlastně nikdy. Fyzické tresty nebo bití do bezvědomí následovalo i za mírně hlasitě pronesenou větu, neboť na „Domečku“ platil příkaz šeptat.⁶⁰³

Jeden z tamních strážných, který nakonec také čelil trestnímu stíhání pro špatné zacházení s vězni, k Perglovi prohlásil: *„Z vlastní zkušenosti vím tolik, že správce Pergl v mé přítomnosti vyšetřovance fackoval a tloukl je pendrekem, kterému říkal penicilin. Řídký jev to u něj nebyl a dle mého názoru to byl sadista, protože on [si] přímo vychutnával, když někoho mohl zřezat. Sám jsem si o těchto věcech, které jsem viděl nebo slyšel, myslel, že tohle není*

⁵⁹⁸ Tamtéž, Výpověď Josefa Slabého, 1. 5. 1951, s. 4.

⁵⁹⁹ Tamtéž.

⁶⁰⁰ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď Jaroslava Kešnera, 27. 9. 1951, s. 2.

⁶⁰¹ V některých pramenech nazýván chybně jako „tenoftalin“.

⁶⁰² VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď Josefa Janečka, 7. 5. 1951, s. 2. Podobně srov. tamtéž, Výpověď Jana Červenky, 12. 5. 1951, s. 2.

⁶⁰³ Tamtéž, Výpověď Josefa Slabého, 1. 5. 1951, s. 3.

žádné přesvědčování, nýbrž gestapačina.“⁶⁰⁴ Dodal, že vězeňský řád zde neplatil žádný a že neví o tom, že by existovala nějaká směrnice nebo nařízení pro Pergla jako správce vazební věznice.

Během několikaměsíčního vyšetřování se František Pergl k bití a teroru, z něhož byl obviněn i usvědčován, postupně přiznal. Opakovaně se hájil tím, že neexistovaly žádné předpisy, jak se má k uvězněným osobám chovat. Připouštěl, že vězněné bil i z vlastního popudu, odvolával se však spíše na vyšetřovatele 5. oddělení HŠ MNO, přednostu vyšetřovací skupiny i šéfa celého oddělení, ke kterým uváděl: „*Ano, informoval jsem jak gen. Musila, tak i pplk. Součka o tom, že týrám vězně. Při mých častých informacích v uvedené záležitosti jsem seznal u svých představených, že tito se mnou a mým počínáním plně souhlasí, tak jsem v tomto týrání pokračoval až do svého zatčení bez jakýchkoliv následků pro mou osobu.*“⁶⁰⁵

Zhruba po třech měsících vazby se Pergl pokusil vzít si život, šlo však spíše o demonstrativní sebevraždu. V noci ze dne 3. na 4. června 1951 se ve své cele pořezal na rukou a nohou, byl včas objeven a převezen do vojenské nemocnice v pražských Střešovicích.⁶⁰⁶ Zranění si přivodil žiletkou, kterou měl zašitou v botě v ortopedické vložce.⁶⁰⁷ Přestože se podle lékařské zprávy pořezal na rukou, nohou, i břichu, všechny rány byly povrchové a způsobily jen drobné krváčení bez přímého ohrožení života.⁶⁰⁸ Pergl během následujícího výslechu vypověděl, že žiletku si do bot vložil „asi den po své sebekritice, kterou [...] měl na schůzi desítky KSČ. Schůze byla dne 13. března 1951 v Kapucínské ulici ve večerních hodinách“, kdy si uvědomil „závažnost svých činů, a že bude zavřen.“⁶⁰⁹ Když pak komentoval předchozí lékařské ošetření, neváhal uvést: „Když mě v nemocnici rány zašívali, tak jsem hodně zkusil.“⁶¹⁰

Po téměř dvou letech vazby na něj vojenský prokurátor podal 7. srpna 1953 žalobu. Spolu s ním žaloval i jeho bývalého nadřízeného Ludvíka Součka a několik vyšetřovatelů 5. oddělení HŠ MNO. Soudní líčení proběhlo ve dnech 3. až 5. září 1953 před Vyším vojenským soudem v Praze, z důvodu možného ohrožení státního tajemství s vyloučením veřejnosti.⁶¹¹ Pergl v jeho průběhu prohlásil, že žalobě rozuměl, ale že se necítí vinen v celém

⁶⁰⁴ Tamtéž, Výpověď Hugo Poštulky, 12. 5. 1951, s. 2.

⁶⁰⁵ Tamtéž, Výpověď škpt. Františka Pergla, 29. 5. 1951, s. 1, 3.

⁶⁰⁶ Tamtéž, Úřední záznam, 4. 6. 1950.

⁶⁰⁷ Tamtéž.

⁶⁰⁸ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Pergl František, Zpráva o zranění, 8. 6. 1951.

⁶⁰⁹ Tamtéž, Výpověď škpt. Františka Pergla, 14. 6. 1951, s. 3.

⁶¹⁰ Tamtéž.

⁶¹¹ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Protokol o hlavním líčení, 3.–5. 9. 1953, s. 2–3.

rozsahu. Dodal, že mu po nástupu do funkce správce „Domečku“ gen. Josef Musil řekl: „*Lidi, které tam budeš dostávat, jsou gauneři a zrádci dělnické třídy, a proto se podle toho zaříd’.*“⁶¹² Soud nechal přečíst výpovědi desítek osob, které Pergl během jejich vazby tyranizoval. Zazněly otřesné popisy každodenního bití, které se pro svou intenzitu skutečně rovnalo mučení. Pergl použití násilí během vyšetřování nepopíral a v úvodu soudního líčení pronesl, že se jej dopustil zhruba ve čtyřiceti případech. Podrobná svědectví, popisující do detailu bití a šikanu až na jedinou výjimku přesto odmítal s tím, že si na dané případy již nepamatuje. Soud nakonec dospěl k závěru, že se „*nedá [...] přesně zjistit, v kolika případech se ve skutečnosti F. Pergl dopustil jako správce věznice surových násilností. [...] ...je ale zřejmé, že bití prováděné F. Perglem bylo součástí systému zavedeného na realizačním oddělení, a že ho bylo všeobecně používáno.*“⁶¹³ Údaj o čtyřech desítkách užití násilí, který Pergl opakovaně uváděl, soud zpochybnil jako velmi nízký a spatřoval v něm snahu po tom, aby zjištěné provinění bylo, pokud možno, co nejnižší.⁶¹⁴

Perglova obhajoba se, podobně jako u jeho bývalých kolegů z 5. oddělení HŠ MNO, opírala o dvě základní tvrzení. Totiž, že „*ve svém postupu vůči nepřátelům stávajícího zřízení nespatořovali něco nedovoleného*“, a že k používání násilí dostávali rozkazy.⁶¹⁵ Soud argumenty odmítl jako účelové. Bývalého správce „Domečku“ uznal vinným ze spáchání trestného činu sabotáže a odsoudil jej k trestu odnětí svobody v délce jedenáct let, ztrátě čestných práv občanských po propuštění z vězení na dobu sedmi let, propadnutí poloviny majetku a povinnosti uhradit náklady soudního řízení ve výši zhruba 11 000 Kčs.⁶¹⁶ V odůvodnění rozsudku dodal, že Pergl „*...se soustavně jednak sám dopouštěl násilností a jednak vydával příkazy k týrání strážným [...]. ...vytvořil z jemu svěřené věznice mučírnu, které snese srovnání s kriminály gestapa.*“⁶¹⁷

Pergl rozsudek nepřijal a prostřednictvím již dříve mu státem přiděleného obhájce se proti němu odvolal. Při zdůvodňování své činnosti opět odkazoval na instrukce nadřízených, kterým „*slepě důvěřoval*“, a kteří mu „*sdělovali, že ve vazbě [...] budou pouze těžcí protistátní zločinci, jejichž činnost je známa, a které je třeba jenom formálně přimět k doznání.*“⁶¹⁸ Svě chování vysvětloval i takto: „*Na začátku mé činnosti jednalo se zejména*

⁶¹² Tamtéž.

⁶¹³ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Rozsudek VVS Praha, sp. zn. T 26/53, 5. 9. 1953, s. 15.

⁶¹⁴ Tamtéž.

⁶¹⁵ Tamtéž, s. 29.

⁶¹⁶ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Platební příkaz, 12. 11. 1954.

⁶¹⁷ Tamtéž, s. 13, 38.

⁶¹⁸ Tamtéž, Odvolání, 5. 9. 1953.

*o určité akce, kde byly protistátní živly přistiženy při akci se zbraní v ruce, takže v té době jsem byl právě tak jako ostatní velmi rozčilen a byl jsem si vědom, že v případě nějakého opomenutí mohlo by dojít k zákrokům, které by měly pro příslušníky strany a vůbec pro náš stát těžké důsledky.*⁶¹⁹ Odvolací líčení proběhlo u Nejvyššího soudu v Praze začátkem prosince 1953 opět jako neveřejné. Pergl během něho dodal, že rozkazy nemohl odmítnout z obavy, že by byl sám zatčen, a že se „cítí dotčen tím, že byl označen jako sabotážník [...], a že byl vždy jen chválen. Uznává, že se dopustil chyb, avšak omlouvá je tím, že je prudké povahy.“⁶²⁰ Přelíčení trvalo déle než dvanáct hodin a na jeho konci soud odvolání zamítl.⁶²¹

Výkon trestu odpykával František Pergl v několika věznicích. Po pravomocném odsouzení byl předán do vězeňského zařízení ve Valdicích u Jičína, pro vyšší věk a neschopnost zastávat těžší manuální práci jej přidělili na draní peří.⁶²² Od dubna 1955 byl zařazen na oddělení věznice Ústředního eskortního střediska (ÚES) v Praze jako chodbař. Začátkem následujícího roku se snažil dosáhnout zmírnění svého odsouzení, když zaslal prezidentu republiky žádost o prominutí či snížení uděleného trestu, poukazujíc na svoji loajalitu ke KSČ a špatný zdravotní stav. Vojenská kancelář prezidenta republiky postoupila žádost k vyřízení Vyššímu vojenskému soudu Praha, jenž si vyžádal dřívější soudní spisy i lékařský posudek. S přihlédnutím k faktu, že Perglovy zdravotní obtíže byly léčitelné ve vězeňských zdravotnických zařízeních, žádost zamítl jako nedůvodnou a prezidentu republiky nedoporučil její kladné vyřízení.⁶²³ Netrvalo ale dlouho a k Perglově podmíněčnému propuštění stejně došlo. Dne 18. března 1957, po šesti letech na den přesně, kdy byl jako správce „Domečku“ zatčen, byl znovu na svobodě.⁶²⁴

Po propuštění z vězení začal pracovat jako dělník v tehdejším národním podniku Tesla Karlín, závod Moskva.⁶²⁵ Podobně jako řada dalších bývalých příslušníků zpravodajských služeb byl i on opakovaně předvoláván před inspekční komisi ministra vnitra, která řešila stížnosti bývalých důstojníků na psychický a fyzický teror během jejich vyšetřování. Tehdy vyšly najevo další případy týrání zatčených osob, kterého se Pergl a jeho bývalí kolegové

⁶¹⁹ Tamtéž.

⁶²⁰ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Protokol o odvolacím líčení, 9. 12. 1953, s. 11.

⁶²¹ Tamtéž.

⁶²² VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Vyrozumění o přemístění vězně, 30. 1. 1954.

⁶²³ Tamtéž, Protokol o neveřejném zasedání, 7. 7. 1956. Tamtéž, Usnesení VVS Praha, sp. zn. Nt 926/56, 7. 7. 1956.

⁶²⁴ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Vyrozumění o propuštění vězně, 18. 3. 1957. Tamtéž, Sdělení, 15. 4. 1957. Zbytkový trest byl Perglovi odpuštěn cestou prezidentské milosti dne 16. 9. 1960. Tamtéž, Pergl František-udělení milosti, 28. 9. 1960.

⁶²⁵ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Sdělení, 19. 9. 1960.

z oddělení dopouštěli. Některé z nich nebyly v minulosti prošetřovány a osoby, na nichž bylo násilí páčáno, nevypovídaly v předešlém soudním řízení. Za tyto činy nebyl ani Pergl, ani ostatní příslušníci 5. oddělení HŠ MNO již nikdy souzeni.

Jen po několika málo měsících na svobodě se v říjnu 1957 stal s krycím jménem „Pinkas“ evidovaným spolupracovníkem 1. zvláštního odboru MV. Bližší informace k jeho spolupráci s bezpečnostními složkami však bohužel nejsou k dispozici, neboť svazek byl v červnu 1981 skartován.

Když usiloval od počátku šedesátých let bývalý Perglův nadřízený Ludvík Souček o přezkum svého případu, vztahovalo se následné šetření i na Pergla.⁶²⁶ Po zhruba šesti letech dospěly soudy k závěru, že právní kvalifikace měla znít jinak než sabotáž. Vojenský soud v Příbrami prohlásil trestnost všech činů za promlčenou a trestní stíhání zastavil.⁶²⁷ František Pergl byl v té době již několik let po smrti, zemřel 25. září 1962 v Praze.⁶²⁸

Obávaný správce vojenské vazební věznice 5. oddělení HŠ MNO, „Domečku“, patřil k příslušníkům vojenského obranného zpravodajství, kteří byli postaveni před soud a odsouzeni. Udělený trest odnětí svobody odpykal pouze zčásti a je smutnou pravdou, že v době, kdy byl propuštěn na svobodu, zůstávala ve věznicích ještě řada osob, které do nich pomáhal dostat. Na rozdíl od jiných bývalých trýznitelů z oddělení snad na chvíli dospěl k určité sebereflexi, když do jednoho z výslechových protokolů uvedl: *„Dnes, po zhodnocení celé mé činnosti jako správce vojenské věznice, plně doznávám, že zasloužím spravedlivé potrestání, za jedno jako důstojník a straník, a nakonec jako člověk.“*⁶²⁹

4.4 Vybrané případy trestně-právní perzekuce československých důstojníků

Výběr jednotlivých případů perzekuce, na nichž se podíleli příslušníky pátrací a vyšetřovací skupiny 5. oddělení HŠ MNO, jsou v následující kapitole řazeny chronologicky a jejich výběr podléhal několika kritériím. Nejdůležitějšími z nich bylo především časové vřazení, stupeň dosavadního zpracování v české historiografii, vazba případů na jednotlivé příslušníky obou skupin, i typ té které „akce“. Předkládaný výbor textů totiž zahrnuje několik typologicky rozdílných studií a dokládá rozdílnou škálu perzekucí, ke kterým za služby výše

⁶²⁶ VÚA-VHA, sb. Prokurátorské spisy z let 1945 až 1968, f. GP-HVP, sp. zn. 52/63, Ludvík Souček, býv. pplk.-revize soudního rozsudku-zpráva, [červenec] 1963, s. 1.

⁶²⁷ VÚA-VHA, sb. Prokurátorské spisy z let 1945 až 1968, f. GP-HVP, Jan Peleška, Ludvík Turek, Ludvík Souček a spol.-výsledek revize trestního stíhání, 7. 4. 1966, s. 2.

⁶²⁸ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Rozsudek presidia Nejvyššího soudu, sp. zn. PRZ 113/64, 8. 12. 1965, s. 1.

⁶²⁹ Tamtéž, Výpověď Františka Pergla, 29. 5. 1951, s. 3.

jmenovaných příslušníků 5. oddělení HŠ MNO docházelo, i jejich důvodů. Limitem studií, pokud se týká jejich počtu a objemu, byl předepsaný rozsah disertační práce.

První z textů se věnuje případu pplk. Ludvíka Macháčka, který se nedopustil žádné „protistátní činnosti“ a profesní likvidace jeho osoby byla motivována poměrně specifickými důvody. Další studie mapuje osudy mjr. gšt. Josefa Kejdy, který se naopak na protikomunistické činnosti podílel, za což byl následně zatčen a odsouzen. Poměrně rozsáhlý případ „Pohořelec“ zase představuje jednu z typických, velkých „akcí“ 5. oddělení HŠ MNO, kde však zcela nepochopitelně selhal jinak poměrně dobře osvědčený koncept práce, kterou oddělení při likvidaci vytipovaných důstojníků používalo. Kromě jiného je případ zajímavý i z toho důvodu, že v něm byla odsouzena jedna z civilních zaměstnankyň oddělení Ludmila Uhlířová, která se později stala svědkyní v soudních procesech s jeho příslušníky. Do předkládaného výboru byla zařazena i studie, týkající se spolupracovníka 5. oddělení HŠ MNO Claudia Šatany, který byl za vydatného vkladu svých řídicích důstojníků za své služby odměněn šibenicí. Jeden z textů mapuje případ Evy Dvořáčkové, civilní zaměstnankyně 5. oddělení HŠ MNO, který v rámci definované kapitoly představuje právě z tohoto důvodu výjimku. Hned z několika příčin jde však o natolik unikátní záležitost, že jej autorka považovala za vhodné do výboru i přes výše zmíněné zařadit.

Případ pplk. Ludvíka Macháčka

Během poúnorových nezákonností a perzekucí v ČSA docházelo vedle zásahů proti domnělým či skutečným odpůrcům komunistického režimu nezřídka i k pronásledování vojenských osob z důvodů majetkových⁶³⁰ či osobních. Podle všeho právě pohnutky osobního charakteru vedly k zatčení a odsouzení pplk. Ludvíka Macháčka, jehož případ byl až donedávna zcela neznámý.⁶³¹

Ludvík Macháček se narodil 8. prosince 1903 v obci Lipětín v mosteckém okrese. Jeho otec Ludvík pracoval jako horník, později byl zaměstnán u Československých drah.

⁶³⁰ Příkladem je případ Karla Lukase (1897–1949), který byl zatčen pro údajnou velezradu a během vazby ubit k smrti. Jedním z důvodů jeho likvidace byl velký movitý majetek. Srov. STEHLÍK, Eduard: Život a smrt generálmajora Karla Lukase. In: *Securitas Imperii* 12, 2005, s. 173–208. Týž: *Za službu vlasti smrt. Vznik, budování, rozvoj a zánik armády demokratického Československa na příkladu osudů generálmajora Karla Lukase (1897–1949)*. Disertační práce, FF UPOL, Olomouc 2016. BÁRTOVÁ, Markéta: ...hájí se tím, že neměl instrukce, jak má provádět výslech. Theodor Bělecký-jeden z vyšetřovatelů Státní bezpečnosti 50. let. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, 2013, č. 11, s. 75–109. Dostupné on-line: <https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik11-2013/sbornik11.pdf> (citováno k 15. 11. 2020).

⁶³¹ Poprvé byl případ v rozšířené verzi následujícího textu publikován autorkou v roce 2017. BÁRTOVÁ, Markéta: „...Rekl mi, že mi páni vzkazují, že chcípnu jako pes.“ Případ pplk. Ludvíka Macháčka. In: *Paměť a dějiny*, 2017, roč. XI, č. 4, s. 62–72. Dostupné on-line: https://www.ustrcr.cz/wp-content/uploads/2018/01/PD_04_2017_62-72.pdf (citováno k 15. 8. 2020).

Matka Věra, rozená Skleničková, se starala o domácnost, a kromě malého Ludvíka i o jeho o hodně mladšího bratra Karla (1914–?). Macháček absolvoval střední školu v Lounech a od září 1922 vykonával základní vojenskou službu u 5. pěšího pluku v Praze. Během této doby nastoupil ke studiu na VA v Hranicích, odkud byl v srpnu 1924 vyřazen v hodnosti poručíka.

Nejprve sloužil jako pobočník dělostřelecké baterie, po určité době se stal spojovacím důstojníkem pluku u dělostřeleckých útvarů v Bílině, Dobřanech a před rozpuštěním armády v březnu 1939 v Praze. Dosáhl hodnosti štábního kapitána, přičemž byl opakovaně hodnocen jako „*spolehlivý, velmi svědomitý a pilný, iniciativní a dbalý svých vědomostí [...]. Ke svým podřízeným je spravedlivý, udržuje kázeň, povzbuzuje ke kamarádství a pospolitosti. Velmi společenský, vzorného vystupování, jak ve službě, tak mimo ni.*“⁶³² Ovládal německý a částečně i anglický jazyk.⁶³³

V roce 1937 se Macháček přestěhoval do Praze blízkého Radotína.⁶³⁴ Během okupace českých zemí německou armádou se zapojil do domácího odboje, v té době byl zaměstnán jako vrchní tajemník hlavní pobočky pražské pošty.⁶³⁵ Spolupracoval se skupinami „Kpt. Nemo“ a „Národní obranný svaz“, a až do konce války se podílel na získávání spolupracovníků těchto skupin, roznášení protiokupačních letáků a ilegálních časopisů. Mimo to shromažďoval zpravodajsky cenné poznatky, opatroval zbraně a podporoval ukrývané osoby, zejména formou základní materiální pomoci, ale i obstaráváním falešných dokladů.⁶³⁶

Mezi jeho tehdejší přátele patřil pozdější velitel 5. oddělení HŠ MNO Josef Musil, a právě on se stal příčinou Macháčkovy zatčení po únoru 1948. Během války se však oba muži ještě přátelili a nic nenaznačovalo, že se to někdy změní: „*Během okupace jsem se denně stýkal s tehdejšími škpt. Musilem, neboť jsme měli společnou cestu do zaměstnání. Znal jsem ho již z doby svého pobytu ve vojenské akademii a byli jsme velmi dobří přátelé. Za okupace se Musil přistěhoval do Radotína a naše styky z akademie se obnovily. Musil se mi jevil jako nadaný, svědomitý. Plně jsem mu důvěřoval a při organizování ilegální skupiny v rámci poštovní protiletectvé obrany za okupace jsem při jedné příležitosti Musila o této*

⁶³² VÚA–VHA, f. KVL, Ludvík Macháček, Kvalifikační listina, 30. 9. 1938, s. 3.

⁶³³ Tamtéž, Kvalifikační listina, 21. 9. 1936, s. 2.

⁶³⁴ VÚA–VHA, f. VOS, Ludvík Macháček, Návrh k projednání, nedat. [1969]. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5708 MV, JUDr. Macháček Karel a Ludvík-šetření, 23. 5. 1957.

⁶³⁵ VÚA–VHA, f. VOS, Ludvík Macháček, Návrh k projednání, nedat. [1969]. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5708 MV, JUDr. Macháček Karel a Ludvík-šetření, 23. 5. 1957.

⁶³⁶ VÚA–VHA, f. VOS, Ludvík Macháček, Dekret, 16. 12. 1946. Tamtéž, Rehabilitace-žádost, 12. 9. 1968. Tamtéž, Dotazník k žádosti o rehabilitaci, 15. 9. 1969. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5708 MV, Sdělení, březen, 1946. VÚA–VHA, sb. 255, sign. 6012768/68, Ludvík Macháček.

organizaci informoval a požádal jsem jej, zda by pro nás nemohl sehnat nějaké zbraně. Musil mi odpověděl [...], že zbraně dostanu, až je budu potřebovat.“⁶³⁷

Pro Macháčkův osud klíčová událost se odehrála až při květnovém povstání v roce 1945. Ve funkci prvního zástupce vojenského velitele oblasti se zúčastnil bojů o pražský Radotín⁶³⁸, dokonce byl během boje postřelen. Musil jako druhý zástupce velitele se tehdy zachoval velmi sporně, když se skupinou, jíž velel, opustil určenou pozici a zanechal spolubojovníky proti velké přesile osamocené. Snaha ututlat tuto skutečnost se stala s největší pravděpodobností hlavním důvodem k Musilově pozdějšímu úsilí zbavit se Macháčka jako nepohodlného svědka a vedla k jeho zatčení.

Po skončení války byl Macháček povolán zpět do armády, renominačně povýšen na majora a s účinností od 28. října 1942 nakonec na podplukovníka. Od října 1946 přešel do Bíliny jako velitel 182. protiletadlového oddílu, v témže roce obdržel za zásluhy v odboji i pro přímý podíl na květnovém povstání medaili Za chrabrost.⁶³⁹ Brzy po únoru 1948 podal přihlášku do KSČ⁶⁴⁰ a z tehdy mimořádně důležitého „kádrového hlediska“ byl v podstatě bezproblémový. Ještě v listopadu 1948 byl hodnocen jako důstojník s kladným postojem k „lidově-demokratickému zřízení.“⁶⁴¹ Po vojenské stránce měl hodnocení rovněž velmi dobré a zdálo se, že jeho prozatím zdařilá kariéra v armádě bude pokračovat. Opak byl ale pravdou. Poté, co nastoupil do odborného kurzu při Vysokém válečném učilišti (VVU) v Praze, jehož úspěšné absolvování bylo nezbytnou podmínkou pro povýšení do hodnosti plukovníka, se události daly do pohybu.

Z Bíliny tehdy přesídlil zpět do Prahy a začal docházet na výuku. Hned zpočátku dostali všichni frekventanti kurzu rozkaz, aby studijní materiály nevynášeli z budovy ven. S odůvodněním, že dokumenty mohou v některých případech obsahovat ve vojenském zájmu utajované informace, se z nich mohli učit pouze v k tomu určené místnosti. Macháček se dopustil osudové chyby, když tento zákaz porušil a skripta si odnesl do bytu svých rodičů. Sem docházel totiž i jeho mladší bratr Karel, který několik studijních textů opsal a bez Ludvíkova vědomí je přes prostředníka, vystupujícím pod jménem „Karol“⁶⁴², předal do zahraničí. „Karol“ byl ale nastrčeným spolupracovníkem armádního obranného zpravodajství, nasazeným na Karla Macháčka s jasným cílem dostat se nějakým způsobem

⁶³⁷ VÚA–SA AČR, f. VVS Příbram, spis, sp. zn. 1 T 18/65, Výpověď Ludvíka Macháčka, 10. 7. 1952, s. 1.

⁶³⁸ ŠOUFEK, Miroslav: *Radotín v odboji a revoluci, 1939–1945*. MNV Radotín, Radotín 1946.

⁶³⁹ VÚA–VHA, f. VOS, Ludvík Macháček, Rehabilitace-žádost, 12. 9. 1968.

⁶⁴⁰ VÚA–SA AČR, f. VVS Příbram, spis, sp. zn. 1 T 18/65, Výpověď Ludvíka Macháčka, 10. 7. 1952, s. 1.

⁶⁴¹ VÚA–VHA, f. KVL, Ludvík Macháček, Kvalifikační listina, 29. 11. 1948, s. 3.

⁶⁴² Identita spolupracovníka, kterého bezpečnostní aparát před pozdějším soudem úplně kryl a jeho roli v celém případě nepřiznal, se nepodařila spolehlivě zjistit.

k jeho bratru Ludvíkovi a zapříčinit jeho zatčení.⁶⁴³ To se povedlo a zadržení podplukovníka Macháčka už nestálo nic v cestě.

Průběh svého zatčení, o němž ze začátku ani nevěděl, že se o zatčení jedná, popsal sám o mnoho let později: „Dne 1. 12. 1948 jsem byl pozván na hl. štáb s tím, že se mnou chce plk. Musil mluvit. Po půldenním čekání jsem byl při rozhovoru s orgánem 5. odděl. hl. št. zcela bezdůvodně a neočekávaně udeřen pěstí do hlavy tak silně, že jsem zavrával, točila se mi hlava a začalo mně hučet v uchu. Jak se později ukázalo, utrpěl jsem proražení ušního bubínku.“⁶⁴⁴ „Rozhovoru“ byla přítomna i civilní zaměstnankyně oddělení, zapisovatelka Dagmar Marešová. K průběhu prvního Macháčkovy výslechu později vypověděla: „Pplk. Macháček byl předveden k výslechu k mjr. [Otakar] Sezemskému. Tento se jej zpočátku dotazoval, co je mu vše známo o trestné činnosti jeho bratra Karla a o jeho spojení do zahraničí. Pplk. Macháček na to odpověděl negativně. Dále mu byla položena otázka, proč tedy on poskytl svému bratrovi tajné spisy za účelem opisování a poslání do zahraničí. Na to opět pplk. Macháček odpověděl záporně. V tom okamžiku vyskočil z vedlejší místnosti plk. Zikmund Harlender a sprostými nadávkami /špione, zrádče, bestie apod./ na pplk. Macháčka křičel, přičemž jej udeřil vši prudkostí do bubínku a protrhl mu jej. Pplk. Macháček okamžitě na ucho ohluchl, začala mu z něho téct krev a [...] rozčílil se tou měrou, že se vrhl proti plk. Harlendrovi a chtěl jej insultovat. Macháček vzal na Harlendra židli, Harlender se schoval za mě, takže ho Macháček neuhodil. [...] Na to byl ihned spoután a dán do prozatímní cely na MNO-Hl. št. čís. 15.“⁶⁴⁵

Lékařské ošetření nebylo Macháčkovy přes zjevné zranění poskytnuto a v následujících dnech byl podroben sérii výslechů. Vznesenému obvinění se bránil s tím, že přepisováním přednášek se snažil probíranou látku lépe zapamatovat, a doma měl tyto materiály z toho důvodu, že se v učebně těžko soustředil.⁶⁴⁶ Uvedl, že jeho bratr Karel mu v opisech pomáhal a některé pasáže z přednášek mu vypsál, aby je měl připravené k opakování. Popíral, že by věděl, že se je chystá někomu předat, a o tom, že se tak mělo stát, se dozvěděl až při výslechu.

Od zatčení neuběhl ještě ani týden a Macháček se, i přes vědomí, že riskuje vlastní život, pokusil z vazby utéct. Dramatický průběh celé události popsali strážníci, sloužící

⁶⁴³ K tomuto srov. svědectví Ludmily Uhlířové, bývalé civilní zaměstnankyně HŠ MNO, která vypověděla, že „zde byl zájem na jeho odstranění“ a využít k tomu měl být jeho bratr Karel. VÚA–SA AČR, f. VVS Příbram, sp. zn. 1 T 18/65, Výpověď Ludmily Uhlířové, 25. 9. 1951, s. 2. Srov. i ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5339 MV, Návrh na obnovu procesu Karla Macháčka, 22. 4. 1954, s. 2.

⁶⁴⁴ VÚA–VHA, f. VOS, Ludvík Macháček, Žádost o provedení vojenské rehabilitace, 7. 2. 1966, s. 1.

⁶⁴⁵ VÚA–SA AČR, f. VVS Příbram, sp. zn. 1 T 18/65, Výpis z prohlášení Dagmar Marešové, nedat., 6. 11. 1953.

⁶⁴⁶ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5708 MV, Výpověď pplk. Ludvíka Macháčka, 1. 12. 1948, s. 1.

v budově hlavního štábu: „Dne 5. prosince 1948 jsem střežil vězně pplk. Ludvíka Macháčka v místnosti č. 15, jak mi bylo nařízeno. Byl jsem s ním zamčen ve světnici. Asi v 15:00 hod stěžoval si jmenovaný, že je mu chladno a že je nastydlý na kříž, dovolil se a namotal si jedno prostěradlo okolo pasu. Druhé prostěradlo si natočil asi v noci, kdy byl přikryt pod přikrývkami a pláštěm. Během noci šel asi 4x nebo 5x na záchod, naposled v 05.15 hod. dne 6. prosince t.r. Vyšel jsem z místnosti těsně za jmenovaným. Jeden strážný stál u schodiště a utíkal po schodech dolů. Já jsem běžel hned za ním, při tom jsem vytáhl pistoli a po zvolání „Stůj nebo střelím“ jsem po vězni vystřelil. Mezitím jsme však doběhli do 3. poschodí po postranním schodišti v budově B. Vězeň seběhl ještě do druhého poschodí, kde zabočil do chodby. Zde jsem po něm ještě dvakrát vystřelil, načež on vběhl do jedné kanceláře a než jsem přiběhl ke dveřím, dveře zamkl.“⁶⁴⁷ V kanceláři odmotal prostěradla upevněná na těle, předem pevně svázaná uzlem. Uvázal je k trubce ústředního topení a z druhého patra budovy se spustil dolů. Látka však byla krátká, a tak musel na ulici z výšky seskočit. Po dopadu zůstal zraněný ležet na zemi a byl ihned zadržen přiběhnuvšími strážnými. Ojedinělý pokus o útěk odhalil nedokonalý systém hlídání vězňů, umístěných dočasně přímo v budově hlavního štábu, což podmínilo brzké změny v jejich střežení.

Při tomto téměř sebevražedném pokusu utrpěl Macháček mimo střelná zranění i zranění hlavy, mnohonásobné zlomeniny a natržení plic. Po převozu do vojenské nemocnice v pražských Střešovicích se na uzavřeném oddělení léčil zhruba měsíc. Jeho stav se zlepšoval jen pomalu, měl dvojité vidění a po určitou dobu nebyl vůbec schopen mluvit.⁶⁴⁸

Z nemocnice byl přesto už v půli ledna 1949 přepraven zpět do vazby. Jeho případ řešil na přímý příkaz gen. Josefa Musila jako hlavní vyšetřovatel mjr. Karel Bohata. Podle výpovědi Marešové si přál nechat Macháčka odsoudit k vysokému trestu vězení a Bohatovi měl doslova říct: „Když se Ti podaří dostat tam Macháčka tak, že dostane 20 let, tak Ti poklepu na rameno.“⁶⁴⁹ Během dlouhých, násilím provázených výslechů Bohata Macháčka „bez přestání častoval /ty kurevníku, ty svině, ty špione apod./; přičemž měl bejčák v ruce a provaz a jakmile se jen trochu pplk. Macháček na židli hnul, ihned jej tímto provazem přivazoval k židli a hrozil mu, že jej znovu zmrzačí.“⁶⁵⁰ Neustále jej bil do zlomené ruky, nabízel mu či naopak odpíral jídlo, nabízel i doléčení zranění utrpěných při útěku v nemocnici, výměnou za souhlas se zněním jím sestaveného protokolu. Nakonec Bohata

⁶⁴⁷ Tamtéž, Výpověď Karla Čulíka, 6. 12. 1948, s. 1.

⁶⁴⁸ VÚA–VHA, f. VOS, Ludvík Macháček, Žádost o provedení vojenské rehabilitace, 7. 2. 1966, s. 2.

⁶⁴⁹ VÚA–SA AČR, f. VVS Příbram, sp. zn. 1 T 18/65, Výpis o prohlášení Dagmar Marešové, nedat. (opis), 6. 11. 1953.

⁶⁵⁰ Tamtéž.

Macháčkovi řekl, aby vše podepsal, že jeho „*provinění je nepatrné*“, a že bude moct opět vykonávat vojenskou službu.⁶⁵¹

Čas, který plynul mezi jednotlivými výslechy, trávil Macháček ve vazbě v „Domečku“. Zde zažil klasické metody jeho správce špkt. Františka Pergla: „*Jednou ze zábav [...] orgánů v pos. věznici byly tzv. kilometry: „Stráž, která je prováděla určitě na příkaz, čekala, až večer usnu, pak hrozným hřmotem mě vzbudila, vyvlekla do prázdné cely, kde bylo odstraněno okno a tam za mrazu, v chatrném oděvu, musil jsem rychle chodit, někdy chvílemi i běžet celou noc až do budičku, kolem dokola. Když jsem již nemohl, byl jsem bit obušky, až jsem opět pokračoval. Tyto kilometry, jak s rozkoší je nazýval správce věznice, jsem byl nucen chodit skoro před každým denním výslechem.*“⁶⁵² Pergl osobně jej nebil, což bylo, jak se Macháček domníval, způsobeno tím, že spolu dříve sloužili u stejného vojenského útvaru. K Perglovi ale uvedl: „*Jednou se mě zeptal, co jsem plk. Musilovi udělal, že o mně tak ukládá. Při té příležitosti mi řekl, že mi páni vzkazují, že chcípnu jako pes.*“⁶⁵³

Pobyt v „Domečku“ Macháčka doživotně poznamenal: „*Ve věznici na Hradčanech jsem strávil asi 80 dní. Po celý ten čas mně nebylo ani jednou vyměněno prádlo, takže se na mně úplně rozpadávalo. Moje úrazy, kterým se nedostalo další péče a doléčení, masáže, rehabilitačních cviků apod., zůstaly, též vlivem tamějšího chladu, v tom stavu, v jakém byly po sejmutí sádrových obvazů a tento stav mi zůstal až dodnes. Z poměrů, které jsem tam prožil, jsem se úplně nervově zhroutil.*“⁶⁵⁴ V důsledku neléčené perforace ušního bubínku do konce života na levé ucho neslyšel a pro komplikovanou zlomeninu, která rovněž nebyla dobře zhojena, měl pravou ruku zcela nepohyblivou.

I přes brutální výslechy a nelidské zacházení Macháček naprosto odmítal, že by snad bratrovi jakýkoliv materiál pro odeslání do zahraničí poskytl záměrně. Naopak vždy, i při pozdějším šetření, tvrdil, že o bratrových aktivitách skutečně nic nevěděl.⁶⁵⁵ Stejně tak i Karel Macháček, zatčený při pokusu o přechod státních hranic v prosinci 1948, jednoznačně trval na tom, že Ludvík se na ničem vědomě nepodílel.⁶⁵⁶

⁶⁵¹ Tamtéž, Dopis Ludvíka Macháčka ÚV KSČ, 8. 12. 1963, s. 2.

⁶⁵² VÚA–VHA, f. VOS, Ludvík Macháček, Žádost o provedení vojenské rehabilitace, 7. 2. 1966, s. 2.

⁶⁵³ Tamtéž.

⁶⁵⁴ Tamtéž.

⁶⁵⁵ Srov. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5708 MV, Výpověď pplk. Ludvíka Macháčka, 1. 12. 1948, s. 1. Tamtéž, Výpověď pplk. Ludvíka Macháčka, 12. 4. 1949. VÚA–SA AČR, f. VVS Příbram, spis, sp. zn. 1 T 18/65, Dopis Ludvíka Macháčka ÚV KSČ, 8. 12. 1963.

⁶⁵⁶ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5339 MV, Zpráva o zatčení pplk. Karla Macháčka, 12. 12. 1948. Tamtéž, Výpověď Karla Macháčka, 15. 12. 1948.

Zatčení a výslechům nešel ani otec obou bratrů a řada dalších osob. Mezi nimi figurovali i Ludvíkovi dlouholetí přátelé a spolubojovníci z druhého odboje kpt. Jan Pšorn⁶⁵⁷ a kpt. Karel Svátek.⁶⁵⁸ Oba pravděpodobně osobně znal i gen. Josef Musil, oba byli měsíce drženi ve vazbě a brutálně týráni.⁶⁵⁹ Na Macháčka samotného byl vyvíjen nátlak, aby proti nim křivě svědčil a poskytl tak pádný „důkaz“ umožňující jejich odsouzení. Přestože to neudělal, Pšorn byl v červnu 1949 odsouzen k trestu odnětí svobody v délce pět měsíců, zbaven hodnosti a propuštěn z armády.⁶⁶⁰ I na Svátka bylo podáno trestní oznámení, odsouzen však nakonec nebyl.⁶⁶¹

Manipulace se studijními materiály tedy posloužila jako vhodná záminka k Macháčkově zatčení. V čem ale spočíval pravý důvod, on sám již tehdy tušil, a také se na to snažil v době svého trestního stíhání upozornit. K jeho výpovědím v tomto smyslu však nebylo vůbec přihlíženo, a to i přesto, že většina z hlavních aktérů jeho případu věděla, že podstata obvinění je smyšlená a skutečný důvod jeho perzekuce znala (!). Macháček jej později shrnul takto: *„Plk. Musil býval mým dobrým kamarádem již ve voj. akademii v Hranicích. Stýkali jsme se později často, hlavně za tzv. protektorátu, kdy jsem mu opatroval zprávy a podklady pro ileg. hnutí. Tato činnost pokračovala i za revoluce v květnu 1945. Tehdy byl J. Musil v hodnosti štábního kapitána určen na můj návrh Nár. výborem v Radotíně za mého zástupce a dostal velení obranného úseku. V kritickém okamžiku, před bojem, pln strachu, opustil tehdejší škpt. Musil svůj svěřený úsek, zanechal jeho obránce osudu, uprchl a někde se skrýval. Tím zavinil úplné zhroucení obrany Radotína ve směru od Zbraslavi a po útoku něm. tanků a pěchoty, sousední obranné skupiny jen s krajním vypětím ušly zajetí a tím i zkáze. Po revoluci většina účastníků odsoudila jeho zbabělý čin, nehodný důstojníka z povolání a tím spíše důstojníka generálního štábu a žádala, aby škpt. gšt. J. Musil nebyl do armády přijat. [...] Škpt. Musil vrátil se po skončení bojů o Radotín a hájil se tím, že odešel navázat spojení s velitelstvím pražského povstání. Bylo mi tehdy Musila líto a neměl jsem to srdce, abych nepříznivým svědectvím mu zmařil přijetí do armády. Jako tehdejší velitel bojových akcí v Radotíně bych to byl mohl právem učinit. [...]*

⁶⁵⁷ Jan Pšorn, původně Pschorn (1909–?), kpt., absolvent VA v Hranicích (1928) a Vojenského leteckého učiliště (VLU) v Prostějově (1930), v květnu 1945 se spolu s Macháčkem a Svátkem účastnil bojů v Radotíně. VÚA–VHA, f. VOS, Jan Pšorn.

⁶⁵⁸ Karel Svátek (1901–?), kpt., absolvent Školy pro výchovu záložních důstojníků v Bratislavě (1920). Koncem války se po Macháčkově boku účastnil bojů v Radotíně, později byl vyznamenán medailí Za chrabrost. Po válce pracoval jako úředník na ministerstvu dopravy, od září 1951 byl „z kádrových důvodů“ přefazzen do výroby jako dělník. Srov. VÚA–VHA, f. VOS, Karel Svátek.

⁶⁵⁹ Srov. VÚA–SA AČR, f. VVS Příbram, sp. zn. 1 T 18/65, Výpověď Ludvíka Macháčka, 17. 2. 1954, s. 2.

⁶⁶⁰ ABS, f. Mapy zpráv zpracované studijním ústavem MV (Z), sign. Z-6-382, Zpráva, 31. 7. 1962.

⁶⁶¹ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5708 MV, Trestní oznámení, 23. 12. 1948.

Musil, mým postojem k němu, cítil se zavázán, jak sám mi několikrát řekl. Postupoval od úřadu k úřadu, až se stal přednostou 5. odděl. hl. štábu. Někdy v létě 1948 jsem jej navštívil v jeho pracovně v hl. štábu a v přátelském hovoru, jsem se vyličených okolností z revolučních akcí dotkl. Neměl jsem tehdy opravdu žádný úmysl ani důvod, abych jej urazil, snad jsem se vyjádřil nějak neobratně, tím spíše, že jsem se jej také dotázal, není-li mu v jeho vysoce odpovědném postavení na závadu, že jeho choť je původem Němka, kteroužto okolnost jsem se dozvěděl. Musil náhle vzplanul, nedal se přesvědčit o mém dobrém úmyslu a chladně se se mnou rozloučil. Později jsem pozoroval, že jsem vystaven různým nástrahám. Byl jsem např. vyzýván k protistátní činnosti, [žádán] o pomoc k útěku do ciziny, a když jsem se snažil původce dát zatknout, tito zmizeli. Tyto případy jsem hlásil vždy svým představeným, nebo osobám majícím k tomu služební vztah [...]. Posléze jsem navštívil Musila ještě jednou, abych se jej na uvedené okolnosti zeptal, byl jsem jím však odmítnut. [...] Musil na mě křičel a z pracovny mě vykázal. Asi třetí den po tomto střetnutí jsem byl vyzván, abych jel v doprovodu na hl. štáb, že plk. Musil chce se mnou mluvit. Tak vypadalo moje zatčení [...]. Že jsem plk. Musila urazil, jsem cítil. Netušil jsem však, že by se mě bál, abych neohrozil jeho význačné postavení svými vědomostmi o něm, a že by byl schopen msty, jsem vůbec nevěřil. Dnes jsem plně přesvědčen, že plk. Musil zapomněl na vše, čím jsem mu pomohl, vynaložil a vynakládal úsilí, kterým se chtěl zbavit mě, nemilého svědka své závadné minulosti.“⁶⁶²

Ludvík Macháček dokonce ještě ve vazbě žádal o rozmluvu s Musilem, ten se ale nechal zapírat, že je na služební cestě. Sekretářce Ludmile Uhlířové nařídil, aby za ním šla sama a zapsala, co mu chce sdělit. Uhlířová jejich setkání později popsala s tím, že Macháček „...byl celý modrý v obličejí, silně rozrušen a plačtivým hlasem mě žádal, abych gen. Musilovi vyřídila, jakmile se vrátí ze služební cesty, aby mu byla umožněna rozmluva s ním, že je nevinný [...] ...zdůrazňoval, že jsou mu předestírány skutečnosti, o kterých on nemá ani tušení a že je snaha, aby byl usvědčen.“⁶⁶³ Musil pochopitelně Macháčka nepřijal a od svého záměru, nechat jej falešně obžalovat a odsoudit, neustoupil.

Trestní oznámení vypracované 5. oddělení HŠ MNO pplk. Ludvíka Macháčka obvinilo z toho, že od podzimu 1948 až do svého zatčení 1. prosince 1948 odnášel studijní materiály do svého bytu s úmyslem umožnit bratrovi jejich opis a zaslání cizí zpravodajské službě do zahraničí.⁶⁶⁴ V témže duchu se nesla obžaloba, kterou za státní prokuraturu

⁶⁶² VÚA–SA AČR, f. VVS Příbram, sp. zn. 1 T 18/65, Dopis Ludvíka Macháčka ÚV KSČ, 8. 12. 1963, s. 1–2.

⁶⁶³ Tamtéž, s. 3.

⁶⁶⁴ NA, f. Státní soud, sp. zn. Or I 297/49, Trestní oznámení, nedat. (1949), s. 1.

vypracoval a soudu v dubnu 1949 předložil gen. JUDr. Jan Vaněk.⁶⁶⁵ Zvláště byla vypracována obžaloba na Karla Macháčka⁶⁶⁶, nakonec ale byli oba bratři souzeni ve stejném procesu.

Hlavní přelíčení proběhlo za vyloučení veřejnosti před Státním soudem v Praze 20. května 1949, prokurátorem byl JUDr. Juraj Vieska a soudu předsedal JUDr. Jan Metlička.⁶⁶⁷ Obžaloba předložila znalecký posudek, který vypracovali „znalci z oboru vojenského a politického zpravodajství“, příslušníci 5. oddělení HŠ MNO mjr. Štěpán Pecka a mjr. Václav Písecký.⁶⁶⁸ Dvoustránkový text, který bude o patnáct let později během přezkumného řízení označen za neodpovídající skutečnosti, se do dnešních dnů dochoval a k povaze studijních dokumentů se k jeho obsahu váže jediný odstavec: „Přednáška, přednášená na vysokém vojenském učilišti, pojednávající o útočném boji, konkrétně její druhá část „Pěší divize a Sbor v útočném boji“, tvoří svým obsahem vojenské tajemství a to nejen čsl. armády, ale i Rudé armády, neboť tato přednáška byla zpracována dle sovětských pramenů a obsahuje skutečnosti o provádění útočného boje i Sovětskou armádou, dle zkušeností, které tato nabyla ve druhé světové válce. V daném případě se jedná o vojenské tajemství zvláštní důležitosti.“⁶⁶⁹

Přes znění obžaloby a snahu Viesky „za každou cenu „udělat“ Macháčka na § 5 zák. č. 231/48 Sb.“ a docílit udělení trestu smrti⁶⁷⁰, soudce Macháčkovi obhajobě uvěřil. Jeho provinění posoudil jako přečin nedbalého uchovávání státního tajemství a zločin ohrožení ochrany republiky a udělil mu trest odnětí svobody v délce sedmi let a vedlejším trestům.⁶⁷¹ Jeho bratra, jemuž Vieska rovněž navrhoval absolutní trest, uznal vinným ze zločinu vyzvědačství a odsoudil k trestu odnětí svobody v délce dvacet let, ztrátě veškerého majetku a vedlejším trestům.⁶⁷²

⁶⁶⁵ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5708 MV, Obžaloba, 26. 4. 1949.

⁶⁶⁶ NA, f. Státní soud, spis, sp. zn. Or I 297/49, Obžaloba, nedat. [1949].

⁶⁶⁷ Tamtéž, Protokol o hlavním líčení, 20. 5. 1949, s. 1.

⁶⁶⁸ Štěpán Pecka a Václav Písecký byli jako znalci povoláváni k celé řadě procesů, mimo jiné i s div. gen. Karlem Kutlvašem či mjr. Claudiem Šatanou. Stejně tak soudnímu procesu s Kutlvašem, který se konal jen několik dní před hlavním líčením s bratry Macháčkovými, předsedal Jan Metlička a žalobu zastupoval Jan Vaněk. VOREL, Jaroslav – ŠIMÁNKOVÁ, Alena – BABKA, Lukáš (eds.): *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech. Díl III. ...*, s. 48–54.

⁶⁶⁹ VÚA–VHA, f. VOS, Ludvík Macháček, Usnesení VVS Příbram, sp. zn. Nt 17/65/1, 15. 2. 1965, s. 2. NA, f. Státní soud, spis, sp. zn. Or I 297/49, Posudek znalců, 20. 5. 1949, s. 1.

⁶⁷⁰ VÚA–SA AČR, f. VVS Příbram, sp. zn. 1T 18/65, Výpis z protokolu o výpovědi pplk. Ludvíka Součka, 1951 (opis), 13. 2. 1954. Uvedeným paragrafem zákona se definuje zločin vyzvědačství, přičemž za něj lze udělit i hrdelní trest. Srov. Zákon č. 231/1948 Sb., *na ochranu lidově demokratické republiky*, z 6. 10. 1948. Dostupné on-line: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-231> (citováno k 21. 9. 2020). VÚA–VHA, f. VOS, Ludvík Macháček, Žádost o provedení vojenské rehabilitace, 7. 2. 1966, s. 3. VÚA–SA AČR, f. VVS Příbram, sp. zn. 1 T 18/65, Dopis Ludvíka Macháčka ÚV KSČ, 8. 12. 1963, s. 2–3.

⁶⁷¹ NA, f. Státní soud, sp. zn. Or I 297/49, Rozsudek Státního soudu v Praze, sp. zn. Or I 297/49, 20. 5. 1949.

⁶⁷² Tamtéž.

Rozsudek byl ale oproti původnímu záměru velmi mírný a Vieska se proti němu odvolal.⁶⁷³ Nejvyšší soud odvolání za předsednictví plk. JUDr. Jiřího Štelly⁶⁷⁴ vyhověl a ve shodě s obžalobou uznal v dubnu 1950 Ludvíka Macháčka ze zločinu vyzvědačství vinným.⁶⁷⁵ Změněná kvalifikace činu pro něj znamenala trest odnětí svobody v délce patnácti let, ztrátu hodnosti a vojenských vyznamenání, konfiskaci veškerého majetku, ztrátu občanských práv občanských na dobu deset let po propuštění z výkonu trestu a finanční pokutu 20 000 Kčs. Soud zpřísnil trest i jeho bratrovi, když mu vyměřil odnětí svobody na dvacet pět let. K výkonu trestu nastoupil Ludvík Macháček do Jáchymova, poté byl vězněn v Plzni-Borech, v Pardubicích, Valdicích i Leopoldově.

Počátkem roku 1951 začalo v celém bezpečnostním aparátu rozsáhlé prošetřování. Fakta o používání provokací a bestiálního násilí vedla k revizi některých případů a v důsledku vyústila v zatýkání doposud téměř nedotknutelných příslušníků bezpečnostních složek. Po zadržení Bedřicha Reicina byli od března 1951 postupně zatčeni jeho nejbližší spolupracovníci gen. Josef Musil, plk. Zikmund Harlender, pplk. Karel Bohata a další, jim podřízení důstojníci. Byly vyslechnuty desítky svědků, Macháček sám v květnu 1952 vypovídal v Harlenderově a Vieskově případě. Tehdy mu jako jedné z obětí krutých metod příslušníků 5. oddělení HŠ MNO svítla naděje na brzké přehodnocení jeho kauzy a propuštění. Kýžený návrat na svobodu však stále nepřicházel. Až teprve v říjnu 1953 si mohl prostřednictvím svého právního zástupce podat návrh na obnovu procesu, k níž nakonec v březnu 1954 došlo.⁶⁷⁶

Soud, který pracoval s původním, účelově sepsaným „znaleckým“ posudkem, dospěl k závěru, že Macháček svým jednáním spáchal trestné činy ohrožení obrany republiky a nedbalé uchovávání státního tajemství. Přímý nebo nepřímý úmysl vyzradit státní tajemství, aby byla naplněna skutková podstata vyzvědačství, za něž byl v roce 1950 odsouzen, ale prokázán nebyl. Soud mu vyměřil trest pět a půl roku vězení a ve shodě s předchozími rozsudky potvrdil ztrátu vojenské hodnosti.⁶⁷⁷ Podle rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii z května 1953 bylo možno prominout z právě uděleného trestu půl roku, přičemž

⁶⁷³ Tamtéž, Odvolání, 17. 10. 1949.

⁶⁷⁴ Jiří Štella (1907–?), plk., JUDr., absolvoval právnická a státovědecká studia na pražské Právnické fakultě UK a složil vojenskou soudcovskou zkoušku. V letech 1939–1945 byl soudcem v Kralovicích, později působil u Okresního a následně Krajského soudu v Kutné Hoře. Po válce byl přijat do čs. armády a ustanoven vojenským soudcem u soudu I. stolice v Kolíně. V březnu 1948 vstoupil do KSČ, zastával funkci desítkového důvěrníka. Od roku 1949 působil u Státního soudu v Praze, v říjnu 1952 působil v pozici náčelníka Nejvyššího vojenského soudu. NA, f. Státní prokuratura, Praha, osobní spis Jiřího Štelly. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5977 MV, Výpověď Jiřího Štelly, 10. 10. 1952.

⁶⁷⁵ NA, f. Státní soud, sp. zn. Or I 297/49, Výpis z rozsudku Nejvyššího soudu, 13. 7. 1950.

⁶⁷⁶ Tamtéž, Návrh na obnovu procesu, 14. 10. 1953, s. 1–3.

⁶⁷⁷ Tamtéž, Usnesení VVS Praha, sp. zn. T 10/54, 17. 3. 1954.

šlo o dobu, kterou by ještě zbývalo odpykat.⁶⁷⁸ Ludvík Macháček byl tedy ihned po skončení líčení a provedení nezbytných administrativních úkonů z vězení propuštěn.⁶⁷⁹

Vytoužený život na svobodě však nebyl nijak snadný. Vykonávat směl pouze dělnické profese, nadto měl pro zranění utrpěná ve vazbě sníženou pracovní schopnost. Uplatnění našel v radotínské „Jednotě“ a až do důchodového věku pracoval jako dělník ve skladu stavebnin.⁶⁸⁰ Byl sledován StB, která k němu evidovala několik agenturních zpráv s údaji o jeho přátelích i zastávaných názorech na stávající politickou situaci.⁶⁸¹ Tajná policie se podobným způsobem zajímala i o jeho bratra Karla, jehož po revizi případu propustili z vězení v srpnu 1954.⁶⁸² Oba byli popisováni jako apolitičtí.⁶⁸³

V roce 1955 se Ludvík Macháček oženil, manželství s Libuší, rozenou Horskou, bylo spokojené a trvalo až do jeho smrti.

Od roku 1963 se snažil dosáhnout opětovného přezkoumání případu a obrátil se proto i na ÚV KSČ.⁶⁸⁴ Informativní výslech se uskutečnil až o dva roky později a v červenci 1965 byl podán návrh na obnovu trestního řízení. Nové znalecké přezkoumání inkriminovaných studijních materiálů totiž ukázalo, že obsahovaly skutečnosti rovnající se nanejvýš služebnímu tajemství, nikoliv tajemství státnímu (!).⁶⁸⁵ Následné soudní řízení skončilo verdiktem, že Ludvík Macháček o činnosti svého bratra nevěděl a vzhledem k povaze studijních dokumentů porušil svým někdejšími jednáním pouze vojenský předpis. Za to měl být potrestán buď odnětím svobody v maximální délce 1 roku, nápravným opatřením nebo zákazem činnosti.⁶⁸⁶ Konečný verdikt o trestu soud ale nevyřkl, neboť na čin se vztahovala amnestie prezidenta republiky z května 1953 a trestní stíhání bylo zastaveno.⁶⁸⁷ Proti závěru soudu se mohl Macháček odvolat a trvat na tom, aby byla celá věc znovu v soudním řízení projednána, svého práva však tehdy nevyužil.

⁶⁷⁸ Srov. Rozhodnutí prezidenta republiky a vlády ze dne 4. 5. 1953 o amnestii. Dostupné on-line: <http://www.trestni-rizeni.com/dokumenty/amnestie-z-kvetna-1953> (citováno k 28. 8. 2020).

⁶⁷⁹ NA, f. Státní soud, spis, sp. zn. Or I 297/49, Vyrozumění o propuštění vězně, 22. 3. 1954.

⁶⁸⁰ VÚA–VHA, f. VOS, Ludvík Macháček, Dotazník k žádosti o rehabilitaci, 15. 9. 1969, s. 2.

⁶⁸¹ Na Macháčka „donášel“ i Vilém Dovara (1903–?), absolvent VA a tehdejší spolupracovník 3. odboru, 2. oddělení, KS MV Praha, krycím jménem „Vilda“. Oba muži se z vojenské služby dlouhá léta znali. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5708 MV, Agenturní zpráva, 3. 6. 1955.

⁶⁸² ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5339 MV, Usnesení KS v Praze, sp. zn. Or I 297/49, 18. 8. 1954. Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-5708 MV, Ustanovka, 29. 6. 1955.

⁶⁸³ Tamtéž, JUDr. Macháček Karel a Ludvík-šetření, 23. 5. 1957.

⁶⁸⁴ VÚA–SA AČR, f. VVS Příbram, sp. zn. 1 T 18/65, Dopis Ludvíka Macháčka ÚV KSČ, 8. 12. 1963.

⁶⁸⁵ Tamtéž, Býv. pplk. Ludvík Macháček-návrh na obnovu ho stíhání, 20. 7. 1965.

⁶⁸⁶ VÚA–VHA, f. VOS, Ludvík Macháček, Usnesení VVS Příbram, sp. zn. 1 T 18/65, 5. 1. 1966, s. 8.

⁶⁸⁷ Tamtéž. Srov. Rozhodnutí prezidenta republiky a vlády ze dne 4. 5. 1953 o amnestii, v němž se stanovuje, že pokud je vedeno trestní stíhání, kde pachatelé hrozí trest odnětí svobody nejvíce na 1 rok, má být zastaveno. Dostupné on-line: <http://www.trestni-rizeni.com/dokumenty/amnestie-z-kvetna-1953> (citováno k 28. 8. 2020).

V únoru 1966 se ale rozhodl usilovat o vojenskou rehabilitaci a s žádostí se obrátil na MNO. V ní se vracel k situaci v roce 1948, znovu vše podrobně popsal a dodal: „...uvádím toliko, že krutým a naprosto nezákonným jednáním jsem byl přiveden do stavu, kdy jsem ani nevěděl, co dělám. Dnes mám dostatečný pocit jistoty, že toto jednání bylo záměrné, neboť plk. Musil mě dokonale znal, a bylo takové, aby vyvolalo můj pokus o útěk, abych při něm mohl být zastřelen. Tak se také stalo. Utekl jsem strážným a za jejich silné palby jsem skočil z okna.“⁶⁸⁸ Ministerstvo žádost projednalo a předložilo návrh na nápravu učiněných křivd. Zahrnoval vrácení hodnosti a přiznání vojenského důchodu, včetně jeho zpětného doplacení, garantoval i léčení ve vojenských zdravotnických zařízeních.⁶⁸⁹ Macháček návrh akceptoval a s ministerstvem koncem května 1966 uzavřel mimosoudní dohodu.⁶⁹⁰

Životní pouť Ludvíka Macháčka, poznamenaná nespravedlivým odsouzením a vězněním se uzavřela 22. září 1983 v Praze. Stejně jako jeho dříve zesnulý bratr je i on pochován v rodinném hrobě v Radotíně. V roce 1991 byl soudně rehabilitován a o rok později povýšen in memoriam do hodnosti plukovníka.

Případ mjr. gšt. Josefa Kejdy⁶⁹¹

Po převzetí moci komunisty v únoru 1948 a zahájení personálních čistek v armádě začalo mnoho důstojníků, zejména těch, kteří měli z druhé světové války zkušenost z působení v zahraničí, uvažovat, že by znovu odešli. Příslušníci západního odboje nadto tvořili významnou skupinu, na niž upřela nová moc svou pozornost s cílem ji eliminovat. Pro ně byl odchod z vlasti variantou, jak se hrozící perzekuci vyhnout, a to tím spíše, že stovky z nich měli z dřívějšíka na zahraničí rodinné či profesní vazby. Značná část se stihla během svého válečného pobytu ve Velké Británii či Francii oženit a založit rodiny.

Po roce 1945 se do ČSR vraceli s představami, že je zde čeká světlá budoucnost, únor však značil něco zcela jiného a celé rodiny se tak rozhodly pro emigraci. Důstojníkům ale nebylo, na rozdíl od jejich manželek a dětí, které byly cizími státními příslušníky, povoleno odcestovat a cestovní doklady jim byly zabaveny.⁶⁹² Ve chvíli, kdy si „dovolili“ požádat o vystěhovalecký pas, byli navíc okamžitě vedeni jako „nespolehliví“ a jejich zatčení bylo jen

⁶⁸⁸ VÚA–VHA, f. VOS, Ludvík Macháček, Žádost o provedení vojenské rehabilitace, 7. 2. 1966, s. 1.

⁶⁸⁹ Tamtéž, Návrh k projednání, 11. 3. 1966, s. 1–5.

⁶⁹⁰ Tamtéž, Mimosoudní dohoda, 31. 5. 1966.

⁶⁹¹ Rozšířená verze textu byla autorkou publikována v roce 2020. BÁRTOVÁ, Markéta: Životní osudy účastníka druhého a třetího odboje mjr. gšt. Josefa Kejdy. In: *Paměť a dějiny*, 2020, roč. XIV, č. 3, s. 90–102. Dostupné on-line: https://www.ustrcr.cz/wp-content/uploads/2020/10/PD_3_20_s90-102.pdf (citováno k 21. 11. 2020).

⁶⁹² Vojenské obranné zpravodajství vedlo soupisy důstojníků, jejichž ženy byly cizí státní příslušnice. Srov. ABS, f. 302, sign. 302-293-6, Seznamy důstojníků a rotmistrů, kteří mají za manželky cizinky, 1947. Tamtéž, sign. 302-293-7, Seznamy důstojníků a rotmistrů, kteří mají za manželky cizinky, 1948.

otázkou času. Dosáhnout odchodu ze země legální cestou bylo marné, jedinou možností tak představoval tajný útěk.

V měsících následujících těsně po únorovém převratu se o nepovolené opuštění republiky pokusily stovky až tisíce vojenských osob.⁶⁹³ Největší skupina uprchlíků směřovala do Západního Německa a Rakouska, cestu přes postupně stále silněji střežené hraniční pásmo překonávali mnozí z nich s pomocí nejrůznějších převaděčů. Dohodu s nimi obstarávaly nezřídka spojky - spolehlivé osoby, které díky svým kontaktům zprostředkovaly bezpečný přechod hranic. Jednou z nich byl i mjr. gšt. Josef Kejda.

Josef Kejda pocházel z Tetčic u Brna, kde se 17. května 1911 narodil do manželství rolníka Antonína (1879–?) a Antonie (1880–1948), rozené Kožíškové. Od dětských let cvičil v Sokole, po absolvování povinné školní docházky jej přijali na brněnskou reálku, kde v roce 1930 úspěšně odmaturoval. Následoval roční kurz při Obchodní akademii a první zaměstnání. Uplatnění našel jako úředník ve skladu tiskovin a kancelářských potřeb u jedné z brněnských firem, kde pracoval až do roku 1933, než byl povolán k výkonu základní vojenské služby. Během ní se rozhodl pro vojenskou kariéru, a tak už v armádě zůstal. Sloužil u útvarů v Jihlavě a Košicích, v roce 1935 se stal posluchačem VA v Hranicích, odkud byl o dva roky později vyřazen v hodnosti poručíka. Po vypuknutí druhé světové války odešel přes Polsko do Francie, kde vstoupil do cizinecké legie a byl poslán bojovat do Afriky.⁶⁹⁴ Brzy se ale mohl vrátit zpět a přidat se ke vznikajícím československým jednotkám, formálně včleněným do francouzské divize. V roce 1940 se aktivně účastnil těžkých bojů, po kapitulaci Francie se spolu s vojskem přemístil do Anglie. Během tamního výcviku absolvoval několik specializovaných kurzů a dosáhl povýšení. V roce 1944 se se svou jednotkou účastnil vylovení spojeneckých armád v Normandii a později bojů o Dunkerque. V roce 1945 se vrátil šťastně do vlasti, za účast v zahraničním odboji byl dekorován třemi Československými válečnými kříži 1939, Československou medailí za chrabrost, Medailí za zásluhy, Francouzským křížem a britskou medailí The Star 1939–1945. V roce 1946 absolvoval VŠV v Praze a v téže roce mu bylo vydáno osvědčení dle zákona č. 255/1946 Sb.⁶⁹⁵ Sloužil v Moravské Třebové, v roce 1947 byl přeložen do Olomouce jako přednosta 1. oddělení tankového sboru (TS).

⁶⁹³ Přesné číslo není dosud známo, odhadem se mělo jednat až o pět tisíc osob. HANZLÍK, František: *Bez milosti a slitování...*, s. 214. Obecně k tématu srov. HANZLÍK, František – KONEČNÝ, Karel: *Československý vojenský exil pro obnovu demokracie v Československu po únoru 1948*. UO, Brno 2009.

⁶⁹⁴ Podrobněji k peripetiím cesty srov. AMBROS, Martin: *Plk. gšt. Josef Kejda*. Dostupné on-line: <https://rotanazdar.cz/?p=73966> (citováno k 21. 9. 2020).

⁶⁹⁵ Srov. VÚA-VHA, sb. 255, sign. 79032/47, Josef Kejda.

Zdalo se, že Kejdivě vojenské kariéře nestojí nic v cestě, a to i přesto, že dlouhodobě odmítal vstoupit do KSČ.⁶⁹⁶ V březnu 1948 byl jako zkušený vojenský praktik ještě ustanoven náčelníkem štábu velitelství tankového sboru, ale již 24. dubna téhož roku byl dán na dovolenou ze zvláštních služebních důvodů. Rozhodnutí nepřijal a odvolal se proti němu. Šetřením 5. oddělení HŠ MNO se potvrdilo, že ve svém okolí vystupoval jako kritik komunistického režimu prozápadního smýšlení, protože bylo původní rozhodnutí ponecháno v platnosti.⁶⁹⁷ Následoval obvyklý proces, uplatňovaný komunistickým velením v rámci personálních čistek uvnitř resortu. Počátkem června 1948 byl Kejda poslán na dovolenou s čekáním a v prosinci přeložen do výslužby.

V té době byl již několik měsíců sledován pro podezření z ilegální činnosti, které se, na rozdíl od mnoha podobně perzekvovaných vojenských kolegů, nejpozději od léta 1948 skutečně dopouštěl. Spoluorganizoval převádění bývalých československých důstojníků přes státní hranici z ČSR do Rakouska. Pověštinou se jednalo o jeho kolegy „západáky“, pronásledované komunistickým režimem.

Celá záležitost⁶⁹⁸ začala setkáním Kejdy s bývalým vojenským kolegou mjr. Františkem Krejčím, které se odehrálo začátkem srpna 1948 v Olomouci. Krejčí žil v blízkém Prostějově a Kejdovi si stěžoval, že po „vyhazovu“ z armády nemůže sehnat zaměstnání. Ještě více jej však trápil fakt, že jeho manželka, roditelka Britka, vycestovala začátkem roku i s dětmi zpět do rodné země, jemu byl ale legální odjezd československými úřady znemožněn. Krejčí tak přemýšlel o pokusu překonat hranice tajně. Jak vyšlo z jejich rozhovoru najevo, prakticky stejně uvažoval jejich další společný známý, mjr. let. Jaroslav Motl, obdobně postižený poúnorovým vyhazovem z ČSA.

Kejda se za pár dní potom vydal se svými přáteli z rodných Tetčic Františkem Vašířem a Antonínem Kolčavou do Mikulova, aby navštívil dalšího tetčického rodáka Jana Šindlera. Šindler se na jižní Moravě usadil po válce a vybudoval zde celkem dobře prosperující přepravní firmu. Během několikadenního setkání z jejich vzájemných rozhovorů vyplynulo, že Šindler poměrně často přechází státní hranice do Rakouska, aby navštívil tam usazenou část své rodiny. Kejdu napadlo, že by to mohlo být řešení i pro jeho vojenské kolegy, a proto se s ním začal bavit o možnosti zajistit několika osobám bezpečný přechod hranic. Šindlera přitom ujistil, že by „*mu poslal pouze jednotlivce, své bývalé kamarády*“

⁶⁹⁶ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5771 MV, Výpověď Františka Vašíře, 9. 3. 1949, s. 3.

⁶⁹⁷ Srov. VÚA-VHA, f. KVL, Josef Kejda, Kvalifikační listina, 1. 9. 1948.

⁶⁹⁸ Následující rekonstrukce událostí, k nimž od léta 1948 do zadržení Josefa Kejdy koncem února 1949 došlo, vychází zejména z jeho jediné, souhrnné výpovědi a několika výpovědí dalších pozatýkaných osob. Vzhledem k okolnostem, za nichž vznikaly, třeba počítat s jistým zkreslením. Srov. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5771 MV, Výpověď mjr. gšt. Josefa Kejdy, 2. 3. 1949, s. 1–8.

u tankového praporu ze Západu, kteří mají za manželky Angličanky, které jsou mimo ČSR.“⁶⁹⁹ Šindler na to kývl a jejich podrobnější domluvu popsal Kejda během pozdějšího výslechu následovně: „... aby nikdo nemohl event. toho zneužít, každá osoba, která bude ode mě poslána k Šindlerovi [...] prohlásí se [...] těmito slovy: „posílá mě Josef Kejda – „dlouhá noha““.⁷⁰⁰ Šindler mi potom řekl, že důstojníky, resp. vojáky, které já k němu pošlu, převede zdarma a výlohy, které tímto převodem a odvezením do Vídně vzniknou, ve výši kolem Kčs 3500,-, že bude hraditi ze svého. Vlastní přechod hranic, že bude převeden v prostoru obce Sedlec /asi 5 km jihovýchodně od Mikulova/ a po překročení státní hranice se půjde do obce Steinabrunn. Převedení přes hranice obstará sám Šindler, který převáděné osoby odvede až do Steinabrunn a zde je předá majiteli taxi, jménem Ziffer⁷⁰¹, který za obnos ve výši Kčs 3500,- za jednu jízdu do Vídně a zpět, odveze převedené osoby.“⁷⁰² Každý, kdo se chystal hranice přejít, si měl sebou vzít dokumenty dokazující jeho působení v Anglii za války a několik fotografií pro nové doklady, které mu ve Vídni budou vystaveny. Pokud neměl k dispozici valuty, měl si přibalit nějaké drobnější věci k prodeji, hodily se např. cigarety či hodinky.

Po těchto instrukcích se Kejda vrátil zpět do Olomouce a chtěl Františka Krejčího vyhledat, aby jej informoval o možnosti přechodu přes státní hranice. Jejich společný známý mjr. Raimund Hanák mu ale sdělil, že Krejčímu se již podařilo hranice přejít na vlastní pěst. Hanák byl v obdobné situaci jako předtím Krejčí, a proto projevil o Kejdovu pomoc zájem on sám. Po několika týdnech příprav se podařilo Hanáka a stejně tak již zmíněného Jaroslava Motla v průběhu října 1948 přes hranice převést. Podle Kejdovy výpovědi byli prvními, koho se výše popsaným způsobem podařilo z Československa bezpečně dostat.

Ještě předtím však došlo k zajímavé události. V polovině září 1948 odjel Kejda opět do Mikulova za Šindlerem. Ten jej údajně přesvědčil, aby s ním a dalším mužem z Brna, který se představil jako „dr. Braun“⁷⁰³, přešel hranice a jel s nimi do Vídně.⁷⁰⁴ Kejda svolil

⁶⁹⁹ Tamtéž, s. 2.

⁷⁰⁰ „Dlouhá noha“ byl název party chlapců z Kejdova dětství v Tetčicích, do níž kromě něj patřil Antonín Kolčava, Karel Vašíř, Josef Launer a František Maršálek. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5771 MV, Výpověď Jana Šindlera, 15. 3. 1949, s. 15.

⁷⁰¹ Jinde i jako „Schiffer“.

⁷⁰² ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5771 MV, Výpověď mjr. gšt. Josefa Kejdy, 2. 3. 1949, s. 2–3.

⁷⁰³ „Dr. Braun“ jinde i „Dr. Grimm“ či „Gregory“. Jednalo se o JUDr. Jiřího Grima (1919–?), který po únoru 1948 čelil profesní perzekuci. Po útěku z ČSR opakovaně přecházel státní hranice, určitým způsobem se podílel na převádění čs. občanů do zahraničí a pravděpodobně také předávání různých zpráv. V roce 1950 byl trestně stíhán za opuštění republiky a činnost proti státu, později bylo pro jeho nepřítomnost v zemi od stíhání upuštěno. Informace, jimiž k jeho osobě disponovaly bývalé bezpečnostní složky, jsou značně kusé, nikdy nebyl zadržen. Srov. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5771 MV. Tamtéž, sb. Vyšetřovací spisy – Brno (V-BR), vyšetřovací spis a. č. V-2673 BR.

⁷⁰⁴ Tamtéž, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5771 MV, Výpověď mjr. gšt. Josefa Kejdy, 2. 3. 1949, s. 3.

a následující noc se všichni tři vydali po vytyčené trase. O několik hodin později se do rakouské metropole skutečně bez úhony dostali. Zde se přes prostředníka setkal s mjr. Milošem Knorem⁷⁰⁵, který do zahraničí již dříve uprchl. Po vzájemném přivítání se Knorr Kejdy dotazoval, co dělá ve Vídni a jedním dechem mu nabídl, aby „od něho převzal jeho funkci, že on chce odejít do Anglie, že je k odjezdu již připraven, a že jeho odjezd není uskutečnitelný, dokud nebude mít nástupce.“⁷⁰⁶ Kejda mu podle své pozdější výpovědi vysvětloval, že je ve Vídni „náhodně“⁷⁰⁷ a nechystá se zde zůstat, ale zároveň se jej ptal, co by měl v případě, že by jeho funkci převzal, dělat.⁷⁰⁸ Knorr mu odpověděl, že „jeho úkolem je na tomto americkém úřadě vyslýchat osoby české a slovenské národnosti, které přišly ilegálně z ČSR, s těmito vyplňovat dotazníky, vyplněné dotazníky potom překládat do angličtiny a konečně práce tlumočnické. Říkal dále, že od Američanů za tyto služby dostává ubytování, stravu a denně 20 cigaret, a kromě toho, věci běžné potřeby.“⁷⁰⁹ Kejda nabídku odmítl s odůvodněním, že chce zůstat v ČSR, kde spravuje rodinné hospodářství a stará se o nemocnou matku. Později téhož dne vyzvedl po předchozí domluvě Šindlera a stejnou cestou, jako do Rakouska přišli, se z něj v noci vrátili.

V průběhu listopadu a prosince 1948 se na Kejdu obrátili další „vyakčnění“ důstojníci ČSA, opět s prosbou, aby jim pomohl bezpečně odejít z republiky. Vyslyšel je a podobným způsobem jako předtím Hanáka a Motla nechal tyto muže převést. Dohromady se jednalo minimálně o sedm mužů a jejich manželky, které přešly státní hranice s nimi.⁷¹⁰

Nedlouho po odchodu posledního byl Kejda, podle některých dohadů snad s využitím informátora z řad bývalých zahraničních vojáků, odhalen. K jeho zatčení došlo 24. února

⁷⁰⁵ Miloš Knorr (1918–2008), mjr., absolvent VA v Hranicích (1938), v roce 1940 uprchl z protektorátu do Francie a koncem března téhož roku byl umístěn do výcvikového tábora v Agde. Zhruba za měsíc byl spolu s dalšími kolegy, mimo jiné i s Josefem Kejdou, z důvodu vojenského napadení země evakuován do Velké Británie. Vřazen byl ke štábní rotě 1. čs. divize, až do roku 1944 sloužil u pluku 43. britské divize v jižní Anglii jako zpravodajský důstojník. Posléze se účastnil invaze do Normandie. V květnu 1945 se vrátil zpět do ČSR, v roce 1947 absolvoval VŠV v Praze, kde pak působil jako profesor všeobecné taktiky. Počátkem května 1948 uprchl, ve Vídni jej CIC pověřila prověřováním a následnou péčí o čsl. exulanty, kterých bylo obrovské množství. Součástí jeho práce bylo mj. i odhalovat agenty, kteří se jako spolupracovníci čsl. rozvědky plánovali nechat zverbovat do služeb CIC. V roce 1951 přešel do Německa ke zpravodajské skupině gen. Františka Moravce, v roce 1955 se vystěhoval do USA. Srov. SVOBODA, Libor: Život a dílo Miloše Knorra. In: *Paměť a dějiny*, 2008, roč. II, č. 3, s. 44–54.

⁷⁰⁶ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5771 MV, Výpověď mjr. gšt. Josefa Kejdy, 2. 3. 1949, s. 4.

⁷⁰⁷ Podle výpovědi některých osob Kejda podnikl cestu spíše proto, aby ověřil její průběh a bezpečnost, a toto jeho tvrzení lze chápat jako součást obhajoby. Není vyloučeno, že setkání s M. Knorrem bylo naplánováno s předstihem s cílem zjistit, jak bude o exulanty postaráno a jaké jsou jejich další vyhlídky a možnosti. Srov. Tamtéž, Výpověď Josefa Veselého, 2. 3. 1949, s. 3. Tamtéž, Výpověď Karla Bělohradského, 1. 3. 1949, s. 2. Tamtéž, Výpověď Bohumíra Preiningera, 4. 3. 1949, s. 2.

⁷⁰⁸ Tamtéž, Výpověď mjr. gšt. Josefa Kejdy, 2. 3. 1949, s. 4.

⁷⁰⁹ Tamtéž.

⁷¹⁰ K nim podrobněji srov. BÁRTOVÁ, Markéta: Životní osudy účastníka druhého a třetího odboje mjr. gšt. Josefa Kejdy..., s. 98–102.

1949 v Olomouci. Následoval převoz do vojenské vazební věznice na pražských Hradčanech, do „Domečku“. Zde byl vystaven bestiálnímu násilí a obecně jen těžko představitelnému krutému zacházení. Zpočátku vzdoroval, veškerou činnost popíral a přes několikahodinové brutální výslechy, které vedli mjr. Karel Bohata a mjr. Ludvík Turek, se zdráhal prozradit své spolupracovníky. Když se ani mučením nedařilo Kejdu „rozmluvit“, nařídil jej velitel výslechové skupiny pplk. Ludvík Souček nechat ztýrat v „Domečku“. Pergl tedy v Kejdově cele vysadil okno a v únorových mrazech jej donutil celou noc prochodit. Ráno, když byl přiveden k výslechu, měl „*oteklý a namrzlý nos a uši a prohlásil, že přizná všechno, co si vyslychající budou přát.*“⁷¹¹ Teprve tehdy bezpečnostní složky zjistily přibližný rozsah jeho činnosti a jména spolupracovníků-civilistů, kteří prakticky převádění organizovali a prováděli, a kteří byli následně pozatýkáni ve dnech 9. až 18. března 1949.⁷¹²

Jak vyplývá z výslechových protokolů, Kejda o šanci bezpečně přejít přes státní hranice důstojníky ve svém okolí aktivně informoval. Hájil se tím, že přechody nepokládal za „*protistátní čin*“, nýbrž chtěl pouze pomoci svým „*kamarádům, aby se mohli sloučit se svými rodinami.*“⁷¹³ Kromě důstojníků, kteří jím předestřené možnosti využili a odchod do zahraničí realizovali, zde existovala i skupina vojáků, kteří jeho nabídku z různých důvodů odmítli. Samotný kontakt s Kejdou a povědomost o jeho aktivitách pro ně pak znamenal zatčení, obvinění, a nakonec také odsouzení. Do rukou bezpečnostních složek tedy padli další vojenští důstojníci, vesměs hrdinové protifašistického odboje: brig. gen. Jan Studlar, pplk. gšt. Karel Bělohradský, pplk. tank. Josef Veselý, mjr. tank. Bohumír Preininger a mjr. pěch. Zdeněk Stav.⁷¹⁴

Trestní oznámení na Josefa Kejdu vypracovalo 5. oddělení HŠ MNO, žalobu podal 29. března 1949 z titulu státního prokurátora pplk. JUDr. Karel Vaš.⁷¹⁵ Soud proběhl za předsednictví pplk. JUDr. Jiřího Štelly ve dnech 22. a 23. dubna 1949 a Josefa Kejdu uznal vinným ze spáchání zločinu velezrady podle § 1 odst. 2 zák. č. 231/48 Sb., a zločinu vojenské zrady podle § 6 odst. 2 zák. č. 50/23 Sb. Vynesl nad ním trest smrti, který odůvodnil tím, že

⁷¹¹ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2350 MV, Zpráva o činnosti skupiny R, 7. 6. 1951, s. 1.

⁷¹² Šlo o čtveřici jeho dlouholetých přátel Jana Šindlera, Františka Vašíře, Antonína Špačka a Antonína Kolčavu. Následný soud je uznal vinnými zločinem velezrady podle § 1 odst. 2 zák. č. 231/48 Sb., a odsoudil k následujícím trestům odnětí svobody: J. Šindler - 25 let, F. Vašíř - 12 let, A. Špaček - 10 let, A. Kolčava - 7 let. Špaček byl od března 1954 zaverbován jako spolupracovník StB, v červenci téhož roku propuštěn, a ještě o dva roky později v květnu 1956 veden jako její informátor. Tamtéž, f. Hlavní správa rozvědky SNB – svazky (I. S), podsvazek reg. č. 10696/300 I. S.

⁷¹³ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5771 MV, Výpověď mjr. gšt. Josefa Kejdy, 2. 3. 1949, s. 8.

⁷¹⁴ Následně konaný soud je uznal vinnými zločinem neoznámení trestného činu podle § 35 odst. 2 zák. č. 231/48 Sb., a všechny je odsoudil k trestu odnětí 6 měsíců svobody a vedlejšími trestům, které zahrnovaly degradaci a ztrátu všech vyznamenání. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5771 MV, Rozsudek Státního soudu v Praze, sp. zn. Or I 433/49, 23. 4. 1949.

⁷¹⁵ Tamtéž, Žaloba, 29. 3. 1949.

shledal jako zvlášť přitěžující okolnost skutečnost, že Kejda se činů dopustil jako voják.⁷¹⁶ Trest nezměnilo ani údajné přihlídnutí k polehčujícím okolnostem, které byly spatřovány v částečném doznání a značných zásluhách v druhém odboji.

Proti rozsudku se Kejda odvolal. Hlavní líčení Nejvyššího soudu bylo nařízeno až k 14. říjnu 1949, dlouhých šest měsíců se tedy potýkal s myšlenkami na popravu a zároveň doufal, že mu bude trest zmírněn. Během tohoto období byl umístěn do věznice Plzeň-Bory, která se nelidskými podmínkami i jednáním dozorců s vězni blížila teroru, vládnoucímu ve vazbě. Konečně přišel s nadějí i obavami vyhlížený den konání hlavního soudního líčení. Senát Nejvyššího soudu sice Kejdovy argumenty odmítl, částečně ale jeho odvolání vyslyšel a předchozí rozsudek ve výroku o vojenské zradě zrušil. Odsouzení zachránil život, když udělený absolutní trest změnil v trest odnětí svobody v délce dvacet pět let.⁷¹⁷

Kejda následně pobýval ve věznicích v Opavě, Leopoldově i na Mírově. V červnu 1960 jej přemístili do Valdic u Jičína. Zpočátku pracoval jako dělník, později byl, vzhledem k jeho zhoršenému zdravotnímu stavu, přidělen na lehčí manuální práci v různých provozech. Patřilo k nim například pracoviště Koh-i-noor, kde navlékal špendlíky a vlásenky či oddělení bižuterie, kde vykonával práci pasíře. Během výkonu trestu byl osmnáctkrát kázeňsky trestán, neboť se choval „neukázněně“, porušoval kázeňský řád a byl „drzý k příslušníkům“.⁷¹⁸ Opakovaně byl hodnocen jako „aktivní nepřítel zřízení“.⁷¹⁹ I proto byl z vězení s podmínkou deseti let propuštěn až po vyhlášení prezidentské amnestie ke dni 9. května 1962.⁷²⁰

Koncem šedesátých let podal návrh na nové projednání případu a v něm se také znovu vyjádřil k situaci v únoru 1948: „*Moji kamarádi z války, letci a tankisté, kteří se v Anglii oženili, žádali o vystěhovalecké pasy do Anglie [...] Ministerský předseda A. Zápotocký po únoru 1948 v rozhlase prohlásil, aby odjeli všichni, kteří zde nechtějí žít, že jim nebudou dělány potíže, ale naopak, že jim bude pomoheno. Tedy žádali o pasy pro sebe, děti a své manželky, rozené Angličanky. Pasy jim byly přislíbeny, a řečeno, že nejdříve odjedou ženy a děti, potom teprve muži. Avšak když ženy a děti odjeli, bylo jim řečeno, že pasy nedostanou. Rodiny tudíž byly rozděleny [...] záměrným slibem, a tak došlo k mnoha tragédiím letců a vojáků, kteří bojovali za osvobození vlasti. [...] Byli to kamarádi z války. Viděl jsem jejich zoufalství, ukazovali mně zoufalé dopisy od manželek. V osvobozené vlasti, za kterou bojovali,*

⁷¹⁶ Tamtéž, Rozsudek Státního soudu v Praze, sp. zn. Or I 433/49, 23. 4. 1949, s. 3, 18.

⁷¹⁷ Tamtéž, Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. To 71/49, 14. 10. 1949, s. 1.

⁷¹⁸ Tamtéž, Hlášení o propuštění odsouzeného, 9. 5. 1962.

⁷¹⁹ Tamtéž.

⁷²⁰ NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis Josefa Kejdy, Usnesení KS v Praze, sp. zn. Or I 433/49, 21. 5. 1962. Rozhodnutím Krajského soudu v Praze mu byla v prosinci 1965 podmínka zkrácena na dobu 5 let. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5771 MV, Usnesení KS v Praze, sp. zn. Or I 433/49, 16. 12. 1965.

*byli pronásledováni, měli být zničeni nejen oni, ale i jejich rodiny. Je pochopitelné, že za takového nevděku a teroru chtěli se zachránit útekem přes hranice, aby se dostali ke svým rodinám. Když se na mě obrátili s prosbou o pomoc, nemohl jsem jim jako kamarád z fronty a jako člověk odmítnout. Pomohl jsem jim překročit hranice, aby se dostali ke svým rodinám a zachránil jsem je, aby je nepotkal osud jako mnohé z těch, kteří byli žalářováni se mnou. Zachránil jsem též jejich rodiny, které byly záměrně rozděleny. Toto jsem učinil jedině z důvodů, že to bylo zaviněno a vyprovokováno tehdejším terorem.*⁷²¹

Návrhy na přezkumné řízení podle zákona č. 82/68 Sb., o soudní rehabilitaci, projednával Vyšší vojenský soud Příbram za předsednictví pplk. JUDr. Slavomíra Adama, a soudců pplk. JUDr. Svatopluka Vávry a pplk. JUDr. Ing. Karla Samce ve veřejném slyšení 3. prosince 1969. Dvacet let starý původní rozsudek soud v celém rozsahu zrušil.⁷²²

Zbytek života, poznamenaný vězeňským utrpením, prožil Josef Kejda v Brně. Přes veškeré události nikdy nezahořkl, zajímal se o veřejné dění, poslouchal zahraniční rozhlas a také se často stýkal se svými přáteli. Jeho životní pouť se navždy uzavřela 31. března 1984. V roce 2008 mu byl udělen Záslužný kříž III. stupně in memoriam, posléze byl povýšen do hodnosti plukovníka generálního štábu. V roce 2011 se v jeho rodných Tetčicích podařilo odhalit pamětní desku. V roce 2019 byl pro své statečné postoje a činy uznán účastníkem protikomunistického odboje dle zákona č. 262/2011 Sb., o účastnících odboje a odporu proti komunismu.⁷²³

„Akce Pohořelec“⁷²⁴

„Akce Pohořelec“, jak byla příslušníky 5. oddělení HŠ MNO jedna z nejzajímavějších kauz z dějin politické perzekuce československých důstojníků nazývána, se odehrála na přelomu roku 1948 a 1949. V tomto případě došlo k zatčení více než dvaceti důstojníků, z nichž určitá část sloužila VÚ 8806 na pražském Pohořelci. Kromě místa služby byl spojovacím článkem případu i pplk. Václav Strejček, který zde od roku 1947 až do svého zatčení v dubnu 1949 vykonával funkci velitele oddílu 190, neboť právě on byl označen za šéfa údajné „protistátní“ skupiny.

⁷²¹ VÚA-VHA, f. VVS Příbram, sp. zn. 2 TvR 180/68, Josef Kejda-žádost o obnovu soudního řízení a rehabilitaci, 27. 5. 1968, s. 1.

⁷²² ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5771 MV, Rozsudek VVS Příbram, sp. zn. 2 TvR 180/68, 3. 12. 1969.

⁷²³ Evidence účastníků odboje a odporu proti komunismu, jimž bylo vydáno osvědčení dle zákona č. 262/2011 Sb. Dostupné on-line: <http://3odboj.army.cz/vydana-osvedceni> (citováno k 31. 1. 2021).

⁷²⁴ Rozšířená verze textu byla autorkou publikována v roce 2017. BÁRTOVÁ, Markéta: Akce POHOŘELEC. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, 2017, č. 15, s. 31–79.

Přestože osvědčené schéma „provokace-zatčení-vynucené výpovědi-odsouzení“ v jiných případech fungovalo, v tzv. pohořelecké akci selhalo. Strejček a několik dalších mužů z konečného počtu více než dvaceti sedmi zadržených sice byli odsouzeni, většina z obžalovaných ale musela být pro nedostatek důkazů obvinění zproštěna a ihned po konání soudního procesu propuštěna na svobodu. Blamáž takového rozsahu dopustilo 5. oddělení HŠ MNO a vojenská justice poprvé a zřejmě i naposledy.

Na začátku celé kauzy stála agenturní zpráva z října 1948.⁷²⁵ Na 5. oddělení HŠ MNO, respektive do rukou svého řídicího pracovníka, přednosta pátrací skupiny plk. Richarda Mysíka, ji předal jeho léty prověřený důvěrník plk. Stanislav Straka.⁷²⁶ Ve zprávě referoval o setkání v kurzu pro dělostřelce se svým známým plk. Václavem Strejčkem. Popsal, jak se jejich vzájemný rozhovor po chvíli stočil k současným poměrům v československé armádě. Strejček podle něj kritizoval rozsáhlé zatýkání vojáků a litoval jak je, tak i jejich rodiny, které zůstaly v některých případech zcela bez prostředků. Vedle toho se rovněž podívoval nad tím, že se nikdo proti takovému bezpráví nepostaví na odpor. Strakovi se také celkem neopatrně zmínil, že se rodiny zatčených snaží anonymně podporovat, zejména zasíláním nedostatkových potravin, léků a vitamínů. Straka s jeho jednáním na oko souhlasil a nabídl se, že mu bude pomáhat. Vše pak nahlásil Mysíkovi. „Mistr provokací“, jak se mu přezdívalo, Straku pověřil Strejčka v činnosti podporovat a pokud možno ji i rozvíjet. Několikrát mu pro něj sám předal tubičku s vitamíny. Při jedné takové příležitosti se podle očitého svědectví Ludmily Uhlířové, tehdejší sekretářky na „pátráče“, Mysík rozhodl, že „*si ze Strejčka ztropí menší zábavu, tj. že místo vitamínů mu do ampulek dají projímací prášky*“, a „*celá tato záležitost byla předmětem veselí na pátracím oddělení.*“⁷²⁷ Uhlířová, která se shodou okolností se Strejčkem osobně znala, tehdy jistě ani v nejmenším netušila, že i ona se zanedlouho stane jednou z obětí „pohořeleckého“ případu.

Společné schůzky Straky se Strejčkem probíhaly bez větších zásahů Mysíka až do ledna 1949. Kromě Strakovy snahy iniciovat výraznější „protistátní“ činnost a vyprovokovat Strejčka ke spolupráci na ní, proti němu Mysík nepostupoval razantnějším způsobem. Protože až do té doby Strakovy pokusy přimět Strejčka k závažnější „ilegalitě“ selhávaly, rozhodl se Mysík vmanipulovat jej do takové spolupráce prostřednictvím „osvědčeného

⁷²⁵ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď Ludmily Uhlířové, nedat. [listopad 1951], nestr.

⁷²⁶ Stanislav Straka (1897–1951), pplk., po zatčení v březnu 1951 spáchal sebevraždu skokem z okna. VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď Dagmar Marešové, nedat. [listopad 1951], nestr.

⁷²⁷ Tamtéž, Výpověď Ludmily Uhlířové, nedat. [listopad 1951], nestr.

agenta provokatéra na výsledek, IGORA. ⁷²⁸ „Igor“ se na Mysíkův pokyn koncem února 1949 se Strejčkem sešel a představil se mu jako spolupracovník zahraniční tajné služby. Sdělil mu, že jej za ním posílá jejich společný známý, který emigroval a vyzval jej ke spolupráci s ním. Strejček „Igorovi“ neuvěřil a v podstatě jej odbyl. ⁷²⁹

Přestože se Václav Strejček zdráhal zapojit do „ilegální“ činnosti výraznějším způsobem, stal se nakonec základní postavou budoucího „pohořeleckého“ případu. Pocházel z Citolib na Lounsku, kam se 10. července 1904 narodil do rodiny železničního zřízence a byl to člověk mnoha zájmů a značného kulturního rozhledu. Po absolvování reálky v Lounech a studiu na střední škole tamtéž, nastoupil v roce 1922 na VA v Hranicích. Odtud byl po dvou letech vyřazen v hodnosti poručíka a přemístěn do ročního dělostřeleckého kurzu v Olomouci. V roce 1925 byl převelen k dělostřeleckému pluku do Bratislavy, kde se kromě vojenské služby začal profesionálně věnovat svému velkému koníčku – zpěvu. Koncem 30. let sloužil v Praze a poté až do března 1939 v Piešťanech, naposled v hodnosti štábního kapitána ve funkci velitele tamní dělostřelecké baterie. Po rozpuštění československé armády byl jako profesionální zpěvák přemístěn do Národního divadla. ⁷³⁰ Stal se sólistou operní scény divadla a během válečných let vystupoval v celé řadě představení. ⁷³¹ V říjnu 1942 byl jako velký talent poslán na studia operního zpěvu a umění do salcburského Mozarteu. Vyučovací jazykem byla němčina a italština, oba jazyky Strejček ovládal. Po svém návratu v červenci 1943 jej divadlo stále evidovalo jako svého zaměstnance, ale k žádné větší roli se kupodivu již nedostal. Od září 1944 až do počátku května 1945 byl přidělen na úřednické místo postupně ve dvou pražských firmách. ⁷³²

Po celou dobu až do května 1945 byl členem odbojových organizací „ON“ a „Nejvyšší rady vojáků a pracujících lidu“, měl se zapojit i do skupin „Viktorie“, „Tajemník“ a „Magistrátní skupiny“. ⁷³³ Se zbraní v ruce se účastnil pražského květnového povstání,

⁷²⁸ „Igor“ byl jako agent-provokatér nasazován do mnoha případů, na nichž mělo 5. oddělení HŠ MNO zájem. Figuroval např. i v kauze gen. Bohumila Bočka, div. gen. Karla Kutlvašra či div. gen. Karla Janouška. Vystupoval pod jménem „Dr. Marek“, na které mu oddělení od ministerstva vnitra nechalo vystavit falešné doklady, přičemž se pravděpodobně jednalo o Ing. Jaroslava Doubravského, k němuž se dodnes nepodařilo najít více informací. VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď Ludmily Uhlířové, nedat. [listopad 1951], nestr. Srov. i CÍLEK, Roman: *Prokletí moci*. Magnet-Press, Praha 1991, s. 16–17. VALIŠ, Zdeněk: *Generál Karel Janoušek*. Nakladatelství V RÁJI, Praha 1997, s. 141–142. GAZDÍK, Jan: Prosím, vraťte mi manžela. *Mladá fronta DNES*, 23. 3. 2007. Dostupné online: <https://www.pressreader.com/czech-republic/mf-dnes/20070323/281715495163630> (citováno k 1. 2. 2021).

⁷²⁹ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď Ludmily Uhlířové, nedat. [listopad 1951], nestr.

⁷³⁰ VÚA-VHA, f. KVL, Strejček Václav, škt. děl.-převedení k Národnímu divadlu v Praze, 8. 9. 1939.

⁷³¹ Srov. Archiv Národního divadla, f. Osobní spisy, Václav Strejček-životopis, nedat.

⁷³² VÚA-VHA, f. KVL, Václav Strejček, Kvalifikační listina, 1948, nestr. [s. 3].

⁷³³ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5513 MV, Výpověď Václava Strejčka, 26. 4. 1949, s. 1. Podrobněji k jeho odbojové činnosti srov. VÚA-VHA, sb. 255, sign. 95072/48, sign. 40651/68, Václav Strejček.

významným způsobem se podílel na obsazení rozhlasu, za což mu bylo po válce uděleno několik vojenských vyznamenání, mezi nimi Československý válečný kříž 1939, Československá medaile za chrabrost a Československá medaile za zásluhy II. stupně.⁷³⁴ K 1. srpnu 1945 byl ustanoven velitelem IV. oblasti SNB v Praze, kde sloužil až do prvních březnových dní roku 1946. Při jeho odchodu mu velitel plk. Karel Veselý-Štainer⁷³⁵ udělil pochvalné uznání.⁷³⁶

Až do května 1946 byl Strejček formálně zaměstnancem Národního divadla. Po rozvázání pracovního poměru zde byl povolán k MNO a jmenován velitelem Armádního uměleckého souboru Víta Nejedlého (AUS VN).⁷³⁷ Přes zřejmé kvality však v čele souboru setrval jen do konce srpna 1947, kdy byl ke svému velkému zklamání vedení zbaven a převelen.⁷³⁸ Později se nechal slyšet, že „...jeho snaha [byla] udělat z AUSu skutečně umělecké těleso“, ale že „je do toho zatahována politika a že místo programu uměleckého, by měl dělat nějaké politické a propagační programy pro nynější režim, resp. pro komunisty, kteří se snaží AUS ovládnout, s čím[ž] on souhlasit nemůže a když se postavil na odpor, byl svého místa zbaven.“⁷³⁹

V souvislosti se svým vynuceným odchodem z armádní hudby se obával postihů, z nichž za největší považoval převelení na Slovensko. Z toho důvodu se měl obrátit na div. gen. Heliadora Píku s žádostí o pomoc.⁷⁴⁰ Píka se měl ve věci skutečně angažovat a údajně právě jeho zásluhou byl Strejček k 1. září 1947 jmenován velitelem oddílu při dělostřeleckém učilišti v kasárnách na pražském Pohořelci.⁷⁴¹ K tomu po letech napsal: „*Tam jsem byl rád – avšak netušil jsem, že moje vlastenecká láska k armádě stane se mi tragickou osudovou chybou. Neboť na rozdíl [od] mé umělecké činnosti – která se mimořádně krásně*

⁷³⁴ VÚA-VHA, f. KVL, Václav Strejček, Kvalifikační listina, 1948, nestr. [s. 2].

⁷³⁵ Karel Veselý-Štainer, původně Steiner (1906–1993), plk., absolvent VA v Hranicích (1926), až do března 1939 sloužil na různých místech. Počátkem příštího roku byl převeden k MŠANO. Od počátku okupace se zapojil do druhého odboje, stal se vojenským velitelem odbojové organizace „Rada tří“. Za svou činnost obdržel po skončení války řadu vysokých vyznamenání. Nastoupil k Ministerstvu vnitra, kde zpočátku působil jako velitel všech bezpečnostních jednotek. V září 1945 byl ustanoven Zemským velitelem SNB v Praze. O dva roky později byl převelen k HŠ MNO, kde působil až do svého zatčení v létě 1949. Následně byl odsouzen, degradován a až do roku 1953 vězněn. Po propuštění na svobodu směl působit jen v dělnických profesích, rehabilitován byl v roce 1965. STEHLÍK, Eduard: Karel Veselý-Štainer. In: LÁNÍK, Jaroslav (ed.): *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945...*, s. 316–317.

⁷³⁶ VÚA-VHA, f. KVL, Václav Strejček, Pochvalné uznání, 25. 6. 1946.

⁷³⁷ Armádní umělecký soubor Víta Nejedlého (VÚ 1184) fungoval v letech 1943 až 1995 a byl ústředním uměleckým souborem čs. armády. Srov. ŠMIDRKAL, Pavel (ed.): *Okamžiky pro potlesk: půlstoletí kultury v armádě*. MO ČR, Praha 2004, s. 7–13. Václav Strejček je v publikaci pouze stručně zmíněn.

⁷³⁸ VÚA-VHA, f. KVL, Václav Strejček, Kvalifikační listina, 1948, nestr. [s. 4].

⁷³⁹ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5513 MV, Výpověď Václava Kurky, 3. 5. 1949, s. 15.

⁷⁴⁰ Tamtéž.

⁷⁴¹ Tamtéž. VÚA-VHA, f. KVL, Václav Strejček, Kvalifikační listina, 1948, nestr. [s. 4].

vyvinula [...] a kterou kdybych neopustil – zcela určitě bych nikdy nebyl tak ~~vyvinut~~ tragicky postižen!!!“⁷⁴²

Během své vojenské kariéry byl Strejček hodnostně povyšován a již jako podplukovník složil počátkem dubna 1949 všechny zkoušky kurzu velitelů vojskových těles, jehož frekventantem byl od podzimu minulého roku. Úspěšné dokončení kurzu bylo nezbytné pro povýšení do hodnosti plukovníka, které Strejček celkem logicky očekával. O dosavadních provokacích a sledování spolupracovníky 5. oddělení HŠ MNO neměl žádné tušení a zatčení, které přišlo 25. dubna 1949, jistě nečekal. Těsně po únoru 1948 podal přihlášku do KSČ, kam byl přijat za kandidáta na členství s dobou prověřeni na dva roky a až do svého zatčení zastával velitelské funkce.⁷⁴³ Ještě 3. února 1949 zněl zpravodajský posudek k jeho osobě kladně a označoval jej za osobu loajální režimu, za „*důstojníka lidového typu*“.⁷⁴⁴

Strejček sám si snad ani nebyl vědom žádné závažnější trestné činnosti, neboť se přes úsilí obou provokatérů Straky i „Igora“ doposud ničeho vážnějšího nedopustil. Obavy mohla vzbuzovat pouze snaha dopomoci dvěma důstojníkům k odchodu do zahraničí, pokud se tak dají několikaměsíční rozhovory s nejistým výsledkem označit, a pokud lze pozdějším, vyšetřujícími příslušníky 5. oddělení HŠ MNO a pražského velitelství StB značně manipulovaným výpovědím, zcela věřit.

V takovém rozpoložení byl předveden k prvním výslechům. Niže citované svědectví zapisovatelky výslechové skupiny oddělení Dagmar Marešové odhaluje nejen nízký rozsah Strejčkovy činnosti a způsob provádění výslechů, ale i postup, jakým došlo k zatýkání dalších osob. Mimo to vzbuzují dojem, že ani vyšetřovatelé, potažmo strážci celého případu, si vlastně nebyli jisti, z čeho mají Strejčka usvědčit.

„Pamatuji se, že někdy koncem dubna, 26. – 27. [4.] 1949, zavolal si Souček mjr. Turka s tím, že dostane případ, že je to zase „něco pěkného“, že na chlapa nic není, a že bude záležet na Turkově šikovnosti. Jinak, že se jedná o člověka reakčního a tak, že to snad půjde dobře. Byla to totiž všeobecná praxe, že podobné provokační případy, kdy celkem nebylo mnoho „dosaženo“, dostával k vyřešení mjr. Turek. Mjr. Turek skutečně pak dostal k výslechu pplk. Václava Strejčka. Zpočátku jej vyslyšel sám asi den bezúspěšně a stále Součkovi tvrdil, že z něho asi nic nedostane [...], ale [...] že to [...] ještě zkusí [...]. Za tím účelem si druhý den připravil velký fascikl, který naplnil prázdnými papíry a bezvýznamnými spisy, vzal si s sebou psací stroj a po menší době zavolal i mě jako písárku do místnosti č. 10, kde seděl

⁷⁴² VÚA-VHA, f. VOS, Václav Strejček, Žádost (rkp.), 7. 2. 1990, nestr. [s. 2].

⁷⁴³ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5513 MV, Výpověď pplk. Václava Strejčka, 26. 4. 1949, s. 1

⁷⁴⁴ VÚA-VHA, f. VOS, Václav Strejček, Zpravodajský posudek, 3. 2. 1949, nestr. [s. 1].

velmi vyděšený pplk. Václav Strejček. Turek mu operoval fasciklem prázdných spisů s tím, aby nic nezapíral, že již je jeho ilegální organizace odhalena, a že nemá cenu, aby zapíral, že zde již má výsledky všech osob, které s ním v ilegalitě spolupracovaly, přičemž mu stále před očima mával zmíněným fasciklem. V jednom okamžiku mu z fasciklu vypadly čisté archy papíru, které jsem spolu s Turkem rychle sesbírala, avšak zcela určitě to neušlo pozornosti pplk. Strejčka.⁷⁴⁵

I přes tento přehmat Strejček soustavnému deptání ze strany vyšetřovatele podlehl a začal vypovídat. Popsal, že se věnoval podpoře rodinám vězněným a zmínil i časté schůzky s pplk. Stanislavem Strakou s tím, že „nebyť Straky, že by činnost tak daleko nedospěla, že mu Straka doporučil, aby někoho vyslal za hranice.“⁷⁴⁶ Když pak šel Turek s výpovědí za Součkem, a ten poté za Mysíkem a Musilem, Mysík se „strašně rozčílil, že se Turek zbláznil, že se v protokole Strejčka nesmí jméno pplk. Straky objevit, že to je jeho důvěrník, a ať Strejček mluví, o čem chce, jen ho musí Turek vyslechnout tak, jako kdyby Straka neexistoval, resp. že mu má Turek říci, že o Strakovi bude se Strejčkem sepsán zvláštní protokol“⁷⁴⁷, což byla, koneckonců, při vedení výsledků na oddělení celkem osvědčená praxe. Takový protokol však nikdy v žádném případě sepsán nebyl, a výpověď, popisující činnost bez provokačních zásahů, byla později brána jako úplné doznání viny a zásadní důkaz při soudním líčení.

Mjr. Turek však nakonec u Strejčka zvolil jiný způsob. Vyzval jej, aby mu nadiktoval jména osob, s nimiž se ponejvíce během služby stýkal, výsledkem čehož byl seznam jmen důstojníků, převážně sloužících na kasárnách Na Pohořelci. Mezi nimi shodou okolností figuroval i škpt. Václav Uhlíř (1893–?), který byl Strejčkovým podřízeným.⁷⁴⁸ Jeho dcera Ludmila Uhlířová (1920–?)⁷⁴⁹ pracovala jako civilní zaměstnankyně 5. oddělení HŠ MNO a tato souhra náhod se pravděpodobně stala impulsem, jakým se mělo doposud velmi zmatené vyšetřování dál vést: „...Souček se šel zeptat k Mysíkovi a za chvíli přiběhl a Turkovi nařizoval, že ať okamžitě započne s výsledkem Strejčka k osobě Uhlířové, že už to vidí, jaká z toho bude mela, že do toho spadne i jeho dcera Ludmila, a že dnes už je jemu i Mysíkovi vše

⁷⁴⁵ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď Dagmar Marešové, nedat. [listopad 1951], nestr.

⁷⁴⁶ Tamtéž.

⁷⁴⁷ Tamtéž.

⁷⁴⁸ VÚA-VHA, f. KVL, Václav Uhlíř, Kvalifikační listina, nedat.

⁷⁴⁹ Ludmila Uhlířová (1920–?), gymnazistka, v roce 1940 absolvovala roční kurz pro sekretárky, ovládala angličtinu i němčinu, českou a německou stenografií. Během druhé světové války byla zaměstnána jako sekretárka na MŠANO, brzy po osvobození však nastoupila jako civilní zaměstnankyně na MNO, v únoru 1946 ji přidělili k tamnímu 5. oddělení. Zde pak až do svého zatčení pracovala jako zapisovatelka a sekretárka v tzv. pátrací skupině, vedené nejprve plk. Ludvíkem Kreislerem-Klenem, posléze plk. Richardem Mysíkem. V prosinci 1948 podala přihlášku do KSČ a byla prověřena jako kandidátka s dvouletou lhůtou. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-6008 MV, Výpověď Ludmily Uhlířové, 2. 5. 1949.

jasné.⁷⁵⁰ Turek postupoval přesně podle instrukcí a sérií lží a manipulací ze Strejčka vymámil tuto výpověď: „...Kpt. Václav Uhlíř věděl o tom, že ilegálně pracuji, sám jsem se před ním nijak svým smýšlením netajil a měl jsem v něm hlavně oporu v tom směru, jelikož mi bylo známo a kpt. Uhlíř mi to také potvrdil, že jeho dcera je na 5. oddělení MNO Hl. št. Kpt. Uhlíř byl ode mě informován o tom, že bude vytvořena federace střeoevropských států pod patronací Spojených národů, a že pod touto kontrolou budou provedeny mezinárodní volby, a že ČSR bude vyjmuta ze zájmové sféry Sovětského svazu. S tímto kpt. Uhlíř plně souhlasil a mně přislíbil prostřednictvím své dcery plnou podporu v mé ilegální práci.“⁷⁵¹ Následovala dohoda gen. Musila a plk. Mysíka o zatčení škpt. Václava Uhlíře i jeho dcery Ludmily, k čemuž došlo 29. dubna a 1. května 1949. Speciálně s jejím zatčením se spěchalo s tím, že „je to nepříjemná situace, že Uhlířová mnoho ví a že by mohla hledat azyl na americké ambasádě.“⁷⁵²

Během dubna a května 1949 byli zatčeni další vojáci, poslední z nich až v prosinci 1949. Nakonec bylo zajištěno dvacet tři důstojníků, sedm z nich v hodnosti podplukovníka. Podle pozdějšího trestního oznámení a žaloby se všichni měli tak či onak podílet na Strejčkově „protistátní“ činnosti.⁷⁵³ Jejich výslechy však probíhaly hodně zmateně a bez výsledku, „Turek byl z toho již celý zoufalý, 20 lidí bylo již ve vězení a stále Turek ani Souček nevěděli, proč vlastně ve vězení jsou a o jakou ilegální organizaci se vůbec jedná. Turek zkoušel Strejčka napojit na organizaci gen. Kutlvašra, ale Strejček se tomu strašně bránil a říkal, že Kutlvašra viděl jednou v životě na vojenské přehlídce [...]. Pak jej zkoušel napojit na organizaci gen. Píky, ale to opět Strejček strašně křičel, že to je ještě horší [...]. Turek Strejčkovi přímo řekl, „tak co s vámi už mám dělat, musíte se konečně rozhodnout a přiznat, jak to s vámi bylo“. Načež Strejček sepnutýma rukama prosil Turka, aby jej proboha na nějakou organizaci „nalepil“, že on sám je z toho už zoufalý, a že se v tom vůbec nevyzná, že to nechá vše na panu doktorovi /Turkovi/ [...]. Tu ještě Turka napadlo, že při každé skutečné ilegální organizaci, doposud vyslýchané na MNO - Hl. štábu, měla jak březnová akce, tak i akce květnová, v programu obsazení rozhlasu, a pak že měl následovat projev tehdejšího arcibiskupa Dr. Josefa Berana k „osvobozenému národu“. Dotazoval se proto Strejčka na osobu arc. Berana, Strejček sice doznal, že jej podle jména pochopitelně zná, že je, resp. byl, Strejček příslušníkem lidové strany, a že k němu měl určité sympatie“, načež se

⁷⁵⁰ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď Dagmar Marešové, nedat. [listopad 1951], nestr.

⁷⁵¹ Tamtéž.

⁷⁵² Tamtéž.

⁷⁵³ K jednotlivým zatčeným podrobněji BÁRTOVÁ, Markéta: Akce POHOŘELEČ..., s. 31–79.

ve Strejčkově výpovědi objevilo, že trofejní zbraně, zabavené u zatčených během domovních prohlídek, měly sloužit k dobytí budovy Československého rozhlasu.⁷⁵⁴ Turek postupoval stejným způsobem i u ostatních zatčených. Případ se mu však hroutil pod rukama, neboť podle gen. Musila i pplk. Mysíka byly „zjištěné skutečnosti“ nedostatečné. „Turek si už ale nevěděl s případem Strejčka rady, protože bylo zatčeno, zmláceno a přemluveno k nesprávným a falešným, Turkem vymyšleným odpovědím celkem 20 osob, včetně Ludmily Uhlířové, [i] jejího bratra Jiřího Uhlíře.“⁷⁵⁵ Značně zkreslené výpovědi stylizoval navíc tak podobně, že se „věty skoro na slovo shodovaly, čehož si všiml i pplk. Dr. Juraj Vieska, když sestavoval trestní oznámení a ptal se Turka, zda Strejček nebyl bit, že takhle stejně vypovídá, načež [...] Turek Vieskovi řekl, že on sice na Strejčka nesáhl [...], ale že byl strašně bit na StB do chodidel a do páteře.“⁷⁵⁶ Přesto ale pplk. Vieska na tuto okolnost nebral zřetel, Strejčka v tomto směru nevyslechl, naopak proklašoval, že se bude hezky vyjímat na šibenici.⁷⁵⁷

Obžalobu vojenských osob v „Akci Pohořelec“ vypracoval státní prokurátor gen. JUDr. Jan Vaněk a ke Státnímu soudu v Praze ji podal 27. června 1949. Strejčka, který byl označen za velitele skupiny, vinil ze spolupráce s cizí tajnou službou, a nakonec i se „skupinou Kutlvašra“.⁷⁵⁸ Spolupráce měla být údajně vedena za účelem zosnování státního převratu, kdy měly ozbrojené skupiny obsadit sídlo prezidenta republiky, nejvýznamnější státní úřady, sídlo rozhlasu a jiné strategicky významné budovy. Strejček se měl svým jednáním dopustit vyzrazení státního tajemství a spolčení k vyzvědačství, činy páchal údajně delší dobu a za okolností zvláště přitěžujících. Stojí za zmínku, že u daného odstavce rukou kdosi připsal slovo „popírá“.⁷⁵⁹ Ostatní obžalovaní byli vesměs viněni ze shromažďování zbraní či zpráv, případně alespoň z povědomí o existenci skupiny a jejímu nenahlášení příslušným složkám. Jejich trestná činnost byla kvalifikována povětšinou jako

⁷⁵⁴ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď Dagmar Marešové, nedat. [listopad 1951], nestr. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5513 MV, Výpověď Václava Strejčka, 29. 4. 1949, s. 24. Podobně srov. tamtéž, Výpověď Václava Strejčka, 10. 5. 1949, s. 46, 50.

⁷⁵⁵ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď Dagmar Marešové, nedat. [listopad 1951], nestr. Por. Jiří Uhlíř byl zatčen 23. 5. 1949, v dané době sloužil na VA v Hranicích. Následně byl odsouzen k trestu odnětí svobody na 15 měsíců nepodmíněně, po propuštění z vězení pracoval jako zámečnický v pražských loděnicích. CÍLEK, Roman: *Běda tomu, kdo vyčnívá z řady. 1948–1952: pohled od zákulisí politických zločinů*. ČAS, Řitka 2015, s. 60. VÚA-VHA, f. VOS, spis Václava Uhlíře, Povolení důchodu, náhrada škod-žádost, 12. 3. 1957. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-6008 MV, Výpověď Ludmily Uhlířové, 2. 5. 1949. NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis Ludmily Uhlířové, Posudek, 18. 7. 1955.

⁷⁵⁶ Brutálnímu zacházení byl pplk. Strejček vystaven i během vazby v „Domečku“. Srov. RIEDL, Jaroslav: „Nejhorskší to bylo v domečku na Hradčanech“, vypovídá Václav Strejček. *Jihočeská Pravda*, 27. 7. 1990, s. 5.

⁷⁵⁷ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď Dagmar Marešové, nedat. [listopad 1951], nestr.

⁷⁵⁸ Srov. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5513 MV, Obžaloba, sp. zn. Pst I 902/49, 24. 6. 1949, s. 3.

⁷⁵⁹ Tamtéž.

zločin vojenské zrady, vyzvědačství, velezrady a v jednom případě neoznámení trestného činu.

Neveřejné hlavní soudní líčení se konalo před Státním soudem v Praze za předsednictví plk. JUDr. Jana Metličky ve dnech 2. až 4. srpna 1949. Zápis z líčení se nedochoval a jeho průběh, rovnající se z hlediska 5. oddělení HŠ MNO téměř fiasku, lze obecně rekonstruovat z dodatečné, záhy vypracované zprávy: „*Všichni obžalovaní čin popírali a vesměs udávali, že byli při administrativním výslechu u vyšetřující skupiny hl. št. MNO tělesně týráni a k výpovědím, uvedeným v jejich protokolárních výpovědích dalšími hrozbami donuceni a vesměs všichni se hájili tím, že si nejsou žádné protistátní činnosti vědomi a veškerá činnost byla do protokolů napsána vyšetřujícím orgánem. Proto z 27 obžalovaných musel víceprokurátor gen. just. sl. Vaněk při průběhu hlavního přelíčení vzít žalobu proti 9 obžalovaným zpět, 9 obžalovaných bylo rozsudkem žaloby zproštěno a 9 bylo odsouzeno. [...] Téměř všichni obžalovaní důstojníci při průvodním řízení souhlasně prohlašovali, že před a po výslechu byli vždy na cele ve vězení správcem věznice a jedním svobodníkem tělesně týráni a to jednak bitím, jednak v době noční různými tělesnými cvičeními, například 100x dřep apod., v noční době pak nesměli si ukryt při spánku ruce pod pokrývku apod. Při sepisování protokolu pak, i když obžalovaný protestoval proti stylizaci nebo odstavci, dle kterého měl spáchat nějaký trestný čin, bylo mu opět vyhrožováno, a proto prý protokol podepsal, aniž by o tom uvažoval. Obhajoba tímto způsobem byla také potvrzena tím, že veškeré protokolární výpovědi všech obžalovaných nesly charakteristické znaky o tom, že určité části a odstavce v těchto protokolech byly doslovně opisované.*

*Přisedící z lidu a soudci laici, jakož i soudci z povolání kriticky odsuzovali způsob vyšetřování a několik výpovědí obžalovaných muselo být (!) pojato do protokolu. V důsledku toho bude případ předán hl. št. MNO ke zjištění a vyšetření těchto nepřístojností a příp. potrestání viníků. Soudce z lidu Churý prohlásil, že případ bude písemně hlásit ÚV KSČ, gen. taj. posl. R. Slánskému se žádostí, aby vyšetřující orgánové byli poučováni o používání vyšších forem a způsobu vyšetřování, a sepisování protokolárních výpovědí vyšetřovaných.*⁷⁶⁰

Většina důstojníků z tzv. pohořeleckého případu byla rozhodnutím soudu obžaloby zproštěna či tato byla vzata zpět. Všichni byli záhy po soudním líčení z vazby, trvající zhruba tři měsíce, propuštěni. Důstojníci se v následujících dnech hlásili u svých útvarů, přesvědčeni, že budou moci pokračovat ve vojenské službě. Všechny ale čekal stejný osud. Počátkem října

⁷⁶⁰ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5513 MV, Zpráva o průběhu hlavního líčení, 5. 8. 1949, s. 1–2.

1949 nařízená dovolená, následné zproštění z činné služby, vystěhování i s rodinami ze služebních bytů, sledování 5. oddělením HŠ MNO a od ledna 1950 další trestně-právní perzekuce. Devíti mužů, zbylých z původně dvaceti sedmi obžalovaných, se navíc propuštění na svobodu netýkalo. Plk. Václav Strejček byl uznán vinným ze spáchání zločinů vojenské zrady a velezrady, a odsouzen ke ztrátě svobody na doživotí. Další z důstojníků byli za stejné zločiny odsouzeni k mnohaletým trestům odnětí svobody, konfiskaci veškerého majetku, kasaci a odnětí všech vyznamenání a čestných odznaků.

Přes výše zmíněné byl případ pro 5. oddělení HŠ MNO skutečným selháním, o čemž svědčí i následující svědectví: „Vím, že tentokráte Souček Turkovi vytýkal, že psal všechny protokoly na jedno kopyto, že každý laik naprosto ihned pozná, že to bylo lidem nadiktováno, že obhájci chtěli znát Turkovo jméno, co je to za člověka a vyslechnout jej. Musil, že se na Turka strašně rozčílil, a Součkovi že to dalo moc práce, než Musilovi vysvětlil, že Turek je jeden z nejschopnějších jeho vyslechářů vůbec, ale všechno [že] to, že zavínil Vieska, který věc žaloval na § 1. Dále Souček Turkovi vyprávěl, že jej chtěl odvolat z dovolené, jaký to byl poprask, že Musil dal svolat celou státní prokuraturu a strašně rádil, jak je to možné, tolik lidí pustit, že jsou neschopní atd. Rovněž Souček Turkovi vykládal, že Musilovi nesmí ani Pecka na oči. Pecka sám přišel za Turkem a řekl mu, že když bude psát takové „krásné protokoly“, že si půjde dělat soudního znalce sám a že všichni obžalovaní vesměs tvrdili, že jim byly protokoly Turkem nadiktovány. Pecka, že z toho pak má od Musila nepříjemnosti, když se to někdy nepodaří udělat. Dále si pamatuji, že Souček Turkovi říkal, že si Musil stěžoval na státní soud a vyžadoval od nich kategoricky obnovu procesu, a že jej Souček nikdy tak rozčileného neviděl jako tehdy.“⁷⁶¹ Žádné prošetřování či výsledky vyšetřovatelů se ale nekonaly a praxe 5. oddělení HŠ MNO pokračovala v nezměněné podobě dál.

Důstojníci, kteří byli pro nedostatek důkazů v „pohořeleckém“ případě propuštění, věznění nakonec neunikli. K jejich hromadnému zatčení došlo jen několik měsíců po konání soudního líčení v akci označované jako „D-3“, která se uskutečnila 10. ledna 1950.⁷⁶²

Rozsáhlé zatýkání vojenských důstojníků, které vešlo do dějin právě pod označením „D“ či „akce D“, probíhalo v několika celostátně koordinovaných vlnách v letech 1949 až 1950 a bylo realizováno příslušníky 5. oddělení HŠ MNO ve spolupráci s StB.⁷⁶³ Návrh na zatčení v těchto případech podávalo oddělení, respektive jeho studijní skupina, eventuálně

⁷⁶¹ VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď Dagmar Marešové, nedat. [září 1951], s. 52–53.

⁷⁶² ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2457 MV, Poznatky z akcí „D3“ a „D4“, 28. 6. 1951.

⁷⁶³ Tzv. akce „D“ proběhly v těchto termínech: „D-1“ dne 20. 4. 1949, „D-2“ dne 22. 9. 1949, „d“ dne 10. 11. 1949, „D-3“ dne 10. 1. 1950, „D-4“ dne 3. 5. 1950 a „D-5“ dne 11. 9. 1950. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2457 MV, Závěrečná zpráva komise pro TNP Mírov, 4. 7. 1951, s. 12–13.

nejbližší spolupracovníci Bedřicha Reicina, který předložený návrh schvaloval.⁷⁶⁴ Ještě předtím byl v říjnu 1948 přijat zákon č. 247/1948 Sb., *o táborech nucené práce*⁷⁶⁵, do nichž pak byly komunistickému režimu „nepohodlné“ osoby umístovány.

Akci „D-3“ realizovaly bezpečnostní složky v noci z 10. na 11. ledna 1950 a kromě dalších byli právě tuto noc všichni propuštěni z tzv. pohořeleckého případu zatčení a převezení k výslechu na jednotlivá KV StB podle místa jejich současného pobytu. U všech zadržených osob proběhly domovní prohlídky s cílem nalézt protirežimní materiály či dokumenty takové povahy, které by mohly posloužit jako záminka k odsouzení do vězení. Všem zatčeným byly, mnohdy za použití násilí, kladeny během následného výslechu stejné otázky. Týkaly se především zaměstnání⁷⁶⁶ a jejich styků s ostatními důstojníky.

Drtivá většina „pohořeleckých“ byla posléze rozhodnutím Komise pro TNP Mírov⁷⁶⁷, jejímž členem byla vždy vojenská osoba, jednající na rozkaz 5. oddělení HŠ MNO⁷⁶⁸, poslána na Mírov. Odůvodnění bylo téměř vždy stejné: „... r. 1949 v květnu zatčen pro protistátní činnost a po tříměsíční vyšetřovací vazbě, vzhledem k jeho rafinovanosti nebyla prokázána aktivní účast v illeg. činnosti, byl [...] proto propuštěn na svobodu. Jest velmi nebezpečný živel dnešnímu lid. dem. zřízení krajně nepřátelský, který jako takový nenávidí dělnickou třídu a u kterého není zde předpokladu, že by kdy měl kladný poměr k dnešnímu státoprávnímu zřízení.“⁷⁶⁹ Opakovaně se objevovalo nepodložené tvrzení o údajném kritickém postoji k současné vládě, skutečným důvodem pro umístění „pohořeleckých“ do TNP byl ale fakt, že se je v srpnu 1949 nepodařilo odsoudit.

Někteří z nich podali proti výměru, jímž byli do TNP posláni, odvolání.⁷⁷⁰ O něm ale opět rozhodovalo 5. oddělení HŠ MNO a ve všech případech bylo, nikoliv překvapivě,

⁷⁶⁴ VALIŠ, Zdeněk: Bez rozsudku (Vojenský likvidační tábor Mírov). In: *Vojenské rozhledy*, 2006, roč. XV, č. 2, s. 170. K tématu srov. i HANZLÍK, František: *Bez milosti a slitování...*, s. 231–245.

⁷⁶⁵ Úplné znění zákona srov. http://totalita.cz/txt/txt_zakon_1948-247.pdf (citováno k 26. 4. 2020).

⁷⁶⁶ Jako „*práce se štítící*“ mohli být podle zák. č. 247/48 Sb., posláni do TNP. Většina z nich však byla v době svého zatčení řádně zaměstnána, a to i přesto, že jim 5. oddělení HŠ MNO najít si práci po propuštění z armády záměrně ztěžovalo. K tomuto srov. i ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2457 MV, Závěrečná zpráva komise pro TNP Mírov, 4. 7. 1951, s. 4–5.

⁷⁶⁷ Podle zákona rozhodovaly o umístění do TNP tříčlenné komise, jejichž členy měly jmenovat krajské národní výbory. Srov. § 3, odst. 1 zák. č. 247/48 Sb.

⁷⁶⁸ V případě „D-3“ předsedal komisi pplk. Antonín Horák, přednosta pátrací skupiny 5. oddělení HŠ MNO. Členy byli Oldřich Čech z ministerstva vnitra a vrch. stržm. Vilém Pšenička z KV StB Praha. Jako náhradník byl jmenován šstržm. Josef Závodný, rovněž z KV StB Praha. Srov. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2457 MV, Závěrečná zpráva komise pro TNP Mírov, 4. 7. 1951, s. 5–6. Tamtéž, Poznátky z akcí „D3“ a „D4“, 28. 6. 1951.

⁷⁶⁹ Srov. VÚA-VHA, f. VOS, Vladimír Žirovnický, Žirovnický Vladimír-zařazení do tábora nucených prací, 12. 1. 1950. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5513 MV, Procházka Oldřich-zařazení do tábora nucených prací, 12. 1. 1950.

⁷⁷⁰ Srov. např. VÚA-VHA, f. VOS, Oldřich Procházka, Zpráva komise, 29. 5. 1951, s. 1.

odvolání zamítnuto.⁷⁷¹ Propuštění na svobodu se tito důstojníci dočkali až na základě hromadného přešetřování oprávněnosti jejich umístění na Mírově v červnu 1951, přičemž v té době měli být podle původního výměru již několik měsíců na svobodě.

O tři roky později se začalo jednat o obnově trestního řízení ve věci „Strejček a spol.“, došlo k ní až koncem roku 1956. Usnesením Vyššího vojenského prokurátora ze dne 23. prosince 1956 bylo trestní stíhání všech odsouzených zastaveno s tím, že „*protistátní skupina Pohořelec, v čele se Strejčkem, vůbec neexistovala. Pouze někteří z obviněných se dopustili tr. činů nedovoleného ozbrojování a pokusu o útěk do ciziny* [...]“.⁷⁷² Ministr národní obrany rozhodl, aby v těchto případech byl přiznán rehabilitovaným důstojníkům příslušný důchod podle předpisů platných v době propuštění do zálohy, s finanční účinností ode dne pravomocnosti zprošťujícího rozsudky. Bývalí důstojníci tedy měli právo na čerpání vojenského důchodu za odsloužený počet let služby, v praxi se ale velká většina z nich domáhala vyplácení vojenského důchodu v patřičné výši ještě několik dalších let. Téměř bez výjimky pracovali až do důchodového věku v dělnických profesích.

Když byl v polovině šedesátých let případ znovu projednáván, konstatovalo vojenské kolegium Nejvyššího soudu, že k žádné trestné činnosti nedošlo, s tím, že „*jedinými důkazy, o které se mohlo opírat podezření z trestné činnosti voj. zrady a velezrady u Strejčka, a velezrady u ostatních obviněných, byly administrativní protokoly. Ty však nemohou tvořit v důsledku použití nezákonných metod při jejich sepisování spolehlivý důkazní prostředek a jako důkazy by mohly sloužit pouze potud, pokud by jejich správnost byla opřena dalšími důkazními prostředky. Kromě administrativních protokolů, jejichž pravdivost obvinění popřeli, však takových jiných podkladů o předmětné trestné činnosti nebylo a není.*“⁷⁷³ Po následných rehabilitačních rozsudcích byla všem odsouzeným vrácena vojenská hodnost.

Strůjcům „pohořeleckého“ případu nakonec zlomila vaz až „čistka“ v jejich vlastních řadách, která přišla v důsledku mocensky podmíněné personální výměny, probíhající v armádním obranném zpravodajství od prvních měsíců roku 1951. Bývalý šéf 5. oddělení HŠ MNO gen. Josef Musil skončil na popravišti, plk. Richard Mysík se po svém zatčení ve vězeňské cele oběsil. Vyšetřovatel mjr. Ludvík Turek a další příslušníci oddělení se ocitli před soudem a následně ve vězení, propuštění však byli ještě před vypršením uděleného trestu.

⁷⁷¹ Srov. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-2457 MV, Závěrečná zpráva komise pro TNP Mírov, 4. 7. 1951, s. 7–8.

⁷⁷² VÚA-VHA, f. VOS, Václav Uhlíř, Usnesení Vyššího vojenského prokurátora, částečný opis, 23. 12. 1956, sp. zn. 1 SVPt 40/56. VÚA-VHA, f. VOS, Karel Kroc, Postoupení žádosti o kádrovou rehabilitaci, 30. 4. 1964.

⁷⁷³ VÚA-VHA, f. VOS, Karel Kroc, částečný opis Rozsudku Nejvyššího soudu-Vojenské kolegium, sp. zn. TZv 11/64, 18. 6. 1964, s. 2.

Pokud se týká osudu písařky 5. oddělení HŠ MNO Ludmily Uhlířové, lze uvést, že okamžitě po jejím zatčení byla s platností od 1. května 1949 z rozkazu gen. Josefa Musila propuštěna z pracovního poměru.⁷⁷⁴ Její vyšetřování nevedla StB, jak bylo u civilních osob obvyklé, ale 5. oddělení HŠ MNO, a to v budově, kam předtím chodila několik let do zaměstnání. Přiznala, že svému otci špkt. Václavu Uhlířovi sdělila počátkem března 1948 během běžného hovoru několik informací k právě šetřenému případu kpt. Františka Šlajse⁷⁷⁵ a pplk. Viléma Soka-Siegra. Později se mu měla zmínit i o zatčení div. gen. Karla Kutlvašra a varovat jej, aby „*si dal pozor*“ a „*do ničeho se nezapletl*“.⁷⁷⁶

Podle toho, co Uhlířová vypověděla během pozdějšího rehabilitačního řízení, po zatčení vůbec nepočítala s tím, že by snad mohla být odsouzena, nadto k poměrně vysokému trestu odnětí svobody, který pak skutečně následoval. Podle jejích slov ji totiž jak plk. Mysík, tak i přednosta výslechové skupiny oddělení pplk. Souček, ujišťovali, že „*je to v pořádku, že je to sepsáno v jejím zájmu, a že bude propuštěna z vazby*“.⁷⁷⁷ Místo toho však byla převezena do zvláštní vazby na Pankráci.⁷⁷⁸ Její následné obvinění spočívalo v tvrzení, že informovala příslušníky rodiny o různých skutečnostech a opatřeních, která se během výkonu své služby dozvěděla. Její výpovědi byly interpretovány tak, že prostřednictvím svého otce údajně nechala varovat pplk. Strejčka, že je příslušníky 5. oddělení HŠ MNO sledován.⁷⁷⁹ V tomto smyslu podal gen. Josef Musil na Uhlířovou trestní oznámení, žalobu ve stejném duchu poslal ke Státnímu soudu k 7. červnu 1949 gen. JUDr. Jan Vaněk.⁷⁸⁰

Hlavní soudní líčení se konalo s vyloučením veřejnosti před Státním soudem dne 11. června 1949. Soud uznal Uhlířovou spoluvinnou na zločinu příprav úkladů o republiky, a vinou ze zločinu ohrožení obrany republiky za zvlášť přitěžujících okolností. Odsoudil ji k trestu odnětí svobody v délce devět let a vedlejším trestům.⁷⁸¹ Proti verdiktu se Uhlířová neodvolala a krátce po soudním líčení byla převezena do věznice ve slovenské Ilavě. V říjnu

⁷⁷⁴ CÍLEK, Roman: *Hrobaři iluzí aneb Kdo nepůjde s námi...*, s. 55. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-6008 MV, Zpráva, nedat. Tamtéž, Uhlířová Ludmila, sml. zam.-rozházání pracovního poměru, 28. 5. 1949.

⁷⁷⁵ František Šlajs (1918–?), kpt., absolvent VA v Hranicích (1938), během okupace pracoval ve Svazu zemědělství a lesnictví. Po válce byl přijat zpět k armádě, sloužil v Berouně, Kladně a Kralovicích. V březnu 1948 byl zatčen v souvislosti s odbojovou skupinou Miloslava Jebavého a v následném soudním procesu odsouzen k trestu odnětí svobody na doživotí. Srov. PEJČOCH, Ivo: *Protikomunistické puče...*, s. 47, 54.

⁷⁷⁶ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-6008 MV, Výpověď Ludmily Uhlířové, 2. 5. 1949, s. 3.

⁷⁷⁷ Tamtéž, Rozsudek KS v Praze, sp. zn. 15 Tr 182/69, 2. 7. 1969, s. 4.

⁷⁷⁸ Tamtéž. Uhlířová později popsala, jak s ní bylo ve vazbě zvláštního režimu zacházeno. Srov. CÍLEK, Roman: *Hrobaři iluzí aneb Kdo nepůjde s námi...*, s. 57–58.

⁷⁷⁹ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-6008 MV, Zpráva, nedat.

⁷⁸⁰ Tamtéž, Žaloba, 7. 6. 1949.

⁷⁸¹ Tamtéž, Zpráva o rozsudku, 22. 6. 1949. Vzpomínku Ludmily Uhlířové na průběh hlavního soudního líčení srov. CÍLEK, Roman: *Hrobaři iluzí aneb Kdo nepůjde s námi...*, s. 59.

1951 odtud putovala do Rimavské Soboty, následovala Ruzyň a Pardubice, kde pracovala převážně v pletárně nebo jako krejčová.⁷⁸²

V roce 1951 byla v souvislosti se zatčením Bedřicha Reicina a desítek příslušníků 5. oddělení HŠ MNO několik měsíců vojenskou prokuraturou vyslýchána. Vypovídala k poměrům na oddělení a jednotlivým případům, které zde byly řešeny. Učinila výpověď i ve věci „pohořeleckého“ případu a svého vlastního odsouzení, přičemž poukazovala na provokace a pochybnou interpretaci jejího jednání. Její případ však nebyl ještě další léta přešetřován. V květnu 1953 jí byl na základě prezidentské amnestie trest o jeden rok zkrácen.⁷⁸³ Až po téměř sedmi letech, které Uhlířová ve vězení strávila, došlo k obnově trestního stíhání. Po novém verdiktu, ke kterému dospěl Krajský soud v Praze 8. března 1957, byla její trestná činnost překvalifikována na čin ohrožení státního tajemství se sazbou dvou let odnětí svobody.⁷⁸⁴ Teprve tehdy byla z vězení propuštěna.

Během rehabilitačního řízení počátkem šedesátých let došel soud k závěru, že *„okolnosti, které Ludmila Uhlířová svým rodičům a svému bratrovi sdělila, nezakládají skutkovou podstatu ani státního, ani služebního tajemství. Zejména nutno přihlídnout k tomu, že její otec i bratr byli tehdy aktivními důstojníky, že o skutečnostech, o nichž s nimi mluvila, se museli stejně dříve nebo později dovědět, a jestliže to, co bylo veřejným tajemstvím [...] se dověděli o několik hodin či dní dříve, nemohly tím být ohroženy zájmy MNO, tím méně pak zájmy státní.“*⁷⁸⁵ Veškerých obvinění byla Ludmila Uhlířová následně zproštěna.

Když po letech vzpomínala na své zatčení a odsouzení, jako důvod perzekuce uvedla, že údajně chtěla z 5. oddělení HŠ MNO odejít.⁷⁸⁶ Vzpomínala, že její tehdejší šéf plk. Richard Mysík svolil, ale za podmínky, že zůstane placeným spolupracovníkem oddělení, což dle svých slov odmítla. Protože *„věděla příliš mnoho“* o tamních praktikách, rozhodl se ji Mysík přiřadit k případu „Pohořelec“ a tím se jí jednoduše zbavit.⁷⁸⁷

⁷⁸² NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis Ludmily Uhlířové, Přemístění, zaměstnání ve věznici a NPT, nedat.

⁷⁸³ Tamtéž, Usnesení KS v Praze, sp. zn. 28 Nta 457/53, 18. 9. 1953.

⁷⁸⁴ Tamtéž, Rozsudek KS v Praze, sp. zn. 3 T 07/57, 8. 3. 1957,

⁷⁸⁵ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-6008 MV, Rozsudek KS v Praze, sp. zn. 15 Tr 182/69, 2. 7. 1969, s. 4.

⁷⁸⁶ Srov. CÍLEK, Roman: *Hrobaři iluzí aneb Kdo nepůjde s námi...*, s. 54–55.

⁷⁸⁷ Tamtéž, s. 55.

Případ Evy Dvořáčkové

Přímo na 5. oddělení HŠ MNO se na přelomu jara a léta roku 1949 odehrál dosud zcela neznámý⁷⁸⁸ a poměrně ojedinělý případ protikomunistické rezistence. V tehdejší sídle obranného zpravodajství pracovala civilní zaměstnankyně Eva Dvořáčková. Jako sekretářka měla přístup k přísně tajným informacím, které začala vynášet ven. Stejně jako muž, jemuž zprávy předávala, žila v domnění, že v rámci protirežimního odboje putují přes další spojku dál, k zahraničním tajným službám. Netušila, že se spolu s dalšími lidmi stala obětí jedné z desítek provokací a celá činnost byla jejími nadřízenými řízena a kontrolována. Od následného soudu odešla s trestem odnětí svobody v délce dvaceti let.

Na 5. oddělení HŠ MNO byla tehdy čerstvě dvacetiletá Eva Dvořáčková přeřazena jako pomocná administrativní síla v květnu 1948. Rodačka z Prahy se narodila 20. dubna 1928 do rodiny Františka Dvořáčka (1893–1969) a jeho ženy Růženy (1895–?), rozené Boučkové. Dvořáček byl vojákem z povolání, pro vojenskou službu se rozhodl po skončení první světové války, jíž se aktivně účastnil. Poté, s výjimkou doby trvání druhého válečného konfliktu, sloužil dlouhá léta na hospodářské správě HŠ MNO, naposledy v účtárně.⁷⁸⁹ Jeho manželka se starala o domácnost a jejich jediné dítě, dceru Evu. Dívka absolvovala čtyři třídy měšťanské školy a poté strávila dva roky na rodinné škole. Během války byla v roce 1944 nuceně nasazena do pražské továrny Osram, po osvobození nastoupila jako civilní zaměstnankyně do resortu tehdejšího MNO.⁷⁹⁰ Nejprve v době od 23. října 1945 do 31. května 1946 pracovala u pražské vojenské správy, od 1. června 1946 zastávala místo kancelářské pomocnice přímo na ministerstvu. V srpnu téhož roku si podala přihlášku do KSČ, kam byla posléze přijata.⁷⁹¹

Politickým převratem, kterým se komunisté v únoru 1948 chopili v Československu moci, se v jejím životě zdánlivě nic neměnilo. Její postoj k této naprosto zásadní politické změně byl s největší pravděpodobností spíše kladný, její otec ji později popsal jako zpočátku „*horlivou komunistku*.“⁷⁹² Z hlediska režimu byla zcela nepochybně považována za loajální, o čemž jistě svědčí fakt, že byla v květnu 1948 ze svého dosavadního pracovního místa přeřazena k 5. oddělení HŠ MNO. Důvod, proč oddělení personálně posilovalo, lze zřejmě

⁷⁸⁸ Poprvé bude případ v rozšířené podobě následujícího textu publikován autorkou v letošním roce. BÁRTOVÁ, Markéta: Případ Evy Dvořáčkové. Třetí odboj uvnitř vojenského obranného zpravodajství. In: *Ročenka Muzea XX. století*, 2021, roč. I, č. 1. V tisku.

⁷⁸⁹ VÚA-VHA, f. VOS, František Dvořáček, Přehled služby, 31. 1. 1949.

⁷⁹⁰ NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis Evy Dvořáčkové, Vězeňský dotazník, 27. 4. 1952, s. 3.

⁷⁹¹ Členkou strany zůstala až do podzimu 1949, kdy ji krátce po jejím odsouzení pro zločiny proti státu vyloučili. NA, f. ÚV KSČ, Členská evidence ÚV KSČ, Hlášení změn ve stavu členstva, září 1949.

⁷⁹² ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5667 MV, Výpověď Františka Dvořáčka, 14. 7. 1949, s. 3.

hledat v jeho stále vzrůstající agendě, která pramenila z maximální snahy komunistického režimu potírat „nepřátele“ uvnitř armády. Dvořáčková na oddělení nastoupila jako kancelářská výpomoc, ovládala psaní na stroji a těsnopis.⁷⁹³ Do náplně její práce spadaly zejména prepisy agenturních zpráv či záznamy porad oddělení, v některých případech se dokonce účastnila výslechu zatčených osob, z nichž pořizovala zápisy. Přicházela tak do styku s přísně tajnými informacemi a ještě před svým nástupem na oddělení byla „zvláště poučena o povinnosti zachovávat tajemství, tj. mlčení o všem, co se dozví při výkonu služby na onom oddělení z činnosti tohoto oddělení, že veškeré zprávy o personálním obsazení, umístění, funkci, činnosti, způsobu práce, opatřeních a zákrocích, třeba již skončených, pokud jde o ono oddělení, mají zůstat v zájmu obrany státu utajeny, a že v daném případě šlo o zvláště důležitá vojenská a státní tajemství.“⁷⁹⁴

Dnes je těžké říct, kdy se její prvotní loajální vztah k politické garnituře a obecně komunistickému režimu začal měnit. Snad k tomu přispěly i jinak zcela utajovaná fakta o krutostech a perzekuci, která se dozvíдалa v zaměstnání. K definitivnímu obratu proti komunistickému režimu pak nepochybně vedlo seznámení se s bratry Milanem a Jaroslavem Jonášovými, kteří byli vůči vládnutí KSČ kritičtí.

Bratři Milan a Jaroslav byla dvojčata, která se 1. dubna 1926 narodila do manželství Jaroslava Jonáše a jeho ženy Marie, rozené Škorpilové. Podobně jako v případě Evy Dvořáčkové, i jejich otec byl činným důstojníkem. V roce 1949 sloužil v hodnosti podplukovníka intendantstva na MNO. Oba bratři absolvovali gymnázium a po úspěšně složené maturitě nastoupili jako nadějní studenti na Lékařskou fakultu Univerzity Karlovy. Živě se zajímali o společenské a politické dění, v letech 1946 až 1948 patřili mezi členy Československé strany národně socialistické (ČSNS). Eva Dvořáčková se s nimi seznámila v únoru 1948 během pobytu ve vojenském rekreačním zařízení v Bedřichově, kde trávila dovolenou se svým otcem. Od té doby pojilo všechny tři dobré přátelství, které přerostlo po několika měsících mezi ní a Jaroslavem Jonášem ve vážný milostný vztah.⁷⁹⁵

Někdy na podzim 1948 se Eva Dvořáčková Jaroslavovi svěřila, kde je zaměstnána. Upozornila jej zároveň, aby to nikomu neříkal, neboť měla zakázáno vyzradit svoje zařazení. Nějakou dobu po této události nejevil její přítel o žádné podrobnosti zájem, situace se však změnila v dubnu následujícího roku. Tehdy jej totiž jeho bratr Milan požádal, aby se pokusil od Dvořáčkové získat nějaké zajímavé informace. Vysvětlil mu rovněž, že se na něj již dříve

⁷⁹³ Tamtéž, Výpověď Evy Dvořáčkové, 27. 6. 1949, s. 1.

⁷⁹⁴ NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis Evy Dvořáčkové, Rozsudek Státního soudu Praha, sp. zn. Or I 1055/49, doplnit datum s. 4.

⁷⁹⁵ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5667 MV, Výpověď Evy Dvořáčkové, 27. 6. 1949.

obrátil jakýsi „páter Vojta“, přesvědčil jej, že má styky se zahraničím a žádal ho o dodávání zajímavých politických a společenských zpráv.⁷⁹⁶

Podle Milanovi vlastnoručně psané, ve vyšetřovacím spise jediné zachované výpovědi, trvalo první setkání s „páterem Vojtěchem“ zhruba čtvrt hodiny, a tento velmi přesvědčivý muž, oblečený jako kněz, je končil slovy: „...*Bůh je všechno, on všechno vidí a úsluhy prokazané jeho (božím) služebníkům na zemi, znamená vděčnost věřících na zemi k boží na nebi. Prosil naprostou diskrétnost, protože dnes není možno nikomu věřit, ačkoliv on sám se těší plné důvěře a podpoře církevních kruhů. Že prý se snad zase přihlásí.*“⁷⁹⁷ Po následných kontaktech začal Milan skutečně spolupráci s domnělým knězem zvažovat, proto se tedy svěřil bratrovi. Oba měli určité podezření, zda je kněz skutečně tím, za koho se skutečně vydává a zda má opravdu spojení do zahraničí. Proto jej požádali, aby je seznámil se svým šéfem nebo s tím, kdo mu doporučil se na ně obrátit. „Páter Vojtěch“ neváhal, a ještě v květnu 1949 pozval Milana Jonáše na schůzku s „*Američanem, kterého představil jako Mr. Johnny, a o němž říkal, že jest jeho šéfem.*“⁷⁹⁸ Jejich zhruba desetiminutové setkání mladík později popsal následovně: „*Odešel jsem s ním asi 200 m dále, kde stál vůz starší americké značky s tabulkou CD. [...] Z vozu vystoupil muž [...], kterého mi p. Vojtěch představil jako Mr. Johnyho. Johnny na mě hned začal mluvit anglicky, čemuž nerozumím, a tak p. Vojta překládal. Mr. J. říkal, že je jeho dobrým přítelem [...], že on sám má dobrý rozhled o situaci v ČSR a důtklivě mi radil, abych ve všem naprosto uposlechl přání p. Vojtěcha [...].*“⁷⁹⁹ Milan Jonáš celé věci uvěřil, a přesvědčil i svého bratra Jonáše. K manipulaci obou mladíků jistě přispěl i rafinovaně zvolený převlek za kněze. Člověk, který při vzájemných schůzkách nosíval „*měkký šedivý klobouk, kolárek s černou náprsenkou, šedý (černošedý) kimonově šitý převlečník bez pasu [...] i když bylo horko, měl na prsteníku levé ruky dosti masivní zlatý prsten a byl typicky farářského chování a vyjadřování*“, ale žádným knězem nebyl.⁸⁰⁰ Ve skutečnosti se jednalo o agenta 5. oddělení HŠ MNO Josefa Panocha, který byl přímo řízen příslušníkem tamní pátrací skupiny mjr. Janem Peleškou⁸⁰¹. Celá věc, na níž se epizodně v roli „Američana“ podílel další z Peleškových spolupracovníků, byla tedy provokací.

To však ani jeden z bratrů netušili a oba na spolupráci s „páterem Vojtěchem“ přistoupili. Peleška je úkoloval obecně k zisku informací vojenského a politického charakteru

⁷⁹⁶ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5667 MV, Výpověď Jaroslava Jonáše, 29. 6. 1949, s. 2.

⁷⁹⁷ Tamtéž, Výpověď Milana Jonáše, nedat. [červen 1949], s. 1.

⁷⁹⁸ Tamtéž, Výpověď Jaroslava Jonáše, 29. 6. 1949, s. 6–7.

⁷⁹⁹ Tamtéž, Výpověď Milana Jonáše, 28. 6. 1949, s. 4.

⁸⁰⁰ Tamtéž, Výpověď Jaroslava Jonáše, 29. 6. 1949, s. 2.

⁸⁰¹ V některých pramenech je za provokatéra, tedy „pátera Vojtěcha“, označován sám J. Peleška, pravděpodobnější je však varianta, že se spíše skutečně jednalo o jím řízeného agenta J. Panochu. K tomuto srov. VÚA-VHA, f. NS-VK, sp. zn. Tov 62/53, Rozsudek VVS Praha, sp. zn. T 26/53, s. 21.

a Jaroslav se již koncem dubna 1949 začal Evy Dvořáčkové vyptávat, „*co je u nich nového*“, a často před ní hovořil o tom, že „*dojde k převratu, že proti komunistům bude zakročeno. [...] Převratu prý nebude lze uskutečnit protistátními skupinami, které tu jsou, ty samy, že by to nezvládly, že bude zapotřebí pomoci ze zahraničí.*“⁸⁰² Nedlouho po bratrově schůzce s „Američanem“ jí celou věc vylíčil a přes Dvořáčkové prvotní nesouhlas ji přesvědčil, aby na spolupráci přistoupila a začala mu na jeho dotazy sdělovat informace o chodu a činnosti 5. oddělení HŠ MNO.⁸⁰³ O všem pak informoval svého bratra.

Milan Jonáš „Vojtěcha“ na získání významného zdroje informací upozornil, z opatrnosti ale neprozradil Dvořáčkové identitu a předstíral, že se jedná o muže. Z některých Milanových pozdějších výpovědí vyplývá, že snad měl z kněze strach, ten mu totiž po určité době začal hrozit, že když už s ním začal spolupracovat, musí pokračovat i nadále, nebo si to s ním on a lidé, kteří za ním stojí, „vyřídí“.⁸⁰⁴ Nato mu opakoval, že „*počet stoupenců u jeho organizace stále roste, a že přijde čas, kdy on a jeho stoupenci se dostanou k moci v celé republice, potom, že jeho věrní budou bohatě odměněni, a ti, kteří odmítli spolupráci, že budou potrestáni.*“⁸⁰⁵ Žádal seznam důstojníků, kteří v té době působili na 5. oddělení HŠ MNO, s tím, že „*během převratu budou zajištěni. Říkal také, že ti, kteří se postaví na odpor, budou pravděpodobně postříleni, vyjádřil se o tom tak, že s těmito lidmi nebude žádné slitování.*“⁸⁰⁶

První otázky směřované na Evu Dvořáčkovou ze strany jejího přítele se skutečně týkaly toho, kdo slouží na 5. oddělení HŠ MNO a kde bydlí.⁸⁰⁷ Jaroslava zajímalo, kteří z příslušníků jsou „*zvláště horliví a kteří zůstávají poněkud stranou, aby podle toho s nimi mohlo být při převratu naloženo.*“⁸⁰⁸ Dále chtěl vědět, jací lidé byli v uplynulém období zadržení, zda má tato bezpečnostní složka přehled o činnosti protikomunistických skupin a jaké probíhají přípravy k zatčení dalších odpůrců komunistického režimu. Dvořáčková některé z požadovaných údajů zjistit nedokázala či mu některé poskytnout přímo odmítla. Sdělovala mu však informace o sledování osob, podezřelých „z protistátní činnosti“, a to zejména z rozšiřování letáků, přípravy nedovoleného přechodu hranic a styku se spolupracovníky cizích tajných služeb.⁸⁰⁹ Rovněž jej informovala o plánovaných prohlídkách bytů v době nepřítomnosti jejich majitelů. Informace se sama dozvíдалa obvykle

⁸⁰² ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5667 MV, Výpověď Evy Dvořáčkové, 27. 6. 1949, s. 2.

⁸⁰³ Tamtéž, s. 5. Tamtéž, Výpověď Jaroslava Jonáše, 29. 6. 1949, s. 2–3.

⁸⁰⁴ Tamtéž, Výpověď Milana Jonáše, 28. 6. 1949, s. 3.

⁸⁰⁵ Tamtéž, s. 4.

⁸⁰⁶ Tamtéž.

⁸⁰⁷ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5667 MV, Výpověď Evy Dvořáčkové, 27. 6. 1949, s. 2.

⁸⁰⁸ Tamtéž.

⁸⁰⁹ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5667 MV, Výpověď Jaroslava Jonáše, 29. 6. 1949, s. 4.

z jednotlivých hlášení pro MV, které často jako písárka oddělení přepisovala. V době od začátku května 1949 až do 25. června 1949 dodala Jaroslavovi Jonášovi kolem dvou desítek zpráv.⁸¹⁰ On je poté předal bratrovi Milanovi, který pak na pravidelných schůzkách informoval domnělého kněze.

Mezi ty nejzávažnější předané zprávy patřily zcela jistě informace o skupině „Pravda zvítězí“, jindy označované jako „Šeřík“, k čemuž Dvořáčková později vypověděla: „*Další zpráva byla o ilegální skupině „Šeřík“, jejímiž členy byli většinou studenti. Tato skupina byla již celá zlikvidovaná a její členové byli pozatýkáni. Řekla jsem mu některá jména zatčených osob a Jonáš se mě vyptával, kdo byl vedoucím této skupiny, zdali jsou tam jen sami studenti a také nějakí medici, a žádal mě o další jména a adresy zatčených. Spis, který o této skupině pojednával, jsem měla několik dnů u sebe v kanceláři, [...] vypsala jsem potom ve chvílích, když nikdo v kanceláři nebyl, další jména a adresy zatčených osob částečně na psacím stroji, částečně tužkou. Bylo to celkem asi 50 jmen. Vypsaná jména a adresy jsem při nejbližší schůzce odevzdala Jaroslavu Jonášovi, který si je opsal. Svoje výpisy jsem si od něho vzala zpět a spálila jsem je, aby se při případném vyšetřování nepřišlo na to, že jsem jména vypisovala já.*“⁸¹¹

Mezi další případy, o nichž jej informovala, patřilo zatčení a průběh výslechu pplk. Josefa Gonice⁸¹², jehož dceru a manželku oba znali z pobytů ve vojenském rekreačním zařízení na Malém Šišáku.⁸¹³ Dvořáčková vypomáhala jako zapisovatelka při Gonicově výslechu a Jaroslavovi sdělila, že jeho „*protistátní skupina připravovala převrat, který měl být uskutečněn v březnu t. r., a za převratu že měly být obsazeny všechny důležité budovy v Praze a že jedna skupina této protistátní organizace působila v Žatci.*“⁸¹⁴ Řekla mu rovněž, že Gonic byl hubený a celkově vypadal špatně.⁸¹⁵

⁸¹⁰ Tamtéž, s. 3.

⁸¹¹ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5667 MV, Výpověď Evy Dvořáčkové, 27. 6. 1949, s. 3. Podobně srov. tamtéž, Výpověď Jaroslava Jonáše, 29. 6. 1949, s. 4.

⁸¹² Josef Gonic (1902–1949), pplk. gšt., absolvent VA v Hranicích (1923) a VŠV v Praze (1936), během druhé světové války se zapojil jako spolupracovník „ON“ do protinacistického odboje, významně také do květnového povstání v Praze v roce 1945. Po osvobození sloužil na GŠ, od listopadu 1947 na 7. oddělení HŠ MNO. Ke dni 8. 3. 1949 byl příslušníky 5. oddělení HŠ MNO spolu s dalšími důstojníky zatčen a obviněn ze spolupráce na přípravě protikomunistického převratu, vedeného Miloslavem Jebavým (1911–1949). Během vyšetřování byli všichni brutálně bití. Případ označovaný jako „Jebavého puč“, „akce Norbert“, či „Praha-Žatec“ měl tragickou dohru. V následných soudních procesech padlo množství velmi tvrdých trestů, čtyři muži, včetně Gonice, byli odsouzeni k smrti a následně popraveni. Srov. MALLOTA, Petr: Protikomunistická odbojová organizace Praha-Žatec. Konstrukce, provokace či skutečnost?..., s. 75–102. PEJČOCH, Ivo: *Protikomunistické puče...*, s. 33–69. Týž: *Vojáci na popravišti...*, s. 119–132.

⁸¹³ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5667 MV, Výpověď Evy Dvořáčkové, 27. 6. 1949, s. 3.

⁸¹⁴ Tamtéž, s. 4.

⁸¹⁵ Tamtéž, Výpověď Jaroslava Jonáše, 29. 6. 1949, s. 5.

Dále svému příteli sdělila, že „někdo z amer. velvyslanectví posílá zprávy 5. odd. hl. št.“, o čemž se dozvěděla při rozdělování pošty, stejně tak prý „v kanceláři viděla obálky s nápísem USA, v nichž byly dálkopisné pásky.“⁸¹⁶ Jedna ze zpráv, která se jí dostala do ruky, mapovala rozdělení amerického velvyslanectví a popisovala místnosti v budově tohoto úřadu.⁸¹⁷

Během výslechu přiznala i další předanou informaci: „...při rozdělování pošty dostala se mi do ruky zpráva, k níž byl připojen údajný opis dopisu, který prý napsal před smrtí Jan MASARYK a který byl adresován gen. STALINOVÍ nebo velvyslanci ZORINOVÍ⁸¹⁸ do Sov. Svazu. Na podrobné znění toho dopisu se nepamatuji. Jelikož jsem věřila tomu, že Jan MASARYK tento dopis skutečně před smrtí napsal, zajímalo mě to a pořídila jsem si jeden jeho opis.“⁸¹⁹ Opis ukázala i svým rodičům, kteří jí po zjištění, jak jej získala, vynadali, a tak slíbila text spálit.⁸²⁰ To však neučinila a předala jej Jaroslavu Jonášovi. Ten přes bratra nechal informovat „pátera Vojtěcha“, který projevil skutečně velký zájem s tím, že zpráva o dopise bude mít velkou cenu, a to i finanční.⁸²¹ Peníze si však bratři Jonášovi za předávání zpráv nikdy nevzali.⁸²²

„Páter Vojtěch“ také v polovině května 1949 Milana Jonáše pověřil, aby sestavil tzv. komitety. Měly to být skupiny důstojníků, kteří nesouhlasili s komunistickou vládou v Československu, přičemž by každou skupinu vedl určený velitel. Členové těchto buněk by začali spolupracovat na shromažďování zpráv špionážního charakteru, s jejich pomocí se mělo počítat v době vypuknutí „státního převratu“. Milan opět vše sdělil svému bratrovi a společně uvažovali, kde se o důstojnících, kteří by byli pro své protikomunistické smýšlení i organizační schopnosti vhodní k vybudování takových skupin, dozvědět. Proto se Jaroslav opět obrátil na Evu Dvořáčkovou a požádal ji o vytipování důstojníků, kteří se jí jeví jako spolehliví pro takový záměr. Ta pak skutečně několik důstojníků jmenovala, jednalo

⁸¹⁶ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5667 MV, Výpověď Evy Dvořáčkové, 27. 6. 1949, s. 6.

⁸¹⁷ Tamtéž.

⁸¹⁸ Valerian Alexandrovič Zorin (1902–1986), původně učitel, poté diplomat, v letech 1945–1947 zastával post velvyslance v Praze, později působil jako náměstek na sovětském ministerstvu zahraničí (1947–1955). Měl zásadní vliv na události v únorových dnech 1948 v Československu. Stal se vedoucím Informačního výboru MZV-sovětské vnější špionáže (1949–1952) a dvakrát stálým zástupcem SSSR při OSN (1952–1953, 1960–1962). V letech 1961 až 1971 byl členem Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu (ÚV KSSS), až do roku 1971 působil jako velvyslanec ve Francii. Srov. JOSTEN, Josef: *Československo žaluje.... Naše vojsko*, Praha 1993, s. 77–98. KAPLAN, Karel: *Pět kapitol o únoru...*, s. 352–356. Týž: *Kronika komunistického Československa. Klement Gottwald a Rudolf Slánský*. Barrister & Principal, Brno 2009, s. 76–83.

⁸¹⁹ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5667 MV, Výpověď Evy Dvořáčkové, 27. 6. 1949, s. 7. Podobně tamtéž, Výpověď Jaroslava Jonáše, 29. 6. 1949, s. 5–6.

⁸²⁰ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5667 MV, Výpověď Růženy Dvořáčkové, 13. 7. 1949, s. 2.

⁸²¹ Tamtéž, Výpověď Jaroslava Jonáše, 29. 6. 1949, s. 6.

⁸²² Srov. tamtéž, s. 7.

se vesměs o muže propuštěné v důsledku politických čistek z armády.⁸²³ Bratři Jonášovi pak sami navrhovali ještě i pplk. Bohumila Škorpila, jehož znali přes svého otce. Následně jej skutečně se svým plánem oslovili, Škorpil však na takové věci spolupracovat odmítl.⁸²⁴

Ještě počátkem června 1949 stihla Eva Dvořáčková svého přítele Jaroslava informovat o zatčení sekretářky pátrací skupiny 5. oddělení HŠ MNO Ludmily Uhlířové, dokonce měla možnost nahlédnout do jejího výslechového protokolu: „*Řekla jsem Jonášovi, že jmenovaná byla zajištěna za to, že příliš mnoho mluvila, [...] vyzrazovala služební záležitosti nepovolaným osobám, [...] a že mám sama strach z toho, co dělám.*“⁸²⁵

Těsně před jejich zatčením ji ještě Jaroslav požádal o zjištění, kde přesně jsou věznění zatčení důstojníci. Při schůzce 24. června 1949 mu sdělila, že se tato věc dá jen obtížně zjistit, ale že obvykle bývají umístěni ve věznici na Pankráci, v „Domečku“ a pak ještě i v některých pražských vilách, které má 5. oddělení HŠ MNO k dispozici.⁸²⁶ To bylo naposled, co se setkali na svobodě. O tři dny později byli oba, stejně jako Milan Jonáš, Dvořáčkově otec i Bohumil Škorpil, příslušníci 5. oddělení HŠ MNO zatčeni.

Celá pětice zadržených byla vyšetřována příslušníky oddělení, a to i přesto, že se v případě Dvořáčkové a bratří Jonášových jednalo o civilisty. Výsledky probíhaly přímo v budově hlavního štábu, kam předtím Dvořáčková roky jako zaměstnankyně docházela. Zatčení provedli příslušníci tamní výslechové skupiny pplk. Václav Langkramer a Jan Raban⁸²⁷, kteří poté vedli její výsledky, protokoly z nich zapisovala civilní zaměstnankyně oddělení Dagmar Marešová.⁸²⁸ Se všemi jmenovanými se Eva Dvořáčková pochopitelně znala.

Během výslechů se k činnosti, z níž byla viněna, přiznala a poměrně podrobně ji popsala. Své jednání se snažila vysvětlit a hájit tvrzením, že vše prováděla z důvodu citové náklonnosti k Jaroslavu Jonášovi a údajně také z obavy, „*co by se s ní stalo jako s komunistkou a členkou 5. odděl., kdyby došlo k převratu, o němž Jaroslav Jonáš mluvil.*“⁸²⁹

⁸²³ Tamtéž.

⁸²⁴ Tamtéž.

⁸²⁵ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5667 MV, Výpověď Evy Dvořáčkové, 27. 6. 1949, s. 6.

⁸²⁶ Tamtéž, Výpověď Jaroslava Jonáše, 29. 6. 1949, s. 6.

⁸²⁷ Jan Raban (1913–?), plk., absolvent VA v Hranicích (1935) a VŠV v Praze (1948), členem KSČ od roku 1946, na 5. oddělení HŠ MNO přidělen v srpnu 1948 jako referent výslechové skupiny. V září 1949 byl přemístěn jako DOZ k VVÚ Praha. V září 1950 byl jmenován zástupcem náčelníka HIS MNO pro věci kádrové a materiální, v březnu 1951 jmenován jejím náčelníkem. Krátce poté jej však převedeli na operační oddělení GŠ MNO (později „operativní správa“), kde působil střídavě v pozici náčelníka, či jeho zástupce až do konce 60. let. VÚA-VHA, f. VOS, Jan Raban.

⁸²⁸ Srov. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5667 MV, Výpověď Evy Dvořáčkové, 28. 6. 1949, s. 9. Tamtéž, Výpověď Milana Jonáše, 28. 6. 1949, s. 10. VÚA-VHA, f. NS-VK, sp. zn. Tov 62/53, Výpověď Evy Dvořáčkové, 4. 12. 1951, s. 2.

⁸²⁹ Srov. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5667 MV, Výpověď Evy Dvořáčkové, 28. 6. 1949, s. 9.

Toto tvrzení lze chápat spíše jako účelovou obhajobu, neboť i její otec poznamenal, že zatímco dříve se Eva nevyjadřovala kriticky na adresu stávající politické situace, pod vlivem svého přítele Jaroslava „otočila“ a s politikou KSČ dlouhodobě nesouhlasila.⁸³⁰ Později k povaze výslechů uvedla, že na rozdíl od ostatních, vůči ní nebylo použito fyzické, ale „pouze“ psychické násilí.⁸³¹ Po třech týdnech byla převezena do věznice na Pankráci, kde čekala na konání soudního procesu.

Velmi podrobně byli vyslýcháni i bratři Jonášovi, o veškerých jejich protirežimních aktivitách vyšetřovatelé pochopitelně přes „kněze“ věděli, proto bylo jednoduché je k výpovědi přinutit.

František Dvořáček byl vyslýchán zejména ke své dceři, a k tomu, zda doma hovořil o své službě. Vypověděl, že několikrát doma manželce na její dotaz, co je nového v zaměstnání, řekl, kdo z důstojníků z jejich kolektivu, je poslán na dovolenou ze služebních důvodů. Vedle toho také uvedl: „... někdy kolem 17. května 1949 [...] vypravoval jsem doma manželce a dceři, že byla vyhlášena pohotovost, vlastně, že byl vyhlášen zákaz opuštění posádky, že jsou omezené dovolené, a že do určitých pohraničních krajů je dovolen přístup na zvláštní povolení. Četli nám to totiž právě v té době z důvěrného rozkazu, kde tato opatření byla vyhlášena. Dcera na to řekla, že u nich na oddělení, byla také vyhlášena pohotovost [...]“.⁸³² Informace o vyhlášené pohotovosti je zvlášť zajímavá. Pravděpodobně totiž souvisela na ten den plánovaným, ale předem vyzrazeným ozbrojeným vystoupením dvou protikomunistických odbojových skupin, jedné pod vedením Květoslava Prokeše, druhé vedené Emanuelem Čančíkem.

Poměrně krátké „vyšetřování“ završilo trestní oznámení a obžaloba.⁸³³ Eva Dvořáčková a bratři Jonášovi se dle těchto dokumentů dopustili trestných činů, když „v měsíci dubnu až červnu 1949 v Praze se spolčili za účelem vyzvidání a vyzrazení státního tajemství jedné cizí moci (!), s jejímž představitelem vešel Milan Jonáš v přímý styk, a to tím způsobem, že Eva Dvořáčková dodávala Jaroslavovi zprávy o způsobu práce odděl., na kterém pracovala, o osobách, které byly podezřelé z protistátní činnosti, o ilegálních skupinách, které byly odhaleny a jejich příslušníci zatčeni, jména příslušníků oddělení, na kterém pracovala, jména některých důstojníků, kteří byli dáni na zvláštní dovolenou, celkový počet důstojníků, kteří byli pro politickou nespolehlivost z armády propuštěni, o poznacích

⁸³⁰ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5667 MV, Výpověď Františka Dvořáčka, 6. 7. 1949, s. 3.

⁸³¹ Srov. VÚA-VHA, f. NS-VK, sp. zn. Tov 62/53, Výpověď Evy Dvořáčkové, 4. 12. 1951, s. 2.

⁸³² ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5667 MV, Výpověď Františka Dvořáčka, 6. 7. 1949, s. 3.

⁸³³ NA, f. SSVN, Osobní vězeňský spis Evy Dvořáčkové, Obžaloba Státní prokuratury v Praze, sp. zn. Pst 1198/49, 20. 7. 1949.

zpravodajské služby, o výrobě v jednom průmyslovém podniku, kteréžto zprávy potom Milan Jonáš předával páteru Vojtěchovi (!), o němž věděl, že má spojení s jednou cizí mocí.“⁸³⁴ Oba mladíci byli ještě viněni z organizování komitétu odbojných důstojníků, kdy se pokusili pro věc získat pplk. Bohumila Škorpila.

František Dvořáček čelil následně samostatně podané obžalobě, v níž byl vrchním vojenským prokurátorem plk. JUDr. Vladimírem Burýškem viněn z několika trestných činů.⁸³⁵ Dne 14. září 1949 proběhlo hlavní soudní líčení před Vyším vojenským soudem v Praze, jemuž předsedal pplk. JUDr. Otakar Matoušek. Soud uznal Dvořáčka vinným ze spáchání přečinu ohrožení obrany republiky podle § 9, odst. 2 zák. č. 231/48 Sb., přečinu nedbalého uchovávání státního tajemství podle § 7 téhož zákona, kázeňského přestupku a přestupku šíření poplašné zprávy podle § 32, odst. 1 téhož zákona, a odsoudil jej k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v délce šesti měsíců a degradování z vojenské hodnosti, čímž přišel po více než třicetileté službě o nárok na výsluhu.⁸³⁶ Proti povaze udělených trestů se Dvořáček odvolal, Nejvyšší vojenský soud však za předsednictví gen. JUDr. Viktor Kemlinka odvolání zamítl a předchozí rozsudek v plném rozsahu potvrdil.⁸³⁷ Z vězení byl František Dvořáček propuštěn 13. ledna 1950, a aby sebe a svoji těžce nemocnou manželku uživil, našel si zaměstnání jako pomocný dělník.⁸³⁸

Jeho dcera Eva, bratři Jonášové a Bohumil Škorpil, byli před Státní soud postaveni již 9. srpna 1949. Hlavní líčení proběhlo, s odůvodněním, že by mohlo veřejné projednávání případu ohrozit státní tajemství, s vyloučením veřejnosti. Během něho obžalovaní spáchané skutky nepopírali, ale samozřejmě se snažili různými způsoby hájit. Milan Jonáš zdůrazňoval, že se domníval, že jedná s „*policistou*“, chtěl odhalit nespolehlivost Dvořáčkové a vůbec neuvěřil tomu, že by byly zprávy předávány do zahraničí.⁸³⁹ Zejména na základě tohoto bizarního tvrzení a i jiných „zvláštností“ v mladíkově výpovědi, navrhoval obhájce přezkoumání jeho duševního stavu.⁸⁴⁰ Jaroslav Jonáš vypověděl, že se domníval, že „*když už jednou začal, nemůže přestat*“, kterýžto postoj k celé věci jemu a jeho bratrovi vnutil „*páter Vojtěch*“.⁸⁴¹ Ke svým předchozím výpovědím uvedl, že byly činěny za velkého duševního

⁸³⁴ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5667 MV, Trestní oznámení, nedat., s. 2.

⁸³⁵ Konkrétně se jednalo o zločin ohrožení obrany republiky podle § 8 zák. č. 231/1948 Sb., přečin pobuřování proti republice podle § 3, odst. 2 téhož zákona a přečin šíření poplašné zprávy podle § 32, odst. 1 téhož zákona, následný soud klasifikaci pozměnil. VÚA-VHA, f. VOS, František Dvořáček, Rozsudek VVS v Praze, sp. zn. Ztr 370/49, 14. 9. 1949, s. 1–2.

⁸³⁶ Tamtéž.

⁸³⁷ VÚA-VHA, f. VOS, František Dvořáček, Rozsudek Nejvyššího vojenského soudu (opis), 4. 11. 1949.

⁸³⁸ NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis Evy Dvořáčkové, Dotazník, 27. 4. 1952, s. 1.

⁸³⁹ Tamtéž, Protokol o hlavním soudním líčení, 9. 8. 1949, s. 3.

⁸⁴⁰ Tamtéž.

⁸⁴¹ Tamtéž, s. 4.

vypětí během několikahodinových výslechů. K Dvořáčkové mimo jiné vypověděl, že na začátku jejich spolupráce jí skutečně „*musel trochu nahnat strach, že až by po volbách převzala moc ve státě lid. strana, ona by mohla být postižena.*“⁸⁴² Toto tvrzení ale zase ona sama rozporovala, hájící se spíše tím, že zprávy předávala proto, že mu chtěla jako svému příteli vyhovět. O existenci, natož jakékoliv identitě nějakého jeho spolupracovníka, nevěděla dle svých slov vůbec.

Jak vyplývá z rozsudku, k případu byl „znalci“ z oboru vojenského zpravodajství vypracován posudek. Samotný dokument se bohužel ve spise nedochoval, soud však na jeho základě konstatoval, že „*bylo prokázáno, že onen muž [...] v kněžském šatě, jest agentem jisté cizí moci.*“⁸⁴³ Čím bylo toto lživé tvrzení podloženo, pochopitelně uvedeno není. S ohledem na tehdejší praxi lze předpokládat, že autoři posudku, příslušníci 5. oddělení HŠ MNO, o provokaci, spočívající v nastrčení jednoho z jejich kolegů jako domnělého spolupracovníka CIC, věděli.

Obžalovaní byli soudem uznáni vinnými. Jednání Evy Dvořáčkové soud kvalifikoval jako zločin velezrady dle § 5 odst. 2 zák. č. 231/48 Sb., a vyzvědačství dle § 1 odst. 2 a 3 cit. zák., a odsoudil ji k trestu odnětí svobody v délce dvacet let a konfiskaci veškerého jmění. Oba bratři měli za stejné zločiny strávit ve vězení dvacet pět let, i jim byl zabaven jejich majetek.⁸⁴⁴ Tresty byly velmi tvrdé. K jejich odůvodnění ale soud dokonce uvedl, že při jejich výměře „*vycházel ze zákonné sazby řu 5 odst. 2 zák. č. 231/48 Sb., použil však u všech tří obžalovaných ustanovení řu 113 zák. č. 319/48 Sb., ježto dle názoru soudu jsou tu přece jen polehčující okolnosti tak závažné, že by se trest smrti jevil příliš přísný.*“⁸⁴⁵ (!) Mezi tyto polehčující okolnosti soud zařadil dosavadní bezúhonnost, věk a nátlak, který domnělý kněz vyvíjel na bratry Jonášovi, a pak i určitý tlak, který měli vyvíjet oni sami na Dvořáčkovou. Bohumil Škorpil byl obžaloby z neoznámení trestného činu zcela zproštěn a po skončení soudu propuštěn na svobodu. Podle soudu nebylo prokázáno naplnění skutkové podstaty daného zločinu.

Eva Dvořáčková se prostřednictvím svého advokáta odvolala. Hájila se podobně jako u hlavního líčení a znovu popřela, že by věděla o možném předávání zpráv do zahraničí.⁸⁴⁶

⁸⁴² NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis Evy Dvořáčkové, Protokol o hlavním soudním líčení, 9. 8. 1949, s. 4.

⁸⁴³ Tamtéž, Rozsudek Státního soudu Praha, sp. zn. Or I 1055/49, 9. 8. 1949, s. 8.

⁸⁴⁴ Tamtéž.

⁸⁴⁵ Tamtéž, s. 13.

⁸⁴⁶ Tamtéž, Odvolání Evy Dvořáčkové proti rozsudku Státního soudu v Praze z 9. 8. 1949 (opis), 18. 11. 1949.

Odvolání však bylo rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 1. června 1950 shledáno jako nedůvodné a jako takové bylo zamítnuto.⁸⁴⁷

Udělený trest odpykávala ve věznici Krajského soudu v Liberci, respektive v nedaleké Chrastavě, kde jako ostatní práce schopné trestankyně pracovala na pracovním útvaru (PÚ) v pobočce Frýdlantských bavlnářských závodů (FRÝBA). Právě sem ji přijel vyslechnout 4. prosince 1951 vyšetřující soudce z kanceláře nižšího vojenského prokurátora, jemuž odpovídala na otázky, týkající se jejího případu, zejména pak jeho vyšetřování.⁸⁴⁸ Netušila, že tento výslech tvoří součást rozsáhlého vyšetřování, které bylo počátkem roku 1951 zahájeno vůči několika důstojníkům 5. oddělení HŠ MNO v čele s Bedřichem Reicinem a jeho nástupcem Josefem Musilem na postu přednosta oddělení. Vyšetřování, které zahrnovalo výslechy stovek osob, se zaměřovalo na mapování používání fyzického násilí i provokací, přičemž právě pro takové jednání byl zatčen a vyšetřován i pplk. Jan Peleška. Postupně vyšlo najevo, že měl značný podíl na několika takto „řešených“ případech, včetně případu „Eva Dvořáčková a spol.“. V důsledku tohoto zjištění byl následně prováděn přezkum jejího odsouzení, ona sama však stále zůstávala ve výkonu trestu.

Počátkem dubna 1952 byla přemístěna do věznice v Pardubicích. Do vězeňského dotazníku uvedla, že k trestné činnosti ji vedla „lásky a soucit“ a na dotaz, jak hodlá napravit škodu, kterou společnosti způsobila, odpověděla: „*Nejsem si vědoma žádné škody způsobené společnosti – slušně se chovám a pracuji.*“⁸⁴⁹ V lednu 1954 bylo v důsledku uskutečněného šetření s Janem Peleškou a zjištění, že „páter Vojtěch“ nebyl agentem cizí moci, ale osobou, která pracovala pro vojenské obranné zpravodajství, na návrh Krajské prokuratury v Praze obnoveno trestní řízení celého případu. Eva Dvořáčková byla z Pardubic převezena zpět do Prahy, kde na Pankráci čekala na další soudní jednání. V březnu téhož roku se poprvé k řešení její věci sešel tribunál Krajského soudu v Praze, pro další vyšetřování byl vyžádán odklad. K závěru dospěl soud při hlavním líčení 29. června 1954, kdy zrušil předchozí rozsudek a zcela změnil právní kvalifikaci činů Evy Dvořáčkové i Milana Jonáše, na kterého se výrok rovněž vztahoval.⁸⁵⁰ U Jonáše konstatoval, že svým jednáním spáchal trestný čin spoluviny na

⁸⁴⁷ SOA Praha, f. Krajský soud v Praze, sp. zn. 1 T 18/54, Rozsudek KS v Praze, sp. zn. 1 T 18/54, 29. 6. 1954, s. 2.

⁸⁴⁸ VÚA-VHA, f. NS-VK, sp. zn. Tov 62/53, Výpověď Eva Dvořáčkové, 4. 12. 1951, s. 1.

⁸⁴⁹ NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis Evy Dvořáčkové, Vězeňský dotazník. 27. 4. 1952, s. 4.

⁸⁵⁰ Revize případu se netýkala druhého z bratrů, Jaroslava Jonáše, kterému se podařilo z výkonu trestu dne 18. 4. 1950 uprchnout a úspěšně překročit státní hranice do Německa. Později se usadil v USA, kde dokončil lékařská studia a jako lékař zde působil. Srov. NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis Evy Dvořáčkové, Rozsudek zvláštního senátu KS v Praze, sp. zn. 16 Tr 59/69, 4. 7. 1969, s. 1. ABS, f. Svazky tajných spolupracovníků, a. č. 629025, krycí jméno „Junek“.

zločinu vyzvědačství a vynesl nad ním trest odnětí svobody v délce čtyř let.⁸⁵¹ U Dvořáčkové se pak soud zabýval především povahou jí předávaných zpráv. S odůvodněním, že část z nich sice splnilo definici státního tajemství, nicméně zbylé zprávy byly spíše předmětem služebního tajemství, sáhl oproti původnímu verdiktu k radikálně mírnější kvalifikaci jejího jednání. I přes konstatování, že jí přitěžuje skutečnost, že se jej dopustila jako osoba zvlášť poučena o nutnosti zachování mlčenlivosti o výkonu svého povolání, ho prohlásil za trestný čin ohrožení obrany republiky podle § 8 zák. č. 231/48 Sb., a udělil jí trest odnětí svobody v délce tří let.⁸⁵²

Krajský prokurátor se však proti výši uděleného trestu v jejím případě odvolal, následovaly tedy další soudní průtahy. Nejvyšší soud v Praze, který se jako nadřízená instance věci zabýval, ve svém rozsudku ze dne 8. října 1954 posoudil věc jako hodnou vyšší hranice sazby trestného činu a Dvořáčkovou odsoudil k trestu odnětí svobody v délce pět let a ke ztrátě čestných práv občanských po dobu tří let.⁸⁵³ V té době však měla Eva Dvořáčková tento trest již odpykán, byla proto okamžitě následující den z vězení propuštěna.⁸⁵⁴

Po návratu na svobodu se snažila začít žít normální život. Postupně si našla zaměstnání, provdala se. Koncem šedesátých let podala podle zákona č. 82/1968 Sb., žádost o přezkum, stejně tak učinil i Milan Jonáš. V té době pracovala jako technička ČSAD v Praze. Jonáš, který ještě v době výkonu trestu přistoupil na spolupráci s komunistickými bezpečnostními složkami, v důsledku čehož mu bylo umožněno dostudovat lékařskou fakultu, jako lékař v Okresním ústavu národního zdraví (ÓUNZ) Mělník.⁸⁵⁵ Krajský soud v Praze 4. července 1969 veškeré předchozí rozsudky zrušil a obviněné obžaloby v plném rozsahu zrušil.⁸⁵⁶

Úplné soudní rehabilitace se Eva Dvořáčková dočkala v prosinci 1991.⁸⁵⁷ V listopadu 2012 jí bylo za prokazatelně vykonanou protikomunistickou činnost uděleno Ministerstvem obrany ČR osvědčení účastnice odboje a odporu proti komunismu dle zákona č. 262/2011 Sb.⁸⁵⁸

⁸⁵¹ SOA, f. Krajský soud v Praze, sp. zn. 1 T 18/54, Rozsudek KS v Praze, sp. zn. 1 T 18/54, 29. 6. 1954, s. 8.

⁸⁵² Tamtéž.

⁸⁵³ NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis Evy Dvořáčkové, Rozsudek KS v Praze, sp. zn. Rt 704/91, 17. 12. 1991, s. 2.

⁸⁵⁴ Tamtéž, Úvodní list, nedat.

⁸⁵⁵ Tamtéž, Rozsudek zvláštního senátu KS v Praze, sp. zn. 16 Tr 59/69, 4. 7. 1969, s. 1. K Jonášově spolupráci podrobněji srov. ABS, f. Svazky tajných spolupracovníků, a. č. 629025, krycí jméno „Junek“.

⁸⁵⁶ NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis Evy Dvořáčkové, Rozsudek zvláštního senátu KS v Praze, sp. zn. 16 Tr 59/69.

⁸⁵⁷ Tamtéž, Rozsudek KS v Praze, sp. zn. Rt 704/91, 17. 12. 1991.

⁸⁵⁸ Evidence účastníků odboje a odporu proti komunismu, jimž bylo vydáno osvědčení dle zákona č. 262/2011 Sb. Dostupné on-line: <http://3odboj.army.cz/vydana-osvedceni> (citováno k 15. 10. 2020).

Zajímavou, a do jisté míry možná pravdivou domněnku vyslovila Eva Dvořáčková již krátce po svém odsouzení: „*Když jsem o celém případě uvažovala, došla jsem k závěru, že jsem byla 5. oddělením sledována vzhledem k tomu, že jsem měla určité výhrady jak k poměrům na 5. odděl., tak i celkovém dění ve státě, a že této mé slabiny bylo 5. oddělením využito k mému odstranění.*“⁸⁵⁹

Případ mjr. Claudia Šatany⁸⁶⁰

Jméno Claudius⁸⁶¹ Šatana není veřejnosti zcela neznámé⁸⁶² a snad je tomu tak i pro jistou kontroverzi, kterou životní příběh jeho nositele vzbuzuje. Šatana se pro své schopnosti prokázané v bojích druhé světové války řadí k významným figurám naší vojenské historie, jeho poválečná spolupráce s Reicinovým OBZ však obraz kladného hrdiny silně narušuje. Je smutnou skutečností, že právě tato spolupráce jej nakonec přivedla na pankrácké popraviště.

Claudius Šatana pocházel z Kroměříže, kde se 13. září 1916 narodil jako druhý syn do rodiny štábního šikovatele Claudia (1890–1947) a jeho manželky Hedviky, rozené Jaškové (1893–1977).⁸⁶³ Po úspěšně složené maturitě na tamním gymnáziu se rozhodl napodobit svého otce a stát se vojákem z povolání. Vojenskou akademií v Hranicích absolvoval v roce 1935 a až do května 1939 sloužil u několika vojenských posádek. Po propuštění do civilu v důsledku rozpuštění československého vojska nastoupil jako úředník k pražskému Nejvyššímu cenovému úřadu, začátkem ledna 1940 však uprchl do zahraničí s úmyslem vstoupit do československé zahraniční armády.⁸⁶⁴ V březnu 1940 se dostal do Francie, odtud se v červenci téhož roku přesunul do Anglie. Posléze byl vyslán do Afriky a po návratu v září 1944 přešel na východní frontu do SSSR, kde se přidal k 1. Československému armádnímu sboru.⁸⁶⁵ Zúčastnil se bojů o Duklu a na frontě zůstal až do osvobození. Za své bojové

⁸⁵⁹ Srov. VÚA-VHA, f. NS-VK, sp. zn. Tov 62/53, Výpověď Evy Dvořáčkové, 4. 12. 1951, s. 4.

⁸⁶⁰ Text věnující se osudům Claudiu Šatanovi bude v rozšířené verzi autorkou publikován. BÁRTOVÁ, Markéta: Claudius Šatana (1916–1950). In: MALLOTA, Petr (ed.): *Popravení z politických důvodů (1948–1989)*. ÚSTR, Praha. V tisku.

⁸⁶¹ Jinde i jako „Klaudius“. Srov. VÚA-VHA, sb. 255, sign. 103800/47, Claudius Šatana, Kopie rodného listu Klaudia Šatany, 27. 1. 1969.

⁸⁶² Srov. KRATOCHVIL, Jan – KRATOCHVILOVÁ, Sabina (eds.): *Život ve stínu šibenice*. Muzeum českého a slovenského exilu 20. století, Brno 2015, s. 136. PEJČOCH, Ivo: *Vojenské osoby popravené v období politických procesů v Československu v letech 1948–1955...*, s. 89–94. Týž: *Vojáci na popravišti...*, s. 313–318.

⁸⁶³ Srov. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5977 MV, Dotazník pro příslušníky VTÚ, nedat.

⁸⁶⁴ PEJČOCH, Ivo: *Vojáci na popravišti...*, s. 313.

⁸⁶⁵ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5977 MV, Šatana Claudius-hlášení, 12. 2. 1947.

úspěchy obdržel několik vojenských vyznamenání.⁸⁶⁶ V roce 1947 mu bylo podle zák. č. 255/1946 Sb., přiznáno postavení účastníka zahraničního odboje.⁸⁶⁷

Ještě v roce 1945 byl služebně zařazen u HŠ MNO jako pobočník velitele tankového vojska, o rok později přešel k tankové brigádě 21 v Žatci. Zřejmě i spory s tehdejší manželkou, anglickou státní příslušnicí Joan Roma Ostler, přispěly k úvahám pokusit se o služební vyslání do zahraničí. Vhodné předpoklady Šatana měl, kromě angličtiny a němčiny ovládal i ruský a francouzský jazyk. Podal si tedy žádost o převelení k 2. oddělení HŠ MNO⁸⁶⁸, po prověření, které mělo poukázat na jeho sklony k nadměrnému pití alkoholu i „*politickou nevyhraněnost*“, však k oddělení přeřazen nebyl.⁸⁶⁹ Tím vzaly veškeré jeho naděje na možnost působit v zahraničí za své.

Snažil se tedy o přeřazení k 5. oddělení HŠ MNO, zřejmě i proto, že prostředí oddělení a tamní příslušníky především pátrací skupiny poměrně dobře znal. Od léta 1946 s nimi totiž jako placený důvěrník s krycí značkou „D-1662“ a později „D-116“, spolupracoval.⁸⁷⁰ Celá věc však dopadla úplně jinak, než jak si sliboval. Jeho jméno se záhy ocitlo v evidenci důstojníků, kteří byli soustavně sledováni a v dubnu 1947 byl přeložen z dosavadního působiště do VTÚ v Praze jako překladatel. Jeho kariéra přes tato zklamání pokračovala dál, a to i po poučkových čistkách roku 1948, kdy řada jeho kolegů čelila okamžité profesní perzekuci. Přes stálé sledování a prověřování, kdy byl v některých agenturních zprávách hodnocen jako občasný kritik KSČ⁸⁷¹, byl ještě v říjnu 1948 povýšen do hodnosti majora. Zajímavé je, že v té době ještě nebyl členem KSČ, přihlášku podal až o měsíc později.⁸⁷²

⁸⁶⁶ Tamtéž, Trestní oznámení, 26. 1. 1950.

⁸⁶⁷ VÚA-VHA, sb. 255, sign. 103800/47, Claudius Šatana, Koncept osvědčení, 1947.

⁸⁶⁸ Označení „2. oddělení HŠ MNO“ se v letech 1945 až 1950 užívalo pro vojenskou rozvědku, přičemž strukturou a částečně i personálním obsazením navazovala v počátcích své existence na předválečnou podobu. Prvotní organizační uspořádání bylo stanoveno směrnicí náčelníka HŠ v červnu 1945, přednosta 2. oddělení přímo podléhal náčelníkovi HŠ MNO. Od dubna 1948 do února 1951 velel 2. oddělení plk. gšt. Ludvík Kreisel-Klen. Po přejmenování na Zpravodajské oddělení se na jaře 1951 definitivně přeměnilo na Zpravodajskou správu Generálního štábu (ZSGŠ). Podrobněji srov. ŠTAIGL, Jan: *Organizácia a hlavné smery činnosti čs. vojenského výzvedného spravodajstva (rozvedky) v rokoch 1945–1967*. In: *Historie a vojenství*, 2001, roč. L, č. 2, s. 410–436. ŽÁČEK, Pavel: *Na obě strany. Československé vojenské zpravodajství 50. až 80. let dvacátého století očima „krtky“*. In: VOJTÁSEK, František – ŽÁČEK, Pavel: *Francouzský krtek. V první linii studené války*. Svět křídél, Cheb 2003, s. 187–259.

⁸⁶⁹ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5977 MV, Šatana Claudius, špkt. tank. - šetření, 1. 3. 1947.

⁸⁷⁰ Tamtéž, Výpověď Ludmily Uhlířové, 17. 6. 1952. Srov. i ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5977 MV, Přehled zpráv od října 1947 do 4. 10. 1949, 5. 10. 1947. Tamtéž, Zprávy, říjen 1947–říjen 1949. Tamtéž, Stvrzenky s krycím označením Claudia Šatany „D-1662“ a „D-116“, únor 1948 – srpen 1949.

⁸⁷¹ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5977 MV, Šatana Claudius, špkt. tank. - šetření, 25. 9. 1949.

⁸⁷² ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5977 MV, Posudek o důstojníkovi, 4. 3. 1949. Tamtéž, Návrh na zvláštní dovolenou, 28. 4. 1949. Členem KSČ se však podle svých slov nestal, přihláška totiž přijata nebyla. Srov. NA, f. Státní prokuratura, Praha, sp. zn. PSt I 191/50, Výpověď Claudia Šatany, 8. 2. 1950.

O to výkonnější byl ve své spolupráci s Reicinovým oddělením. Od října 1947 předal desítky zpráv k zájmovým osobám⁸⁷³, jeho řídicími důstojníky byli po únoru 1948 škpt. Josef Jindra⁸⁷⁴, a po jeho odchodu do Moskvy pplk. Otakar Tylš. „Vytěžován“ byl zejména ke svým rozsáhlým stykům s britskými a americkými státními příslušníky, kteří působili na území ČSR jako zahraniční diplomati. Přátelil se s britským leteckým attaché kpt. Geoffrey Middletonem Wyattem⁸⁷⁵, kulturním attaché amerického velvyslanectví Williamem E. Kugelmanem⁸⁷⁶ či dalšími významnými lidmi z tohoto prostředí.⁸⁷⁷ Zdaleka nejdůležitější osobou, k níž byl Šatana úkolován, však byl zástupce amerického vojenského attaché pplk. Thomas Clary Foote⁸⁷⁸. Kromě Footeho styků a názorů měl Šatana zjišťovat, které typy informací jej z prostředí československé armády zajímají. Foote si totiž naopak myslel, že Šatana pracuje jako spolupracovník pro něj.⁸⁷⁹ Americký důstojník jevil zájem především o počty armádních branců či studentů VA v Hranicích, stav a lokaci benzínových skladů, umístění sovětských vojenských jednotek a další obecné informace z armádního resortu. Z těch konkrétních mu pak šlo zejména o jakékoliv údaje týkající se významných vojenských činitelů, kteří se po únorovém převratu dostali do hledáčku vojenského obranného zpravodajství. Zajímal se tak o osudy div. gen. Heliodora Píky či div. gen. Karla Kutlvašra.

Když byl Foote v květnu 1949 odvelen zpět do vlasti, předal Šatanu jako prověřeného spolupracovníka svému nástupci ve funkci, plk. Jamesovi Edwardu Mrazkovi.⁸⁸⁰ Pro něj pak

⁸⁷³ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5977 MV, Osobní záznam, 5. 10. 1947. Tamtéž, Zpráva k případu mjr. Klaudia Šatany, 16. 4. 1951.

⁸⁷⁴ Josef Jindra (1913–1962), plk., absolvent VA v Hranicích (1938), od roku 1945 členem KSČ, u 5. odd. HŠ MNO sloužil od července 1947 do října 1948. Poté nastoupil ke studiu na VVA v Praze, od srpna 1949 do prosince 1952 studoval na VA v Moskvě. Po svém návratu zastával vyšší funkce v armádě, posledně funkci náčelníka operačního oddělení velitelství 4. armády (1959–1962). VÚA-VHA, f. VOS, Josef Jindra.

⁸⁷⁵ Geoffrey Middleton Wyatt (1915–?), kpt., v roce 1935 vstoupil do RAF, v letech 1936 až 1940 působil jako pilot bombardovacích letounů. Po zranění v květnu 1940 vykonával pozici leteckého instruktora ve Velké Británii a Jižní Rhodesii. V letech 1942 až 1943 působil na Ministerstvu letectví v Londýně, v roce 1944 se stal velitelem instruktorů u představené letecké jednotky, kde setrval až do května 1945. V Praze poté působil jako asistent leteckého přidělence při ambasádě Velké Británie, a to až do února 1947, než byl povolán zpět do vlasti. ABS, f. ZS/GŠ – svazky, a. č. OS-36546 ZSGŠ, Osobní karta G. M. Wyatt, nedat.

⁸⁷⁶ William E. Kugelman (nezjištěno), za druhé světové války působil jako vedoucí kanceláře válečných zpráv (Office of War Information, OWI) v Turecku, po roce 1945 pracoval podle poznatků čsl. bezpečnostních složek v ČSR pro americké tajné služby a pomáhal zde budovat síť informátorů. Z ČSR byl zpět do vlasti odvelen 2. 8. 1947. ABS, f. 302, sign. 302-220-5, Záznam, nedat.

⁸⁷⁷ Srov. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5977 MV, Šatana Claudius, škpt. tank. - hlášení, 23. 12. 1947.

⁸⁷⁸ Thomas Clary Foote (1911–?), pplk., absolvent US Military Academy West Point, do Prahy převelen 22. 7. 1946 jako zástupce vojenského přidělence na americké ambasádě. Z Československa byl odvelen 16. 5. 1949, nejprve do Paříže, poté do USA. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5977 MV, Osobní záznam, 5. 10. 1947. Tamtéž, Zpráva k případu mjr. Klaudia Šatany, 16. 4. 1951. ABS, f. ZS/GŠ – svazky, a. č. OS-14189 ZSGŠ, Osobní karta T. C. Foote, nedat.

⁸⁷⁹ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5977 MV, Požadavky Footeho Šatanovi a jejich plnění dle instrukcí řídicího orgánu, nedat.

⁸⁸⁰ James Edward Mrazek (1914–?), pplk., absolvent US Military Academy West Point, do roku 1942 sloužil u pěchoty, povětšinou jako velitel praporu, v letech 1945 až 1947 sloužil střídavě ve Francii a Německu. Do

Šatana začal pracovat stejným způsobem jako předtím pro Footeho, samozřejmě veškerá tato „spolupráce“ probíhala s vědomím a na pokyn řídicího důstojníka 5. oddělení HŠ MNO, či přímo přednosta pátrací skupiny plk. Richarda Mysíka.⁸⁸¹

V té době se však, aniž by to Šatana tušil, schylovalo k jeho zatčení. Signálem byly krajně nepříznivé „kádrové“ posudky, odposlech jeho služební telefonní linky a návrh na jeho vyloučení z VTÚ, i z armády.⁸⁸² Častý předstupěň trestně právní perzekuce, rozkaz k odchodu na zvláštní dovolenou, byl v Šatanově případě vyhotoven již v dubnu 1949.⁸⁸³ Zproštěn služby a poslán na dovolenou s čekáním byl nakonec Claudius Šatana až 1. října 1949. Zadržen jako údajný „americký špión“ byl o tři dny později.⁸⁸⁴

Podle všeho ho jeho zatčení naprosto zaskočilo. Po propuštění z armády si plánoval najít nové zaměstnání a počítal s pokračováním spolupráce pro 5. oddělení HŠ MNO.⁸⁸⁵ Když byl 4. října 1949 pozván plk. Mysíkem údajně pouze k informativnímu pohovoru⁸⁸⁶, vůbec ho nenapadlo, že se na svobodu již nikdy nedostane. Do konce života mu zbývalo jen několik měsíců.

Šatanovy výslechy, které vedl pod dohledem mjr. Karla Bohaty vyšetřovatel mjr. Václav Vaněk, probíhaly převážně v budově hlavního štábu, kam předtím Šatana chodil předávat zprávy. Vazbu jinak trávil v nechvalně známém „Domečku“, kde byl stejně jako většina ostatních vězňů psychicky a fyzicky týrán. Během vyšetřování, kdy čelil obvinění ze spolupráce s Američany, hájil se Šatana tím, že se vše dělo se souhlasem, ba na přímý pokyn plk. Mysíka či jeho podřízených z pátrací skupiny 5. oddělení HŠ MNO. Když tedy ani po určité době nemělo vyšetřování požadované výsledky, neboť Šatana důsledně popíral, že by jakékoliv zprávy předával bez svolení zpravodajců, byl vyšetřovatel Vaněk „zavolán ke gen. Musilovi, kde byl dotazován, zda se již Šatana přiznal, že předával špiónážní zprávy. Mjr. Vaněk hlásil Musilovi, že Šatana se necítí ničím vinen, neboť docházel na americké velvyslanectví se svolením řídicích orgánů 5. odd. hl. št. Gen. Musil přijal hlášení s nelibostí, rozkřikl se, že se Vaněk nechává Šatanou ovlivnit, že mu nesmí věřit, protože má zjištěno, že provádí špiónážní činnost a kryje se tím, že pracuje pro nás. Potom Vaňkovi poradil,

Prahy byl vyslán 8. 2. 1949 jako zástupce vojenského přidělence na americké ambasádě, kde působil do 28. 4. 1950. ABS, f. 302, sign. 302-456-16. Tamtéž, sign. 302-543-6.

⁸⁸¹ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5977 MV, Požadavky Footeho Šatanovi a jejich plnění dle instrukcí řídicího orgána, nedat. Tamtéž, Souhrnná zpráva o případu mjr. Šatany Klaudia, 10. 1. 1952.

⁸⁸² ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5977 MV, Posudek o důstojníkovi, 4. 3. 1949. Tamtéž, Přepisy telefonických hovorů, březen–září 1949.

⁸⁸³ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5977 MV, Návrh na zvláštní dovolenou, 28. 4. 1949.

⁸⁸⁴ Tamtéž, Výpověď Klaudia Šatany, 7. 10. 1949

⁸⁸⁵ Tamtéž, Zpráva s krycím označením Klaudia Šatany „D 116“, 4. 10. 1949.

⁸⁸⁶ Tamtéž, Výpověď Dagmar Marešové, 30. 1. 1952.

aby šel na Šatanu s trikem, a to tak, že mu slíbí, že on s ním sepiše protokol o jeho trestných činech a o zprávách [...]. O jeho důvěrnické činnosti, že s ním sepiše protokol plk. Misík. Aby Šatanovi řekl, že se mu nemůže nic stát, protože pracoval pro 5. odd. Dále Musil Vaňkovi kategoricky zakázal, aby v protokole zmínil, že byl Šatana důvěrníkem hl. št. 5. odd., a pracoval pro nás zpravodajsky.⁸⁸⁷ Mysík pochopitelně se Šatanou nikdy žádný protokol nese-psal. Vaněk později uváděl, že během vyšetřování, „když jednou vedl strážník Šatanu, vzdálil se tento od něho a zastavil plk. Misíka na chodbě, a dotazoval se, proč byl zatčen, když pracoval pro něho. Potom Šatana Vaňkovi říkal, že mu Misík slíbil, že výslech nebude dlouho trvat, a že bude opět propuštěn na svobodu. Misík však [pak jen] Vaňkovi vynadal, že si špatně hlídá vězně.“⁸⁸⁸

Šatana, přesvědčen Mysíkem i Vaňkem o své beztrestnosti, se již výpovědi nevzpíral. Dokument, vykreslující jej pak jako skutečného špiona americké protistrany, nakonec posloužil jako hlavní důkaz v následném soudním procesu. Finálně měl mjr. Vaněk po ukončení vyšetřování k Šatanově případu prohlásit: „...tak se mi dnes jednoho povedlo uvrtat na špagát.“⁸⁸⁹

Trestní oznámení zpracoval za 5. oddělení HŠ MNO škpt. JUDr. Alfréd Pokorný⁸⁹⁰, který pak v případě figuroval i jako jeden ze dvou soudních znalců. Šatanu vinil z toho, že po dobu tří let vyzrazoval činitelům zahraniční zpravodajské služby informace o československé armádě, její výzbroji i organizaci.⁸⁹¹ Text, stejně jako následně téměř totožně znějící obžaloba, samozřejmě nezmiňoval, že Šatana byl v téže době aktivním důvěrníkem vojenského obranného zpravodajství, a že zprávy předával na pokyn svých řídicích důstojníků.⁸⁹²

Claudius Šatana stanul před Státním soudem v Praze 10. května 1950. Během hlavního líčení se snažil hájit pravdou, a sice že veškeré styky se zahraničními diplomaty vykonával na

⁸⁸⁷ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5977 MV, Souhrnná zpráva o případu mjr. Šatany Klaudia, 10. 1. 1952. Shodně srov. VÚA-VHA, sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. VVS Praha, PSP 85, sp. zn. Np 399/51, Výpověď mjr. Václava Vaňka, 19. 10. 1951, s. 2–3. Stejný úskok byl použit i při „vyšetřování“ pplk. Josefa Hrušky, který figuroval jako placený provokatér 5. oddělení HŠ MNO v případě odbojové skupiny „Pravda zvítězí“. I Hruška byl nakonec odsouzen k trestu smrti a popraven.

⁸⁸⁸ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5977 MV, Souhrnná zpráva o případu mjr. Šatany Klaudia, 10. 1. 1952.

⁸⁸⁹ Srov. tamtéž, Výpověď Františka Remty, 31. 1. 1952.

⁸⁹⁰ Alfréd Pokorný (1917–?), škpt., JUDr., absolvent brněnské Právnické fakulty UK, člen KSČ od roku 1945, po vykonání základní vojenské služby se rozhodl v armádě zůstat, v roce 1947 nastoupil k vojenské prokuratuře v Olomouci a posléze v Banské Bystrici, v dubnu 1948 k Vrchnímu vojenskému prokurátorovi v Bratislavě. V té době složil úspěšně vojenskou soudcovskou zkoušku. V roce 1950 působil v Praze, v roce 1952 pak jako předseda senátu Nižšího vojenského soudu Trenčín. VÚA-VHA, f. KVL, Alfréd Pokorný. ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5977 MV, Výpověď škpt. Alfréda Pokorného, 16. 7. 1952.

⁸⁹¹ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5977 MV, Trestní oznámení, 26. 1. 1950, s. 1.

⁸⁹² NA, f. Státní prokuratura, Praha, sp. zn. PSt I 191/50, Obžaloba, 8. 2. 1950.

popud příslušníků pátrací skupiny 5. oddělení HŠ MNO, a jako takový nemůže být souzen. Předseda soudu plk. JUDr. Jiří Štella za přítomnosti státních prokurátorů, pplk. JUDr. Juraje Viesky a pplk. JUDr. Josefa Filipoviče⁸⁹³, po jeho výpovědi jednání zhruba na dvě hodiny přerušil, aby si vyžádal „znalecký posudek“.⁸⁹⁴ Vypracovali jej mjr. Štěpán Pecka a již zmíněný škpt. JUDr. Alfréd Pokorný. Poznámkou, že Šatana „*Footovi vyzradil mnoho a naopak, že od něj nezískal žádné hodnotné zprávy*“ spolupráci s oddělením, snad i nechtíc, víceméně potvrdili.⁸⁹⁵ Soud tomu však v podstatě nevěnoval pozornost. Líčení bylo obnoveno a v jeho závěru soudce Šatanu uznal vinným spácháním zločinu vyzvědačství podle § 5 odst. 1, 2, písm. b), d), e), zák. č. 231/48 Sb., a bez jakýchkoliv pochybností jej odsoudil k trestu smrti.

Claudius Šatana se pokoušel ještě rozsudek zvrátit, když se proti němu prostřednictvím svého advokáta odvolal. Znovu upozorňoval na fakt, že k veškeré součinnosti se zahraničními diplomaty byl instruován vojenskými zpravodajci, avšak marně.⁸⁹⁶ Nejvyšší soud, který celou věc posléze řešil, odvolání zamítl a původní rozsudek potvrdil.⁸⁹⁷ Zbývala poslední naděje, žádost o milost prezidenta republiky. Na prezidentskou kancelář se obrátila Šatanova matka, doufajíc, že její slova budou vyslyšena. Bohužel, osud jejího syna Claudia byl zpečetěn.

Na dvůr pankrácké věznice jej pod šibenici přivedli časně ráno 7. října 1950. Těsně před tím, než byl oběšen, prohlásil, že „*proti státu nepracoval*“.⁸⁹⁸ Jeho tělesné ostatky byly zpopelněny, a přestože kremace mohla po souhlasu státního prokurátora proběhnout za účasti nejbližších pozůstalých, rodina popel popraveného nikdy nedostala.⁸⁹⁹

Zůstává krutou ironií osudu, že jen několik měsíců po Šatanově exekuci bylo především díky mocenským sporům uvnitř armádního resortu spuštěno vyšetřování činnosti vojenského obranného zpravodajství a jeho příslušníků. Během něj vyšly najevo skutečnosti

⁸⁹³ Josef Filipovič (1911–1997), plk., JUDr., absolvent Právnické fakulty Masarykovy univerzity (MU) v Brně (1936), následně dělostřelecké školy pro důstojníky v záloze (1937). Během druhé světové války sloužil v československých jednotkách v zahraničí. V roce 1945 vstoupil do ČSA, v témže roce se stal členem KSČ. V říjnu a listopadu 1945 absolvoval dvouměsíční kurz OBZ. Do dubna 1950 sloužil u vrchního vojenského prokurátora v Brně, poté přešel ke Státní prokuratuře v Praze. V letech 1950 až 1968 působil jako nižší vojenský prokurátor v Olomouci. V činné službě zůstal až do roku 1973, než byl propuštěn do zálohy. NA, f. Státní prokuratura, Praha, osobní spis Josefa Filipoviče. VÚA-VHA, f. VOS, Josef Filipovič.

⁸⁹⁴ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5977 MV, Výpověď Karla Kratochvíla, 1. 7. 1952. Samotný dokument se ve vyšetřovacím spise nedochoval.

⁸⁹⁵ Tamtéž.

⁸⁹⁶ NA, f. Generální prokuratura (GP), Praha, sp. zn. T 166/50, Odvolání Claudia Šatany, 2. 6. 1950.

⁸⁹⁷ NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis Claudia Šatany, Rozsudek Nejvyššího soudu v Praze, 30. 6. 1950, sp. zn. To 442/50.

⁸⁹⁸ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5977 MV, Výpověď Karla Kratochvíla, 1. 7. 1952.

⁸⁹⁹ NA, f. Státní prokuratura, Praha, sp. zn. PSt I 191/50, Souhlas ke kremaci, 10. 10. 1950. VÚA-VHA, sb. 255, sign. 103800/47, Claudius Šatana, Doklad o zpopelnění (kopie), 13. 10. 1950. Srov. PEJČOCH, Ivo: *Vojáci na popravišti...*, s. 318.

o povaze Šatanova případu, včetně té, že patřil k velmi výkonným spolupracovníkům 5. oddělení HŠ MNO a byl považován za jednoho z nejlepších.⁹⁰⁰ Možná i to se mu stalo osudným, neboť byl již pro „5. oddělení nebezpečný, protože velmi mnoho věděl.“⁹⁰¹

Souhrnné zprávy k případu z konce sedmdesátých let daly tomuto svědectví za pravdu, když konstatovaly, že „Šatana byl záměrně odstraněn jako osoba nepohodlná“, a že šlo „o justiční vraždu nastrojenou Reicinem, Musilem a Mysíkem.“⁹⁰²

⁹⁰⁰ ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5977 MV, Výpověď Dagmar Marešové, 30. 1. 1952.

⁹⁰¹ Tamtéž.

⁹⁰² ABS, sb. V-MV, vyšetřovací spis a. č. V-5977 MV, Souhrnná zpráva k případu mjr. Klauďia Šatany, 10. 1. 1952. Tamtéž, Rozhodnutí o uložení materiálu Cl. Šatany v archivu u 1. zvl. odboru MV, 24. 1. 1957. Po obnově řízení byl Claudius Šatana rozhodnutím VVS Příbrami v březnu 1964 zproštěn obžaloby. V roce 1990 mu byla vrácena hodnost majora a současně byl povýšen do hodnosti plukovníka in memoriam. VÚA-VHA, sb. 255, sign. 103800/47, Claudius Šatana, Úřední záznam, 21. 4. 1978. Tamtéž, Sdělení VVS Příbram, sp. zn. Nt 122/78, 18. 1. 1978.

Závěr

Po únorových událostech roku 1948 došlo v československé armádě v průběhu několika následujících let k masivním personálním čistkám, po nichž často následovala trestně právní perzekuce tisíců československých důstojníků. Za své postoje či jednání, které směřovalo k obraně demokracie a svobody, byli kriminalizováni, dalším byly takové skutky falešně připsány, pouze za účelem je obvinít, „usvědčit“ a odsoudit. Šlo o důmyslný proces, který měl své jednotlivé fáze. Příprava i realizace základních stupňů tohoto procesu patřily k hlavním činnostem vojenského obranného zpravodajství, které ve zkoumaném období 1948 až 1950 fungovalo pod označením 5. oddělení HŠ MNO. Mezi dobře známé případy perzekucí s tragickou soudní dohrou bezpochyby patří kauzy div. gen. Heliodora Píky a div. gen. Karla Kutlvašra či likvidace odbojových skupin „Květa“ a „Praha-Žatec“.

Cílem výzkumu, jehož je disertační práce výsledkem, bylo rekonstruovat personální podobu pátrací a výslechové skupiny, tedy výkonného jádra 5. oddělení HŠ MNO. Zmapovat profesní historii zde sloužících příslušníků, jejich cestu do této zpravodajské složky a podíl na perzekuci konkrétních osob. Ověřit, zda za své jednání nesli zodpovědnost a v jaké míře. Stručně řečeno, najít odpovědi na otázky, *kdo, proč, jakým způsobem a koho* perzekvoval, jak svou „službu vlasti“ sám chápal a později zdůvodňoval, a zda byl za své, i v tehdejší době nezákonné jednání, odsouzen.

Na základě poznatků získaných při zpracování disertační práce dospěla autorka k následujícím závěrům a zamyšlení.

Personální obsazení obou skupin se v průběhu vymezeného období mírně obměňovalo, jejich oporu tvořilo několik klíčových příslušníků. Povětšinou šlo o absolventy Vojenské akademie v Hranicích, bez předválečné zkušenosti se zpravodajskou činností. Během války zastávali tito příslušníci civilní zaměstnání, někteří z nich se zapojili do domácího odboje a výjimečně do odboje zahraničního. Ke službě u vojenského obranného zpravodajství se dostávali postupně od roku 1945, jejich pozdější zpravodajské školení spočívalo vesměs v absolvování několika týdnů zpravodajského kurzu, pořádaného pochopitelně již zcela v silně prokomunisticky ideologizovaném duchu. Většina z budoucích „obézetáků“, jak byli v dobových pramenech nazýváni, si těsně po válce podala žádost o členství v KSČ, jen výjimečně se stali ve stranickém aparátu nějak výrazněji aktivními.

Do služby na HŠ MNO byla většina z nich vybrána přímo tehdejší přednostou div. gen. Bedřichem Reicinem, na jehož rozkaz byli k oddělení přemístěni. Výzkum tak potvrdil již dříve formulovanou tezi o tom, že Reicin si své podřízené a spolupracovníky volil zcela

sám, a to i na pozice řadových příslušníků. Pozornost, jakou věnoval výběru těchto příslušníků, odráží důležitost, kterou jim v rámci agendy vojenského obranného zpravodajství přikládal. Vždy o nich nejprve zjišťoval veškeré informace a ověřoval si, zda patří na svých pracovištích, zpravidla služebnách OBZ v jednotlivých vojenských oblastech, „k nejlepším“. Úhlem jeho pohledu se mělo jednat o elitní, ideově zcela spolehlivou složku armády. Fakt, že se někteří z těchto příslušníků v době druhé světové války dopustili nemorálního jednání, například u nich existovalo podezření z kolaborace, nevadil. Naopak, pro Reicina se tyto skutečnosti staly vítanými pojistkami pro případ, že by mu snad podřízení chtěli v některých věcech oponovat.

Reicinův přesun na post náměstka ministra obrany pro věci kádrové v listopadu 1948 a tedy opuštění pozice přednosty 5. oddělení HŠ MNO lze kromě jiného vnímat i jako určitý mezník, kdy již byly základy agendy, směřující se vzrůstajícím úsilím k potírání jakéhokoli odporu vůči novému režimu uvnitř československého vojska, položeny. Reicin i tak dění v oddělení nadále dozoroval a vlastně do značné míry stále řídil. Jeho nástupce ve funkci přednosty gen. Josef Musil, jehož si Reicin po pečlivé úvaze vybral, byl jeho pravou rukou a z postupů svého nadřízeného se poučil. I on si osobně některé ze zde sloužících příslušníků vytipoval a při výběru škpt. Františka Pergla, správce vazební věznice „Domeček“, zcela prokazatelně s vědomím, že jde o člověka krutého, až sadistického.

Právě takové jednání bylo v dané době pro službu v obou skupinách oddělení vítaným, možná spíše nutným předpokladem. Metody výkonu služby tamních příslušníků spočívaly v manipulaci s fakty, provokacích, podvrhování falešných důkazů, postulování skutečností neodpovídajících výpovědím zatčených, nátlaku a mučení. Staly se zde propracovaným a prosazovaným systémem praxe. Kvůli používání psychického nátlaku a bestiální fyzické tortury se už i v primárních soudobých pramenech brzy objevuje analogie s metodami gestapa. Zásadní rozdíly, zřetelné při širším pojetí takové komparace, nakonec chování příslušníků oddělení staví do ještě tragičtějšího světla. Ve srovnání s bezpečnostním aparátem německé okupační moci, který jednal takovýmto způsobem ve stavu války s občany jiného národa, po komunistickém převzetí moci v Československu tak jednali ve stavu míru občané proti členům národa vlastního. Nadto šlo o příslušníky armády, kteří se dokonce v některých případech z předchozí služby znali. Lišil se i záměr tohoto chování. Zatímco výslech na gestapu byl veden s úmyslem dozvědět se pravdu, u 5. oddělení HŠ MNO šlo vždy pouze o přiznání viny, byť bylo celé obvinění naprosto smyšlené.⁹⁰³

⁹⁰³ Obecně se dnes této analogie, která vychází i z výpovědí přeživších pamětníků, používá spíše pro dvojici gestapo a StB. Pochopitelně ale platí i pro činnost vojenského obranného zpravodajství. Naposledy k tomuto

Schopností zcela bezskrupulózně vmanipulovat vytipované osoby do trestného jednání, takové jim falešně přisoudit a donutit je pak mučením k přiznání, se klíčoví příslušníci obou skupin oddělení, na něž se autorčin výzkum zaměřil, skutečně vyznačovali. Patřil k nim velitel pátrací skupiny plk. Richard Mysík, jeho zástupce pplk. Otakar Tylš i řadoví „pátrači“ mjr. Jan Peleška, kpt. Josefa Skýva či plk. Bohumír Nyč. Zásadními figurami výslechové skupiny s odpovídajícím charakterem byli přednosta plk. Zikmund Harlender, jeho nástupce ve funkci pplk. Ludvík Souček a jejich podřízení, „výslecháři“ mjr. Ludvík Turek, pplk. Karel Bohata, škpt. Jaroslav Růžička a mjr. Václav Vaněk. Za své chování byli postupně od března 1951 do konce roku 1952 pozatýkáni. Během vyšetřování jej odůvodňovali rozkazy nadřízeného, setrvalým tlakem na „nemilosrdný boj s nepřítelem z řad reakce“, oddaností této myšlence a především „straně“, v jejíž prospěch vždy jako její věrní a loajální stoupenci jednali. V několika následných soudních procesech byli odsouzeni k různě vysokým trestům odnětí svobody, výjimkou se stal Richard Mysík, který se třetí den po svém zatčení oběsil v cele. Z důstojníků vojenského obranného zpravodajství nakonec dva skončili na popravišti. Režim se tak zbavil Bedřicha Reicina, který byl k absolutnímu trestu odsouzen na základě zcela smyšleného obvinění a katovi vydán v prosinci 1952, a Josefa Musila, odsouzeného i za podíl na „zneužití“⁹⁰⁴ vojenského obranného zpravodajství, jehož oběsili v lednu 1954. Naopak Otakar Tylš byl pro údajný nedostatek důkazů osvobozen, a byť byl degradován a následně propuštěn z vojska, ukazuje jeho případ na tehdejší nevěli potrestání viníků dění v poúnorové armádě.

K zatčení a následnému vyšetřování praktiků poúnorových represí v armádě totiž došlo spíše než pro hlubokou reflexi panujícího politického systému a jeho vlastní minulosti z důvodu mocenské čistky po výměně na postu ministra národní obrany. Tento závěr potvrzuje i fakt, že přestože byli někteří z nich odsouzeni k vyšším trestům odnětí svobody, kromě jediné výjimky neodpykali udělený trest v plné výši. Často ještě před vypršením poloviny z určené doby opouštěli brány věznic na základě udělení milosti prezidenta republiky. Málokterý z nich také dospěl k osobní reflexi svého jednání. Usilovali o revize svých případů a později i o rehabilitaci vlastní osoby. Lidé, které do vězení tito bývalí

srov. *Padevět: StB byla horší než gestapo. Zaklínáme se svobodou, ale spousta lidí ji nepotřebuje*. Dostupné on-line: <https://www.info.cz/podcasty/topol-show-podcast/padevet-stb-byla-horsi-nez-gestapo-zakliname-se-svobodou-ale-spousta-lidi-ji-nepotrebuje>, čas nahrávky 6:45–8:08 (citováno k 1. 2. 2021). KROUPA, Mikuláš: *Komunistu mučilo gestapo. Zkušenosti pak využil u StB*. Dostupné on-line: <https://plus.rozhlas.cz/komunistu-mucilo-gestapo-zkusenosti-pak-vyuzil-u-stb-6511913> (citováno k 1. 2. 2021).

⁹⁰⁴ ABS, sb. V-MV, a. č. V-2547 MV, Rozsudek Nejvyššího soudu-vojenské kolegium, sp. zn. Tv 7/53, 24. 10. 1953, s. 30.

příslušníci vojenského obranného zpravodajství pomáhali brutálními metodami dostat, v nich v mnoha případech setrvávali nadále.

Bez dostatečného seznámení se s okolnostmi případů, které příslušníci obou skupin ve vymezeném období řešili, nelze jejich výkon služby adekvátně zhodnotit. Z toho důvodu byla v rámci výzkumu provedena i podrobná analýza několika typologicky odlišných „akcí“. Ve své rozmanitosti demonstrují různé příčiny perzekuce jednotlivých osob, metody jejího provedení ze strany příslušníků vojenského obranného zpravodajství a mnohdy i jejich fatální dopady na perzekvované. Šlo o kauzy pplk. Ludvíka Macháčka, mjr. gšt. Josefa Kejdy, spolupracovníka 5. oddělení HŠ MNO mjr. Claudia Šatany, „akci Pohořelec“, zahrnující perzekuci civilní zaměstnankyně 5. oddělení HŠ MNO Ludmily Uhlířové, podobně jako případ Evy Dvořáčkové.

Předkládaná disertační práce představila klíčové příslušníky pátrací a výslechové skupiny 5. oddělení HŠ MNO i osoby, které se v jednotlivých nesmírně zajímavých, přesto dnes téměř zapomenutých případech, staly cílem jejich „výkonu služby“. V kompaktní podobě ukázala na konkrétních lidských osudech realitu poúnorového komunistického režimu v armádním resortu, a to jak z pozice těch, kteří mu sloužili a patřili k jeho zastáncům, tak i těch, kteří byli jeho potenciálními či skutečnými odpůrci. Výzkum navázal na dosavadní stav bádání a na základě kritické analýzy doposud neznámých či nedostatečně využitých pramenů přinesl celou řadu nových zjištění, čímž přispěl k vyplnění dalšího z pověstných bílých míst našich novodobých dějin. Vzhledem k rozsáhlosti i důležitosti tématu poúnorových perzekucí československých občanů by měly jeho výsledky posloužit jako podklad pro další široce pojatý výzkum, zaměřený na komplexní zmapování podoby a působení vojenského obranného zpravodajství v prvních letech komunistického vládnutí.

Kromě výše uvedeného cíle by měla tato práce přispět i k cíli neméně závažnému. Je jím nezbytně nutná trvalá péče o připomínání zločinnosti komunistického režimu a posilování ukotvení základních morálních hodnot ve společnosti. Výsledky provedeného výzkumu i obecná dějinná zkušenost ukazuje, jak lze s využitím práva a propagandy takové hodnoty zneužít a relativizovat, nepochybně je tak na místě perzekuci československých občanů ze strany reprezentantů komunistického režimu i tolik desetiletí od uplynulých událostí připomínat. Vést by nás k tomu mělo nejen přesvědčení, že jsme povinni znát naši minulost, která stále formuje a ovlivňuje i naši současnost a budoucnost, ale i vědomí, že

v paměťové kultuře každého národa půjde obecně vždy „o to, kdo *chce od koho, aby si pamatoval co a proč*.“⁹⁰⁵

Na závěr lze vyslovit v souvislosti s celkovým pojetím disertační práce úvahu nad termíny „pachatel“ a „oběť“, které autorka ve své práci použila víceméně s jasně ohraničenými konturami. Uvědomuje si však, že oba mohou být chápány podle východiska nahlížení různě a je nespornou pravdou, že to, komu se takový status v dějinách přiděloval a proč, se často a v některých situacích i radikálně měnilo. I v tomto případě tomu nebylo jinak, pojetí a zacházení s těmito termíny se v dobovém kontextu lišilo. Během poměrně krátkého časového úseku lze dokonce za stále totožného, nebo deklarativně totožného politického režimu, sledovat posuny, proměny a překrývání jejich významů.

Důstojníci a v některých případech i civilisté, kteří čelili praktikám vojenského obranného zpravodajství, byli z různých důvodů režimem kriminalizováni, v podstatě „se stali“ pachateli. Někteří z nich ani nepatřili mezi aktivní odpůrce režimu, naopak někteří se skutečně komunismu postavili. Učinili tak s vědomím, že mohou být tvrdě postiženi, a z přesvědčení, že ideje svobody, demokracie a obecně platné morálky musí bránit i za cenu vlastních ztrát. Netrvalo tak dlouho a za nezměněného politického režimu se o některých z nich, a to i v rovině práva, začalo uvažovat jako o obětech. Jejich trestná činnost byla překvalifikována a tresty mírněny, byť bylo jejich jednání v naprosto drtivé většině stále považováno za zločinné.

Současně zde existovala druhá zainteresovaná skupina lidí, důstojníků, aktivních sympatizantů komunistického režimu, kteří se na jeho chodu službou ve vojenském obranném zpravodajství přímo podíleli. Ve prospěch režimu sloužili dobrovolně a převáděli jeho zločinné ideje a záměry do praxe. Dopouštěli se provokací, podvrhování důkazů, krádeží a brutálního násilí, odměnou jim byl plat, služební postup i beztrestnost, jíž si byli vědomi. Věděli, že patří k privilegované skupině se všemi výhodami tohoto statutu. Vyšší pohnutkou pro takové jednání jim bylo úplné ztotožnění se se stranickou vládní propagandou⁹⁰⁶ a z toho pramenící přesvědčení, že „slouží vlasti“. V horším a možná častějším případě se jednalo o projev primitivních, v některých případech patologických, v podstatě sadistických sklonů a povah. Jejich jednání bylo během výkonu této služby legitimizováno rozkazy

⁹⁰⁵ ŠVAŘÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, Radmila: O paměti, historii, vědomí a nevědomí. Současná bádání v paměťových studiích. In: *Dějiny - teorie - kritika*, 2007, č. 2, s. 255.

⁹⁰⁶ Jeden ze zatčených a z násilí obviněných příslušníků pátrací skupiny se hájil tím, že „těchto metod používal proti těm vyšetřovancům, které pokládal nebo kteří mu byli označeni jako třídní nepřátelé a tyto metody pokládal za správné a odpovídající stanovisku strany o nekompromisním a nemilosrdném jednání s reakcí a agenty buržoazie v období diktatury proletariátu.“ Srov. VÚA-VHA, f. VKPR, k. 22, čj. 1622, Remta František špkt. - žádost o abolicí. Usnesení Vyššího vojenského prokurátora Praha, 25. 3. 1953, s. 1–2.

i rozhodováním soudů, a to až do chvíle, než je stále tentýž politický režim, případně jeho reprezentanti stojící v hierarchii výše než oni, začal považovat za překážku. Náhle museli převzít za své jednání zodpovědnost, čelit postihům, náhle se i oni „stali“ soudy odsuzovanými pachateli. Ze své perspektivy navíc prožívali tento jev úplně opačně, a sice tak, že „se stali“ oběťmi.

Přes naznačené možnosti výkladu i různé použití či „prožívání“ daných termínů, v nichž by se jistě dalo pokračovat, jsou příslušníci pátrací a výslechové skupiny 5. oddělení HŠ MNO, kteří se podíleli na brutálních perzekucích svých vojenských druhů, zcela jednoznačnými pachateli. Zůstanou jimi i přes v pozdějších letech uskutečněné soudní rehabilitace (!) a to nejen proto, jakým způsobem jednali během své služby, ale i proto, ve prospěch jakého režimu sloužili.⁹⁰⁷

Naproti tomu lidé, kteří čelili jejich praktikám a obecně zločinnosti komunistického režimu, zůstávají jeho skutečnými oběťmi. Zároveň, aniž by docházelo k jakémukoliv rozporu s tímto statutem, platí, že současně vnímáme mnohé z nich jako hrdiny.⁹⁰⁸

⁹⁰⁷ Srov. znění zákona č. 198/1993 Sb., *o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu*. Dostupné on-line: <https://www.abscr.cz/data/pdf/normy/zakon198-1993.pdf> (citováno k 25. 2. 2021).

⁹⁰⁸ Srov. znění preambule zákona č. 262/2011 Sb., *o účastnících odboje a odporu proti komunismu*. In: *Sbírka zákonů České republiky*. MV ČR, Praha 2011, s. 3252–3257.

Prameny

Archiv bezpečnostních složek

- sb. Svazky tajných spolupracovníků
- sb. Správa vyšetřování (sb. V)
- f. Hlavní správa rozvědky SNB – svazky (I. S)
- f. Hlavní správa Vojenské kontrarozvědky (302)
- f. Hlavní správa vojenské kontrarozvědky SNB (III. správa)
- f. Inspekce ministra vnitra (A8)
- f. Kartotéka Vojenské kontrarozvědky (VKR)
- f. Mapy zpráv zpracované studijním ústavem MV (Z)
- f. Německé soudy v říši (141)
- f. Personální spisy
- f. Ústředna Státní bezpečnosti (305)
- f. Velitelství Státní bezpečnosti (310)
- f. Vytříděné spisy sekretariátu MV (319)
- f. Zpravodajská správa Generálního štábu ČSLA (ZSGŠ ČSLA)
- f. Zvláštní vyšetřovací spisy (ZV)

Archiv Kanceláře prezidenta republiky

- f. Kancelář prezidenta republiky (KPR)

Archiv Národního divadla

- f. Osobní spisy

Národní archiv

- f. Generální prokuratura (GP)
- f. Správa sboru vězeňské výchovy (SSNV)
- f. Státní prokuratura
- f. Státní soud
- f. Ústřední výbor Komunistické strany Československa (ÚV KSČ)

Státní oblastní archiv v Praze

f. Krajský soud v Praze

Vojenský ústřední archiv-Vojenský historický ústav

sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. Vyšší vojenský soud Praha (VVS Praha)

sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. Nejvyšší soud-Vojenské kolegium (NS-VK)

sb. Prokurátorské spisy z let 1945 až 1968, f. Generální prokuratura-Hlavní vojenský prokurátor (GP-HVP)

f. Dr. Alexej Čepička (100/52)

f. Kvalifikační listiny (KVL)

f. Ministerstvo národní obrany (MNO)

f. Vojenská kancelář prezidenta republiky (VKPR)

f. Vojenské osobní spisy (VOS)

Vojenský ústřední archiv-Správní archiv Armády ČR

sb. Justiční dokumentace vojenských soudů, f. Vyšší vojenský soud Příbram (VVS Příbram)

Literatura

Monografie

BANDŽUCH, Tomáš – TOMEK, Prokop – STRAKA, Karel: *Ve službách republiky. 100 let od založení československého vojenského zpravodajství*. MO ČR-VHÚ, Praha 2018.

BÁRTA, Milan: *Inspekce ministra vnitra v letech 1953–1989. Výběr dokumentů*. ÚSTR, Praha 2009.

BENČÍK, Antonín – RICHTER, Karel: *Kdo byl generál Píka*. DOPLNĚK, Praha 1997.

BENČÍK, Antonín – RICHTER, Karel: *Tragický osud generála Heliodora Píky. Portrét československého vojáka a diplomata*. MO ČR, Praha 2001.

BENČÍK, Antonín – RICHTER, Karel: *Vražda jménem republiky. Tragický osud generála Heliodora Píky*. Nakladatelství Ostrov, Praha 2014.

BÍLEK, Jiří: *Pomocné technické prapory. O jedné z forem zneužití armády k politické perzekuci*. ÚDV, Praha 2002.

BÍLEK, Jiří – LÁNÍK, Jaroslav – ŠACH, Jan: *Československá armáda v prvním poválečném desetiletí. Květen 1945 – květen 1955*. MO ČR, Praha 2006.

BLÁHOVÁ, Ivana – BLAŽEK, Lukáš – BOŠTÍK, Martin – STARÁ, Tereza: *Jménem republiky! Osm případů zvládnuté komunistické justice*. Auditorium, Praha 2015.

BORÁK, Mečislav – JANÁK, Dušan: *Tábory nucené práce v ČSR 1948–1954*. Tilia, Šenov u Ostravy 1996.

BRET, Jan: *22 oprátek*. MO ČR-AVIS, Praha 1999.

CÍLEK, Roman: *Prokletí moci*. Magnet-Press, Praha 1991.

CÍLEK, Roman: *...a uvízneš za hrdlo*. Centurion, Praha 1993.

CÍLEK, Roman: *Čas triumfu, čas pomsty. 1948–1953: Pohled do zákulisí politických zločinů*. Tempo, Třebíč 1997.

CÍLEK, Roman: *Hrobaři iluzí aneb Kdo nepůjde s námi....* Rodiče, Praha 2003.

CÍLEK, Roman: *Běda tomu, kdo vyčnívá z řady. 1948–1952: pohled do zákulisí politických zločinů*. ČAS, Řitka 2015.

ČVANČARA, Jaroslav: *Pravomil Raichl. Život na hranici smrti*. ÚSTR, Praha 2017.

DVOŘÁKOVÁ, Zora: *Z letopisů třetího odboje*. Hříbal, Praha 1992.

HANZLÍK, František: *Únor 1948. Výsledek nerovného zápasu*. Prewon, Praha 1997.

HANZLÍK, František – POSPÍŠIL, Jan – POSPÍŠIL, Jaroslav: *Sluha dvou pánů*. Lípa, Vizovice 1999.

HANZLÍK, František – BEJČEK, Eduard: *Voják se srdcem bohéma. Genmjr. Richard Tesářík*. Lípa, Vizovice 2002.

HANZLÍK, František: *Vojenské obranné zpravodajství v zápasu o politickou moc 1945–1950*. ÚDV, Praha 2003.

HANZLÍK, František – VONDRÁŠEK, Václav: *Armáda v zápase o politickou moc v Československu v letech 1945–1948*. UO, Brno 2004.

HANZLÍK, František – VONDRÁŠEK, Václav: *Armáda v zápase o politickou moc v letech 1945–1948*. MO ČR-AVIS, Praha 2006.

HANZLÍK, František: *Případ kpt. Adolf Püchler. Svědectví agenta OBZ o nelegálním získávání financí zpravodajskou službou ministerstva vnitra 1946–1947*. ÚDV, Praha 2006.

HANZLÍK, František – KONEČNÝ, Karel: *Československý vojenský exil pro obnovu demokracie v Československu po únoru 1948*. UO, Brno 2009.

HANZLÍK, František: *Bez milosti a slitování. B. Reicin-fanatik rudého teroru*. Ostrov, Praha 2011.

HANZLÍK, František: *Krajané v USA a vojenský exil pro obnovu demokracie v Československu po únoru 1948*. MO ČR, Praha 2012.

HANZLÍK, František: *Diskriminace a perzekuce vojáků v Československu v letech 1945–1955*. Poweprint, Praha 2015.

HANZLÍK, František: *Tajné služby na cestě KSČ k moci 1945–1948. Únor 1948 – výsledek nerovného zápasu*. Nakladatelství Academia, Praha 2021.

HEJL, Vilém: *Zpráva o organizovaném násilí*. Univerzum, Praha 1990.

JOSTEN, Josef: *Československo žaluje.... Naše vojsko*, Praha 1993.

KAPLAN, Karel: *Nekrvavá revoluce*. Mladá fronta, Praha 1993.

KAPLAN, Karel: *Pět kapitol o únoru*. DOPLNĚK, Brno 1997.

KAPLAN, Karel: *StB o sobě. Výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*. ÚDV, Praha 2005.

KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Barrister & Principal, Brno 2008.

KAPLAN, Karel: *Kronika komunistického Československa. Klement Gottwald a Rudolf Slánský*. Barrister & Principal, Brno 2009.

KAPLAN, Karel: *Kronika komunistického Československa. Alexej Čepička - dobová dramata komunistické moci*. Barrister & Principal, Brno 2011.

KAPLAN, Karel: *Protistátní bezpečnost*. Plus, Praha 2015.

KLUČINA, Petr (ed.): *Vojenské dějiny Československa, V. díl (1945–1955)*. Naše vojsko, Praha 1989.

KOURA, Petr: *Podplukovník Josef Balabán: život a smrt velitele legendární odbojové skupiny Tři králové*. Rybka, Praha 2003.

KRATOCHVIL, Jan – KRATOCHVILOVÁ, Sabina (eds.): *Život ve stínu šibenice / Life in the Shadow of the Gallows*. Muzeum českého a slovenského exilu 20. století, Brno 2015.

KRATOCHVÍL, Antonín: *Žaluji. Svědectví a myšlenky o deformacích stalinské justice v Československu*. Česká expedice, Praha 1990.

KREISINGER, Pavel: *Brigádní generál Josef Bartík. Zpravodajský důstojník a účastník prvního i druhého československého odboje*. ÚSTR, Praha 2011.

KROUPA, Vlastislav: *Český antifašismus a odboj*. Naše vojsko, Praha 1988.

KUDRNA, Ladislav: „Útěkář“ Otakar Černý, plukovník letectva v záloze. *Jeden český osud na pozadí dvou totalitních režimů*. Naše vojsko, 2008.

LÁNÍK, Jaroslav (ed.): *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*. MO ČR-AVIS, Praha 2005.

LUKEŠ, Igor: *Československo nad propastí. Selhání amerických diplomatů a tajných služeb v Praze 1945–1948*. Prostor, Praha 2014.

MASKALÍK, Alex: *Elita armády. Československá vojenská generalita 1918–1992*. HWSK, Banská Bystrica 2012.

NAVRÁTIL, Jaromír – DOMAŇSKÝ, Josef: *Boj KSČ o lidovou armádu v etapě rozvíjení a přerůstání národně demokratické revoluce v revoluci socialistickou 1945–1948*. Naše vojsko, Praha 1962.

PALEČEK, Pavel: *Vrahem z povolání. Utrpení soudce Karla Vaše*. StilusPress, Praha 2015.

PEJČOCH, Ivo: *Vojenské osoby popravené v období politických procesů v letech 1949–1955*. MO ČR, Praha 2009.

PEJČOCH, Ivo: *Protikomunistické puče. Historie pokusů o vojenské svržení komunistického režimu v Československu v letech 1948 až 1958*. Svět křídel, Cheb 2011.

PEJČOCH, Ivo: *Vojáci na popravišti. Vojenské osobnosti, popravené v Československu z politických nebo kriminálních důvodů v období 1949–1985*. Svět křídel, Cheb 2011.

PLACHÝ, Jiří: *Horší než doba války. Osudy parašutistů z Velké Británie v poúnorovém Československu*. Svět křídel, Cheb 2014.

POVOLNÝ, Daniel: *Organizační vývoj Vojenské kontrarozvědky v letech 1945–1990*. MO ČR, Praha 2009.

SLANINA, Josef – VALIŠ, Zdeněk: *Generál Karel Kutlvašr*. Naše vojsko, Praha 1993.

ŠEDIVÝ, Zdeněk František: *Domeček. Mučírna na Hradčanech*. MOBA, Brno 2004.

ŠEDIVÝ, Zdeněk František – ŠEDIVÝ, František: *Bory – Mírov*. Nakladatelství Eva – Milan Nevole, Praha 2008.

ŠMIDRKAL, Pavel (ed.): *Okamžiky pro potlesk: půstoletí kultury v armádě*. MO ČR, Praha 2004.

ŠOLC, Jiří: *Ve službách prezidenta*. Vyšehrad, Praha 1994.

ŠOLC, Jiří: *Znamení trojského koně: životní příběh majora Jaromíra Nechanského*. Vyšehrad, Praha 2008.

ŠOUFEK, Miroslav: *Radotín v odboji a revoluci, 1939–1945*. MNV Radotín, Radotín 1946.

TAKÁČ, Ladislav: *Za slnkom slobody. Na správnej strane barikády*. MO SR, Bratislava 2008.

TOMEK, Prokop: *Estébáckou Prahou. Průvodce po pražských sídlech Státní bezpečnosti*. Academia, Praha 2013.

VALIŠ, Zdeněk: *Generál Karel Janoušek*. Nakladatelství V RÁJI, Praha 1997.

VANĚK, Jan: *Kapitán Nemo (Karel Nejedlý). Bojem národa k lepšímu míru lidstva*. Terezie Nejedlá, Cheb 1948.

VÁHALA, Rastislav: *Smrt generála*. Melantrich, Praha 1992.

VEBER, Václav: *Třetí odboj. ČSR v letech 1948–1953*. Univerzita Pardubice, Pardubice 2014.

Biografie a memoáry

FILIP, Zdeněk: *Cesty hrdinů československého zahraničního odboje 1939–1945*. VEDUTA, Mohelnice 2002.

PAŠEK, Petr: *Odsudte je k životu: svědectví generála Vladimíra Přikryla*. Konfrontace, Curych 1976.

PLACHÝ, Jiří – SEDLÁČEK, Tomáš: *Vydržet! Paměti generála Tomáše Sedláčka*. MO ČR-VHÚ, Praha 2015.

PŘIKRYL, Vladimír: *Za vlády tmy*. Naše vojsko, 1993.

VAŠ, Karel: *Moje perzekuce v právním státě aneb Epochální výlet české justice do 50. let XX. století*. Orego, Praha 2001.

VNUK, František (ed.): *Samuel Karol Korbel. Pamäti*. ÚPN, Bratislava 2011.

Sborníky a časopisy

BALÁŽ, Julius – MINAŘÍK, Pavel – JELEN, Miroslav: Dokumentace související s vyřizováním agendy spojené se zákonem č. 255/1946 Sb., uložena ve VHA. In: BALÁŽ,

Julius –JELEN, Miroslav (eds.): *Ročenka Vojenského historického archivu 2015*. MO ČR-VÚA, Praha 2016, s. 30–210.

BAKA, Igor – MASKALÍK, Alex: K povojnovým osudom dôstojníkov 1. čs. armádného zboru v ZSSR. In: BAKA, Igor – MASKALÍK, Alex (eds.): *Karpatsko-duklianska operácia: plány, realita, výsledky (1944–2004)*. VHÚ, Bratislava 2005, s. 241–255.

BÁRTOVÁ, Markéta: Theodor Bělecký - jeden z vyšetřovatelů Státní bezpečnosti 50. let. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, 2013, č. 11, s. 75–108.

BÁRTOVÁ, Markéta: Ludvík Souček, přednosta výsledkové skupiny 5. oddělení Hlavního štábu Ministerstva národní obrany v letech 1949–1951. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, 2016, č. 14, s. 109–134.

BÁRTOVÁ, Markéta: „Františku, ukaž mu, jaká je u tebe vojna, ať si dobytek nemyslí, že je na rekreaci.“ František Pergl, správce vojenské vazební věznice 5. oddělení Hlavního štábu Ministerstva národní obrany v letech 1949–1951. In: *Sborník Národního muzea v Praze*, řada A – historie, 70, č. 3–4, 2016, s. 12–20.

BÁRTOVÁ, Markéta: Akce POHOŘELEK. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, 2017, č. 15, s. 31–79.

BÁRTOVÁ, Markéta: „...Řekl mi, že mi páni vzkazují, že chcípnu jako pes.“ Případ pplk. Ludvíka Macháčka. In: *Paměť a dějiny*, 2017, roč. XI, č. 4, s. 62–72.

BÁRTOVÁ, Markéta: Příslušníci vyšetřovací skupiny 5. oddělení Hlavního štábu Ministerstva národní obrany a jejich podíl na perzekuci vojenských osob v letech 1948–1950. In: KARPÍŠEK, Jaromír – STURZ, Zbyněk – BLÁHOVÁ, Marie (eds.): *České, slovenské a československé dějiny 20. století. XII. díl*. UHK, Hradec Králové 2018, s. 201–212.

BÁRTOVÁ, Markéta: Emilie Faitová-Kolářová (1904–1978). Spolupracovnice československých bezpečnostních složek i jejich obětí. In: *Paměť a dějiny*, 2020, roč. XIV, č. 2, s. 75–95.

BÁRTOVÁ, Markéta: Životní osudy účastníka druhého a třetího odboje mjr. gšt. Josefa Kejdy. In: *Paměť a dějiny*, 2020, roč. XIV, č. 3, s. 90–102.

BÍLEK, Jiří: Tábor nucené práce Mírov. In: *Historie a vojenství*, 1998, roč. XLVII, č. 4, s. 91–116.

BÍLEK, Jiří: Vězni TNP Mírov. In: *Historie a vojenství*, 1998, roč. XLVII, č. 4, s. 144–153.

BÍLEK, Jiří: Hlavní směry, formy a etapy destrukce důstojnického sboru československé armády na přelomu čtyřicátých a padesátých let minulého století. In: *Sborník Vojenské akademie Brno*, řada C–D, 2002, č. 2, s. 203–213.

- BÍLEK, Jiří: Československo a jeho armáda v roce 1945. In: *Historie a vojenství*, 2005, roč. LIV, č. 2, s. 37–49.
- BÍLEK, Jiří: Bedřich Reicin-iniciátor i oběť. In: PERNES, Jiří – FOITZIK, Jan (eds.): *Politické procesy v Československu po roce 1945 a „případ Slánský“*. Prius-ÚSD AV ČR, Brno 2005, s. 320–331.
- BÍLEK, Jiří: „Armáda jde s lidem“. K úloze československé armády ve dnech února. In: *Historie a vojenství*, 2008, roč. LVII, č. 1, s. 59–74.
- BŘACH, Radko (ed.): *Destrukce čs. důstojnického sboru po únoru 1948*. Sborník z vědeckého semináře konaného 9. 12. 1992. HÚ AČR, Praha 1993.
- BŘACH, Radko: Perzekuční zásah proti důstojníkům 11. pěší divize v Plzni v letech 1950–1952. In: *Historie a vojenství*, 1993, roč. XLII, č. 5, s. 3–53.
- BŘACHOVÁ, Věra: Destrukce důstojnického sboru čs. armády po únoru 1948. In: *Historie a vojenství*, 1992, roč. XLI, č. 3, s. 109–127.
- BŘACHOVÁ, Eva: Akce „D“ a internace československých důstojníků v TNP Mírov. In: *Politické elity v Československu 1918–1948*, Sešity Ústavu pro soudobé dějiny, sv. 20. ÚSD AV ČR, Praha 1994, s. 181–193.
- DRŠKA, Paľo: Boj KSČ za upevňovanie ľudovodemokratického charakteru armády (1945–1948). In: *Historie a vojenství*, 1971, roč. XX, č. 2–3, s. 298–323.
- FABŠIČOVÁ, Věra – VALIŠ, Zdeněk: *Vojenské osoby, odsouzené státním soudem Praha, Brno, Bratislava v letech 1948–1952*. HÚ ČSA, Praha 1992.
- FABŠIČOVÁ, Věra – VALIŠ, Zdeněk: Zákon č. 231/1948 Sb. a obranné zpravodajství Čs. armády. Aplikace zákona č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky v představách 5. oddělení hlavního štábu. In: *Securitas Imperii 2*, 1995, s. 271–279.
- FENYK, Jaroslav – HAVLÍK, Tomáš: Trestná činnost příslušníků některých represivních orgánů v 50. letech. In: *Prokuratura. Časopis Generální prokuratury ČSFR*, č. 3-4, 1992, s. 5–75.
- HANZLÍK, František: Generál Heliodor Píka. Tragický osud vlastence. In: *Historie a vojenství*, 1992, roč. XLI, č. 1, s. 72–80.
- HANZLÍK, František: K problematice budování důstojnického sboru Československé armády v roce 1945. In: *Historie a vojenství*, 1992, roč. XLI, č. 6, s. 76–101.
- HANZLÍK, František: K možnosti použití armády prezidentem dr. E. Benešem při řešení únorové krize v roce 1948. In: *Edvard Beneš - československý a evropský politik*. Sv. 2. Sborník projevů a příspěvků k 110. výročí narození druhého československého prezidenta. Nadace Jiřího z Poděbrad pro evropskou spolupráci, Brno 1994, s. 123–139.

HANZLÍK, František: Uplatňování sovětského vlivu na budování československé branné moci koncem roku 1944 a v roce 1945. In: VODIČKA, Stanislav – GONĚC, Vladimír (ed.): *Češi a Slováci a Východní Evropa ve 20. století*. Sborník Vojenské akademie v Brně, řada C, mimořádné číslo, 1994, s. 387–394.

HANZLÍK, František: K problematice zápasu o koncepci výstavby čs. branné moci v letech 1945–1948. In: KRČ, Miroslav (ed.): *Československé a polské cesty ke svobodě a suverenitě*. Sborník Vojenské akademie v Brně, 1996, s. 168–195.

HANZLÍK, František: Nové poznatky o obranném zpravodajství. Stav zkoumané problematiky v archivech. In: KOCIÁN, Jiří – TŮMA, Oldřich (eds.): *Deset let soudobých dějin. Jednání sekce Soudobé dějiny na VIII. sjezdu českých historiků*. ÚSD AV ČR, Praha 2001, s. 56–64.

HANZLÍK, František: Podíl OBZ na perzekuci důstojnického sboru po únoru 1948. In: PERNES, Jiří – FOITZIK, Jan (eds.): *Politické procesy v Československu po roce 1945 a „případ Slánský“*. Prius-ÚSD AV ČR, Brno 2005, s. 291–319.

HANZLÍK, František: Byl skutečně Bedřich Reicin agentem gestapa? In: *Přísně tajné!* Literatura faktu, 2007, č. 3, s. 97–112.

HANZLÍK, František: O „bílých místech“ v životě Bedřicha Reicina. In: *Soudobé dějiny*, 2008, roč. 15, č. 1, s. 22–61.

HANZLÍK, František: Obranné zpravodajství a únor 1948, podíl OBZ na perzekuci důstojnického sboru po únoru 1948. In: KOCIAN, Jiří – DEVÁTÁ, Markéta (eds.): *1948. České křižovatky evropských dějin*. ÚSD AV ČR, Praha 2011, s. 111–118.

HANZLÍK, František: Proč byl odvolán gen. Ludvík Svoboda z funkce ministra národní obrany v dubnu 1950. In: PEJČOCH, Ivo – TOMEK, Prokop (eds.): *Od svobody k nesvobodě 1945–1956*. MO ČR, Praha 2011, s. 148–161.

HANZLÍK, František: Úloha armádního obranného zpravodajství a Bedřicha Reicina při mimosoudní perzekuci vojáků po únoru 1948. In: *Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity*, řada společenských věd, 2014, roč. 28, č. 1, s. 88–103.

HANZLÍK, František: Čepičkova justice jeden z nástrojů perzekucí po únoru 1948. In: *Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity*, řada společenských věd, 2015, roč. 29, č. 1, s. 87–94.

HANZLÍK, František: Perzekuce vojáků po únoru 1948 - Akce Armádní poradní sbor. In: *Vojenské rozhledy*, 2017, roč. XXVII, č. 1, s. 121–124.

- HANZLÍK, František: Utajená vazba Hrdiny SSSR. Životní osudy Richarda Tesaříka v období poúnorových perzekucí v armádě 1948–1954. In: *Securitas Imperii* 30, 2017, č. 1, s. 136–175.
- HAVLÍČEK, Juraj: K otázke formovania a národnostného zloženia veliteľského zboru československej armády v rokoch 1945–1948. In: *Historie a vojenství*, 1993, roč. XLII, č. 2, s. 91–109.
- KAPLAN, Karel: Procesy s československou generalitou. In: *Historie a vojenství*, 1990, roč. XXXIX, č. 3, s. 46–56.
- KLŮC, Jiří: Hrdinství z Východu jim nepomohlo. In: *Paměť a dějiny*, 2019, roč. XIII, č. 1, s. 36–46.
- KUDRNA, Ladislav: Vojenské obranné zpravodajství (1945–1950). In: *Paměť a dějiny*, 2008, roč. II, č. 1, s. 76–89.
- LICHNOVSKÝ, Milan: Bedřich Reicin a Československá armáda I. In: *Historie a vojenství*, 1994, roč. XLIII, č. 1, s. 3–36.
- LICHNOVSKÝ, Milan: Bedřich Reicin a Československá armáda II. (1945–1948). In: *Historie a vojenství*, 1994, roč. XLIII, č. 2, s. 3–44.
- LICHNOVSKÝ, Milan: Bedřich Reicin a Československá armáda III. (1948–1952). In: *Historie a vojenství*, 1995, roč. XLIV, č. 6, s. 81–117.
- MALLOTA, Petr: Voják druhého a třetího odboje Miroslav Jebavý. In: *Paměť a dějiny*, 2011, roč. V, č. 4, s. 108–124.
- MALLOTA, Petr: Protikomunistická odbojová organizace Praha-Žatec. Konstrukce, provokace či skutečnost? In: *Solitér. Pocta historikovi Václavu Veberovi*. ÚSTR, Praha 2012, s. 75–102.
- MALLOTA, Petr: Protikomunistická odbojová organizace Praha-Žatec. Spekulace, fakta a role Jiřího Vovsa. In: *Securitas Imperii* 24, 2014, č. 1, s. 234–266.
- MALLOTA, Petr: „Vše pro kamarády, čest a svobodu národa!“. Květoslav Prokeš a jeho role v protikomunistickém odboji. In: *Paměť a dějiny*, 2018, roč. XII, č. 2, s. 83–94.
- MASKALÍK, Alex: K osudom slovenských dôstojníkov po februári 1948. In: ŽÁČEK, Pavel – KOŠICKÝ, Patrik – GULDANOVÁ, Eva (eds.): *Moc verzus občan. Úloha represie a politického násillia v komunizme. Zborník z medzinárodného seminára*. ÚPN, Bratislava 2005, s. 195–208.
- MIKULKA, Radek: Plk. gšt. František Hála-neprávem opomíjený voják a diplomat. In: *Morava v boji proti fašismu/Brno*. MZM, Brno 2008, s. 309–317.

NAVRÁTIL, Jaromír – HOCHSTEIGER, Tibor: Očista velitelského sboru v poúnorovém období výstavby čs. lidové armády. In: *Historie a vojenství*, 1962, roč. XI, č. 6, s. 757–798.

NAVRÁTIL, Jaromír: K otázce výstavby Československé armády před rokem 1968. In: *Historie a vojenství*, 1992, roč. XLI, č. 5, s. 101–125.

PALEČEK, Pavel: Zapomenutý generál. Příběh náčelníka hlavního štábu Bohumila Bočka (1945–1948) a jeho syna Zdeňka. In: *Po stopách nedávné historie: Sborník k 75. narozeninám doc. Karla Kaplana*. ÚSD AV ČR, Praha 2003.

PEJČOCH, Ivo: Podporučík Oldřich Vodička. In: *Historie a vojenství*, 2013, roč. LXII, č. 4, s. 88–95.

PLACHÝ, Jiří: „Muži bez křídel“ – poválečné osudy příslušníků čs. výsadkových skupin ze Západu. In: *Legionářský směr*, 2013, č. 1, s. 16–19.

PLACHÝ, Jiří: Jaroslav Procházka (1897–1980). In: ANEV, Petr – BÍLÝ, Matěj (eds.): *Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921–1989), L–Z*. Nakladatelství Academia–ÚSTR, Praha 2018, s. 209–212.

PULEC, Martin: Agenturní činnost Mileny Markové. In: *Securitas Imperii* 7, 2001, s. 252–285.

ROKOSOVÁ, Šárka: Případ Miloslav Choc a spol. In: *Securitas Imperii* 12, 2005, s. 53–108.

STEHLÍK, Eduard: Život a smrt generálmajora Karla Lukase. In: *Securitas Imperii* 12, 2005, s. 173–208.

SVOBODA, Libor: Život a dílo Miloše Knorra. In: *Paměť a dějiny*, 2008, roč. II, č. 3, s. 44–54.

ŠOLC, Jiří: KSČ-vedoucí síla budování ČSLA jako armády socialistického typu v letech 1948–1955. In: *Historie a vojenství*, 1971, roč. XX, č. 2–3, s. 324–350.

ŠOLC, Jiří: Akce Hansa. Případ majora Nechanského. In: *Historie a vojenství*, 2007, roč. LVI, č. 2, s. 48–63.

ŠOLC, Jiří: Akce Hansa. Případ majora Nechanského. In: *Historie a vojenství*, 2007, roč. LVI, č. 3, s. 24–39.

ŠOLC, Jiří: Táta parašutistů. In: *Historie a vojenství*, 1996, roč. XLV, č. 4, s. 156–177.

ŠTAIGL, Jan: Armáda na Slovensku ako objekt a subjekt politických represíí po februári 1948. In: PEŠEK, Jan (ed.): *V tieni totality. Perzekúcie na Slovensku v začiatkoch komunistickej totality (1948–1953)*. Zborník materiálov z vedeckej konferencie v Bratislave 10. 4. 1996, doplnený o spomienky perzekvovaných osob. HÚ SAV, Bratislava 1996, s. 45–56.

ŠTAIGL, Jan: K otázke zastúpenia Slovákov v dôstojníckom zbore československej armády po februári 1948. In: GONĚC, Vladimír (ed.): *Česko-slovenská historická ročenka*. MU, Brno 1998, s. 123–130.

ŠTAIGL, Jan: Organizácia a hlavné smery činnosti obranného spravodajstva (vojenskej kontrarozvedky) čs. armády v rokoch 1945–1970. In: *Vojenská história*, 2001, roč. 5, č. 4, s. 62–84.

ŠTAIGL, Jan: Formovanie a vývoj dôstojníckeho zboru čs. armády na Slovensku v rokoch 1945–1948. In: *Vojenská história*, 2007, roč. 11, č. 4, s. 61–89.

ŠVAŘÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, Radmila: O paměti, historii, vědomí a nevědomí. Současná bádání v paměťových studiích. In: *Dějiny - teorie - kritika*, 2007, č. 2, s. 232–255.

TOMEK, Prokop: Hrdina odboje Rudolf Krzák agentem CIA? In: *Paměť a dějiny*, 2008, roč. II, č. 1, s. 174–181.

TOMEK, Prokop: Sto let od narození generálmajora v.v. Rudolfa Krzáka. In: *Historie a vojenství*, 2014, roč. LXIII, č. 4, s. 72–81.

VACEK, Eduard: Stručná charakteristika některých pracovníků Stb a 5. oddělení ministerstva národní obrany hlavního štábu. In: *Historická penologie*, 2004, č. 5, str. 12–16.

VALIŠ, Zdeněk: Třetí vojenský odboj. In: BABKA, Lukáš – VEBER, Václav (eds.): *Za svobodu a demokracii III. Třetí (protikomunistický) odboj*. M&V, Hradec Králové 2002, s. 27–32.

VALIŠ, Zdeněk: Bez rozsudku (Vojenský likvidační tábor Mírov). In: *Vojenské rozhledy*, 2006, roč. XV, č. 2, s. 165–189.

VALIŠ, Zdeněk: Plukovník Bohumír Nitsch-Nyč. In: *Vojenské rozhledy*, 2007, roč. XVI, č. 3, s. 205–211.

VYHLÍDAL, Milan: Čeněk Hruška (1889–1965). In: ANEV, Petr – BÍLÝ, Matěj (eds.): *Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921–1989)*, A–K. Nakladatelství Academia–ÚSTR, Praha 2018, s. 482–485.

ŽÁČEK, Pavel: Na obě strany. Československé vojenské zpravodajství 50. až 80. let dvacátého století očima „krtka“. In: VOJTÁSEK, František – ŽÁČEK, Pavel: *Francouzský krtk. V první linii studené války*. Svět křídel, Cheb 2003, s. 187–259.

Autorčiny k tématu relevantní studie – v tisku

BÁRTOVÁ, Markéta: Miroslav Plešmíd (1912–1950). In: MALLOTA, Petr (ed.): *Popravení z politických důvodů (1948–1989)*. ÚSTR, Praha.

BÁRTOVÁ, Markéta: Josef Pohl (1911–1950). In: MALLOTA, Petr (ed.): *Popravení z politických důvodů (1948–1989)*. ÚSTR, Praha.

BÁRTOVÁ, Markéta: Claudius Šatana (1916–1950). In: MALLOTA, Petr (ed.): *Popravení z politických důvodů (1948–1989)*. ÚSTR, Praha.

BÁRTOVÁ, Markéta: Případ Evy Dvořáčkové. Třetí odboj uvnitř vojenského obranného zpravodajství. In: *Ročenka Muzea XX. století*, 2021, roč. I, č. 1.

Tisk

CÍLEK, Roman: Případ „Generál Kutlvašr a spol.“. *Hlas revoluce*, 31. 5. 1968, roč. 21, č. 11, s. 3.

CÍLEK, Roman: Případ „Generál Kutlvašr a spol.“. *Hlas revoluce*, 14. 6. 1968, roč. 21, č. 12, s. 3.

CÍLEK, Roman: Případ „Generál Kutlvašr a spol.“. *Hlas revoluce*, 28. 6. 1968, roč. 21, č. 13, s. 3.

CÍLEK, Roman: Prokletí moci. Cesta za tajemstvím Reicinova 5. oddělení. *Hlas revoluce*, 10. 1. 1969, roč. 21, č. 1, s. 6.

CÍLEK, Roman: Prokletí moci. Cesta za tajemstvím Reicinova 5. oddělení. *Hlas revoluce*, 24. 1. 1969, roč. 21, č. 2, s. 6.

GAZDÍK, Jan: Prosím, vraťte mi manžela. *Mladá fronta DNES*, 23. 3. 2007. Dostupné online: <https://www.pressreader.com/czech-republic/mf-dnes/20070323/281715495163630> (citováno k 1. 2. 2021).

RIEDL, Jaroslav: „Nejhorší to bylo v domečku na Hradčanech“, vypovídá Václav Strejček. *Jihočeská Pravda*, 27. 7. 1990, s. 5.

Absolventské práce

HANZLÍK, František: *Formování důstojnického sboru československé armády v letech 1945–1948*. Disertační práce, FF MU, Brno 1992.

HANZLÍK, František: *Bezpečnostní složky v boji o uchopení politické moci v českých zemích v letech 1945–1948*. Habilitační práce, FF MU, Brno 1996.

HRUBECKÝ, Jan: *Perzekuce příslušníků hraničářských pluků armády první republiky v době komunistické totality*. Magisterská diplomová práce, FF UHK, Hradec Králové 2016.

POLNAR, Stanislav: *Vyšetřování protistátní trestné činnosti příslušníků československé armády v letech 1948–1989*. Disertační práce, PF UK, Praha 2018.

SLÁDKOVÁ, Daniela: *Politické perzekuce příslušníků armády od února 1948*. Bakalářská diplomová práce, FSV UK, Praha 2014.

STEHLÍK, Eduard: *Za službu vlasti smrt. Vznik, budování, rozvoj a zánik armády demokratického Československa na příkladu osudů generálmajora Karla Lukase (1897–1949)*. Disertační práce, FF UP, Olomouc 2016.

ŽÁČEK, Pavel: *Ilegální časopis „V BOJ“: Odbojová organizace „Družstvo v prvním sledu“ v roce 1939*. Disertační práce, FSV UK, Praha 2001.

Edice dokumentů

BÍLEK, Jiří: *Československá armáda jako oběť i nástroj politické perzekuce. Sborník vybraných dokumentů z let 1948–1953*. MO ČR, Praha 2005.

BŘACHOVÁ, Věra (ed.): Dopis generála H. Píky prezidentu Gottwaldovi (I). In: *Historie a vojenství*, 1992, roč. XLI, č. 1, s. 112–139.

BŘACHOVÁ, Věra (ed.): Dopis generála H. Píky prezidentu Gottwaldovi (II). In: *Historie a vojenství*, 1992, roč. XLI, č. 2, s. 115–149.

HANZLÍK, František: *Případ kpt. Adolf Püchler. Svědectví agenta OBZ o nelegálním získávání financí zpravodajskou službou ministerstva vnitra 1946–1947*. ÚDV, Praha 2006.

VOREL, Jaroslav – ŠIMÁNKOVÁ, Alena – BABKA, Lukáš (eds.): *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech. Díl III*. ÚDV, Praha 2004.

Internetové zdroje

AMBROS, Martin: *Plk. gšt. Josef Kejda*. Dostupné on-line: <https://rotanazdar.cz/?p=73966> (citováno k 21. 10. 2020).

PALEČEK, Pavel: *Vrahem z povolání. Utrpení soudce Karla Vaše*. Dostupné on-line: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10565076526-vrahem-z-povolani-utrpeni-soudce-karla-vase/21338255730> (citováno k 9. 6. 2019).

Evidence účastníků odboje a odporu proti komunismu, jimž bylo vydáno osvědčení dle zákona č. 262/2011 Sb. Dostupné on-line: <http://3odboj.army.cz/vydana-osvedceni> (citováno k 31. 1. 2021).

Rozhovor s Karlem Vašem. Dostupné on-line: <https://www.pametnaroda.cz/cs/vas-karel-1916> (citováno k 1. 1. 2021).

Slavnostní předání Ceny Václava Bendy 2011. Dostupné on-line: <https://www.ustrcr.cz/o-nas/cena-vaclava-bendy/slavnostni-predani-ceny-vaclava-bendy-2011/> (citováno k 14. 1. 2020).

Text Košického vládního programu. Dostupné on-line: http://www.totalita.cz/txt/txt_kv.pdf (citováno k 20. 11. 2020).

Právní předpisy

Zákon č. 255/1946 Sb., *o příslušnících československé armády v zahraničí a o některých jiných účastnících národního boje za osvobození*. Plné znění zákona dostupné on-line: <https://www.abscr.cz/data/pdf/normy/zakon/255-1946.pdf> (citováno k 5. 8. 2019).

Zákon č. 247/1948 Sb., *o táborech nucené práce*. Plné znění zákona dostupné on-line: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1946-255> (citováno k 1. 12. 2019).

Zákon č. 82/1968 Sb., *o soudní rehabilitaci*. In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. MS ČSSR, Praha 1968, s. 230–236.

Zákon č. 119/1990 Sb., *o soudní rehabilitaci*. In: *Sbírka zákonů České a Slovenské Federativní republiky*. FMV, Praha 1990, s. 518–524.

Zákona č. 181/2007 Sb., *o Ústavu pro studium totalitních režimů a o Archivu bezpečnostních složek a o změně některých zákonů*. Plné znění zákona dostupné on-line: <https://www.abscr.cz/data/pdf/normy/zakon/181-2007.pdf/> (citováno k 5. 8. 2019).

Zákon č. 262/2011 Sb., *o účastnících odboje a odporu proti komunismu*. In: *Sbírka zákonů České republiky*. MV ČR, Praha 2011, s. 3252–3257.

Zkratky

ABS	Archiv bezpečnostních složek
AKPR	Archiv Kanceláře prezidenta republiky
APS	Armádní poradní sbor
ATK	Armádní tělovýchovný klub
AUS VN	Armádní umělecký soubor Víta Nejedlého
AV	Akademie věd
brig. gen.	brigádní generál
CIC	Counter Intelligence Corps
ČSA	Československá armáda
ČSAD	Československá státní automobilová doprava
ČSFR	Česká a Slovenská Federativní republika
ČSLA	Československá lidová armáda
ČSNS	Československá strana národně socialistická
ČSSR	Československá socialistická republika
ČSVS	Československá vojenská správa
ČSR	Československá republika
ČR	Česká republika
div. gen.	divizní generál
DOZ	důstojník Obranného zpravodajství
FF	Filozofická fakulta
FMV	Federální ministerstvo vnitra
FSV	Fakulta sociálních věd
gen.	generál
genmjr.	generál major
GP HVP	Generální prokuratura Hlavní vojenské prokuratury
GŠT	Generální štáb
HG	Hlinková garda
HIS	Hlavní informační správa
HKS	Hlavní kádrová správa
HS OBZ	Hlavní správa Obranného zpravodajství
HS VKR	Hlavní správa Vojenské kontrarozvědky
HSVO	Hlavní správa výchovy a osvěty

HŠ MNO	Hlavní štáb Ministerstva národní obrany
HÚ AČR	Historický ústav Armády České republiky
HVP GP	Hlavní vojenská prokuratura Generální prokuratury
IMV	Inspekce ministra vnitra
KPR	Kancelář prezidenta republiky
kpt.	kapitán
KPV	Konfederace politických vězňů
KŘ	kázeňský řád
KSČ	Komunistická strana Československa
KSSS	Komunistická strana Sovětského svazu
KV	krajské velitelství
KVO	kurz velitele oddílů
KVV	krajské vojenské velitelství
MNO	Ministerstvo národní obrany
MO	Ministerstvo obrany
MS	Ministerstvo spravedlnosti
MŠANO	Ministerstvo školství a národní osvěty
MU	Masarykova univerzita
MV	ministerstvo vnitra
NA	Národní archiv
NKVD	Nacionalnyj komitět vnutrennych děl
NOS	Národní obranný svaz
npor.	nadporučík
NPT	nápravně pracovní tábor
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei
OBZ	Obranné zpravodajství
ON	Obrana národa
OSS	Office of Strategic Services
ÓUNZ	Okresní ústav národního zdraví
OWI	Office of War Information
OZ	Obranné zpravodajství
PF	Právnická fakulta
plk.	plukovník
PNS	Prozatímní národní shromáždění

por.	poručík
pplk.	podplukovník
ppor.	podporučík
PTP	pomocný technický prapor
PÚ	pracovní útvar
PVVP	Posádkové velitelství Velké Prahy
RAF	Royal Air Force
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SOA	Státní oblastní archiv
SOBZ	Správa Obranného zpravodajství
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
StB	Státní bezpečnost
SVS	Sbor vězeňské stráže
škpt.	štábní kapitán
odd., odděl.	oddělení
TNP	tábor nucené práce
TS	tajný spolupracovník
TS	tankový sbor
UHK	Univerzita Hradec Králové
UK	Univerzita Karlova
UP	Univerzita Palackého
USA	United States of America
ÚDV	Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu
ÚES	Ústřední eskortní středisko
ÚPN	Ústav památi národa
ÚSD	Ústav soudobých dějin
ÚSTR	Ústav pro studium totalitních režimů
ÚV	ústřední výbor
ÚVOD	Ústřední vedení odboje domácího
VA	Vojenská akademie
VHA	Vojenský historický archiv
VHÚ	Vojenský historický ústav
VKR	Vojenská kontrarozvědka
VLU	Vojenské letecké učiliště

VO	vojenská oblast
VOP	Vojenská obvodová prokuratura
VŠ	Válečná škola
VŠV	Vysoká škola válečná
VTÚ	Vědecký technický ústav
VÚ	vojenský útvar
v.v.	ve výslužbě
VVP	Velitelství Velké Prahy
VVT	vojenský výcvikový tábor
VVU	Vysoké válečné učiliště
VVÚ	Vojenský výzkumný ústav
VVZS	Velitelství vojenské zpravodajské služby
VZ	vojenské zpravodajství
ZS GŠ	Zpravodajská správa Generálního štábu

Obrazová příloha

Div. gen. Bedřich Reicin

VÚA – VHA, f. VOS, div. gen. Bedřich Reicin, nedat. [1950]

NA, f. MNB 8/3, k. 58, Bedřich Reicin ve vazbě, 1951

Brig. gen. Josef Musil

1. Č. karty 5221		2. Datum a místo narození <i>23.3.1900 Osora Bityška, okr. Pálk. Meziříčí</i>		12. Poslední povýšení			
3. Příjmení a jméno, akad. titul MUSIL JOSEF		4. Národnost <i>česká</i>		hodnost	účinnost	OV (čís., str., rok)	
9. V KSČ od <i>1.7.1945</i>		č. leg.: <i>910.893</i>		5. Sociální původ (syn dělníka, úředníka, továrníka atd.) <i>syn kováře</i>		<i>brig. gen. 1.10.1949 108793/1949</i> <i>voj. 11.1951 RMNO-995/51</i>	
V ČSM od		č. leg.:		6. Druh vojska <i>děl.</i>			
Členství v jiných org. a kterých <i>SČSP</i>		7. Skupina a stupeň <i>val. 1</i>		8. Stav (svob., žen., rozv., ovdovělý) <i>žen.</i>		14. Kolikrát sloužil v čs. armádě (odekdy do kdy pokaždé sloužil) <i>od 6.10.1920 do 15.3.1939</i> <i>od 5.5.1945 do dnešní doby</i>	
10. Znalost cizích jazyků		dobře nebo částečně		11. Jaké školy a kdy absolvoval			
<i>německy</i>		<i>dobře</i>		všeob. <i>reálka s matur. v roce 1922</i>			
<i>polsky</i>		<i>dobře</i>		odborné <i>absolutorium zeměměřič. inženýrství dosáhl v r. 1945</i>			
<i>rusky</i>		<i>část.</i>		vojenské <i>zák. důst. šk. r. 1921</i> <i>VA r. 1922-1923</i> <i>aplikac. šk. r. 1924</i> <i>VOU r. 1933-1936</i>			
<i>francouzsky</i>		<i>část.</i>		politické <i>okresní šk. SB Praha 1947</i> <i>14 denní Slapy 1949</i> <i>4 nadělní Slapy 1950 ze služebníh důrodů nedokončeno</i>			
<i>anglicky</i>		<i>část.</i>		13. Napíšte: 1. sloužil-li jste v cizích armádách (v kterých), 2. sloužil-li jste ve vládním vojsku, v arm. t. zv. Slovenského státu nebo v čs. armádě na západě (Stř. východě) v 1. sboru v SSSR, 3. odekdy dokdy a jaké funkce jste tam zastával, 4. zúčastnil-li jste se bojů, kde a proti komu jste bojoval. <i>v cizích armádách jsem nesloužil</i>			

ABS, f. VKR, Kartotéka, Evidenční karta Josefa Musila (avers), nedat.

ABS, sb. V-MV, a. č. V-2457 MV, Josef Musil ve vazbě, nedat. [1951]

Plk. Richard Mysík

Richard Mysík *plk. del. vel. 2* 828 Rok narození odv. 1903/1921

Narozen 28.1.1903 v Liberec okres Liberec

Služ. přidělení: příslušný Bošín okres Nymburk národnost česká

Kmen, těleso: ženatý, 1 syn náboženství: řím. kat.

Skolní vzdělání: 7 tř. reál. gymn. 4 mal. Praha 18/6.1927

Voj. vzdělání: VA. 1927/28, apl. šk. del. 1923/24

Počet dětí: 2 - 1943 - 1948

rok narození: 1939, č. med. za chrabrost

Vyznamenání: med. za zásl. I. st.

dobře něm

Znalost řeči: velmi dobře

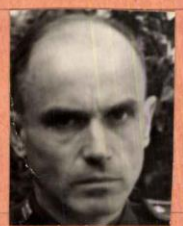
Pres. sl. konal od 4/10.1921 do Kde VA.

Jméno manželky: Kateřina Důbravcová

roz. Důbravcová 12/2.1911 Lučky u Rámbouka

Bydliště	místo	Praha XII	Změna
	ulice	Přemyslovská	
	čp./n.	11	

Tiskárna MNO Praha — 47-590

Značka spisu	Datum	O b s a h	Poznámka
	8/5.1945	u 1. mor. brig. vel. roty + Okamovci	
	6/6.1945	z oblasť PVP - příslušná 5. odd.	
del 357/4 aut. 1946	31.5.46	přemístěn od PVP k 5. odd. VO. 1 a 10. 5. odd.	
DDR-MNO č. 97/46 v. L.	30.7.46	přemístěn od Voj. 5. odd. k 5. odd. hl. št. jednot. 20. odd.	31356/1946
	30.11.1946	št. č. 113/46 str. 1329 datum 30/11 1946	DDR-5. odd. č. 20146.1
		klasifik. přískhod k 5. odd. hl. št.	
	24.12.48	nemůže být jím v době před zahájením kuren pro velitele vojenských těles uvolněn pro prakt. u oddílů a to ze služebních důvodů	Mysík "Vygjádření" uložení ve spisch.
	24.1.49	zvolán na jednání výškového šumu ve VKRS Slapy u Vrch. do 5.2.49. Přisouzení o kare. je složení.	DDR-5. odd. č. 3:1/1949
č. 58.327/50 osob.	30/4.1950	přemístěn k VVT. Jince (TSD. 351)	Os. spis odevzdan spisovně 3/5.50

ABS, f. VKR, Kartotéka, Evidenční karta Richarda Mysíka, nedat.

Pplk. Otakar Tylš

VÚA-VHA, sb. 255, sign. 127523/47,
Otakar Tylš v civilu, nedat. [40. léta]

VÚA-VHA, f. VOS, Otakar Tylš, nedat.
[1949]

ABS, sb. V-MV, a. č. V-1768 MV, Otakar Tylš ve vazbě, nedat. [1951]

Mjr. Jan Peleška

III. *12* Jan Peleška *kpt. Jan* 952 Rok 1917/1937

hojnost

Narozen 6.4.1917 v Rumburku okres dtto.

Služ. přidělení: *DOZ, P.V. Chut* příslušný Plzně okres dtto. národnost česká

Kmen. těleso: *p. W. 38* Stav: *ženatý* náboženství: *řím. kat.*

Školní vzdělání: *Gymnasium s maturitou* Povýšen na:

Voj. vzdělání: *šk. pro důst. pěch. v zál. kurs assan, šifr. a zprav.* por. OV 86 poř. 115.46 Sloužil ve vlád. voj. ne

Počet dětí - rok narození: - npor. OV 97/46 poř. 28.10.46 od do ne

Vyznamenání: - kpt. OV 88/48 poř. 1.10.47 od do ne

dobře *německy, anglicky* Je partyzánem ne

Znalost řečí velmi dobře škpl. OV 702/49 poř. 1.10.49 od do ne

Je polit. vězněm ne

Pres. sl. konal od *1.10.32* do *30.3.1939* Kde *p.pl.38* mjr. OV poř. Přijat podle zák. č. 72, § *aktivován*

Jméno manželky *Věra* pplk. OV poř.

roz. *Janouškovcová* plk. OV poř.

Bydliště	místo	<i>Cheb Tabov</i>	Změna
	ulice	<i>Britská Wilsonova</i>	
	čp./n.	<i>44 2001</i>	

Tiskárna MNO Praha — 47-590

ABS, f. VKR, Kartotéka, Evidenční karta Jana Pelešky (avers), nedat.

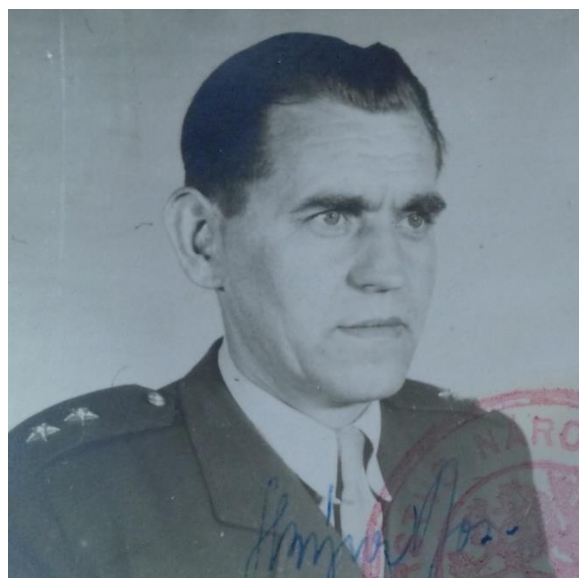

NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis Jana Pelešky, Jan Peleška, nedat. [1953]

Kpt. Josef Skýva

VÚA-VHA, f. VOS, Josef Skýva, nedat.
[1932]

VÚA-VHA, f. VOS, Josef Skýva, nedat.
[1949]

VÚA-VHA, f. VOS, Josef Skýva, 1951

Plk. Bohumír Nyč

nyč 885 Rok nar./rok odv. 1900/1920

N y č Bohumír hodnost *pub. pub.*

Narozen 30/11.1900 Návojně okres Uher. Brod

Služ. přidělení: 703 - 5. rotd. příslušný Hodonín okres Hodonín národnost česká

Kmen. těleso: 703 Stav: ženat náboženství: řím.kat.

Školní vzdělání: 4tř.voj.reálky Povýšen na:

Voj. vzdělání: 3 roč.pěší kadetky por. OV 1.10.21 Sloužil ve vlád. voj. ne

Počet dětí 2, 1940, 1943 rok narození: 1 roč.kurs při voj.akad. npor. OV 43/28 28/10.26 od 28/10.26 do 28/10.26 Sloužil v čs. zahr. arm. ne

Vyznamenání: váleč.kříž, zásl.med. kpt. OV 54/30 28/10.30 od 28/10.30 do 28/10.30 Je partyzánem ne

Znalost řečí: dobře skpt. OV 54/36 1/10.36 od 1/10.36 do 1/10.36 Je polit. vězněm ano

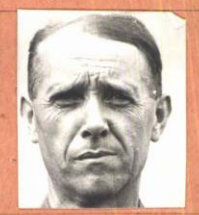
Pres. sl. konal od ve velmi dobře německy mjr. OV 100/46 28/10.38 od 28/10.38 do 28/10.38 Přijat podle zák. č. 72, § 1, odst. 1 a § 14

Jméno manželky Zdenka, roz. Hanušová pplk. OV 100/46 1/5.42 od 1/5.42 do 1/5.42

roz. 85/48 úč. 1.3.48 poř. 1.3.48

Bydliště	místo	<u>Brno</u>	Změna
	ulice	<u>Šterbácká</u>	
	čp./n.	<u>38</u>	

Tiskárna MNO Praha — 47-590

ABS, f. VKR, Kartotéka, Evidenční karta Bohumíra Nyče (avers), nedat.

ABS, sb. V-MV, a. č. V-2457 MV, Bohumír Nyč ve vazbě, 1952

Plk. Zikmund Harlender

VÚA-VHA, sb. 255, sign. 112000/69, Zikmund Harlender, Průkazka Zikmunda Harlendera jako člena skupiny 1. čsl. partyzánské brigády Jana Žižky, 1946

ABS, sb. V-MV, a. č. V-2457 MV, Zikmund Harlender ve vazbě, 1951

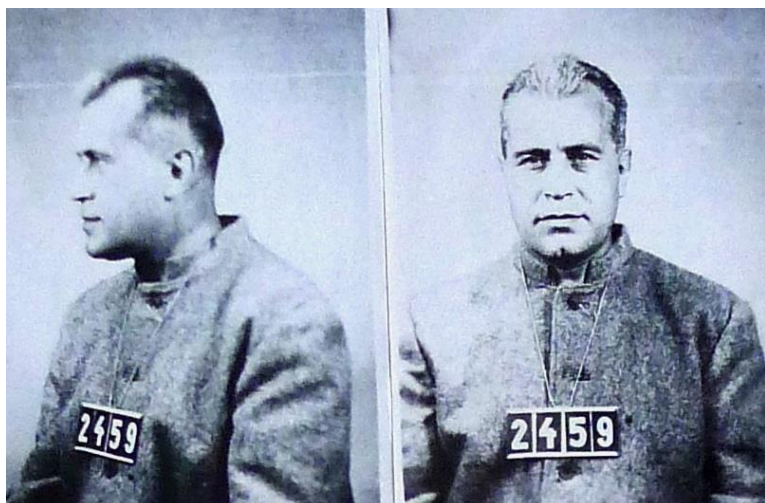
Pplk. Ludvík Souček

ABS, f. VKR, Kartotéka, Evidenční karta Ludvíka Součka, nedat.

ABS, sb. V-MV, a. č. V-2350 MV, Ludvík Souček ve vazbě, nedat. [1951]

NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis Ludvíka Součka, Ludvík Souček ve výkonu trestu, nedat. [kolem 1955]

Mjr. Karel Bohata

K *Mjr. Bohata*

BOHATA Karel hodnost Rok nar./rok odv. 1906/1925

Narozen 29.6.1906 Benešově okres Benešov

Služ. přidělení: příslušný Písek okres Písek národnost česká

Kmen. těleso: ženatý náboženství ří.m.kat.

Školní vzdělání: gymnasium s mat. Povýšen na:

Voj. vzdělání: voj.akademie por. OV 37/27 poř. 7.8.1927 Sloužil ve vlád. voj. ne

Počet dětí - rok narození: 2 /1934,1944/ npor. OV 56/31 poř. 1.10.1931 Sloužil v čs. zahr. arm. ne

Vyznamenání: - kpt. OV 1937 ^{str.} poř. 1.4.1937 Je partyzánem ne

Znalost řeči: dobře německy škpt. OV 98/46 poř. 1.3.1943 Je polit. vězněm ne

Pres. sl. konal od do Kde mjr. OV 87/48 poř. 1.4.42 Přijat podle zák. č. 72, § 1, odst. 1 a § 14

Jméno manželky: Růžena pplk. OV poř. roz. Ševčíková plk. OV poř.

Bydliště	místo	<i>Praha, XIX</i>	Změna
	ulice	<i>Gárenská</i>	
	čp./n.	<i>23</i>	

Tiskárna MNO Praha — 47-590

Značka spisu	Datum	O b s a h	Poznámka
<i>Ob. čj. 41-371, 5778 a 6747 Str. 1048 OV. st. 298/1948</i>	<i>31.15.1948</i>	<i>přemístěn a řadové služby p. pl. 48 a p. pl. 48 určením jako Do Z. III/M. praporem</i>	
<i>ve. čj. 74.171 Dub. 1948</i>	<i>3. 4. 1948</i>	<i>povolán do št. četní z kurnu, Páre, do 23. 12. 1948.</i>	
<i>Ob. čj. 17.343, 18.142 Str. 1948</i>	<i>15.12.1948</i>	<i>přemístěn k hl. št. 5. odd.</i>	<i>OV. št. 7051/48 DDRMNO č. 89:1/48</i>
	<i>19. 12. 1948</i>	<i>nastoupil službu</i>	<i>DDR-5. odd. č. 89:2/48</i>
<i>čj. 66.331/50, "vč."</i>	<i>15. 8. 1949</i>	<i>přidělen k HIS.</i>	
<i>čj. 70.645/50 as.</i>	<i>15/11. 1950</i>	<i>přemístěn k V100 inf. oddol. 1</i>	
<i>čj. VZS č. 29/51</i>	<i>10.5.1951</i>	<i>Wrohm a VZS</i>	
		<i>Wafba</i>	

ABS, f. VKR, Kartotéka, Evidenční karta Karla Bohaty, nedat.

Mjr. Ludvík Turek

ABS, sb. V-MV, a. č. V-2350 MV,
Ludvík Turek v civilu, 1939

ABS, sb. V-MV, arch. č. V-2350 MV,
Ludvík Turek, 1949

NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis Ludvíka Turka, Ludvík Turek, 1954

Škpt. Jaroslav Růžička

ABS, f. VKR, Kartotéka, Evidenční karta Jaroslava Růžičky, nedat.

VÚA-VHA, f. VOS, Jaroslav Růžička, nedat. [1949]

Mjr. Václav Vaněk

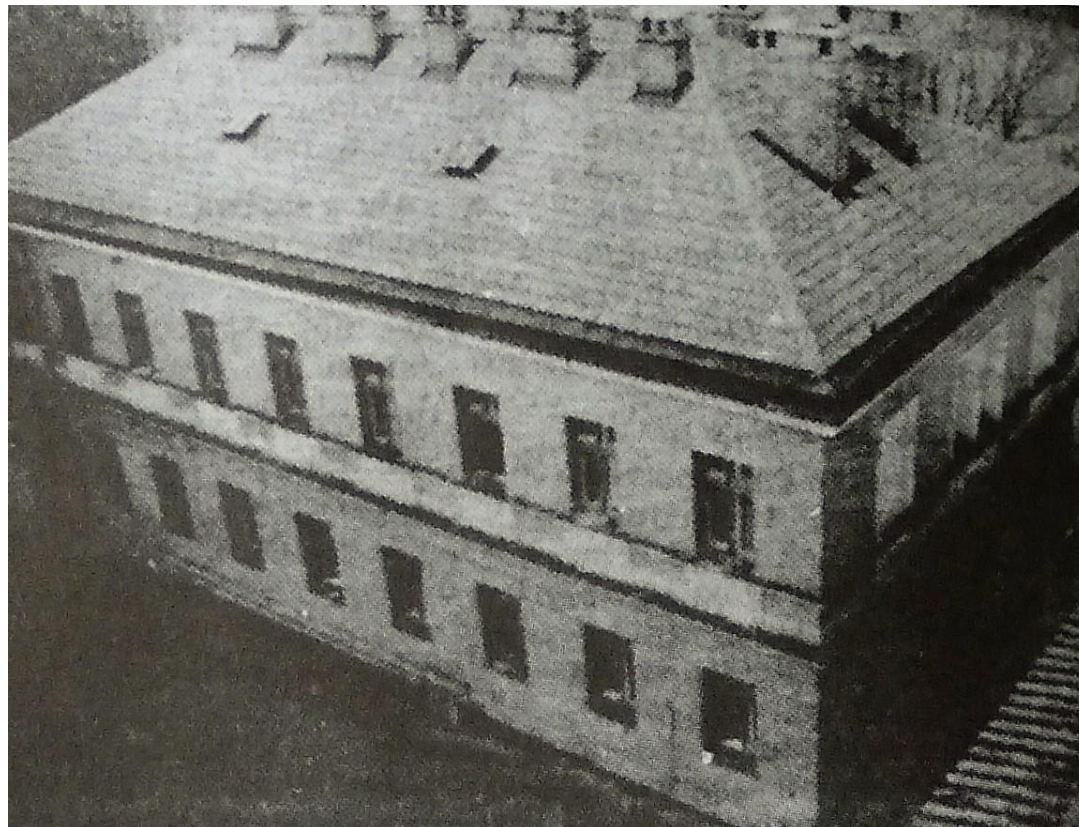

VÚA-VHA, f. VOS, Václav Vaněk, nedat. [1949]

Škpt. František Pergl

5245 č. karty		2. Datum a místo narození 25.10.1893, ZLÍCHOV-PRAHA		12. Poslední povýšení			 <p>14. Kolikrát sloužil v čs. armádě (odekdy do kdy pokaždé sloužil) Od listopadu 1918 do 31.12.18, červen 1939 do června 1939, Od 5.5.1945.</p>		
3. Příjmení a jméno, akad. titul PERGL FRANTIŠEK			4. Národnost ČESKÁ		hodnost			účinnost	OV (čís., str., rok)
5. Sociální původ (syn dělníka, úředníka, továrníka atd.) dělník			6. Druh vojska PL		KAPT.			25.2.1950	16.76.1950
9. V KSC od 5.5.1945			7. Skupina a stupeň VEL. 3.		škpt.			45.4.1951	R.MNO 2.38/51 KK.HIS 6.61/51
V ČSM od			8. Stav (svob., žen., rozv., ovdovělý) ZENATÝ						
Členství v jiných org. a kterých S.B.S. SČSP.				11. Jaké školy a kdy absolvoval					
10. Znalost cizích jazyků		dobře nebo částečně		všob.		13. Napište: 1. sloužil-li jste v cizích armádách (v kterých), 2. sloužil-li jste ve vládním vojsku, v arm. t. zv. Slovenského státu nebo v čs. armádě na západě (Stř. východě) v 1. sboru v SSSR, 3. odekdy dokdy a jaké funkce jste tam zastával, 4. zúčastnil-li jste se bojů, kde a proti komu jste bojoval			
NĚMECKY		dobře		odborné		V cizích armádách jsem nesloužil.			
SERBOCHORVATSKY		dobře.		vojenské					
				politické					
				3 kl. měšť. školy v r. 1903					
				An. obchovní.					
				AUTOMOB. TECH. v. r. 1928					
				ZÁKLADNÍ ŠKOLENÍ V KDM. HRÁPKU 16.5-30.5.1950.					

ABS, f. VKR, Kartotéka, Evidenční karta Františka Pergla (avers), nedat.

„Domeček“, nedat.

Reprofoto: FILIP, Zdeněk: *Cesty hrdinů...*, s. 98.

Mjr. Štěpán Pecka

VÚA-VHA, f. VOS, Štěpán Pecka, nedat. [1949]

Plk. JUDr. Juraj Vieska

ABS, sb. V-MV, a. č. V-2506 MV, Juraj Vieska ve vazbě, 1952

Pplk. JUDr. Karel Vaš

JUDr. Karel		hodnost <i>syg. just.</i>		Rok nar./rok odv.
V a š				
Služ. přidělení: <i>5. odd. hl. št.</i>		Narozen <i>20.3.1916</i> <i>Užhorod</i> okres <i>SSSR</i>		
Kmen, těleso:		příslušný <i>Praha</i> okres <i>Praha</i> národnost <i>česká</i>		
Školní vzdělání:		Stav: náboženství: <i>bez vyznání</i>		
Voj. vzdělání: <i>doktorát práv</i>		Povyšen na:		
Počet dětí		por. OV _____ poř. _____ Sloužil ve vlád. voj.		
rok narození: <i>3. č. nar. kv. 1939, med. ga</i>		od _____ do _____		
Vyznamenání: <i>chr., med. za zásluhy 5. št., řád svat. kříže</i>		npor. OV _____ poř. _____ Sloužil v čs. zahr. arm.		
dobře		od _____ do _____		
Znalost řeči: <i>velmi dobře</i>		kpt. OV _____ poř. _____ Je partyzánem		
Pres. sl. konal od _____ do _____ Kde		od _____ do _____		
Jméno manželky		skpt. OV <i>29/45</i> poř. <i>1.8.45</i>	Je polit. vězněm	
roz.		mjr. OV <i>35/48</i> poř. <i>1.4.48</i>	Přijal podle zák.	
		pplk. OV _____ poř. _____	č. 72, § _____	
		plk. OV _____ poř. _____		

Bydliště	místo	Praha XIX	Změna
	ulice	Alexandrova	
	čp./n.	21	

Tiskárna MNO Praha — 47-590

Značka spisu	Datum	O b s a h	Poznámka
DDR-MNO č. 5/48-1 21. č. 40/48 OV č. 40/48	10.6.45	dnem 20.3.45 přidělen k 30-032 vyznamenán řádem Svazů bratry vyr. křtem čs. val. kv. a čs. mládeže za účast dne 20.11.45 kladl na mušketu	DR-MNO č. 20/48: 9 DR-MNO č. 1/48: 6
36306/46		dne 20.11.45 kladl na mušketu vyr. MNO č. 527/46 dle 11. odd. 11.2.46 k výkonu voj. just. práva k voj. prokurátorovi v Praze na dobu 21. měs. a pak na dobu dalších 2. měsíců k voj. soudu I. stolice v Praze. Soudní voj. just. nastoupil dne 1.4.46	DR-5. odd. č. 26/46: 3
OV 46 č. 103/1945 54107/14 dle 47	28.12.45 14.3.47	dne 1.1.46 přijal za účasti na dle 1. just. st. z por. dne 11. a 12.3.47 zúčastnil se přetřetí a 14.3.47 výkonu plnění soudcovské na dle 1. just. st. a vyloučením dle 47	
54811/dle 4 OV 47 č. 23: 291	10.4.47 19.4.47	Bondar šňátek (MNO I/1. odd. - 5572 dle 1) dne 14.3.47 přel. do skup. dle 1. just. st.	DR-5. odd. č. 14/47: 2
55459/C dle 47	3.5.47	dle 1. voj. soudu I. stolice č. 279/47 ukročil šéfk. JUDr. Karel Vaš voj. just. práva na voj. soudu I. stolice a nastoupil 15.3.47 opět službu u 5. odd. hl. št.	DR-5. odd. č. 19/47: 2
9626/11/2 odd. 47	(votovaná)	dne 14.3.47 přel. do skup. dle 1. just. st. a pak přemístěn k MNO jako příslušník a rotarzem dle 1. odd. poměrně nově	
59858/přel. W/2. odd.	21.7.47	voj. prob. Praha zamezl soudce vylučovací 47 par. ze 2. m. no službu producipil, zprohobal vyřazení, drozonal přistoupil	
60246/10 dle 47	5.9.47	Voj. prob. Praha podal žalobu pro přečin voj. zrady pro přečin podle § 408, zločin podle § 379; ho jistou, přestupek, přesau podle § 269.	
616 38 dle 0. 47	10.10.47	Přel. k dle 15.10.47 k 801- právní odd. 1.	DR-5. odd. č. 41/47: 5
Kázání o zvestech	20.10.47	dle 1. dle 1. a propuštění ze služeb. Dne 15.6.47 provedl nepřímou právní službu a jako zprav. dle 1. se chová vedlejší	
	1.4.1948		

ABS, f. VKR, Kartotéka, Evidenční karta Karla Vaše, nedat.

Gen. JUDr. Jan Vaněk

Jan
V a n ě k

Rok nar./rok odv. 1903/1925

hodaost

Narozen 6.2.1903 v Havlíčkov Brod okres Havl. Brod

Služ. přidělení: příslušný Havl. Brod okres Havl. Brod národnost česká

Kmen. těleso: Klas. gymn. v Havlíč. Brodě, Skolní vzdělání: práv. fak. univ. Karlovy, Praha, kurs just. dust., Voj. vzdělání: soudcovská zkouška. Stav: ženatý náboženství: řím. kat.

Povyšen na:

Počet dětí: Sloužil ve vlád. voj. od do

rok narození: Sloužil v čs. zahr. arm. od do

Vyznamenání: Čes. válečný kříž 1939 kpt. OV poř. Je partyzánem od do

Znalost řeči: velmi dobře škpt. OV poř. Je polit. vězněm od do

Pres. sl. konal od do Kde: mjr. OV 100/46 poř. 28.10.38 Přijat podle zák. č. 72, §

Jméno manželky: Jindra pplk. OV 100/46 poř. 1.5.43

roz.: Junová plk. OV poř.

Bydliště	místo	Praha-Břevnov	Zaběna
	ulice	Bezejmenná u Ladronk	
	čp./n.	1345/+	

Tiskárna MNO Praha — 47-590

Značka spisu	Datum	O b s a h	Poznámka
374-11-01. Laj. 1945 OV. 1945 č. 67		11. MNO. hl. št. 5. odd. příkazem oca 11. odd. ze dne 15. 2. 1945 nominován Čes. válečným křížem 1939 nominován od 14. 3. 1947 dne 14. 3. 47 hlasi své ugodrání	DDR-1110 č. 9 č. 2. DR-14002 č. 1/46:3 DR-5. odd. č. 13/47:3
4453 P-Va-438 klg 47 DDR. C. 2, Hl. št. 5 odd. 1. O. v. 10/47, č. 69	16. 4. 47 7. 7. 48	Průběh charakteru čs. partyzána Přemístění k vrch. voj. prokurat.	DDR-5. odd. č. 14/47: 13 DDR-5. odd. č. 23/1947: 2
OV. st. 242/1948	21. 4. 1948	5. odd. hl. št. nález pochr. soudní III. stupně. pověřen náměstikem technického místního pro- kurátora v Praze; aby tento úřad patřil mal- suplnou pravomocí přednosti.	DDR-1110 č. 9/48: 1 DDR-5. odd. č. 4/48: 1

ABS, f. VKR, Kartotéka, Evidenční karta Jana Vaňka, nedat.

Plk. JUDr. Otakar Matoušek

VÚA-VHA, f. VOS, Otakar Matoušek, nedat. [1950]

Plk. JUDr. Jiří Štella

VÚA-VHA, f. VOS, Jiří Štella, nedat. [1951]

Pplk. Ludvík Macháček

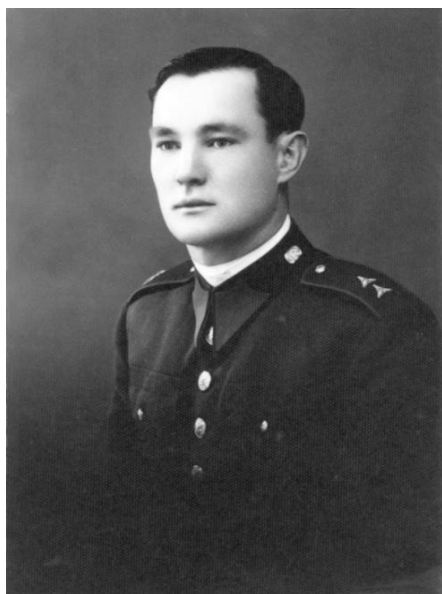

Archiv Libuše Macháčkové, Ludvík Macháček po vyřazení z VA, 1924

Archiv Libuše Macháčkové, Ludvík Macháček, nedat.

Mjr. gšt. Josef Kejda

Archiv Martina Ambrose, Josef Kejda po vyřazení z VA, 1938

Archiv Martina Ambrose, Josef Kejda, 1946

Pplk. Václav Strejček

Archiv ND, Václav Strejček v civilu, nedat. [1940]

Ludmila Uhlířová

NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis Ludmily Uhlířové, Ludmila Uhlířová, nedat. [1949]

Mjr. Claudius Šatana

Claudius Šatana, nedat.

Reprofoto: PEJČOCH, Ivo: *Vojáci na popravišti...*, s. 313.